

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

І 31 СІЧНЯ 2020 РІК

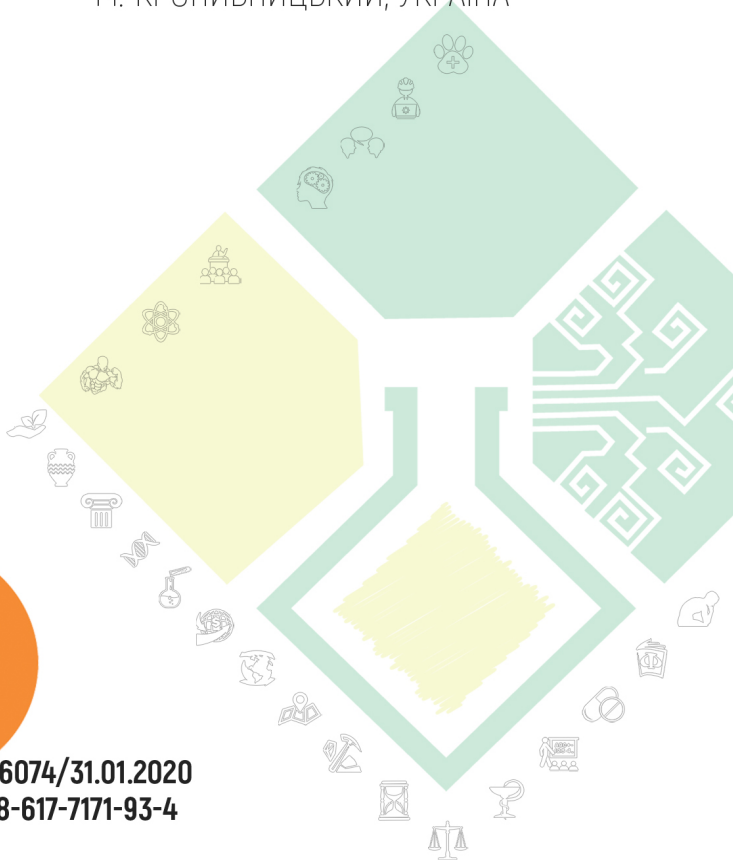
М. КРОПИВНИЦЬКИЙ, УКРАЇНА

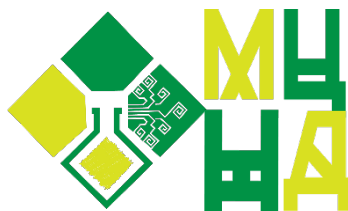
**OPEN
ACCESS**

DOI 10.36074/31.01.2020

ISBN 978-617-7171-93-4

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

| 31 СІЧНЯ 2020 РІК

Кропивницький ♦ Україна

УДК 001(08)
Ф 79

<https://doi.org/10.36074/31.01.2020>

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Дудник Г.М.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Ф 79 **Формування сучасної наукової думки:** матеріали міжнародної наукової конференції, 31 січня, 2020 рік. Кропивницький, Україна: МЦНД.

ISBN 978-617-7171-94-1

DOI 10.36074/31.01.2020

Викладено матеріали учасників міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції «Формування сучасної наукової думки», яка відбулася у місті Кропивницький 31 січня 2020 року.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Бібліографічний опис матеріалів конференції проіндексовано в Google Scholar. Роботи, що містять цифровий ідентифікатор DOI доступні в ORCID, CrossRef та OUCI.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-7171-94-1

© Колектив учасників конференції, 2020
© Міжнародний центр наукових досліджень, 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

MODELING OF THE BANKING MARKETING PROCESS FOR THE CONCLUSION OF DEPOSIT AGREEMENTS Radko V.	12
АСИММЕТРИЧНОСТЬ РЕГИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ИНВЕСТИЦИЙ ПО ОТРАСЛЯМ И ВИДАМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Кравцова А.А., Лукашевич Т.Н.	14
БЮДЖЕТНІ ІНВЕСТИЦІЇ В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ Хомутенко В.П., Хомутенко А.В.	17
ВИЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ ДОВГОТРИВАЛОЇ ПАМ'ЯТІ У КРИПТОВАЛЮТ Орехова Я.В.	19
ВИЯВЛЕННЯ ГАЛУЗЕВИХ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ Медвідь В.Ю., Шабло Ю.П.	21
ВПЛИВ «ZERO WASTE» НА РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ Логвінова О.П.	23
ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ СКЛАДАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В МАШИНОБУДУВАННІ Шишкевич О.С., Соломко Т.Ю.	25
ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ Марченко О.М., Чура О.О.	26
ИНСТРУМЕНТАРИЙ РИСК МЕНЕДЖМЕНТА ОРГАНИЗАЦИИ Жигирь А.А.	29
ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ Максименко Ж.В.	32
КРОС- МАРКЕТИНГ ЯК ЧАСТИНА ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ Кушнір Т.М., Башта В.С.	35

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ГРОШЕЙ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ Коваль М.	37
МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА Крамар О.М.	40
МОДЕЛЬ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ФАКТИЧНОЇ ТРИВАЛОСТІ ЦИКЛУ СКЛАДАННЯ МАШИН ІЗ УРАХУВАННЯМ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ Шишкевич О.С., Соломко Т.Ю.	43
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ІНЖИНІРИНГОВИХ ПОСЛУГ Траченко Л.А.	44
ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ ОБОВ'ЯЗКІВ В ПРОЕКТНІЙ РОБОТІ З BIG DATA Солодков Д.Є.	48
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСТИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ Науково-дослідна група: Кулиняк І.Я., Ярмола К.М., Малішевська Б.О.	53
ПИТАННЯ РОЗРОБКИ І РЕАЛІЗАЦІЇ ЗБУТОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА Науково-дослідна група: Болдовська К.П., Лівенцова Я.О., Горбунова А.Я.	56
РЕОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ ПІДПРИЄМСТВА Савкін А.М.	59
СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ Науково-дослідна група: Ткаченко І.П., Козачок А.С., Ткаченко А.І.	61
СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ Шарков А.В.	65
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ:	

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**Куделко Д.А., Лукашевич Т.Н. .... 66****СЕКЦІЯ II.****СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ**ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ МАГРАНЦЕМ ГРУНТІВ БОБРИНЕЦЬКОГО,
ДОЛИНСЬКОГО, СВІТЛОВДСЬКОГО ТА УСТИНІВСЬКОГО
РАЙОНІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ**Боярко Ю.В., Стоянова С.А. .... 70**ПРОБЛЕМИ ПОЖЕЖНОЇ НЕБЕЗПЕКИ В ЛІСОВОМУ
ГОСПОДАРСТВІ**Лозінська Т.П. .... 71**РАДІАЦІЙНЕ ЗАБРУДНЕННЯ ЦЕЗІЄМ-137 ГРУНТІВ
БОБРИНЕЦЬКОГО, ДОЛИНСЬКОГО, СВІТЛОВДСЬКОГО ТА
УСТИНІВСЬКОГО РАЙОНІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ**Боярко Ю. В., Стоянова С. А. 73**

СПОЖИВЧИЙ РИНОК ОРГАНІЧНОГО ЗЕРНА В УКРАЇНІ

Ушакова С.В., Швердєєва І.С. .... 75**СЕКЦІЯ III.****ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОЛОГІЯ**УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ, ІНФОРМАЦІЄЮ ТА ЗНАННЯМИ В
ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ**Залєвська-Шишак А.Д., Шишак А.О. .... 77****СЕКЦІЯ IV.****ТЕХНІЧНІ НАУКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНОГО МІСТА ЯК АСПЕКТ
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ**Кошкіна О.Ф. .... 82**МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ
АКУМУЛЯТОРНИХ БАТАРЕЙ ПАРКУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТА
БРОНЕТАНКОВОЇ ТЕХНІКИ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ**Корєхов А.О., Іващенко Д.В. 84**

МЕХАНІЗМ ПЕРЕХОДУ ВІД ФОРМАЛІЗАЦІЇ ДО АЛГОРИТМІЗАЦІЇ
ЛЕКСИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ
Кухар М.А. 85

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ
«БУДІВЕЛЬНЕ КРЕСЛЕННЯ»
Герасимик-Чернова Т.П., Кух І.П. 87

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ТЕРМООБРОБКИ
ТЕПЛОІЗОЛЯЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ В ВИХРОВОМУ АПАРАТІ
Дмитренко О.С., Соколовська І.Є. 89

СОРТОПРИДАТНІСТЬ ЯГІД СУНИЦІ САДОВОЇ ДЛЯ
ВИРОБНИЦТВА КОНСЕРВІВ
Заморська І.Л. 92

УПРАВЛІННЯ КОНФІГУРАЦІЄЮ ПРОГРАМНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
Науково-дослідна група:
Сіваковська О. М., Ящук А. А., Ліщина В. О. 95

СЕКЦІЯ V. ХІМІЧНІ НАУКИ

ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ НІТРАТІВ У СОКАХ БУРЯКУ ТА МОРКВИ
Соколова О.М. 97

СЕКЦІЯ VI. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ У
МОЛОДІ
Майорова О.Р. 99

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ВОДИ І ПІДЙОМУ З ДНІПРОВСЬКОЇ
ВОДОПРОВІДНОЇ СТАНЦІЇ (ДВС-2) М. ЗАПОРІЖЖЯ ЗА ВМІСТОМ
СПЛУК НІТРОГЕНУ
Ульянченко О.В. 101

ОЦІНКА РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЕГ
ГОЛОВНОГО МОЗКУ
Шкуропат А.В., Мельник А.Г. 105

СЕКЦІЯ VII. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

- АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ
В КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВІЙ СФЕРІ
Вербовенко О.С. 107
- СОЦІАЛЬНІ РЕКЛАМНІ КАМΠΑНІЇ ПРО УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ
ТА ЗА КОРДОНОМ
Соловійова Ю.Є., Попроцька В.Г. 109

СЕКЦІЯ VII. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- APPROACHES TO TEACHING ENGLISH AT UNIVERSITIE
Research group:
Maslavchuk N., Dudikova L., Mazaikina I. 112
- DAS ERLERNEN DER ANNOTATION DER AUSLÄNDISCHEN
LITERATUR FÜR STUDENTEN DER FACHHOCHSCHULEN
Карабітська Н. 114
- HISTORY, PERIODS AND STAGES OF COMPETENCE
Rakhmonov A...... 116
- METHODS TO DEVELOP STUDENTS' INDEPENDENT THINKING
Karasyova O. 118
- ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ
ТРЕНДІВ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
Шевченко С.М. 120
- ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ НАД ЖІНКАМИ, ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ТА
ВИДИ
Нестерчук В.В. 122
- ДОСТУПНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ З ВАДАМИ СЛУХУ
Логвиненко В.М., Саган Н.В. 124
- КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ОНОВЛЕННЯ
ЗМІСТУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ГІМНАЗІЇ
Полонська Т.К. 126
- МАЙБУТНІЙ КЕРІВНИК ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ:
МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ
Лимаренко В.І. 128

МОТИВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ Цогла О.О.	130
НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ І ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАНСФЕРНА КРЕДИТНО-НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА (ПЕРШИЙ АСПЕКТ) Євтух М.Б.	132
НЕДОЛІКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ Лимаренко В.Г.	133
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ Науково-дослідна група: Гоцуляк М.В., Дудікова Л.А., Ясевіна Л.Г.	135
ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ ТА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ Сливко В.О.	137
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ Потапова Н.В.	140
ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ ДОСВІД ПЕДАГОГА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ Вишківська В.Б.	143
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ТА ІНТЕРЕСУ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) В КОЛЕДЖІ Науково-дослідна група: Піць Л.С., Гальович Г.Б., Піць Д.І.	145
ЩОДО ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ІНТЕРЕСУ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕЛІНГВІСТИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІКТ (ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ) Рідель Т.М.	151
ЭКСПЛУАТАЦИОННЫЕ РАСЧЁТЫ МОРЕХОДНЫХ КАЧЕСТВ СУДНА: ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ» В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ МОРСКОГО ПРОФИЛЯ Кравцова Л.В., Каминская Н.Г.	155

СЕКЦІЯ ІХ. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАХОВИХ МОВ

Кириленко Т.М. 159

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У
РОМАНІ М. П. СТЕЛЬМАХА «ЧОТИРИ БРОДИ»

Кулікова Т.В., Купенко Н.С. 161

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ГАЛУЗІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА
ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Прокопчук М.М. 163

ХУДОЖНЯ СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ АНТИЧНОГО ЕЛЕМЕНТУ В
УКРАЇНСЬКІЙ ДРАМІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Винар С.М. 165

СЕКЦІЯ Х. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

ЖІНКА В ПОЛІТИЦІ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ): РЕАЛІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ

Коротка Н.А. 167

КИТАЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ В УМОВАХ
ЗРОСТАЮЧОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Комяга К.А. 169

СЕКЦІЯ ХІ. ЮРИДИЧНІ НАУКИ

KOORDINERINGSNORMER I KONGERIGET NORGE

Maksurov A. 172

ДО ПИТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Головачук Н.М. 173

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЖИТЛОВИМИ
ПРИМІЩЕННЯМИ ДЛЯ ПОСТІЙНОГО ПРОЖИВАННЯ ШЛЯХОМ
НАДАННЯ ЖИТЛА, ВИКЛЮЧЕНОГО З ЧИСЛА СЛУЖБОВОГО

Мельник А.Р. 174

ЗАКОНОТВОРЧІСТЬ У ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА

МЕХАНІЗМИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ Новікова С.В.	177
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ У ПОСЯГАННЯХ НА ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ Коротюк О.В.	180
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В ФОРМІ ПЕРЕХОДУ НА БІК ВОРОГА Левчук-Микитюк А.О.	184
ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ Анісімова-Гонен А.О.	187
ПРАВА БАТЬКІВ НА ВИХОВАННЯ ДИТИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ Резвова О.В.	191
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ Апарату А.Г.	193
РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА Яртись І.О.	196

СЕКЦІЯ XII. **АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО**

ВОКАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛАРИСИ РУДЕНКО У ВИМІРАХ УКРАЇНСЬКОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА Шило А.П.	199
ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВЧКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ЗЕЛЕНОМУ БУДІВНИЦТВІ Данилік С.М., Герасимик-Чернова Т.П.	201
ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В БУДІВНИЦТВІ Науково-дослідна група: Герасимик-Чернова Т.П., Шмаль О.Ф., Пігулко Н.З.	202
РЕНОВАЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ МІСТА ЧЕРНІГОВА Фесенко З.В.	204

**СЕКЦІЯ XIII.
ВІЙСЬКОВІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА СПОРТ**

ВАЖЛИВІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТРЕНАЖЕРІВ

Науково-дослідна група:

Клименко Ю.В., Карпенко В.В., Корнієнко О.С. 206

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

[DOI 10.36074/31.01.2020.01](https://doi.org/10.36074/31.01.2020.01)

MODELING OF THE BANKING MARKETING PROCESS FOR THE CONCLUSION OF DEPOSIT AGREEMENTS

Viktoriia Radko

student of the Economic Cybernetics Department,
Educational and Scientific Institute of Business Technologies «UAB»
Sumy State University, Ukraine

Scientific adviser: Hanna Yarovenko

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Economic Cybernetics
Department, Educational and Scientific Institute of Business Technologies «UAB»
Sumy State University, Ukraine

The situation in the banking market is characterized aggravation of competition, increasing role of the factor of adjustment and maintaining relationships with customers, further diversification of banking services, the emergence of new channels of marketing banking services. By such circumstances, banks are forced to intensify their marketing activities in such areas as: improvement of banking services, development of new products, expansion of customer relationship development programs, monitoring of competitors' activities, creation of marketing culture in the organization [1]. It is very important during the marketing process to analyze the conditions when a client wants to conclude a deposit agreement. For this purpose, it is advisable to use mathematical methods, such as logistic regression.

The data "Predicting client's subscription depending on background" [2], which we have used for our analysis, relate with banking marketing. We have predicted clients' subscription depending on their background. It has been used such independent variables as "age", "job", "marital", "education", "default", "balance", "housing", "loan", "contact", "day", "month", "duration", "campaign", "pdays", "previous", "poutcome". "The predicted class" has acted as a dependent variable "y". The classification goal is to predict if the client will subscribe a term deposit "1" or not "0". Our dataset includes 4521 records. The programming language "Python" has been used for this study.

Firstly, we have calculated the correlation between each pair of numerical variables and have got the correlation matrix from library "seaborn" (figure 1).

With help of correlation matrix, we have made a conclusion that all variable have lower correlation between each other (less than 0.4), except variables "pdays" and "previous", because between these variables is high correlation (more than 0.6).

Secondly, we have checked the distribution of variables and have found that the variables were distributed normally.

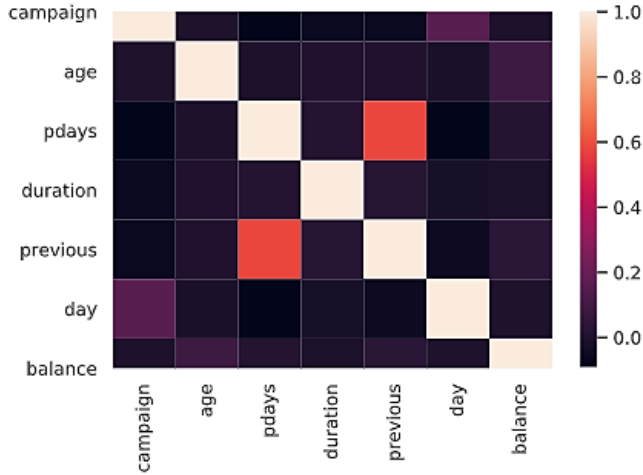

Fig 1. Correlation matrix

Thirdly, we have chosen a logistic regression for the next modeling. For this purpose, we have used recursive feature elimination, which is based on the idea to repeatedly construct a model and choose either the best or worst performing feature, setting the feature aside and then repeating the process with the rest of the features. As a result, we have got the next features of our logistic regression after making 7 iterations (figure 2).

Optimization terminated successfully.
 Current function value: 0.328687
 Iterations 7

Logit Regression Results

```

=====
Dep. Variable:          y      No. Observations:      4521
Model:                 Logit  Df Residuals:          4513
Method:                MLE    Df Model:              7
Date:                  Sat, 11 Jan 2020  Pseudo R-squ.:        0.08016
Time:                  10:48:34    Log-Likelihood:       -1486.0
converged:              True    LL-Null:              -1615.5
Covariance Type:       nonrobust  LLR p-value:         3.343e-52
=====

```

	coef	std err	z	P> z	[0.025	0.975]
job_blue-collar	-0.5080	0.141	-3.614	0.000	-0.783	-0.233
job_retired	0.7040	0.179	3.937	0.000	0.354	1.054
job_student	0.6590	0.286	2.301	0.021	0.098	1.220
default_no	-2.1880	0.063	-34.867	0.000	-2.311	-2.065
month_jul	-0.3638	0.148	-2.458	0.014	-0.654	-0.074
month_oct	1.6560	0.249	6.648	0.000	1.168	2.144
month_sep	0.7229	0.342	2.112	0.035	0.052	1.394
poutcome_success	2.6244	0.197	13.331	0.000	2.239	3.010

Fig 2. The result of analysis

Looking at the figure 2, this regression was created after deleted variables, which was not significant ($P > 0.005$). To conclude, such job positions like “blue collar”, “retired”, and “student”, variable “default” (having credit in default) with value “no”, such months like Julie, October and September, and also “poutcome” (outcome of the previous marketing campaign) with value “success” have significant influence on the our dependent variable “y”. P-value is nearby zero and it means that our model has been built right. Quartiles have not zero values.

In the end we have built Receiver Operating Characteristic curve and found area which is equal to 0.57. It is not satisfactory result, because our graphic doesn't keen to 1. It can be problem with our data or maybe we should choose other methods of describing our model.

Logistic regression is a good method for modeling and predicting information. In practice, it is advisable to use this method to model decision-making, especially in the banking sector.

References:

1. Vasilieva, T.A., Kozmenko, S.M., Shkolnyk, I.O., Leonov, S.V., Kozmenko, O.V., Kostyuk O.M. & Visochina, A.V. (2014) *Marketynh u banku [Marketing at the Bank]*. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». ISBN 978-966-8958-94-6 [in Ukrainian].
2. Dataset Banking marketing. *mldata.io*. Retrieved from https://www.mldata.io/datasetdetails/bank_marketing/.

АСИММЕТРИЧНОСТЬ РЕГИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ИНВЕСТИЦИЙ ПО ОТРАСЛЯМ И ВИДАМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Кравцова Анна Александровна

студентка

Полесский государственный университет, Республика Беларусь

Лукашевич Татьяна Николаевна

канд. экон. наук, доцент

Полесский государственный университет, Республика Беларусь

Одной из наиболее острых проблем Республики Беларусь остается достижение стабильного экономического роста. В числе факторов, которые непосредственно влияют на динамику экономического развития, принадлежат инвестиционной сфере.

Инвестиции касаются самых глубинных основ хозяйственной деятельности, определяя процесс экономического роста в целом. В

современной ситуации инвестиции выступают важнейшим средством обеспечения структурных сдвигов в народном хозяйстве, внедрения современных достижений технического прогресса, повышения качественных показателей хозяйственной деятельности на микро- и макроуровнях. Активизации инвестиционного процесса является одним из наиболее действенных механизмов дальнейших социально - экономических преобразований [1].

Многие ученые изучали эту тему и работали над ней. Среди них Дж. Кейнс, Савицкая Е. В., Н. В. Сычева, А. В. Череп, И. Т. Бланк и многие другие.

В условиях рыночной экономики возможностей для инвестирования довольно много. Вместе с тем любое предприятие имеет ограниченные свободные финансы, доступные для инвестирования. Поэтому встает задача оптимизации инвестиционной сферы. Однако помимо поиска инвестиционных вложений, необходимо определить вектор эффективного их размещения, который зависит от концентрации инвестиционных вложений и монополизации рынка. Для расчёта концентрации использовался индекс, который показывает долю каждого региона в полной картине инвестиционного процесса Республики Беларусь. Для определения уровня монополизации инвестиций использовался индекс Херфиндаля-Хиршмана, результаты расчетов представлены в таблице [1]:

Таблица 1

Оценка концентрации инвестиций в разрезе областей

Область (в т.ч. г Минск)	Индекс концентрации, %	Индекс НИИ
Республика Беларусь – всего	100	1639,26
Брестская	11,2	125,44
Гродненская	18,9	357,21
Гомельская	14,2	201,64
Минская	22,9	524,41
Могилевская	6	36
Витебская	8,4	70,56
Минск	18,4	338,56

Анализируя данные таблицы 1, видно, что концентрация на рынке средняя, поскольку $1000 < \text{НИИ} \leq 1800$. Это говорит о том, что регионы открыты для инвестиций. Однако более эффективное вложение будет актуальны в Могилёвской и Витебской областях, т.к. их концентрация и индекс НИИ самые низкие. А значит, в этих областях риск переизбытка инвестиций в будущем будет незначительным. Исходя из этого, можно сделать вывод о регионах привлекательных для инвестиционной деятельности.

Однако, оценки территориальной концентрации недостаточно для выявления наиболее перспективных точек роста, в данной связи оценим отраслевую концентрацию таблице [2]:

Таблиця 2

Оценка концентрации отраслевых инвестиций

Группы видов экономической деятельности по уровню НИ	Условное обозначение и наименование вида экономической деятельности	Индекс Концентрации %	Индекс НИ
Весь рынок		100	2252,74
Высокий (относительно)	Промышленность	39,2	1536,64
Средний (относительно)	операции с недвижимым имуществом	21	441
	сельское, лесное и рыбное хозяйство	11,6	134,56
Низкая (относительно)	транспортная деятельность, складирование, почтовая и курьерская деятельность	10	100
	оптовая и розничная торговля	3,2	10,24
	информация и связь	3,2	10,24
	здравоохранение и социальные услуги	3,2	10,24
	услуги по временному проживанию и питанию	1,4	1,96
	творчество, спорт, развлечения и отдых	1,4	1,96
	государственное управление	1,3	1,69
Очень низкая (относительно)	Образование	1,2	1,44
	Строительство	1,1	1,21
	профессиональная, научная и техническая деятельность	0,9	0,81
	финансовая и страховая деятельность	0,7	0,49
	деятельность в сфере административных и вспомогательных услуг	0,5	0,25
	предоставление прочих видов услуг	0,1	0,01

Из данных представленных в таблице, можно сделать вывод, что рынок высококонцентрирован, т.к. НИ > 1800, в то же время инвестиции распределены не пропорционально. Отрасли, которые больше всего нуждаются в инвестициях, находятся в группах низкая и очень низкая.

Таким образом, по результатам проведенного исследования нами установлено, что в РБ достаточно остро стоит проблема инвестиционной концентрации, а значит и отзывчивости, поэтому необходимо разработать рейтинг отраслей и регионов, которые нуждаются в инвестициях и способны обеспечить мультипликативный эффект.

Список использованных источников:

1. Вахрин, П.И. (2002). *Инвестиции*. М.: Издательско- торговая корпорация «Дашков и К».
2. *О поступлении иностранных инвестиций в Республику Беларусь за 2018 г.* (2018). Изъято из <http://belstat.gov.by/homepage/ru/indicators/pressrel/small.php>.

БЮДЖЕТНІ ІНВЕСТИЦІЇ В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Хомутенко Віра Петрівна

канд. екон. наук, професор, старший науковий співробітник
Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз, Україна

Хомутенко Алла Віталіївна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет, Україна

Одним із загальносвітових показників сталого розвитку держави та її потенціалу є рівень інвестиційної привабливості, який оцінюється Європейською Бізнес Асоціацією у вигляді єдиного індексу, що поєднує загальний статус соціального та ділового розвитку різних країн і регіонів за результатами опитування інвесторів. Так, за даними Асоціації у 2018 році Україна за індексом інвестиційної привабливості посіла 131 місце серед 174 країн [1].

Фактором впливу на бізнес-клімат країни є державна інвестиційна політика, яка реалізується, зокрема, через бюджетні інвестиції, що спрямовані на стимулювання економічного зростання в довгостроковому періоді. Їх основною метою є забезпечення розвитку реального сектору економіки та соціальної сфери. Бюджетні інвестиції також можуть використовуватися як інструмент для прискорення росту під час економічного спаду.

Починаючи з 2008 по 2011 роки в Україні спостерігається поступове збільшення частки державних інвестицій у загальному обсязі ВВП – з 0,13% до 1,32%, що свідчить про зростання ролі бюджетного інвестування в економіці. Разом з тим, 2012 рік був останнім роком зростання бюджетних інвестицій перед періодом їх скорочення упродовж 2013-2015 років. У 2014 р. встановлено найнижчий рівень бюджетних інвестицій за останні десять років – 0,17% ВВП та 1,2% видатків державного бюджету України. У 2018 р. ці показники зросли та становили 0,6% ВВП та 4% державного бюджету України.

В економічній теорії існує поняття граничної межі бюджетних інвестицій А. Фуенте, яка знаходиться на рівні 2% ВВП. За даної теорії негативною являється будь-яке відхилення бюджетних інвестицій від встановленої межі [2]. При цьому, перевищення «лінії Фуенте» буде означати: надмірне втручання держави в інвестиційні процеси; обмеження можливостей приватного інвестора та надмірне витрачання бюджетних коштів. Рівень бюджетних інвестицій нижче 2% свідчить про надмірну автономію економічних процесів та про незацікавленість держави інвестувати у власну економіку. Така тенденція може призвести до відтоку приватних інвестицій та зниження інвестиційної привабливості національної економіки.

За результатами дослідження частки бюджетних інвестицій у ВВП за 2008–2018 роки перевищення «лінії Фуенте» не спостерігалось, при цьому не

підтверджується наявність тісного кореляційного зв'язку між індексом інвестиційної привабливості та бюджетними інвестиціями (рис.1).

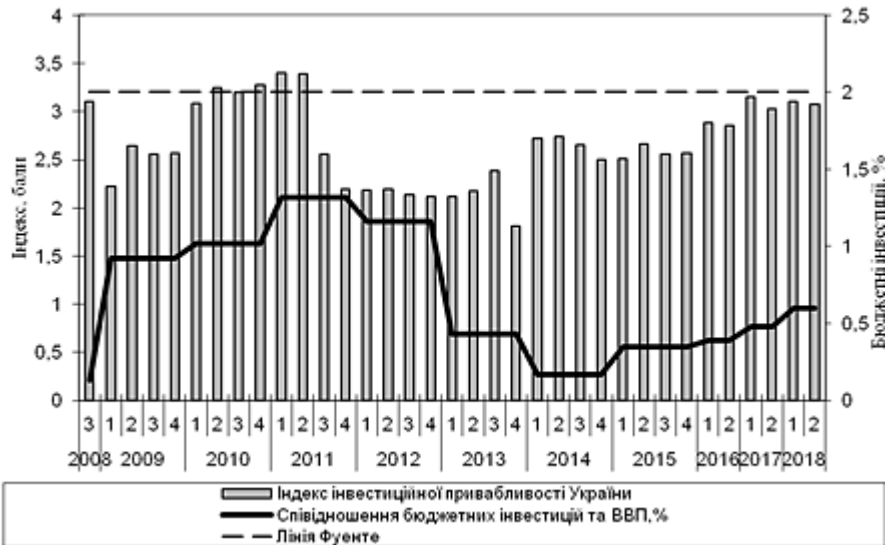

Рис. 1. Динаміка показників інвестиційної привабливості України та бюджетних інвестицій
дані сформовано з [1; 2]

Однією з причин слабого впливу бюджетних інвестицій на інвестиційну привабливість України є спрямованість державного інвестування. Так, найбільший обсяг бюджетних інвестицій направляється в оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу, інфраструктуру, освіту та охорону здоров'я. Тобто, в ті сектори економіки, які є не продуктивними та привабливими для приватних інвесторів. До причин зазначених тенденцій можна також віднести низький рівень освоєння бюджетних інвестицій: за період з 2008 по 2018 рр. у середньому цей показник складав 66,9% від запланованих обсягів бюджетних інвестицій. Наприклад, у 2017 р. було освоєно найменші обсяги капітальних вкладень бюджету – лише 26%, а найвищий рівень їх освоєння був у 2008 р. – 86% [3].

Висновки. У напрямку підвищення інвестиційної привабливості України слід проводити державну інвестиційну політику узгоджену з бюджетною політикою в частині капітальних вкладень. Крім того, інвестиційна політика держави має розроблятися за участі всіх зацікавлених сторін, будуватися в рамках державного інституційного апарату, ґрунтуватися на верховенстві права, високих стандартах державного управління та забезпечувати передбачуваність, ефективність і прозорість процедур реалізації інвестицій для кожного інвестора.

Список використаних джерел:

1. *Індекс інвестиційної привабливості України (2018). Офіційний сайт ЕВА.* Вилучено з <https://www.bdo.global/en-gb/insights/bdo-germany/bdo-international-business-compass-2018>
2. *De la Fuente A Fiscal policy and growths in the OECD. CEPR Discussion paper London-2007, № 1775.* Вилучено з <http://econpapers.repec.org/RAS/pde52.htm>
3. *Звіти Державної казначейської служби України.* Вилучено з: <https://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog>

DOI 10.36074/31.01.2020.03

ВИЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ ДОВГОТРИВАЛОЇ ПАМ'ЯТІ У КРИПТОВАЛЮТ

Орехова Я.В.

магістрант кафедри економічної кібернетики
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»
Сумський державний університет, Україна

Науковий керівник: Яровенко Г.М.

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»
Сумський державний університет, Україна

Криптовалюти є особливим видом цифрових грошей, які мають власну децентралізовану платіжну систему та функціонують зазвичай на основі технології блокчейну (blockchain). Першою криптовалютою, створеною завдяки такій технології, є біткоїн. На їх частку припадає близько 70% всієї світової ринкової вартості цифрових активів. Обсяги торгівлі на біржах досягають 1,5 млрд. доларів. Решта криптоодиниць в тій чи іншій мірі є її відгалуженнями і носять більше наздоганяючий характер. [1]

Ринок криптовалют є зразком складної збалансованої системи. З одного боку він хаотичний, тому що його зміни визначаються під впливом багатьох учасників, а з іншого боку, в ньому визначені і працюють стійкі процеси, сформовані діями учасників. Тому важливим є визначення та представлення особливих властивостей фінансових часових рядів, що надасть можливість прогнозувати їх поведінку [1]. Однією з таких властивостей є визначення наявності або відсутності довготривалої пам'яті, яка може бути властива для фінансових часових рядів. Якщо ряд має таку властивість, то це говорить про те, що отримана в минулому інформація впливає на його майбутню поведінку.

Для дослідження властивості довготривалої пам'яті застосовується R/S-аналіз, мета якого полягає у обчисленні показника Херста, за яким робиться висновок про наявність та відсутність довготривалої пам'яті, про ризикованість активів.

Проведення R/S-аналізу починається з розбиття вхідного фінансового ряду на блоки однакової довжини, для кожного з яких обчислюється розмах R і

середньоквадратичне відхилення S . Потім для всіх блоків знаходиться середнє відношення R/S , розмір блоку збільшується і алгоритм повторюється до тих пір, поки розмір блоку не зрівняється з розміром вихідного фінансового ряду. У підсумку, для кожного розміру блоку отримаємо середнє значення R/S і, виконавши регресію методом найменших квадратів, знайдемо H . [2]

Для аналізу було вирішено використати статистику цін на біткоїн по відношенню до курсу долару. Діапазон даних склав 5 років: з 1 січня 2015 року по 26 січня 2019 року. В якості програмного забезпечення було обрано програмний засіб MathCAD. Було отримано вибірку з 1821 елементу. Після логарифмування значень ми отримали ряд довжиною 1820 значень, дільниками якого є числа: 10, 13, 14, 20, 26, 28, 35, 52, 65, 70, 91, 130, 140, 182, 260, 364, 455, 910. В процесі аналізу було проведено 18 ітерацій та отримано 18 значень R/S , необхідних для подальшої побудови рівняння регресії. Ці показники наведені в таблиці 1. На основі даних таблиці, а саме стовпців, в яких наведено логарифми значень R/S та m , побудуємо графік лінійної регресії та введемо рівняння (рисунок 1).

Побудуємо лінію тренду та введемо на графік рівняння регресії та коефіцієнт детермінації (рисунок 1). Як бачимо, значення $R^2 = 0,99$, що говорить про високу якість побудованої моделі регресії. Значення показника $H = 0,24 < 0,5$ (значення коефіцієнта при x у рівнянні регресії), що свідчить про антиперсистентність ряду, тобто він не має довготривалої пам'яті. Отримана в минулому інформація не впливає на його поведінку в майбутньому. Також це говорить про те, що поведінка біткоїну є непередбачуваною та хаотичною, що призводить до існування високого ступеня ризику.

Таблиця 1

Розрахунки R/S -аналізу

m	R/S	$\ln(R/S)$	$\ln(m)$
10	0,5-0,488i	-0,358-0,773i	2,30
13	0,604-0,464i	-0,272-0,655i	2,56
14	0,628-0,599i	-0,141-0,761i	2,64
20	0,975-0,681i	0,173-0,609i	3,00
26	1,125-1,265i	0,526-0,843i	3,26
28	0,821-1,148i	0,344-0,949i	3,33
35	1,129-0,91i	0,371-0,678i	3,56
52	2,195-0,874i	0,859-0,378i	3,95
65	1,679-1,267i	0,743-0,646i	4,17
70	1,135-2,111i	0,874-1,077i	4,25
91	1,768-1,966i	0,972-0,838i	4,51
130	3,143-1,595i	1,259-0,469i	4,87
140	2,418-1,744i	1,092-0,624i	4,94
182	1,76-1,776i	0,916-0,789i	5,20
260	3,622-1,798i	1,397-0,460i	5,56
364	4,148-0,661i	1,435-0,158i	5,90
455	8,857	2,18	6,12
910	6,721	1,91	6,81

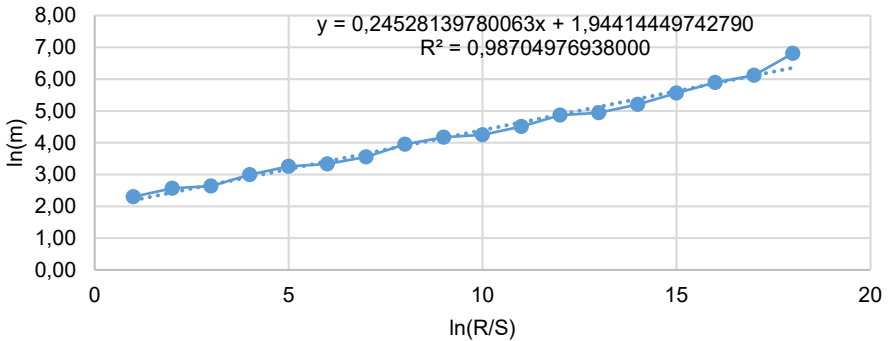

Рис 1. Графік лінійної регресії
 [Авторська розробка]

Список використаних джерел:

1. Сафиулин, М.Р., Абдукаева, А.А. & Ельшин Л.А. (2018). Методические подходы к прогнозированию динамики курса криптовалют с применением инструментов стохастического анализа (на примере биткоина). *Финансы: теория и практика*, (4).
2. Зиненко, А.В. (2012). R/S анализ на фондовом рынке. *Бизнес-информатика*, (3).

ВИЯВЛЕННЯ ГАЛУЗЕВИХ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Медвідь В.Ю.

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва,
Сумський національний аграрний університет, Україна

Шабло Ю.П.

Степанівська селищна рада Сумського району, Україна

Успішність місцевого економічного розвитку, безпосередньо, залежить від організації належного процесу стратегічного планування, управління змінами, відповідної організаційної структури управління. Сьогодні вкрай необхідним стає перезавантаження регіональної політики, перехід від методів тимчасового ослаблення регіональної диференціації, дивергенції і дезинтеграції, що базуються переважно на міжрегіональному (територіальному) перерозподілі фінансових ресурсів, до методів, орієнтованих на економічний розвиток територій з опорою на власні ресурсні можливості. Основною метою можливого перезавантаження стає формування згуртованої країни в соціо-еколого-економічних вимірах, підвищення конкурентоспроможності регіонів (територій), фокусування державної

підтримки на проблемних територіях (точках зростання). Таке переважаюче можливе за умови встановлення чітких середньо- та довгострокового цільових орієнтирів сталого розвитку територій, які базуються на науковому обґрунтуванні відповідної методології місцевого розвитку (принципах, пріоритетах, джерелах і механізмах реалізації) (Медвідь, 2013).

Особливого значення набуває врахування рівня спеціалізації економіки окремого регіону (території), виявлення галузевих особливостей та визначення локальної ідентичності, що забезпечує як ефективне функціонування, так і можливий його місцевий розвиток. Все це повинно забезпечувати покращення якості життя населення на окремих територіях. Визначення перспектив можливого розвитку регіонів (територій) стає вирішальним при формуванні або державної регіональної політики, або регіональної політики, або суто місцевої політики розвитку територіальних громад.

При виборі пріоритетних напрямів сутнісних змін в структурі соціально-економічних відносин окремих територій, необхідно акцентувати увагу не тільки на створенні та підтримці інфраструктурних об'єктів, а й на «м'яких» розвиткових проектах. Якісне наукове обґрунтування цільових орієнтирів, за умови реалізації яких досягаються заздалегідь визначені параметри (індикатори результативності) в просторовому і тимчасовому вимірюванні, стає неможливим без якісної діагностики потенціалів та проблем регіонів та різних типів функціональних територій (Медвідь та Храпкіна, 2017).

Оскільки кожна територіальна громада є унікальною, логічно, що і застосування відповідного інструментарію та підходів до місцевого економічного розвитку із виявленням галузевих перспектив має свої особливості. Проте, незважаючи на це, існують певні ключові функції реалізації завдань місцевого економічного розвитку. Так, серед першочергових завдань можна визначити наступні: розвиток підприємницьких ініціатив, збереження та розширення місцевого бізнесу, залучення інвестиційних ресурсів, нарощування грошових потоків громади та формування бюджету розвитку, розвиток людського капіталу. Таким чином, перспективою подальших досліджень стає розробка та реалізації моделі прийняття рішень місцевого економічного розвитку, виявлення «полісів зростання» та точок зростання, запровадження кластеризаційних підходів до управління просторовими утвореннями.

Список використаних джерел:

1. Медвідь, В.Ю. (2013). Стратегія територіального економічного розвитку: методологічний аспект. *Економіка розвитку*, №1(65).
2. Медвідь, В.Ю. & Храпкіна, В.В. (2017). Економічна діагностика параметрів регіонального розвитку. *Вісник Сумського національного аграрного університету*, № 4(71), С. 86-91.

ВПЛИВ «ZERO WASTE» НА РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ

Логвінова Оксана Петрівна

канд. екон. наук, доцент, викладач

Рубіжанський індустріально-педагогічний коледж, Україна

В останні десятиріччя все більше людей у всьому світі замислюється над проблемою забруднення довкілля. Одним з шляхів розв'язання цієї проблеми є скорочення відходів на основі формування свідомого ставлення до споживання товарів і послуг. Це зумовило виникнення концепції «Zero waste», яка в останні роки поширюється та впливає на різні сфери життя суспільства, зокрема, на сферу послуг. Міжнародний альянс Zero Waste International визначає «Zero waste» як моральну, економічну, ефективну та далекоглядну ціль, спрямовану на зміну способу життя людей та заохочення до створення стійких природних циклів, де всі надлишкові матеріали призначені для того, щоб стати ресурсами для інших [1]. Застосування «Zero waste» передбачає відмову від споживання виробів з матеріалів, що розкладаються в природі впродовж тривалого часу, передусім, виробів з пластику. Так, згідно «Zero waste» пропонується не застосовувати одноразові пакувальні та сміттєві поліетиленові пакети, відмовляючися від них чи замінюючи на тканеві торбинки чи паперові пакети; відмовитися від придбання товарів у пластиковому упакованні та одноразових вологих серветок; пластикові ватні палички, гребінці та зубні щітки замінювати на дерев'яні; пластикові пляшки для напоїв - на скляні, одноразовий посуд - на багаторазовий або біорозкладаний і т. д.

Підприємства сфери послуг мають враховувати ці тенденції у своїй діяльності. Так, магазини можуть пропонувати клієнтам використовувати паперове пакування та багаторазові еко-сумки й торбинки, переглядати стандарти обслуговування, наприклад, відмовившись від додаткового пакування деяких товарів у поліетиленові пакети, дозволити клієнтам набирати товар у власні багаторазові контейнери, розширювати асортимент товарів на вагу чи таких, що продаються не у пластиковому пакуванні.

Підприємства ресторанного господарства можуть пропонувати використання багаторазового посуду для страв або такого, що вироблений не з пластику, а, наприклад, з висівок. Такий посуд швидко розкладається та не завдає шкоди навколишньому середовищу. Деякі підприємства виготовляють чашки з печива, які клієнти можуть з'їсти після того, як вип'ють напої з них. Можливе застосування власних термосів з кавою чи чаєм замість купівлі цих напоїв у одноразовому посуді, домашнє приготування страв, для яких не використовується пластикова упаковка, відмова від чаю в пакетиках на користь листового. Збільшення страв і напоїв домашнього приготування призводитиме до зменшення доходів і прибутку закладів ресторанного господарства та стимулюватиме їх до розширення асортименту.

З'являються нові магазини, які пропонують своїм клієнтам товари згідно концепції «Zero waste». Більш актуальними стають магазини типу second hand та з комісійного продажу товарів. Отже, завдяки «Zero waste» змінюються

стандарти обслуговування та асортимент товарів і послуг закладів сфери обслуговування, змінюється структура сфери послуг.

У більш широкому сенсі «Zero waste» передбачає відмову від надмірного споживання товарів і послуг, заохочення купувати якісніші вироби з більш тривалим терміном служби та ремонтувати вироби замість купівлі нових, спонукає до продажу чи дарування товарів, які виявилися непотрібними. Відповідно, зменшується кількість покупок і відходів.

Деякі найбільш відповідальні виробники в останні роки відмовляються від акцій на кшталт «Чорних п'ятниць», закликаючи зробити їх «Зеленими», щоб не стимулювати надмірне виробництво та неусвідомлене споживання товарів, які виявляються не потрібні споживачам. Замість цього вони пропонують ретельно переглянути наявні у них речі та відремонтувати їх, продати або подарувати тим, кому вони потрібні. Це призводить до зменшення витрат та прибутку виробників і торгівельних мереж [2].

Водночас зростають доходи підприємств, що займаються ремонтом виробів, зростають обсяги поштових послуг, розвиваються інтернет-спільноти з обміну непотрібними речами та їх продажу чи дарування. Отже, сфера послуг отримує додаткові замовлення та надходження коштів.

Перспективним напрямом для підприємств сфери послуг при застосуванні «Zero waste» є сортування та утилізація відходів. В останні роки з'явилися організації, які пропагують «Zero waste», проводячи зустрічі однодумців, тренінги, що також є новим різновидом освітніх послуг.

Однак принципи «Zero waste» іноді непросто застосовувати на практиці, це може призводити до додаткових витрат. Повна відмова від використання пластику неможлива, оскільки він міцно увійшов у наше життя. Так, відмова від використання поліетиленових рукавичок при обслуговуванні клієнтів у торгівельних мережах є негігієнічною. Купівля товарів у магазинах «Zero waste» може бути пов'язана з потребою у додаткових витратах на транспортування. «Zero waste» є сучасним трендом і надмірне слідування цій концепції призводитиме до бажання позбавитися від нетрендових речей і замінити їх на трендові, а через деякий час, – навпаки, що може призводити до збільшення відходів. Отже, треба знаходити розумні межі доцільності застосування цієї концепції. Застосування концепції «Zero waste» сприятливо впливає на стан довкілля та стимулює розвиток сфери послуг.

Список використаних джерел:

1. *Zero waste. Матеріал з Вікіпедії.* Вилучено з https://uk.wikipedia.org/wiki/Zero_waste
2. *Чорна п'ятниця: чому виробники одягу хочуть її скасувати.* Вилучено з <https://www.bbc.com/ukrainian/news-50432774>

ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ СКЛАДАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В МАШИНОБУДУВАННІ

Шишкевич Ольга Сергіївна

канд.техн. наук, доцент кафедри загальноекономічних дисциплін
Донбаського інституту техніки та менеджменту
*Міжнародний науково-технічний університет імені
академіка Юрія Бугая, Україна*

Соломко Тетяна Юріївна

канд.техн.наук, доцент кафедри загальноекономічних дисциплін
Донбаського інституту техніки та менеджменту
*Міжнародний науково-технічний університет імені
академіка Юрія Бугая, Україна*

В умовах зростання конкуренції на світовому ринку машинобудування, питання підвищення якості та конкурентоспроможності великогабаритних машин набувають все більшої актуальності. Остаточне досягнення експлуатаційної надійності виробу і ефективності виробництва визначає останній технологічний етап - складання, трудомісткість якої в умовах одиничного і дрібносерійного виробництва досягає 40% від загальної трудомісткості виготовлення машини. Це відбувається через специфіку розробки технології до рівня маршрутної в одиничному виробництві і великими габаритами виробів. В результаті на складальних операціях виникають додаткові неекономічні приганяльні роботи, не передбачені технологією, по виправленню неточностей відносного розташування деталей і вузлів. Це має істотний вплив на тривалість технологічного циклу і поява рекламацій з боку замовників на якість продукції.

Одиничний і дрібносерійний тип виробництва підприємств важкого машинобудування визначає необхідність формування, як гнучкої виробничої сфери, так і контролює і коректує системи управління якістю процесів відповідно до ДСТУ ISO 9001: 2009. Авторами запропоновано методологічні основи і принципи створення системи управління якістю (СУЯ) збірки в умовах виробництва великогабаритних машин. так і контролює і коректує системи управління якістю процесів відповідно до ДСТУ ISO 9001: 2009. Авторами запропоновано основні етапи та принципи створення системи управління якістю (СУЯ) складання в умовах виробництва великогабаритних машин відповідно до ДСТУ ISO 9001: 2009.

Розроблено та досліджено структурно-параметричну модель технологічного процесу і параметрів окремих складальних операції, модель формування тривалості технологічного циклу складання з урахуванням впливу чинників спадковості попередніх операцій. В результаті досліджень виявлено закономірності формування СУЯ збірки відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:

Запропоновано методи моніторингу технологічного процесу шляхом впровадження збалансованої системи показників для складального підрозділу і спосіб вимірювання та прогнозування фактичної тривалості циклу складання з можливістю його коригування. Метод розрахунку ефективності збирання заснований на оцінці кількості додаткових приганяльних робіт.

Список використаних джерел:

1. Дзюбенко, Л. М. (2015). Прибутковість як основа стабільного розвитку Акціонерного товариства. *Ринок цінних паперів України*, № 11, 45-51.
2. Кілочко, Ю.В. (2017). *Аналіз системи управління витратами підприємства*. Наук.зап. Тернопол.акад.нар.госп-ва., Вип. 13, ч. 2.
3. Саллі, В.І. (2017). *Підвищення ефективності функціонування виробничо-економічної системи великого машинобудівного підприємства*. Економіка промисловості, №3 (38).
4. Шандова, Н.В. (2017). Розробка механізму управління стійким розвитком підприємств машинобудування. *Актуальні проблеми економіки*, № 2 (68).

ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Марченко Ольга Михайлівна

канд. екон. наук., доцент, доцент кафедри менеджменту
Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна

Чура Олександр Олександрович

здобувач вищої освіти факультету управління та економічної безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сучасний український ринок автосервісних послуг є висококонку rentним (функціонує близько 12000 станцій технічного обслуговування та ремонту автомобілів [4]) та представлений трьома основними групами суб'єктів: авторизованими дилерськими центрами, незалежними автосервісними підприємствами (їх більшість) та приватними (невеликими) автомаїстернями.

Високий рівень конкуренції на ринку технічного обслуговування та ремонту автомобілів, зумовлює активізацію зусиль підприємств у сфері маркетингу. Так, лідери автосервісної галузі приділяють багато уваги маркетинговій діяльності (мають потужні маркетингові департаменти, фахівців з різних напрямів маркетингу, великі за обсягом маркетингові бюджети) [2].

Ефективність маркетингової діяльності підприємств залежить від врахування стану та рівня впливу чинників його зовнішнього та внутрішнього середовища. Особливо важливим є моніторинг та аналіз саме зовнішніх чинників, оскільки вони непідвладні підприємству, а отже, воно змушене до них адаптуватися.

Аналіз зовнішнього середовища вітчизняних автосервісних підприємств дав змогу виділити такі першочергові чинники їхнього товарної, цінової,

збутової та комунікаційної політики: стан та тенденції розвитку автомобільному ринку; економічна ситуація в країні; науково-технологічний прогрес, зокрема, стрімкий розвиток цифрових технологій.

Світова автомобільна промисловість є унікальною галуззю економіки, оскільки демонструє постійне зростання: лише з 2005 по 2014 рр. обсяг виробництва авто у світі збільшився майже удвічі [1], за останні декілька років – на третину, а до 2030 року за прогнозами аналітиків може збільшитись на 40-45 % порівняно з 2015 р., досягнувши 125-130 млн од. [3].

Дослідники [3] визначають такі су сучасні тенденції світового ринку легкових автомобілів: лояльність до національного виробництва і бренду; раціональне, усвідомлене споживання; збільшення обсягів продажу автомобілів преміум-класу у країнах, які розвиваються; подібність параметрів споживання в межах одного географічного району та їхня залежність від розвитку інфраструктури та доходів споживачів; збільшення продажів автомобілів альтернативного палива чи гібридів; інтерналізація автомобілів.

Щодо автомобільного ринку України, то він характеризується:

- стрімким розвитком до 2008 р. та спадом після Революції Гідності та початку військової агресії на сході країни (якщо у 2008 р. Україна займала 7-е місце у Європі за обсягом продажу нових авто, то у 2018 р. – вже 23 [6]);
- низькою насиченістю (на 1 тис. українців припадає лише 2015 авто, тоді як в Польщі – 571, в Литві – 415 [5]);
- переважачою часткою автомобілів, які були в експлуатації у структурі продажу (80 %);
- лідерством таких брендів як: RENAULT, TOYOTA, KIA, SKODA, NISSAN [6];
- перевагою автомобілів та моделей недорогого цінового сегменту у вподобаннях споживачів;
- нерівномірністю попиту за географічною структурою;
- «старим» автопарком (за експертними оцінками, середній вік вітчизняного автопарку становить 22,2 року, тоді як у США – 11,8 року, у Франції – 9,1[5]);
- високими темпами поширення електромобілів (Україна один з світових лідерів за цим показником).

Стан, динаміка та більшість тенденцій автомобільного ринку України, на наш погляд, пояснюються економічними чинниками, а саме: падінням рівня життя населення та високою вартістю кредитних ресурсів. Падіння рівня життя українців зумовлений, в свою чергу, низьким рівнем їхніх доходів та недостатньою купівельною спроможністю. Не зважаючи на ріст номінальної середньомісячної заробітної плати в Україні протягом 2010-2018 рр. в гривневому еквіваленті, її розмір у дол. США знижувався і склав у 2018 р. 79,3 % від рівня 2014 року. Внаслідок цього, рівень середньої заробітної плати українців залишається дуже низьким у порівнянні з країнами Західної Європи.

Тенденція зростання ринку електромобілів у перспективі призведе до скорочення попиту на послуги з ТО та ремонту авто, які працюють на паливі, змусить автосервісні підприємства оновлювати і змінювати асортимент своїх послуг.

Суттєвий вплив на маркетингову комунікаційну політику підприємства в сучасних умовах має динамічний розвиток цифрової економіки, нових інформаційних технологій, Інтернет-маркетингу.

Актуальність впровадження та висока ефективність маркетингових інтернет-комунікацій зумовлюється значною кількістю переваг Інтернету як інформаційного простору, порівняно з традиційними ЗМІ, масовим захопленням соцмережами та зростанням їхніх користувачів: за експертними оцінками, користувачі Інтернету, проводять в середньому у соціальних мережах близько 4 годин.

У зв'язку з цим, комплекс маркетингових комунікацій автосервісних підприємств слід доповнювати Інтернет-інструментами: веб-сайтом; сторінками у соцмережах (Facebook та Instagram); спілкуванням з клієнтами та потенційними споживачам через e-mail, на форумах та у групах автовласників; on-line опитуванням; on-line конкурсами; вірусним маркетингом.

Високий рівень конкуренції та специфіка автосервісних послуг, на наш погляд, зумовлює необхідність формування програм лояльності (дисконтних, бонусних та комплексних), наявності стратегії довгострокової взаємодії та індивідуалізації відносин з споживачами, правил обслуговування клієнтів.

Таким чином, товарну та цінову політику автосервісних підприємств визначають в основному ринкові та економічні чинники; збутову та комунікаційну – науково-технологічні.

Список використаних джерел:

1. Бойко, В. С. & Семенова, К. Д. (2017) Аналіз світового ринку легкових автомобілів. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць* (3, Ч. I.), 120-128.
2. Ложачевська, О. М. & Григоренко, Р. В. (2018) Аналіз маркетингової діяльності та комунікаційної політики підприємств автосервісу України. *Економічний аналіз*. (28(3)), 170-175. Вилучено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2018_28%283%29_24
3. Плоскіна, А. А. & Сак, Т. В. (2019) Тенденції та перспективи розвитку ринку автомобілів в Україні. *Інфраструктура ринку* (31), 151-159. Вилучено з http://market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/25.pdf
4. Спеціалізований авторемонтний портал (автомайстерня сучасна) (2019) Автомервісні мережі - 2019. Вилучено з <http://www.automaster.net.ua/artykuly/avtoservisni-merezhi-2019.52344?wyslij=52344>
5. Угніва Світлана (2019, грудень 7) На першій передачі. Які легковики купують українці і що заважає зростанню їх продажів. Вилучено з <https://nv.ua/ukr/biz/markets/prodazhi-avtomobiliv-prodazhi-legkovich-avtomobiliv-v-ukrajini-zrosli-mayzhe-na-10-novini-ukrajini-50057849.html>
6. InVenture Investment Group (2019) Автомобильный рынок Украины 2018/2019. Вилучено з <https://inventure.com.ua/analytics/investments/avtomobilnyj-rynok-ukrainy-2018-2019>

ИНСТРУМЕНТАРИЙ РИСК МЕНЕДЖМЕНТА ОРГАНИЗАЦИИ

Жигирь Анатолий Анатольевич

ORCID ID: 0000-0002-8991-5463

д-р. экон. наук, профессор ВШ ПГИДС

*Санкт-Петербургский политехнический университет Петра Великого,
Российская Федерация*

Целью работы является рассмотрение экономического инструментария риск менеджмента предпринимательской деятельности.

На наш взгляд, взаимодействие субъектов и объектов управления в риск-менеджменте всегда предполагает получение, передачу и использование информации. Информационное обеспечение функционирования риск-менеджмента состоит из различных видов информации: статистической, экономической, коммерческой, финансовой.

Эта информация включает наличие и величину спроса на товары, на капитал; финансовую устойчивость и платежеспособность клиентов. Отсюда, можно сделать вывод, что наличие достаточного количества информации о риске сводит к минимуму вероятность финансовых убытков.

Информационное обеспечение процесса управления является важнейшим элементом в структурной схеме риск-менеджмента. Его достоверность способствует принятию правильных управленческих решений. От правильности принятия управленческих решений зависит конечный финансовый результат производственно-хозяйственной деятельности организации. При этом величина предпринимательского риска может уменьшиться пропорционально достоверности полученной информации. [1]

Оперативное управление также, по нашему мнению, предполагает анализ результатов действий по снижению степени риска. Его можно осуществлять по следующим направлениям:

- управление как мера по предотвращению рисков;
- управление как выбор источников финансирования риска.

На наш взгляд, первое направление риск-менеджмента, предусматривает или полное избежание риска или снижение его степени за счет технических возможностей, изменения технологий. Второе направление предусматривает передачу риска подрядчикам, клиентам, или возможность покрытия убытков за счет реализации активов, резервных и страховых средств. Управление риском - это, во-первых, правильность и достоверность расчетов степени риска, который постоянно угрожает имуществу, финансовым результатам хозяйственной деятельности предприятий.

Как показывают проведенные исследования, частота возникновения того или иного риска зависит как от размера прибыли, который хочет получить предприятие, так и от наличия у него средств.

Учитывая конкретные ситуации, каждое предприятие имеет право разрабатывать свою политику по предотвращению рисков. Отсюда, возникает необходимость в разработке алгоритма управления рисками.

Алгоритм - это способ или программа принятия решений, которая построена на последовательности действий с целью получения желаемого результата, который определяется с помощью исходных данных.

По нашему мнению, с появлением финансовых возможностей, предприятия могут создавать отдел рискованных вложений, который бы:

- осуществлял венчурные и портфельные инвестиции, то есть рискованные вложения в соответствии с уставом предприятия и законодательством;
- разрабатывал программу инвестиционной деятельности предприятия с элементами риска;
- определял степень и размер коммерческих рисков, возникающих на различных этапах производства продукции;
- занимался сбором, обработкой и анализом полученной информации;
- осуществлял страховую деятельность, разрабатывал условия страхования и перестрахования.

Органом управления риском может быть финансовый отдел, который может состоять из следующих секторов: сектор страховых операций, сектор венчурных инвестиций. Эти сектора будут структурным подразделением финансовой службы предприятия.

Последним этапом управления рисками является необходимость разработки путей их предотвращения. К ним можно отнести:

- диверсификацию инвестируемых средств между различными объектами инвестирования;
- страхование;
- самострахование и создание специальных резервов;
- распределение риска между участниками проектов;
- кредитование в денежной форме.

Подводя итоги можно сделать следующие выводы:

- анализ показывает, что наиболее влиятельными факторами на размер риска является объем оборотных средств, размер дебиторской задолженности, объем средств, находящихся в распоряжении предприятия, выручка от реализации продукции и прибыль предприятия;
- следует рассматривать классификацию рисков как двухуровневую; к первому уровню относятся общие риски (природные, экологические, политические и другие). Ко второму уровню относятся сугубо предпринимательские риски.

Структурная схема риск-менеджмента, изображает процесс управления риском, включая оценку, идентификацию и оперативное управление. Оперативное управление, в свою очередь, состоит из следующих направлений: управление как меры по предотвращению рисков и управления как источников финансирования убытков.

Таким образом, следует отметить, что в современных условиях деятельности предприятий риск необходимо рассчитывать, чтобы потом принять правильное решение. Решение можно отнести к одному из следующих трех вариантов:

- 1) решение принимается в условиях определенности, когда известно точно результат каждого из альтернативных вариантов решения;

2) к решениям, которые принимаются в условиях риска, относятся решения с известной вероятностью получения каждого из результатов. Вероятность определяется как степень наступления данного события (от 0 до 1);

3) решения принимаются в условиях неопределенности, когда невозможно оценить вероятность потенциальных результатов (ситуация, когда факторы, которые нуждаются в учете, являются сложными, поскольку определенной информации о них нет, или она стоит слишком дорого). В целом, вероятность того или иного результата спрогнозировать практически невозможно, все зависит от условий, которые сложились на момент определения риска. [2]

На наш взгляд, необходимо определиться с источниками снижения степени риска. По нашему мнению, они могут быть представлены следующей системой: собственные средства; привлеченные средства, то есть кредит; средства страховых компаний. Необходимо сосредоточить внимание на анализе предложенных источников предотвращения рисков. Основные объекты такого анализа: уровень использования экономических ресурсов; устойчивость к банкротству; эффективность использования оборотных средств; размер предпринимательского и производственного рисков.

Анализ этих показателей позволит разработать определенную методику, которая позволяет однозначно определить финансовое положение предприятий [1]. Принцип этой оценки заключается в построении полученных ранее результатов финансово-экономического анализа в виде матрицы a_{ij} то есть в виде таблицы, где в строках записаны номера показателей ($i = 1, 2, \dots, n$), а в столбцах - номера предприятий ($j = 1, 2, \dots, m$). По каждому показателю заносится его максимальное значение.

Такая матрица будет иметь следующий вид:

$$X_{ij} = a_{ij} / \max a_{ij} \quad (1)$$

где x_{ij} - оптимальные или стандартные значения показателей финансового состояния предприятий.

Для каждого анализируемого предприятия его рейтинговая оценка (R_j) определяется по формуле:

$$R_j = \sqrt{(1 - X_{1j})^2 + (1 - X_{2j})^2 + \dots + (X_{nj})^2} \quad (2)$$

Предприятия ранжируются в порядке уменьшения их рейтинговой оценки, по уровню рентабельности. Основными преимуществами рейтинговой оценки предприятий являются:

- комплексный и системный подход к финансовой оценке;
- использование доступных публичных отчетов о деятельности предприятий;
- сравнительный аспект рейтинговой оценки;
- возможность использования математических моделей [3].

Выводы. Если разработать матрицу получения рейтинговой оценки финансового состояния предприятий по уровню рентабельности - то она позволит определить класс надежности предприятия. Можно предложить такие системы факторов надежности предприятий, которые могут влиять на

первоочередность предоставления кредита; наличие перспективного бизнес-плана; наличие факторов невозврата или несвоевременного возврата ссуд; отсутствие фактов неуплаты; прибыльная деятельность за последний год; уменьшение кредиторской задолженности по сравнению с предыдущим периодом; деловая репутация руководителя.

Список использованных источников:

1. Баранецкий, І.О. (2004). Особливості та перспективи розвитку венчурного підприємництва в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*, № 4, 46-52.
2. Жигір, А.А. (2015) Методи кількісної оцінки ризику економічного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*, (10).
3. Клапків, М.С. (2002). *Страховання фінансових ризиків*. Тернопіль: Економічна думка, Карт-Бланш.

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Максименко Жанна Василівна

аспірантка

Національний авіаційний університет, Україна

Згідно з дослідженнями Innopolісу за підтримки Європейського союзу [1] економіка Західних країн (Німеччина, Швейцарія, Нідерланди) орієнтована на знання, а технології являються основною рушійною силою. Швидке формування світової інноваційної економіки, відкриття start-up компаній та зниження конкурентоспроможності України потребує оновлення стратегічних пріоритетів державного регулювання у напрямку розвитку та інтелектуалізації бізнесу.

Інтелектуалізація бізнесу передбачає:

- 1) Трансформацію індивідуального знання в знання організації.
- 2) Створення сприятливого середовища для отримання знання.
- 3) Розвиток правил, принципів, що дозволяють ділитися знаннями, не порушуючи авторські права.
- 4) Розподіл знань в межах не лише організації, а проведення міжнародних семінарів та конференцій.
- 5) Передавання практичного досвіду студентам. Проведення стажування з подальшим працевлаштуванням.

Підприємства мають адаптуватися до сучасних потреб ринку та технологій. Успішні наукові ідеї ведуть до комерціалізації інтелектуального продукту. На цьому етапі підприємства потребують додаткового фінансування з інших джерел державних або іноземних інвесторів. Для держави комерціалізація інтелектуального продукту збільшує кількість робочих місць, що покращує національний добробут, призводить до стабільності економіки, науково-технічного прогресу та інвестицій.

В Україні налічується близько 10 бізнес-інкубаторів. Бізнес-інкубатори допомагають компаніям не лише фінансово, а й матеріально-технічними засобами, інколи на безоплатній основі.

Схематично зобразимо процес комерціалізації знань на рис. 1:

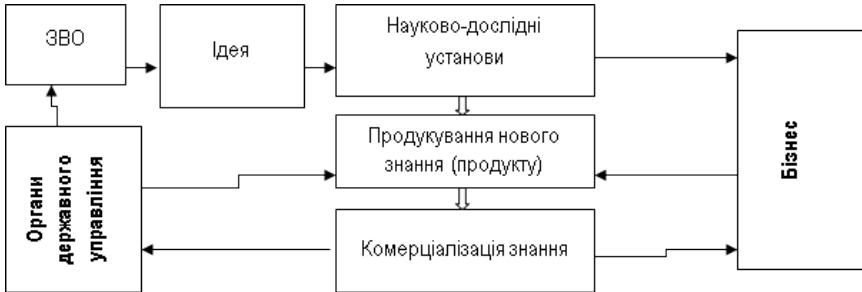

Рис.1. Комерціалізація знання (складено автором)

Замлинський В.А. виділяє кілька етапів венчурного інвестування: seed, start-up, early stage, expansion, exit. Seed («компанія для посіву») – ідея, якій потрібна фінансова допомога для створення зразків продукції. Start-up – компанії характеризуються як нещодавно створені, інвестиції необхідні їм для науково-дослідних робіт та початку виробничої діяльності. Early stage – компанія, що знаходиться на початковій стадії виготовлення продукції. Expansion – компанія має певний авторитет на ринку і потребує фінансів для розширення своєї діяльності. Exit (вихід) – поглинання, злиття фірми або публічне розміщення акції, отримання дивідендів [2].

Інтелектуалізація бізнесу розглянута у Альберта Лінка та Крістофера Рума (табл. 1, 2): (1) інноваційна поведінка = f (фон підприємця, X). Інноваційна поведінка показує що фірма публікує інтелектуальний капітал або одержує патент. Фон підприємця – це академічна освіта або бізнес-фон. Вектор X контролює відповідні дослідження і характеристики фірми.

Таблиця 1

Форма інтелектуального капіталу за ознакою підприємця

Тип засновника	Лише публікації	Лише патенти	Публікації та патенти	Без публікацій і патентів
Усі проекти (n = 396)	32,8%	14,1%	19,7%	33,3%
Науковці (n = 186)	34,9%	9,1%	17,7%	38,2%
Бізнесмени (n= 32)	25,0%	28,1%	25,0%	21,9%
Інші (n=178)	32,0%	16,9%	20,8%	30,3%

Джерело: [3]

Згідно з статистичною вибіркою науковці мають перевагу саме у публікаціях, а приватні підприємці в одержаних патентах. Розглянемо фон підприємців за формою інтелектуального капіталу.

Таблиця 2

Фон підприємців за формою інтелектуального капіталу

Інтелектуальний капітал	Тип засновника		
	Лише науковці	Лише бізнесмени	Інші
Всі проекти (n=396)	47.0%	8.1%	44.9%
Лише публікації (n=130)	50.0%	6.2%	43.8%
Лише патенти (n=56)	30.4%	16.1%	53.6%
Патенти та публікації (n=78)	42.3%	10.3%	47.4%
Без патентів та публікацій (n=132)	53.8%	5.3%	40.9%

Джерело [3]

Згідно з дослідженнями 47% фірм засновані науковцями, 45% – мають декількох засновників різного походження, 8% фірм засновані виключно особами з бізнесом. Вища освіта засновника компанії та його підлеглих впливає на фірму її розвиток та конкурентоспроможність. Це було доведено науковцями. Але, у практичному сенсі важливо виявити форми і вплив інтелектуалізації на науку, освіту та національну економіку в цілому.

За даними Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні [4] підприємства, які використовують інтелектуальну власність забезпечують близько 42% ВВП країни (ЄС) та створюють близько 82 млн. робочих місць. Згідно з дослідженнями (в т.ч. Україна) близько 40% великих компанії мають інтелектуальну власність, кількість працівників є вищою у 6 разів з більшим доходом (на 29% на одного працівника), ніж фірми без інтелектуального капіталу.

Отже, інтелектуалізація бізнесу має бути орієнтована на:

- реалізацію проектів в умовах глобалізації,
- інтернаціоналізацію підприємницької діяльності,
- зростання зайнятості населення та зменшення еміграції трудових ресурсів,
- синергію бізнесу, науки та освіти,
- підвищення конкурентних переваг національної економіки на міжнародному ринку,
- розвиток інноваційної економіки в Україні.

Покращення інтелектуалізації бізнесу можливе за рахунок розвитку людського капіталу, ефективного менеджменту та фінансування, цілеспрямованого державного регулювання (юридична консультація) є дуже важливою на початкових етапах створення підприємницької діяльності. В свою чергу підприємці намагаються покращити благоустрій на регіональному рівні, надають фінансову підтримку школам та дошкільним закладам, фінансують наукові проекти. Пріоритетом держави має стати узгоджена діяльність бізнесу та органів управління, сприяння їх інтелектуалізації та забезпечення високопрофесійними кадрами.

Список використаних джерел:

1. *Інноваційна політика : Європейський досвід та рекомендації для України 1том*. Вилучено з https://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/1_UA.pdf
2. Замлинський, В.А. (2014). Сучасний стан та перспективи розвитку венчурного інвестування як складової фінансового забезпечення інноваційної діяльності України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*, № 5–6, 172–179
3. *Public Knowledge, Private Knowledge: The Intellectual Capital of Entrepreneurs* Albert Link and Christopher Ruhm NBER Working Paper No. 14797 March 2009 JEL No. M14, O31. Retrieved from <https://www.nber.org/papers/w14797.pdf>
4. *Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025*. Вилучено 3
https://drive.google.com/file/d/1oqjbxZiTempwJjaZsO1NoLt7fvP_qxj/view?fbclid=IwAR3c_HPJT0jTaut2NxAvL7t9AU11NgQ06sAkKYZKYNIInUntyldkglauQ0

КРОС- МАРКЕТИНГ ЯК ЧАСТИНА ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ**Кушнір Тарас Михайлович**

канд. екон. наук

*Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна***Башта Владислава Сергіївна**

студентка II курсу

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Кожного дня споживач зустрічається з великою кількістю брендів і торгових марок. Щодня його увагу привертає до себе реклама різних товарів, яку він бачить на телебаченні, у соціальних мережах, чує на радіостанціях і т.д. Це є частиною маркетингу.

Маркетинг— це наука і мистецтво правильного вибору цільового ринку, залучення, зберігання та примноження нових покупців, створюючи в них впевненість, що вони становлять найвищу цінність для компанії [3].

Сьогодні усі постійно користуються Інтернетом і є активними користувачами соціальних мереж. Щодня людина проводить в середньому 53 хвилини в Instagram, 58 хвилин у Facebook, 49.5 хвилин у Snapchat і більше 40 хвилин у YouTube [4, 5]. Якщо скласти всі хвилини разом, отримуємо 200.5 хвилин у день, з цього виходить 73182 хвилини або 1219 годин 42 хвилини і 50 секунд у рік (з припуском, що у році 365 днів). Це 1 місяць 20 днів 19 годин 42 хвилини і 50 секунд, які у середньому без перерви людина витрачає у на Інтернет. Якщо порівняти це із 2015 роком [1], коли людина в середньому витрачала 699 годин і 35 хвилин або 29 днів і 38 хвилин на соціальні мережі у рік, то можна побачити як швидко зростає час проведення людей у Інтернеті. Й. Масуда зазначав, що суспільство переходить з індустріального до інформаційного, змінюючи матеріальні цінності на інформаційні. Таким чином, можна сказати, що ці факти можуть сприяти розвитку інтернет-маркетингу.

Інтернет-маркетинг— це застосування традиційних методів маркетингу у поєднанні з розробками специфічних прийомів і засобів роботи в Інтернеті [2].

В науковій літературі як синонім також використовується поняття «онлайн-маркетинг».

Інтернет-маркетинг будується на теорії «4Р»: товар, ціна, просування та місце. Розглядаючи детальніше просування, можна побачити чимало інструментів, які використовує онлайн-маркетинг. Найпоширенішими інструментами є: пошукове просування, контекстна реклама, банерна реклама, e-mail маркетинг, афілійований чи партнерський маркетинг, крос-маркетинг, вірусний маркетинг, прихований маркетинг, інтерактивна реклама, робота з блогами тощо.

Крос-маркетинг— це відносно молода галузь маркетингу, нова ефективна технологія просування товару, бренду чи торгової марки на ринку. Крос-маркетинг використовують переважно 2-3 компанії одночасно. Частіше за все компанії продають два різні, але взаємодоповнюючі товари. Також нерідко має місце ситуація, коли два чи три бренди, які беруть участь у організації крос-маркетингу, рівноправні між собою. Просування продукції з допомогою крос-маркетингу називають крос-промоушн.

Існує декілька форм крос-маркетингу.

1. Спільні акційні чи бонусні програми. У торгових магазинах іноді можна помітити як діють такого виду акції: «Купуйте 5 пачок спагеті й отримайте томатну пасту в подарунок». У даному випадку потрібно, щоб цільова аудиторія одного та іншого товару співпадала, тоді крос-промоушн буде мати успіх.

2. Проведення спільної кампанії з реклами продукції. Часом, ми можемо помічати як компанії впроваджують одну рекламу на двох. Продукти, які стають ціллю реклами — це, переважно, товари взаємодоповнюючі. Яскравим прикладом цього може стати реклама з такими товарами як спагеті та томатна паста.

3. Проведення спільної промоакції. Два товари так само продаються як і в минулому випадку, але акція діє лише один раз.

4. Розсилка. У цьому варіанті активно задіяний директ-маркетинг. Яскравим прикладом даної ситуації є створення спільної реклами для двох брендів і розсилка її по двох клієнтських базах. Таким чином, компанії збільшують аудиторію покупців [6].

Люди більше проводять часу в Інтернеті. З кожним роком показник зростає все більше. Перехід до інформаційного суспільства досить швидкими темпами наздоганяє людство. Таким чином, існує висока імовірність того, що будуть поширюватися інформаційні війни. З допомогою маркетингу можна впроваджувати різні стратегії ведення війни. Тому якщо маркетинг є воєнною стратегією, то маркетологи — генерали. І завдання генерала — правильно побудувати стратегію. Як казав відомий китайський генерал, періоду Чуньци, Сунь-цзи: «Перемога в кожному бою одержується ще до того, як цей бій починається».

Список використаних джерел:

1. *Инфографика: сколько времени пользователи проводят в социальных сетях*. Изъято из https://mmr.ua/show/infografika_skolyko_vremeni_my_provodim_v_sotssetyah
2. Литовченко, І.Л. (2011). *Інтернет-маркетинг*.
3. Майовець, Є. (2015). *Маркетинг: теорія і методологія*.

4. *Стало известно, сколько времени люди проводят в Instagram.* Изъято из <https://promum.com.ua/novosti/stalo-izvestno-skolko-vremeni-lyudi-provodyat-v-instagram/>.
5. *Статистика YouTube — 2018.* Изъято из <https://zovmarketing.com/statistika-youtube-2018/>.
6. *Что такое кросс-маркетинг или кросс промоушн?* Изъято из <http://blackberry.kiev.ua/blog/tag/kross-marketing/>

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ГРОШЕЙ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Коваль Марія

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту економіки, управління і адміністрування
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Україна

Науковий керівник: Іванова Наталя Сергіївна

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Україна

Проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, набула особливої значущості для України протягом останнього десятиліття, оскільки криміналізація економіки стала однією з ключових загроз для економічної безпеки нашої держави. Суспільна небезпечність цього явища останнім часом виявляється в нових аспектах, в тому числі є загрозою безпеці національної економіки. Ще декілька років тому більшість злочинів зазначеної категорії вчиняли з метою подальшого використання отриманих доходів у підприємницькій та іншій економічній діяльності для одержання прибутку. Згодом грошові кошти або інше майно, які мали злочинне походження, почали також використовувати для фінансування тероризму, незаконного обігу зброї, організації вбивств на замовлення, фінансування маргінальних груп сепаратистського спрямування та інших злочинів що є загрозою національній безпеці загалом. Масштаби легалізованого (відмитого) капіталу нині є настільки значними, що йдеться про загрозу для стабільності всієї міжнародної фінансової системи [1, с. 3].

Попри складні політичні й економічні умови, уже три роки поспіль Україна наполегливо продовжує вживати посилені заходів щодо розвитку та вдосконалення системи проведення фінансових розслідувань відповідно до міжнародних стандартів.

Термін «відмивання» грошей (money laundering) вперше був використаний в 80-х рр. у США стосовно до доходів від наркобізнесу й означає процес перетворення нелегально отриманих грошей у легальні гроші. Запропоновано багато визначень цього поняття [2]. Президентська комісія США по організованій злочинності в 1984 році використала наступне формулювання: «Відмивання грошей - процес, за допомогою якого ховається існування,

незаконне походження або незаконне використання доходів і потім ці доходи маскуються таким чином, щоб мати вигляд законного походження» [3].

До найважливіших цілей діяльності по легалізації злочинних доходів можна віднести: приховання слідів походження доходів, отриманих з нелегальних джерел; створення видимості законності одержання доходів; приховання осіб, що витягають незаконні доходи й ініціюючи сам процес відмивання; ухиляння від сплати податків; забезпечення зручного й оперативного доступу до коштів, отриманих з нелегальних джерел; створення умов для безпечного й комфортного споживання; створення умов для безпечного інвестування в легальний бізнес [1].

Головне місце у складній структурі легалізації злочинних доходів, поряд із підготовкою до легалізації та приховуванням, маскуванням її наслідків, займають дії по безпосередньому введенню вказаних доходів у легальний сектор. Способи легалізації знаходять свою реалізацію під час здійснення фінансових операцій з предметом легалізації за участю банків, ринків цінних паперів, проведення зовнішньоекономічних операцій. Зазначене надає підстави виділяти способи легалізації: 1) рухомого майна; 2) нерухомого майна, здобутого у результаті злочинної діяльності; 3) документів, що виконують роль грошового еквівалента; 4) правових документів, що підтверджують право володіння рухомим або нерухомим майном.

Певні технологічні схеми відмивання «брудних» коштів включають в себе три послідовні стадії: розміщення (фізичне розшарування коштів («звільнення» від готівки, яка накопичується у тіньовому секторі економіки нашої держави); відокремлення (фактична передача предметів, одержаних злочинним шляхом, фіктивному підприємству); інтеграція (наступне включення доходів, одержаних злочинним шляхом, в легальний цивільно-правовий обіг), рис. 1.

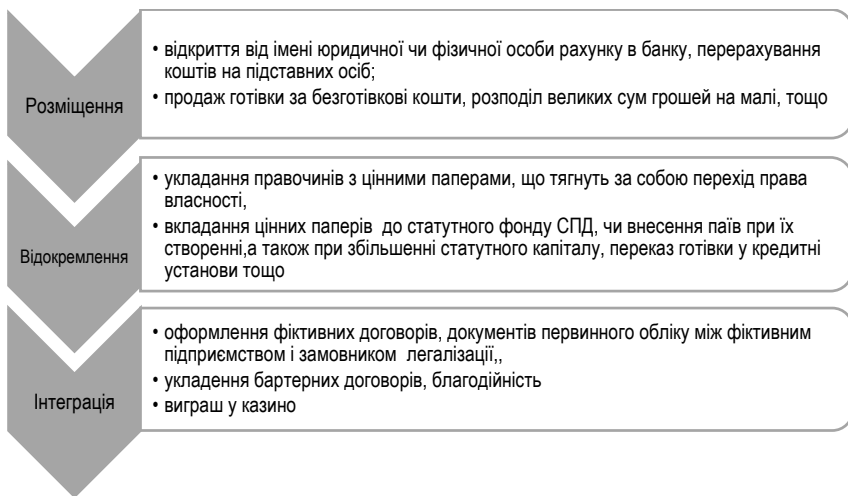

Рис. 1. Етапи відмивання злочинних доходів (складено автором за [4])

Головною метою реалізації представлених етапів на рис. 1 є переведення злочинно набутого майна у безготівкові кошти.

С.Г. Гуржій, В.М. Ключке [5] виділяють 12 типових злочинних схем легалізації доходів кримінального походження:

- 1) «змішування» законно отриманих коштів із злочинними надходженнями;
- 2) укладення фіктивних правочинів;
- 3) проведення операцій із цінними паперами;
- 4) використання механізмів фондового ринку;
- 5) псевдоекспортні операції;
- 6) здійснення операцій по реалізації контрафактних товарів;
- 7) використання діяльності «конвертаційних» центрів;
- 8) використання механізмів псевдоінвестування;
- 9) використання приватизаційних процесів;
- 10) використання підконтрольних нерезидентських компаній;
- 11) використання штучного банківського кредиту;
- 12) використання благодійних та неприбуткових організацій [4].

Сьогодні в Україні спостерігається тенденція до зростання обсягів відмивання злочинних доходів, що спричиняє погіршення стану економічної безпеки національної економіки. У цьому зв'язку система по боротьбі з легалізацією злочинних доходів вимагає постійного розвитку та удосконалення, пильності контролюючих органів, удосконалення законодавчої бази, прозорості економічних процесів. Із закритого звіту Держфінмоніторингу найбільш популярні в Україні схеми відмивання "брудних" грошей залишаються схеми, пов'язані з ринком цінних паперів. У цьому випадку необхідно наступне:

- подальший розвиток і удосконалення нормативної правової бази ринку цінних паперів, як частину постійно здійснюваної в Україні правової реформи;
- підвищення інформаційної прозорості ринку і його відкритості;
- удосконалення системи запобігання і розслідування злочинів на ринку цінних паперів з врахуванням існуючих можливостей правоохоронних органів та судової системи;
- посилення контролю з боку держави за діяльністю та фінансовою звітністю професійних учасників ринку цінних паперів на основі введення інституту аудиторських організацій [6].

Реалізація зазначених заходів зменшить можливості щодо реалізації типових схем легалізації (відмивання) злочинних доходів, дозволить зменшити негативний вплив на рівень економічної безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Чернявський, С. С., Користін, О. Є. & Некрасов, В. А. (2017). *Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні*. Київ: Нац. акад. внутр. справ.
2. Кашпур, Л. М. (2018). Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Інвестиції: практика та досвід*, (3), 103-106.
3. *Відмивання грошей і міжнародні банки*. Вилучено з <http://voprosik.net/otmyvanie-deneg-i-mezhdunarodnye-banki>

4. Шепітько, В. Ю., Коновалова, В. О. & Журавель, В. А. (2006). *Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методик*. Харків: Право.
5. Гуржій, С.Г. & Ключке, В.М. (2008). *Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму*. Київ.
6. *Про схвалення Стратегії розвитку системи запобіганням та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму* (Розпорядження КМУ). № 190-р (2011 року)

DOI 10.36074/31.01.2020.06

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Крамар Олег Михайлович

викладач

Львівський університет бізнесу та права, Україна

В історичному контексті матеріальну відповідальність сторін спочатку трактували лише як матеріальну відповідальність робітників і службовців. Надалі було доведено також існування матеріальної відповідальності іншої сторони трудового договору (підприємства, установи, організації, роботодавця) і необхідність виділення її як самостійного підвиду матеріальної відповідальності в трудовому праві [1].

Серед перших про матеріальну відповідальність підприємства як сторони трудового договору писав П.Р. Стависький. У зв'язку з цим виникло питання про (а) правову природу матеріальної відповідальності підприємства за заподіяння матеріальної шкоди працівникові та (б) класифікацію матеріальної відповідальності в трудовому праві[2, с. 109]. На даний час якихось дискусій з приводу двостороннього характеру матеріальної відповідальності не існує. Отже, передбачена матеріальна відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству, і матеріальна відповідальність власника підприємства установи, організації або уповноваженого ним органу чи фізичної особи за шкоду, заподіяну працівникові.

У трудових відносинах межі матеріальної відповідальності працівників диференціюються залежно від форми вини працівника, характеру допущеного ним порушення обов'язків, виду майна, якому заподіяна шкода, трудової функції, що її виконує працівник. Можна виділити такі спільні ознаки матеріальної відповідальності сторін трудового договору (роботодавця й працівника):

– виникнення двосторонньої матеріальної відповідальності, заснованої на укладеному між ними трудовому договорі;

- суб'єктами матеріальної відповідальності є тільки сторони цього договору;
- така відповідальність виникає у зв'язку з порушенням трудових обов'язків передбачених трудовим договором;
- роботодавець і працівник несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну іншій стороні трудового договору своїми винними діями чи бездіяльністю;
- кожна сторона може повернути шкоду добровільно.

Розмаїття поглядів науковців стосовно кількості різновидів матеріальної відповідальності сторін трудового договору зумовлене багатоаспектністю цього соціально-юридичного явища.

Значний інтерес для науки і практики має дослідження соціально-юридичного феномену «колективна (бригадна) матеріальна відповідальність». «Якщо індивідуальна відповідальність за неналежне виконання обов'язків за трудовим правом глибоко досліджена, – наголошують О.І.Цепін і А.В.П'ятаков, – то цього не можна сказати про так звану колективну відповідальність, проблеми якої нині майже не розроблені і потребують досліджень. Адже усвідомлення колективної відповідальності має не тільки суб'єктивний характер, а й виявляються об'єктивно, спричиняючи зміну форм стимулювання трудової і суспільної активності членів колективу, а в певних випадках і форм впливу за відхилення від правомірної поведінки» [3].

Матеріальну шкоду, яку необхідно відшкодувати, ділять між членами колективу чи бригади пропорційно тарифній ставці (посадовому окладу) і фактично відпрацьованому часу за період останньої інвентаризації до дня виявлення шкоди. У разі встановлення безпосереднього винуватця – члена колективу, який заподіяв шкоду, відшкодувати зобов'язаний цей працівник. Тобто відшкодування відбувається за правилами, що регулюють індивідуальну матеріальну відповідальність.

Формулювання «працівники несуть матеріальну відповідальність» означає, що вона може бути покладеною на працівника, який уклав трудовий договір. Хоча в літературі та законодавчих актах існує поняття «матеріально-відповідальна особа», однак немає підстав робити висновок, що лише ці особи можуть бути притягнуті до матеріальної відповідальності. До неї, відповідно до норм КЗпП, можуть бути притягнуті всі працівники, починаючи від державних службовців і посадових осіб підприємства й закінчуючи некваліфікованими працівниками» [4].

Працівник не може бути притягнутим до матеріальної відповідальності, якщо він не порушив своїх трудових обов'язків. Останні визначаються законодавством про працю, колективним і трудовим договорами, іншими локальними нормативними й індивідуальними актами. Поширена практика визначення переліку трудових обов'язків працівників у посадових інструкціях, документах, що описують порядок виконання робіт, вимоги до якості виготовленої продукції, виконаної роботи.

На працівників не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка належить до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за неодержані підприємством прибутки.

«Нормальний виробничо-господарський ризик, – підкреслює В.І. Прокопенко, – повинен погоджуватись з тією метою, для якої його застосовують; бажаний результат не може бути досягнутий звичайними, неризиковими діями; можливість шкідливих наслідків при нормальному ризику завжди повинна бути ймовірною. Там, де йдеться про свідоме заподіяння шкоди, виправданий ризик відсутній. Ризикувати можна тільки матеріальними цінностями, а не життям чи здоров'ям людини. При цьому ризик повинен ретельно готуватися». [5].

Сфера дії заходів матеріальної відповідальності значно ширша від сфери заходів відповідальності дисциплінарного характеру. Так, якщо дисциплінарні стягнення застосовуються лише за дисциплінарні проступки, то матеріальна відповідальність настає і в наслідок адміністративного правопорушення, і здійснення злочину.

Підставою виникнення матеріальної відповідальності є трудове майнове правопорушення, тобто винне порушення однією із сторін трудового договору своїх обов'язків, унаслідок чого було заподіяно шкоду іншій стороні.

Підстава й умови матеріальної відповідальності суб'єктів трудових правовідносин тісно пов'язані і перебувають у діалектичному розвитку й взаємодії. Не може бути майнового правопорушення без умов матеріальної відповідальності, а настання умов матеріальної відповідальності без вчинення майнового правопорушення.

Висновки. На працівників не може бути покладено відповідальності за шкоду, що належить до нормального виробничо-господарського ризику, за не одержані підприємством прибутки й за шкоду, заподіяну працівником, який перебував у стані крайньої необхідності.

Список використаних джерел:

1. Ставиский, П.Р. (1982). *Проблеми матеріальної відповідальності в советском трудовом праве* / К.-Одесса: Вища школа.
2. Хуторян, Н.М. (2002). *Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин*. К.: ІДП НАН України.
3. Цепин, А. & Пятаков, А. (1986). *Трудовое право и коллектив*. М.: Наука.
4. Ротань, В.Г., Зуб І.В. & Сонін О.Є. (2011). *Науково-практичний коментар законодавств України про працю*. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ.
5. Прокопенко, В.І. (1998). *Трудове право України*. Х.: Консум.

МОДЕЛЬ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ФАКТИЧНОЇ ТРИВАЛОСТІ ЦИКЛУ СКЛАДАННЯ МАШИН ІЗ УРАХУВАННЯМ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ

Шишкевич Ольга Сергіївна

канд.техн. наук, доцент кафедри загальноекономічних дисциплін
Донбаського інституту техніки та менеджменту
*Міжнародного науково-технічного університету імені
академіка Юрія Бугая, Україна*

Соломко Тетяна Юріївна

канд.техн. наук, доцент кафедри загальноекономічних дисциплін
Донбаського інституту техніки та менеджменту
*Міжнародного науково-технічного університету імені
академіка Юрія Бугая, Україна*

Властивому важкому машинобудуванню одиничний характер виготовлення машин вносить свої особливості в технологічний процес складання. Останній ведеться без застосування або при мінімальному використанні спеціального оснащення й заснований на принципі укрупнених операцій без їхнього розчленовування на прості переходи, як при масовому й серійному виробництві, з послідовним виконанням операцій. Обмеженість технології на рівні операційної для важкого машинобудування дозволяє актуалізувати планові дані щодо строків виконання технологічних операцій, у тому числі й складальних, що веде до можливості управління фактичною тривалістю окремих складових виробничого циклу.

Метою експериментів стало вимірювання фактичної тривалості операцій та визначення відхилень від технологічного процесу складання редуктора. За результатами спостережень виявлено, що на загальне збільшення фактичної тривалості циклу складання мають вплив додаткові приганяльні роботи, які не передбачені технологією складання. Вони збільшили фактичну тривалість циклу на 7,5% при загальному перевищенні у 11,9%.

Частина цих відхилень звуться «спадкоємні», тобто отримані на попередніх етапах створення деталі або вузла виробу і збільшують трудовитрати, які також можна назвати успадкованими на підставі погіршностей попередніх переділів (жолоблення від порушення остаточних напружень при знятті припусків на обробку).

При проведенні експериментів визначалося наступне:

- фактична тривалість циклу складання ($T_{ц.скл.}$);
- кількість додаткових приганяльних робіт, які є причиною спадкоємності попередніх технічних переділів (жолоблення деталей, пластичні деформації, якість матеріалів, технології, обладнання, тощо) ($T_{дод.обр.}$);
- кількість додаткових приганяльних робіт, які з'являються при складанні (наявність задирів та вибоїв, вібрації інструменту, деформації при нагріванні деталей на операціях складання) ($T_{дод.скл.}$).

Для побудови лінійної за параметрами моделі тривалості циклу складання було обрано метод регресійного аналізу.

Висновки. На фактичну тривалість циклу складання мають вплив фактори, які є спадкоємними з попередніх технологічних етапів. Більший вплив на наявність додаткових приганяльних робіт мають ті, які з'являються при складанні.

Список використаних джерел:

1. Тинякова, В.И. (2016). *Математические методы обработки информации: учебно-метод. Пособие*. Воронеж: Воронежский гос. Университет.
2. Павлов, А.Н. & Соколов, Б.В. (2015). *Методы обработки информации*. СПб.: ГУАП.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ІНЖИНІРИНГОВИХ ПОСЛУГ

Траченко Людмила Анатоліївна

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри експертизи товарів та послуг,

Одеський національний економічний університет, Україна

В умовах сучасних ринкових відносин на міжнародному та європейському ринках вкрай актуальним для підприємств України, окрема сфери інжинірингових послуг, є створення, впровадження та сертифікація систем управління якістю (СУЯ) на відповідність вимогам міжнародних стандартів, зокрема, ISO 9001:2015 (ДСТУ ISO 9001:2015) «Системи управління якістю. Вимоги». Версія стандарту ISO 9001:2015 містить важливі зміни в структурі вимог стандарту та має бізнес-орієнтоване спрямування. Очевидно, що попередні версії зазначеного стандарту (ISO 9001:2000 та ISO 9001:2008) містили «обмежені» вимоги, які лише частково мали змогу забезпечити зв'язок управління якістю із системою управління підприємством. Здебільшого керівництво підприємств, зокрема сфери інжинірингових послуг, вбачали доцільність лише в отриманні сертифікату відповідності вимогам ISO 9001. Стандарт ISO 9001:2015 спрямований на вирішення актуальної проблеми інтеграції СУЯ з системою управління підприємством на основі процесного підходу.

Основне призначення СУЯ підприємства сфери інжинірингових послуг полягає у виявленні відхилень (дефектів) від установлених вимог до якості робіт/послуг та застосуванні рішень щодо подальших дій, пов'язаних з цим, зокрема проведення заходів щодо недопущення повторних відхилень за рахунок своєчасної розробки і реалізації заходів коригувального впливу. Тобто, СУЯ, як і система планування та управління виробництвом, система матеріально-технічного постачання, фінансова система, є частиною системи

управління підприємством [1]. СУЯ функціонує одночасно з іншими видами діяльності, що впливають на якість виконання робіт/послуг і взаємодіє з ними. Її вплив поширюється на всі етапи «петлі якості» – від початкового визначення до кінцевого задоволення вимог і потреб споживача. З розвитком і поліпшенням СУЯ зростає роль стандартів відповідності, менеджмент інформаційної безпеки тощо. А все це є частиною загальної системи менеджменту підприємства. Кожна організація самостійно або за допомогою кваліфікованих консультантів визначає, які інструменти поліпшення їй більше підходять. Фактично в кожній галузі існує своя специфіка і діють свої стандарти та правила, засновані на модифікаціях процесних підходів.

Для відповідних процесів підприємство має визначати певні цілі у сфері якості (але вони не обов'язково повинні бути кількісно вимірними), входи, виходи, заходи і ресурси. Визначені цілі у сфері якості процесів СУЯ підприємства мають співвідноситися з її бізнес-цілями і обов'язково ці два набори цілей не повинні суперечити один одному. Показники результативності, встановлені для відповідних процесів, можуть використовуватися для контролю досягнення цілей. Вони мають бути придатними їхнім цільовим призначенням, збалансованими, не конфліктувати між собою, реалістичними і зрозумілими персоналу всієї організації. Рівень моніторингу, вимірювання та поліпшення кожного процесу буде залежати від контексту організації, її стратегічної мети, її ризиків та можливостей [2].

Для обґрунтування інтеграції системи управління якістю підприємства із загальним менеджментом організації доцільно акцентувати увагу на процесному підході в теорії менеджменту, який базується на положенні, що управління – це процес, «серія безперервних взаємозалежних дій..., кожне з яких саме по собі є процесом» [3]. Головна відмінна риса процесного підходу полягає в тому, що спрямований він не на управління діяльністю функціональних підрозділів, а на виконання бізнес-процесів, під якими розуміються сукупності послідовних дій по перетворенню отриманих на вході ресурсів у кінцевий продукт, що має цінність для споживача, на виході. В основі процесного підходу до управління підприємством лежить виділення процесів в якості об'єктів управління.

Процеси в організації зазвичай планують і виконують за контрольованих умов, щоб додати цінності. Процес, для якого підтвердження відповідності одержуваного в його результаті виходу ускладнено чи економічно невігідно, часто називають «спеціальний процес». Це один із загальних термінів і основних визначень поняття для стандартів ISO на системи управління, наведених у додатку SL консолідованого доповнення ISO до директив ISO/IEC, частина 1. [4].

Доцільно акцентувати увагу на деяких можливих ключових вигодах процесного підходу: підвищення здатності зосереджувати зусилля на ключових процесах і можливостях для поліпшення; послідовні та передбачувані результати в системі узгоджених процесів; оптимізована дієвість завдяки результативному керуванню процесами, ефективному використанню ресурсів і зниженню міжфункційних бар'єрів; забезпечена змога

організації формувати довіру зацікавлених сторін в її послідовності, результативності та ефективності.

Перевагою процесного підходу є наступне: представляючи процес виробництва продукції виконання робіт/послуг у вигляді послідовності операцій, ми краще розуміємо структуру формування цінності для споживача. Представляючи структуру формування цінності, ми маємо уявлення також і про структуру виникнення втрат якості. Знаючи «хворі місця», ми можемо запобігати втраті якості, замість того, щоб витратити сили і кошти на відновлення вже втраченої цінності [5]. Першим кроком щодо ефективного менеджменту якості є розуміння структури бізнес-процесів підприємства. Добре уявляючи структуру бізнес-процесів, менеджери підприємства зможуть краще розуміти, де знаходиться джерело сигналів, які інформують про втрати якості. Більше того, знання структури бізнес-процесів, дасть змогу розставити чутливі датчики в таких місцях, де можливе надходження попереджувальних сигналів для запобігання виникненню втрат якості. Практикою встановлено, що найбільш ефективно треба вимірювати втрати якості за допомогою двох показників: функції втрат якості та відношення сигнал/шум [6]. Згідно цього, кожен продукт виконана робота/послуга виконує деяку корисну для споживача функцію. Існує такий стан продукту виконаної роботи/послуги, про який можна сказати, що ця корисна функція виконується ідеально. Іншими словами, продукт або послуга мають у цьому стані максимальну цінність для споживача. Відхилення функції від ідеальної є втратами якості а, отже, призводять до зниження цінності для споживача. Чим менше відхилень, тим вища якість. Причини відхилень корисної функції пов'язані з відхиленнями окремих характеристик продукту або послуги. Функція втрат якості дозволяє кількісно оцінити ступінь незадоволеності споживача, викликану відхиленнями тих чи інших характеристик продукту виконаної роботи/послуги від ідеального стану. Оцінка виражається як різниця між поточним і цільовим (ідеальним) значеннями корисної функції [7]. Стосовно бізнес-процесів, ланцюжок стає складнішим: характеристики продукції, роботи/ послуги, які з'являються в результаті виконання бізнес-процесу, залежать від характеристик самого процесу, тобто від характеристик операцій, що складають цей бізнес-процес. Характеристики операцій бізнес-процесу, в свою чергу, залежать від характеристик ресурсів, що надходять на їхні входи та переробляються в межах операції. Слід зазначити, що структура перенесення, накопичення цінності та втрат якості може бути досить складною. Складність пов'язана зі специфічним характером взаємодій і взаємозв'язків між ресурсами, процесами (операціями), накопичувачами цінності та втрат якості.

Доцільно акцентувати увагу й на функціональному підході до управління, який полягає в поділі діяльності на сукупність окремих функцій, які необхідно виконувати для реалізації поставлених завдань [8]. Що стосується функціонального й процесного підходів, то слід зазначити, що для їхнього протиставлення, на наш погляд, є певні підстави. Так, в основі виділення даних підходів лежить одна й та ж класифікаційна ознака – «спосіб делегування повноважень і відповідальності». За цією ознакою, крім функціонального й процесного підходів, С. В. Мальцев виділяє й третій підхід до управління –

«проектний» [9]. Насправді, дану ознаку автор використовує в ролі визначення самого терміну «підхід до управління», з чим, на наш погляд, важко погодитися, оскільки сутність зазначеної дефініції має значно складнішу природу. Вважаємо, що зазначені вище відмінності функціонального й процесного підходів, не є антагоністичними, що дозволяє використовувати їхню комбінацію, так звану «суперпозицію цих підходів». З цього приводу А. М. Кисельов відзначає, що «не було ні одного проекту по «впровадженню процесного підходу», який би привів до фактичної відмови від розмежування функцій на підприємстві й повного заміщення їх бізнес-процесами» [10]. Іншими словами, «процесний підхід не руйнує функціональний менеджмент» [11]. При використанні поєднання даних підходів здійснюється одночасне проектування організаційної структури й процесів взаємодії в рамках цієї структури. Різниця ж полягає тільки у вихідних точках проектування: чи розподіляти функціональні обов'язки на основі процесів або проектувати процеси взаємодії між функціональними областями.

Слід звернути увагу, що в публікаціях останніх років спостерігається явне перебільшення тієї ролі, яку на сьогодні відіграє процесний підхід у побудові ефективної системи управління підприємством. Так, С. В. Мальцев відзначає, що процесний підхід – «основа всіх сучасних систем управління, як регулярною діяльністю, так і розвитком» [10]. На думку А. В. Собакарьової, саме в процесному підході реалізуються всі основні підходи до управління [11]. Важко погодитися із зазначеними авторами, оскільки наведені ними характеристики з усією очевидністю відносяться не до процесного, а до системного підходу.

У практиці впровадження стандарту ISO 9001 в діяльність підприємств сфери інжинірингових послуг процесний підхід нерідко застосовується в спотвореному вигляді: процесами називають діяльність підрозділів і виходить, що в СУЯ застосовується, по суті, функціональний підхід. Природньо, що при цьому усі переваги процесного підходу не можуть бути реалізовані. Головною причиною такого спотворення є те, що процесний підхід не застосовується для менеджменту компанії в цілому. Сподіваємось, що впровадження нової версії міжнародного стандарту ISO 9001:2015 у діяльність підприємств сфери інжинірингових послуг дозволить вирішити досліджувану проблему.

Список використаних джерел

1. Дж. Джуран (ред.) (2004). *Качество в истории цивилизации. Эволюция, тенденции и перспективы управления качеством*: (в 3-х томах: пер. с англ.). Москва: Стандарты и качество.
2. Траченко, Л. А. (2018). Процесний підхід у системах управління якістю підприємств сфери послуг. *Проблеми економіки*, 2(36), 251-257. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_2_35.
3. Мескон, М. Х., Альбер, М. & Хедоури, Ф. (1992) *Основы менеджмента*: (пер. с англ.) Москва: Дело.
4. *Основні положення та словник термінів: ДСТУ ISO 9000:2015(ISO 9001:2015, IDT)*, (2016). Київ: УкрНДНЦ.

5. Зяйлик, М. Ф. & Вівчар, О. І. (2013). Процесний підхід до менеджменту якості. *Інноваційна економіка*. (1), 191-194. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_1_47.
6. Фомічов, С. К. Старостіна, А. О. & Скрябіна, Н.І. (2000). *Основи управління якістю*. Київ: МАУП
7. Рассел, Дж. П. (2003). Застосування MS ISO 9004 для покращення діяльності. *Методи менеджменту якості*. (12). 44-46.
8. Семенова, В. Г. (2015). *Управління інтелектуальною власністю підприємств: теорія та практика*. Одеса: Атлант.
9. Мальцев, С. В. (2014). Процесний підхід к управленію: теория и практика применения. Вилучено з: <http://www.cfin.ru/itm/bpr/t&p.shtml>.
10. Киселев, А. Г. Бизнес-процессы и процессный подход: как преодолеть последствия консалтингового маркетинга. *Информационный портал*. Вилучено з: <http://orgstructura.ru/business-processes-andprocess-approach>
11. Собакарева, А. В. (2007). Сравнение методик перехода к процессному подходу в управлении на предприятии. *Проблемы современной экономики*. (4(24)). – Вилучено з: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1731>.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ ОБОВ'ЯЗКІВ В ПРОЕКТНІЙ РОБОТІ З BIG DATA

Солодков Денис Євгенович

здобувач вищої освіти факультету економіки і управління
*Кременчуцький національний університет імені
Михайла Остроградського, Україна*

Науковий керівник: Циган Раїса Миколаївна

старший викладач кафедри обліку і фінансів
*Кременчуцький національний університет імені
Михайла Остроградського, Україна*

Одне з основних питань менеджменту в сфері ІТ – рішення, які потрібно приймати стосовно організації роботи та реалізації великих масивів корпоративних даних. Методи розподілення відповідальності за ці процеси є актуальним аспектом організаційної складової в роботі з Big Data.

Метою дослідження є адаптування методики розподілу ролей RACI в типову організаційну модель проектної роботи з Big Data.

Питання організаційної складової роботи з великими даними майже не висвітлюється вітчизняними дослідниками. Серед основних зарубіжних вчених в цій області знань можна виокремити Бориса Отто «Data Governance. Business & Information Systems Engineering» [1], Клауса Вебера «One size does not fit all – a contingency approach to data governance» [2] та ін.

Для побудови матриці ролей RACI в області Big Data були проаналізовані та синтезовані: I – ключові процеси програм управління даними [1] і II – ключові ролі моделі управління даними [2]. Кінцевий результат – III – матриця RACI.

I – Ключові процеси програм управління даними. Елементи, що були ідентифіковані продовж дослідження, є найбільш часто згадуваними в розділі управління даними, зокрема розробки програм обробки та аналізу даних і організаційних (управлінських) ініціатив у даній сфері (табл. 1). Самі процеси сформульовані як елементи роботи.

Таблиця 1

Ключові процеси в області управління даних

Процеси	Суб-процеси (елементи ключових процесів)
Ролі, структури і політики	- культура і обізнаність - стратегії і стандарти - бізнес-модель - методики і практики - керівництво
Data management	- управління документацією і контентом - управління збереженням та архівуванням - простежуваність даних - таксономія даних - міграція даних - зберігання даних
Управління якістю даних	- визначення інструментів і методик контролю якості - параметри якості - стратегії контролю якості комунікацій
Менеджмент метаданих	- дефініції бізнес-метаданих - сховище метаданих
Майстер управління даними	- управління джерелами даних - моделювання даних - складування даних - інтеграція даних
Архітектура даних	- одиниця даних / каталог компонентів даних - одиниця даних / матриця бізнес-функцій - визначення архітектури даних
Технологія	- інфраструктура - аналітика - застосування в бізнесі
Безпека і приватність	- права доступу даних - ризик-менеджмент даних - відповідність даних
Розробка і моніторинг метрик	- управління та моніторинг можливостей і переваг

узагальнено автором за джерелами [1, 4]

Складові процесів: (а) ролі, структури і політика – розробка стратегій і методів для програм управління даними; (б) data management – контроль накопичених з будь-яких джерел даних; (в) управління якістю даних – планування, реалізація і контроль роботи з даними; (г) менеджмент метаданих – сукупність практик по призведенню до однорідності всіх елементів даних на підприємстві; (д) майстер управління даними – забезпечення послідовності значень контекстуальних даних з «золотою версією» цих значень даних; (е) архітектура даних – розробка систем і програмних забезпечень, що

забезпечують доступність даних і їх розподіл на підприємстві; (є) технологія – програмні та апаратні компоненти, які здійснюють виконання процесів управління даними на підприємстві; (ж) метрики – визначення базових вимірів, за якими можна оцінити успіх програми управління даними [1].

II – *Ключові ролі моделі управління даними*. Стосовно ролей і їх відповідальностей Вебер (2009) намагався ідентифікувати основні діяльності, ролі та обов'язки і призначення ролей до областей прийняття рішень [2] (табл. 2).

Таблиця 2

Сукупність ролей в роботі з контролю якості даних

Роль	Опис	Організаційне призначення
Виконавчий спонсор	Забезпечує спонсорство, стратегічне спрямування, фінансування, адвокацію та нагляд за DQM	Виконавчий або топ-менеджер (CEO, CFO, CIO)
Рада з контролю якості даних	Визначає структуру управління даними для всього підприємства та контролює його реалізацію	Члени комітету, під головуванням головного управителя, є членами бізнес-підрозділів та IT-лідерами, а також керівниками контролю даних
Директор з контролю даних	Втілює рішення ради на практиці, забезпечує застосування прийнятих стандартів, допомагає встановлювати показники та цілі DQ	Топ-менеджер з досвідом в сфері Data Management
Бізнес-розпорядник даних	Детально розглядає корпоративні стандарти DQ та політики щодо його / її зони відповідальності з точки зору інтересів бізнесу	Спеціаліст з бізнес-підрозділу або функціонального відділу
Технічний розпорядник даних	Надає стандартизовані визначення елементів та формати даних, профілі та пояснює деталі вихідної системи та потоки даних між системами.	Спеціаліст з IT-відділу

Дані сформовано з [2]

Крішнан (2013) пропонує схожу структуру ролей (рис. 1), представлену як органограма, що описує потік підзвітності та ролі, починаючи з Ради виконавчої влади, яка розрізняє 2 ради: управління програмами та управління даними. Автор підкреслює відмінність між даними та інформаційними технологіями: управління програмами вирішує проблеми IT, тоді як ради з управління даними зосереджуються на даних у контексті його використання в бізнесі [3].

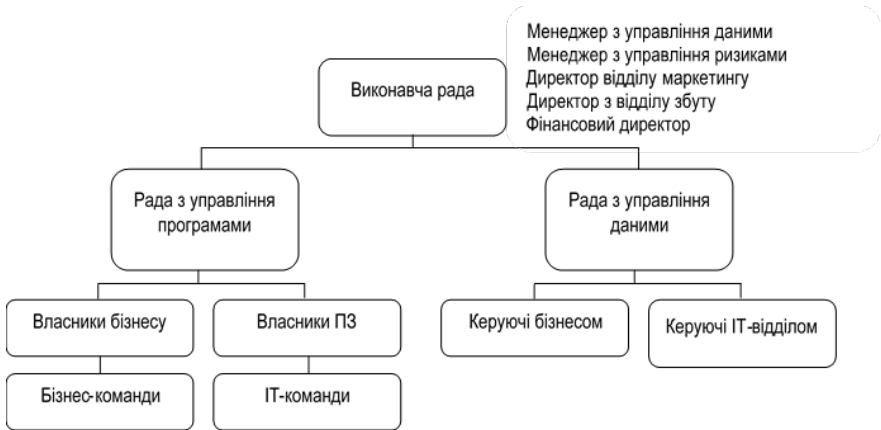

Рис. 1 Команди з управління даними за Крішнаном

Модель, що пропонується Крішнаном є достатньо схожою на запропоновану Отто, лише більш розвинута з точки зору розрізнення контролю даних та ІТ. Модель, запропонована Отто є спрощеною і стосується виключно програми управління даними без урахування її як частини ІТ-відділу у порівнянні з моделлю Крішнана, яка описує управління даними в корпоративному контексті [3].

III. Матриця RACI. Типова структура команди з роботи з великими даними має таку ієрархію: Рада з питань контролю даних > Менеджери з контролю якості даних > Архітектори баз даних > Власники даних та працівники сфери кібербезпеки > Менеджери з життєвого циклу даних [4]. Використано матрицю RACI до структури ролей в рамках проектної роботи з Big Data (контроль якості) (табл. 3). Кожна взаємодія між учасниками проекту та відповідною областю визначається одним або двома рольовими позиціями: Виконавець (R-Responsible), Затверджуючий (A-Accountable), Консультант (C-Consulted), Інформована особа (I-Informed). Принцип матриці RACI: що кожна взаємодія заповнюється в клітину матриці з метою відобразити який внесок робить кожна роль в даному процесі [1].

Таблиця 3

Матриця RACI для моделі управління Big Data

Процеси/Полі	Виконавчий спонсор	Рада з контролю якості даних	Директор з контролю даних	Бізнес-розпорядник даних	Технічний розпорядник даних
Полі, структури і політики	A	R	R	R	R
Data management	I	A	R	R	C
Управління якістю даних	I	A	R	R	C
Менеджмент метаданих	I	A	R	C	R

Продовження табл. 3

Процеси/Полі	Виконавчий спонсор	Рада з контролю якості даних	Директор з контролю даних	Бізнес-розпорядник даних	Технічний розпорядник даних
Майстер управління даними	I	A	R	C	R
Архітектура даних	I	A	R	R	C
Технологія	I	A	R	C	R
Безпека і приватність	I	A	R	R	R
Розробка і моніторинг метрик	A	R	R	I	I

[авторська розробка]

Рада з контролю якості відповідає за структуру управління даними. Директор з контролю даних керує тех-і бізнес-розпорядчими даних та є відповідальним за реалізацію стратегій управління даними. Моделювання чи контроль якості даних, метаданих, а також питань, пов'язаних із технологією та питаннями безпеки контролюється технічним розпорядником даних. Визначення шляхів реалізації даних та їх виконання здійснюється бізнес-розпорядником даних [2, 3].

Висновки. Таким чином було визначено, що стратегії управління даними в рамках проектної роботи з Big Data в більшій мірі розроблені на основі відносно невеликої кількості концепцій і теорій, які намагаються синтезувати управління великими даними як нової області знань та методики підвищення ефективності менеджменту. Дослідження і розвиток цих концепцій може бути корисним для розуміння управління даних на наступних етапах – після розподілу обов'язків – допомагатиме в оптимізації використання і подальшої реалізації Big Data.

Список використаних джерел:

1. Отто, Б. (2011). Управління даними. Інженерія бізнес й інформаційних систем (Data Governance. Business & Information Systems Engineering): монографія, (4), 149-156.
2. Клаус Вебер & Борис Отто (2009). Одна величина не підходить до всього – підхід до управління даних у випадок непередбачуваних обставин (One size does not fit all—a contingency approach to data governance). *Journal of Data and Information Quality*, 1(1), 4:2-4:27. Вилучено з https://www.alexandria.unisg.ch/67793/1/a4-weber_external.pdf
3. Крішнан, К. (2013). Зберігання даних у епоху великих даних (Data warehousing in the age of big data) 251-256.
4. Хатрі, В. & Браун, К. (2010). Проектування управління даними (Designing Data Governance). *Communications of the ACM*, 53(1), 148-152. Вилучено з <https://dl.acm.org/doi/10.1145/1629175.1629210>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСТИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Науково-дослідна група:

Кулиняк Ігор Ярославович

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Ярмола Катерина Михайлівна

здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Малішевська Божена Олегівна

здобувач вищої освіти Інституту економіки і менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Туризм завжди був і продовжує бути популярним у світі. Потреба в подорожуванні світом зростає. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН туристичний внесок у світову економіку оцінюється в 10% світового ВВП. На долю міжнародного туризму припадає 30% світового експорту послуг і 7% від загального обсягу експорту товарів і послуг [1]. Туризм є однією з найбільш динамічних та перспективних галузей світової економіки, істотно впливає на економічний розвиток держави та її регіонів, сприяє створенню нових робочих місць, є джерелом поповнення бюджету та припливу валютних надходжень, поєднує прибутковість з економічною рівновагою. Враховуючи велике значення туристичної галузі, Українська держава задекларувала її одним із пріоритетних напрямів розвитку національної економіки [2]. Постає питання у виборі виду туризму, який задовольнив би смаки подорожуючих. На сьогодні існує чимало туристичних програм, які пропонують туристичні компанії, проте, на противагу класичним, щораз більшим попитом починають користуватися інноваційні, екзотичні, незвичні туристичні напрями, програми, екскурсії. Серед таких напрямів варто виокремити містичний туризм.

Містичний туризм – це подорож до місць аномалій з метою отримання гострих відчуттів та непересічних вражень. Містичний туризм варто поділяти на два великі блоки: 1) містичний туризм з метою відвідати місця, де мешкають привиди, вампіри та інша нечисть; 2) містичний туризм до так званих “місць сили” – місцевостей, які мають позитивну (м’яку), або негативну (жорстку) енергетику [3].

“Містичне”, згідно зі словниковим визначенням, означає “релігійно-ідеалістичні погляди, що визнають існування надприродних сил і можливість спілкування з ними людини” [4].

Містичний туризм – вид “темного” туризму, пов’язаний з відвідуванням місць чи історичних пам’яток, де “проживають” привиди, навідвідуються інопланетяни чи пов’язані з містичними явищами, подорож до місць з паранормальною активністю. Також сюди відносять подорожі з метою

отримання сили шляхом проведення медитацій, йоги, спеціальних подій, церемоній чи ритуалів.

У світі існує значна кількість місць, які приваблюють своєю містичністю та загадковістю, серед яких найбільш відомими є острів Пасхи (Чилі), Стоунхендж (Англія), замок Віхров (Чехія), замок Бран (Румунія, помешкання вампіра графа Дракули), озеро Лох-Несс (Шотландія), гора Афон (Греція) та інші. Багато турів приурочені до Дня всіх святих – Хеллоуїна (31 жовтня). Найбільш розвиненою країною світу за містичним туризмом є Великобританія, в якій існує «карта привидів» на дорогах та спеціальні дорожні знаки. В Україні популярними містичними місцями є Кам'яна могила (Запорізька обл.), музей гуцульської магії (Івано-Франківська обл.), Золочівський, Олеський та Підгорецький замки (Львівська обл.). Місто Львів славиться такими визначними містичними об'єктами, як: Домініканський собор, підземелля Єзуїтського костелу, Лиса гора, Цитадель та ін.

Даний вид туризму викликає чимало дискусій, адже постає питання у етичності та релігійності відвідування таких місць. Для виявлення перспектив розвитку, доцільно провести SWOT-аналіз містичного туризму як однієї з новітніх та інноваційних форм розвитку сфери туристичної діяльності (табл. 1). Проведений SWOT-аналіз дає змогу побачити чітку картинку по містичному туризму, який має не тільки переваги, а й чимало недоліків та загроз. Проте це не зменшує зацікавленість туристів у відвідуванні “темних” місць, а, навпаки, сприяє зростанню популярності містичного туризму у світі, що цілком є перспективним напрямом і для України.

Таблиця 1

SWOT-аналіз перспектив розвитку містичного туризму в Україні

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Знана кількість місць та об'єктів, сповнених легендами та містичними історіями	Порівняно висока вартість, додаткові фінансові витрати на добування у непоширені місця
Збереження легенд, звичаїв, традицій, сформованих на певній території чи пов'язані з певним об'єктом	Мала поінформованість про цей вид туризму
Розвиток країни, що приймає туристів та розвиває дану форму	Малий перелік «протоптаних місць», не завжди придатних для відвідування туристами
Врахування туристичними агентствами потреб групи та їх реалізація	Психологічні фактори людини як бар'єри щодо позитивного сприйняття такого виду туризму: страх, негативні спогади, забобонність, релігійність тощо
Групова комунікація з гідом чи організатором даного туру	Потреба у додатковому часі для планування та реалізації даної форми
Можливості (O)	Загрози (T)
Велике охоплення та сфера діяльності нерозрекламованого виду туризму	Невідповідність потреб та вимог до реальної картини
Посилена увага та вкладення коштів у регіони, де буде поширений даний вид туризму	Знищення чи псування пам'ятки, забруднення території через часті відвідини туристів
Розвиток інноваційних та передових технологій для забезпечення комфорту	Перевантаження дуже популярних місць та міст
Формування нових туристичних продуктів, збільшення кількості туристів	Неетичність проведення даного виду та типу екскурсій

Джерело: авторська розробка

Найбільшого поширення містичний туризм здобув у Західній Україні. Особливо славиться своїми середньовічними замками Закарпаття, оповіді про які наповнені історіями та легендами про привидів. Сьогодні можна почути розповіді про снігову людину Карпат, чупакабр, відьом, русалок, лісовиків, мольфарів – карпатських чаклунів тощо. Набуває популярності на Закарпатті демонологічний туризм.

Окрім містичного туризму, виокремлюють ще такі види “темного” туризму: а) туризм катастроф (відвідини місць природних, техногенних катастроф чи місць людської недбалості (Чорнобиль, промислові зони Краматорська та Маріуполя, кар’єри в Кривому Розі); б) туризм смерті (відвідини місць та об’єктів людської трагедії: концентраційних таборів (табори ГУЛАГу, Освенцим, Аушвіц (Польща)), місць Голодомору та Голокосту (Національний музей “Меморіал жертв Голодомору”, Київ), місць серійних вбивств, музеїв тортур (тюрма на Лонцького (Львів)), територій та об’єктів, які пов’язані зі знищенням людей через релігійні переконання; в) некропольний («кладовищний») туризм (відвідини міських кладовищ – музей-некрополь “Личаківський цвинтар” (Львів, Україна), Байкове кладовище (Київ, Україна).

Україна має чималий містичний потенціал, який потрібно розвивати, оскільки це принесе додаткові грошові надходження в економіку країни. Однак, залучення українських містичних ресурсів незначне, відбуваються поодинокі екскурсії містами, які не розкривають всю суть і загадковість відвідуваних місць. У першу чергу, це пов’язано з релігійними переконаннями більшої частини населення України, проте можна орієнтуватися на туристів, які тільки шукають цікаві і незвідані ніким раніше місця. «Містична» спадщина України налічує близько 20 об’єктів в кожній області: середньовічні замки з загадовими історіями, підземелля, печери, собори, давні поселення тощо.

Для популяризації в Україні містичного туризму потрібно провести ряд заходів:

- здійснити моніторинг туристичного ринку України на наявність «містичних» місць та об’єктів і визначити, які з них є придатними для відвідування туристами;

- дослідити зарубіжний досвід організації містичного туризму, визначити основні тенденції його розвитку у світі та можливості використання передового досвіду в організації “містичних” турів вітчизняними туристичними компаніями;

- проведення культурних акцій та заходів, конкурсів, фестивалів, навчальних екскурсій у містичних місцях задля їхньої популяризації та залучення додаткових інвестицій;

- промоція містичних місць в Україні, реклама їх на популярних каналах та інших засобах масової інформації; створення веб-сайту з інформацією про містичні місця України та “містичні” туристичні компанії;

- створення інтерактивної карти містичних місць України;

- покращення інфраструктури поблизу розташування містичних об’єктів.

Отже, хоч містичний туризм є порівняно новим видом туризму, проте користується чималою популярністю у світі та Україні. Україна має значний потенціал і ресурсну базу для його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017-2020 рр. Вилучено з <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a58d0f18f339.pdf>.
2. Савіцька, О.П., Савіцька, Н.В. & Кулиняк, І.Я. (2012). Формування туристичної привабливості території. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць*. Вип. 22.15, 148-154.
3. Алістратова, К.Е. (2013). Містичний туризм: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні. *Географія та туризм*. Вип. 26, 93-101.
4. *Містика. Словник української мови*. Вилучено з <http://sum.in.ua/s/mistyka>.

ПИТАННЯ РОЗРОБКИ І РЕАЛІЗАЦІЇ ЗБУТОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Науково-дослідна група:

Болдовська Катерина Петрівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Лівенцова Яна Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету управління та бізнесу
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Горбунова Анастасія Ярославівна

здобувач вищої освіти факультету управління та бізнесу
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Ефективна робота підприємства на зовнішньому ринку потребує розробки комплексу заходів щодо реалізації продукції, тобто формування зовнішньо-економічної стратегії збуту.

Розробка міжнародної збутової стратегії має на своїй меті визначення оптимальних напрямів і засобів, необхідних для забезпечення найбільшої ефективності процесу проникнення на зовнішній ринок. Це припускає обґрунтований вибір організаційних форм і методів збутової діяльності, орієнтованих на досягнення кінцевих результатів [1].

Розробці збутової стратегії передують аналіз оцінки існуючої збутової системи, як в цілому, так і за окремими її елементами, й аналіз відповідності збутової політики, що проводиться, конкретним ринковим умовам. Аналізу піддаються не стільки кількісні показники обсягів продажів у розрізі продуктів і регіонів, скільки комплекс чинників, що впливають на величину збуту. Зокрема, вивчається організація (будова) збутової мережі, ефективність реклами й інших засобів стимулювання збуту, правильність вибору ринку, час і способи виходу на ринок тощо.

Збутова стратегія підприємства-експортера має бути орієнтована на:

- отримання прибутку від зовнішньоторговельної діяльності в поточному періоді, а також забезпечення гарантій у майбутньому;
- максимальне задоволення платоспроможного попиту закордонних споживачів;
- довготермінову ринкову стійкість підприємства;
- конкурентоздатність продукції;
- створення позитивного іміджу підприємства на зовнішньому ринку [2].

Збутова стратегія, сформована на основі цілей і задач збуту, має відповідати бізнес-концепції підприємства (чим воно сильніше за конкурентів, яке його бажане місце на ринку).

Збутова стратегія має будуватись на основі аналізу потреб і запитів споживачів. Оскільки передостанні постійно змінюються, ефективна збутова стратегія має бути спрямована на постійне оновлення асортименту.

У межах цих представлень підприємство має перебудовувати свою діяльність швидше й ефективніше, ніж конкуренти. Збутова стратегія підприємства має слугувати базою для ефективної розробки її постачальницької, інноваційної і фінансової політики.

Разом з тим, детально опрацьована та документально закріплена збутова стратегія стане ефективним інструментом поточного контролю за збутовою діяльністю експортоорієнтованого підприємства та його положенням на ринку. Обґрунтоване ж формування стратегії та ефективний контроль збуту, оптимізація процедур планування продажів, контроль за виконанням цих планів дозволять значно вдосконалити збутову діяльність в умовах жорсткої конкуренції на зовнішньому ринку.

Для успішної реалізації збутової стратегії експортоорієнтованому підприємству доцільно дотримуватись низки рекомендацій, які допоможуть мінімізувати ризики при виході на нові зовнішні ринки в рамках цієї стратегії:

– забезпечення необхідним асортиментом продукції для підтримки конкурентоспроможності підприємства, тобто чим більш повний набір товарів підприємство може надати своїм потенційним клієнтам, тим більші шанси успішної реалізації цієї стратегії. Слід зауважити, що у разі неспроможності підприємства сформувані для споживачів необхідного пакету рішень, існує значна вірогідність того, що споживач взагалі не спробує запропонований йому товар підприємства;

– необхідність інвестицій для ефективної конкуренції на ринку. Перш за все доцільно оцінити, скільки коштуватиме для підприємства вихід на новий зовнішній ринок, а потім – можливий прибуток. Тобто при проведенні розрахунків необхідно враховувати той факт, що, як правило, слотчатку прогнози обсягів продажів здаються занадто оптимістичними, а вже в процесі реалізації товарів підприємства досить часто зіштовхуються з важкими реаліями;

– аналіз довгострокового потенціалу споживачів, тобто при виході на нові зовнішні ринки треба брати до уваги те, що на багатьох ринках запити споживачів постійно змінюються. Таким чином, треба уважно дослідити

тенденції зовнішнього ринку, на який планує вийти підприємство, для того, щоб воно було готовим до певних несподіванок;

– оцінка відносної прибутковості, тобто необхідно ретельно прорахувати, коли саме повернення інвестицій буде найвищим – за подальшого розвитку основного ринку чи при виході на новий. При цьому слід пам'ятати, що збільшення прибутку від ринку, де підприємство вже присутнє, зазвичай потребує менших витрат, ніж на освоєння нового ринку;

– аналіз ефективності дистрибуції – передбачає проведення оцінки того, наскільки будуть ефективними на нових зовнішніх ринках моделі дистрибуції, які підприємство використовує на існуючих зарубіжних ринках. Як показує практика, вихід на зовнішні нові ринки буде більш успішним у разі застосування нестандартних методів дистрибуції і продажів;

– аналіз достатності і стабільності фінансового положення потенційної цільової аудиторії підприємства на новому зовнішньому ринку;

– оцінка відповідності стратегії підприємства очікуванням клієнтів – необхідно з'ясувати очікування теперішніх клієнтів, як на внутрішньому, та і на зовнішніх ринках, та спрогнозувати їх реакцію на зміну стратегії підприємства;

– дослідження рівня лояльності клієнтів на новому зовнішньому ринку збуту, у тому числі до потенційних конкурентів, тобто слід дізнатися, що є найбільш цінним для цільової аудиторії на новому ринку: товар чи відносини з постачальником;

– вивчення потенційних підприємств-конкурентів на новому ринку, передбачення можливої їх реакції, тобто варто дослідити можливість зміни конкурентами своєї цінової політики та стратегії поведінки в цілому. Якщо так, то з'ясувати, як зміна відобразиться на прибутку підприємства;

– визначення часу, необхідного для виходу на новий зовнішній ринок. Необхідно проаналізувати середню тривалість життєвого циклу продукції потенційних конкурентів підприємства на новому ринку збуту. Тобто чи зможе підприємства розробити і протестувати продукт (у разі виходу на ринок з товаром-новинкою), а також налагодити канали дистрибуції за час, що не перевищує тривалість цього циклу;

– визначення здатності підприємства підтримувати технологічні переваги, тобто слід з'ясувати, наскільки довго підприємство зможе зберігати в таємниці свої технології з виробництва продукції, а також достатність забезпечення технічним персоналом для здійснення експансії;

– аналіз наявних ресурсів – передбачає аналіз забезпеченості підприємства необхідними фінансовими і людськими ресурсами.

Варто відмітити, що за сучасних умов підвищеного динамізму середовища функціонування великої кількості виробничих підприємств, а також загострення боротьби за нові ринки збуту продукції особливої уваги, на нашу думку, для підприємства, орієнтованого на зовнішній ринок, заслуговує проблема посилення цільової орієнтації на споживача. Тобто для підприємства в рамках зовнішньоекономічної стратегії збуту є дуже важливим вивчення кінцевого споживача для визначення всього комплексу спонукальних мотивів, якими керуються покупці при прийнятті рішення про придбання товарів.

Також зауважимо, що успішна реалізація зовнішньоекономічної стратегії збуту і підвищення ефективності збутової діяльності підприємства, орієнтованого на зовнішній ринок, неможливі без застосування спеціальних економіко-організаційних заходів, тобто інструментів просування продукції. Як правило, певний набір останніх поєднує основні (реклама, стимулювання збуту, паблік рилейшнз, персональний продаж, прямий маркетинг тощо) і синтетичні (виставки, спонсорство, брендинг та інтегровані маркетингові комунікації на місці продажу тощо) засоби маркетингових комунікацій для досягнення маркетингових цілей підприємства, зокрема щодо експансії на нові ринки і закріплення позицій на існуючих.

Варто відмітити, що вдосконалення системи збуту – це безперервний процес обґрунтування і реалізації найбільш раціональних форм, методів і способів його створення і розвитку, раціоналізація окремих сторін, контроль і вияв «вузьких місць» на основі безперервної оцінки відповідності системам контролю, внутрішнім і зовнішнім умовам функціонування підприємства.

Таким чином, викладені в роботі положення і рекомендації можуть служити теоретичним підґрунтям для побудови ефективно збутової системи на експортоорієнтованому підприємстві і використовуватись для підвищення ефективності процесу реалізації його продукції на ринках зарубіжних країн.

Список використаних джерел:

1. Перцовський, Н. І., Спірідонов, І. А. & Барсукова, С. В. (2001) *Міжнародний маркетинг*. Київ: Вища школа.
2. Терент'єва, Н. В. (2016). Управління збутовою діяльністю в системі управління підприємством. Ефективна економіка, (2). Вилучено з http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2016/21.pdf.

РЕОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ ПІДПРИЄМСТВА

Савкін Антон Миколайович

студент

Навчально-методичний центр післядипломної освіти та підвищення кваліфікацію Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна

На даний час, процеси які відбуваються в економіці держави висувають перед підприємством завдання щодо пристосування до ринкових умов. Так, перебудова внутрішньої організаційної структури стає невідкладним завданням кожного підприємства. В ринкових умовах підприємства спроможні реалізувати свою продукцію тільки при наявності покупців, котрі з'являються у тому випадку, якщо продукція підприємства дійсно користується попитом на ринку. Ось чому будь якому підприємству, фірмі насамперед необхідно правильно оцінити реальні потреби ринку. Насамперед, це можливо зробити,

наглядаючи за поведінкою ринкових цін. Але оскільки більшість товарів, таких як промислове обладнання або автомобілі потребують ретельну розробку в залежності від попиту користувачів, необхідність в реорганізації як правило з'ясовується як результат зміни ринкових та технологічних умов зовнішньої середовища підприємства. Під впливом цих змін його вище керівництво приходить до висновку щодо необхідності прийняти відповідні заходи – здійснити організаційно – правову реорганізацію.

Для підтримки проекту реорганізації потрібно залучити прихильників даної ідеї. Саме головне це зважити процес реорганізації з позиції їх дії на обрану мету. Виявити пріоритети і розрахувати необхідну кількість потрібних ресурсів. Також важливо проаналізувати і відповісти на запитання, які основні ланки управління підприємства (керівний ланцюжок управління виробництвом, розвиток персоналу) будуть сполучатися в період впровадження реорганізації. Важливо з'ясувати обсяги відповідальності які будуть покладені по управлінню виробництвом і розвитку персоналу, на керівників груп першого і другого рівня. Наскільки це можливо сформулювати вимоги до кожної кваліфікаційної групи на період проведення заходів.

Для забезпечення процесу постійного вдосконалення організації необхідно виконувати наступні вимоги:

1. Перед персоналом, приймаючим участь в реорганізації, необхідно поставити чітку мету, довести до них заходи по досягненню цієї мети і інформацію про значення та смисл текучих і пройдених заходів.

2. Персоналу необхідно надати достатньо матеріально – технічних ресурсів для ефективного виконання необхідних перебудов.

3. На персонал слід покласти певні обов'язки та надати йому конкретні повноваження, а також встановити стимули для ефективної праці.

Загальна оцінка здійснених змін на кожному етапі і після завершення всіх заходів по реорганізації здійснюється на підставі певної системи кількісних і якісних показників.

Отже, реорганізація є один із вагомих важелів перетворення, котрий є в розпорядженні власників підприємств, і неважливо якої форми власності є дані підприємства, державної чи приватної. Реорганізація яка проходить успішно може подолати всі перепони на шляху до досягнення і реалізації нової стратегії підприємства, сприяти успішній інтеграції або збільшенню виробництва.

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Науково-дослідна група:

Ткаченко І.П.

канд. екон. наук, доцент

Дніпровський державний технічний університет, Україна

Козачок А.С.

магістр

Дніпровський державний технічний університет, Україна

Ткаченко А.І.

студентка, кафедра фінансів та обліку

Дніпровський державний технічний університет, Україна

У зв'язку з тим, що однією з найважливіших проблем сучасності є необхідність дослідження питань соціальної безпеки як складової національної економічної безпеки та забезпечення національних інтересів. Вибір адаптивної форми моделі соціальної політики має виконувати забезпечення свободи соціального вибору різних верств населення та позитивного впливу соціальних процесів на економічний розвиток країни, а таким чином, підтримувати достатній рівень забезпечення фінансової безпеки людини в системі національної економічної безпеки.

Питання побудови ефективної соціальної політики розглядаються в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Разом з тим, глибоке дослідження теоретичних питань соціальної й економічної діяльності не завжди дозволяє розробити дієві рекомендації щодо ефективної реалізації соціальної політики в умовах безперервного розвитку економічної системи [1] та необхідності забезпечення національної економічної безпеки.

Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки, без забезпечення якої неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед Україною. Водночас майже відсутній аналіз взаємозв'язку й взаємообумовленості фінансової безпеки та системи національних інтересів [2]. Забезпечення економічної безпеки національної економіки є необхідною умовою реалізації приватних і державних економічних інтересів, запорукою еволюції економічної системи та вдалого позиціонування держави на глобальній економічній арені. Україна нині перебуває у стані, коли вплив економічних і фінансових загроз на стан економічних процесів набув свого апогею через політичну кризу, військові дії на Сході країни та соціальну невірноваженість у суспільстві. З огляду на це, набувають актуальності спроби науковців запропонувати заходи посилення рівня фінансової захищеності і населення, і бізнес-структур, і держави загалом від дестабілізуючих факторів економічної природи походження [3]

Соціальна безпека, так само як і економічна безпека, нерозривно пов'язана із категоріями національних потреб і національних інтересів. Фінансова

безпека людини - це важлива складова частина соціальної і економічної безпеки держави, центром якої є людина та її потреби, якість задоволення яких впливає на соціально-економічний розвиток держави та її соціальну безпеку.

Нааявність загроз фінансовій безпеці стримують розвиток економіки і як наслідок, призводять до зростання соціальної напруженості. Забезпечення фінансової безпеки безпосередньо впливає на політичне життя суспільства, реалізацію економічної політики, виконання соціальних програм, зміцнення обороноздатності та безпеки держави, вирішення екологічних проблем. [4, с. 45]. Комплексна реалізація структурних перетворень в економіці України є неможливою без активізації регулюючих заходів, спрямованих на задоволення потреб та інтересів кожної людини. Дані заходи мають сприяти процесу забезпечення стабільної життєдіяльності суспільства, досягнення соціальної злагоди та соціальної цілісності, належного рівня добробуту населення.

Конституцією України (ст. 1, 3) як соціальної держави визначено найвищими соціальними цінностями людину, її життя, честь і гідність, недоторканість і безпеку та встановлено зміст і спрямованість діяльності держави на забезпечення гарантій прав і свобод людини. Враховуючи зазначене, можна надати наступне визначення соціальної безпеки як важливої складової економічної безпеки держави - це такий стан розвитку держави, при якому держава здатна забезпечити гідний та якісний рівень життя населення незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [5].

Соціальна безпека, як складова економічної безпеки, пов'язана із категоріями національних потреб і національних інтересів. В свою чергу, високий рівень соціальних гарантій кожної держави є основою суспільного добробуту та головною метою її фінансової політики.

Основним критерієм оцінки ефективності соціальної політики і рівня життя населення та індикатором стану фінансової безпеки людини є розмір оплати праці (трудового доходу) працюючих. Одним із важливих індикаторів рівня життя працюючого населення є показник реальної заробітної плати.

Діапазон співвідношення між прожитковим мінімумом та мінімальною заробітною платою за період з 2004 по 2009 рік (0,612-0,904) та з 2010 по 2016 роки (1,05 – 1,07) не відповідав не тільки стандартам Європейського Союзу (коли мінімальна заробітна плата має перевищувати прожитковий мінімум не менше, ніж у 1,5 рази – до 01.12.2016 року це співвідношення не відповідало вимогам), а й чинному законодавству України, де зазначено, що мінімальна заробітна плата повинна бути більшою за прожитковий рівень. З 01.01.2020 року мінімальна заробітна плата встановлена на рівні 4723 грн., а прожитковий мінімум – 2102 грн. Мінімальна зарплата в країнах Єврозона коливається в межах 500-1400 євро і протягом останнього десятиліття суттєво зростає.

Станом на 01.12.2019 року співвідношення між мінімальною заробітною платою та прожитковим мінімумом досягло рівня 1,98 та заплановано на 01.01.2020 року на рівні 2,25. Наприкінці 2017 року 47,4% населення отримувало доходи нижчі від мінімальної зарплати, наприкінці 2018 року 48,2% населення отримувало доходи нижчі від мінімальної зарплати. Однак, не дивлячись на штучну "оптимізацію" співвідношень розмірів мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму у 2017-2019 роках, майже половина

населення країни отримує середньодушові еквівалентні загальні доходи у місяць, меншими від мінімальної заробітної плати.

Нині заробітна плата втратила свої основні функції - стимулюючу, відтворювальну і регулюючу. Навіть активна праця громадянина на благо суспільства не забезпечує йому належного рівня життя. Економіка, що базується на низькій вартості робочої сили, не забезпечує високих стандартів споживання, процесів нагромадження, якісного відтворення робочої сили. За таких умов стримується й розвиток житлово-комунальної та соціальної сфер, зокрема формування страхових фондів, ресурсів пенсійного забезпечення та освіти. Кожний четвертий найманий працівник в Україні перебуває за межею бідності. Такому ганебному явищу, як бідність серед працюючих, просто немає виправдання з точки зору елементарної людяності.

Згідно оцінки експертів ООН, близько 80% наших громадян живуть за межею бідності. Тобто витрачають до 5 доларів на день. Основна частина доходів більшості українських домогосподарств йде на купівлю продуктів харчування. Про інші категорії витрат, доступні громадянам у більшості розвинених країн – поїздки за кордон на відпочинок, регулярне культурне дозвілля, купівля авто, нерухомості – більшість українців навіть не мріють.

Загрози фінансовій безпеці людини, які виходять із різних сфер суспільного життя або ж зароджуються, безпосередньо, у соціальній сфері, можуть стати катализатором соціальних катастроф в залежності від темпів нарощування несприятливих тенденцій і процесів в соціальній структурі і відносинах суб'єктів, фінансовому забезпеченні життєдіяльності людей.

На фоні стійкого падіння рівня життя переважаючої частини населення відбувається поляризація доходів, що призвело до виникнення абсолютно нового явища - соціального розлому українського суспільства, яке, в свою чергу, послуговується чинником для загострення політичної і криміногенної ситуації. Крім того, суттєву загрозу фінансовій безпеці особистості становить проблема безробіття в Україні. У грудні 2019 року в Україні було офіційно зареєстровано 338,2 тис. безробітних, що на 49,3 тис. більше (на 17%), ніж у листопаді 2019 року (288,9 тисячі). Кількість вакансій у грудні скоротилася до 59 тис. (на 27%, в листопаді кількість вакансій становила 80,9 тис.), а навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію становило 6 осіб (у листопаді - 4 людини). Більшість безробітних в останньому місяці 2019-го традиційно в місті - 176 тис. (сільське населення - 162,2 тис. осіб).

Слід зазначити, що система пільг і допомог у вітчизняній практиці, на жаль, також створює певні загрози фінансовій безпеці особистості. Так, через підвищення тарифів на послуги ЖКГ кількість субсидій зросла на дві третини. Як наслідок - пільги, допомоги та субсидії поглиблюють диференціацію в доходах, а дані про кількість сімей, що одержують житлові субсидії, насправді засвідчують про неприпустиму для цивілізованої країни частку бідних і злиденних у складі населення. Погіршення умов життя обумовлює зростання смертності з соціальних причин.

Низький рівень соціальної безпеки свідчить не лише про неблагополуччя в суспільстві, а й про стійку тенденцію до його деградації. Дані соціологічних досліджень свідчать, що у підлітків змінюються життєві орієнтири - падає

авторитет робітничих професій, знань, науки. Знижується прагнення отримати не тільки вищу освіту, а й освіту взагалі. Для підлітків пріоритетною життєвою ціллю стає досягнення багатства будь-якими засобами. Суспільство не зупиняється в своєму русі, а набуває стану глибокої депресії.

Крім того, збройний конфлікт на сході України негативно вплинув на рівень добробуту населення, соціальні та економічні умови розвитку Луганської та Донецької областей і соціальну структуру країни, що призвело до виникнення нових вразливих груп населення.

Зубожіння населення було і залишається одним із чинників, що обумовлюють дефіцит фінансового капіталу, який гальмує подолання кризи неплатежів та інвестиційну активність. Знецінення заощаджень на інфляційні процеси, недовіра до уряду, різке зниження реальної заробітної плати та доходів на душу населення мінімізували споживчий попит, що є важливим джерелом поповнення обігових коштів і надання кредитів підприємцям, змінили форми заощаджень громадян. Нормою стала практика вивозу швидко зароблених великих капіталів за кордон, тобто «втеча капіталу».

Отже, фінансова безпека людини - це важлива складова частина соціальної і економічної безпеки держави, центром якої є людина та її потреби, якість задоволення яких впливає на соціально-економічний розвиток держави та її соціальну безпеку. Головною пріоритетною метою соціальної безпеки є захист життя, здоров'я, добробуту, прав і свобод людини. Таким чином, соціальна безпека як важлива складова економічної безпеки держави - це такий стан розвитку держави, при якому держава здатна забезпечити гідний та якісний рівень життя населення незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Список використаних джерел:

1. Корецька, С.О. (2010). *Механізми формування соціальної політики України в ринковій економічній системі* (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук). Донецьк.
2. Барановський, О.І. (2000). *Фінансова безпека в Україні (Методологія Оцінки та механізми забезпечення)* (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. Наук). Київ.
3. Ткаченко, І.П. (2019). Пріоритети удосконалення грошово-кредитної політики в системі зміцнення фінансової безпеки України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*, № 19, 43 - 53.
4. Медвідь, М.М. (2008) *Фінансова безпека регіонів України (на прикладі Харківської області)* : (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук) Полтава.
5. Мігус І.П., Срібна В.В. & Цікало О.Ю. (2013). Діагностика соціальної безпеки Черкаської області в контексті економічної безпеки України. *Ефективна економіка*, № 6. Вилучено з <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2215>

СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ

Шарков Артем Володимирович

здобувач вищої освіти економічного факультету
*Харківський інститут «Приватне акціонерне товариство вищий
навчальний заклад «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ», Україна*

Науковий керівник: Кононов Іван Олександрович

канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту
*Харківський інститут «Приватне акціонерне товариство вищий
навчальний заклад «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ», Україна*

З ходом сучасного науково-технічного і соціального прогресу, з його соціальними і соціально-психологічними суперечливими тенденціями і наслідками нерозривно пов'язано багато гострих проблем управління на підприємстві.

Управління організацією – створеною людьми системою є складною справою. Керівництво повинно визнавати, що кожен працівник є особою з неповторними переживаннями і запитами.

Можна провести паралель між розвитком медицини, зокрема, психології, і розвитком різних шкіл управління.

Управління людьми, як головне завдання менеджменту в організаціях, завжди ґрунтується на сукупності основоположних початкових теоретичних і емпіричних передумов, що формують систему, на базі якої будується управління людиною в організації [1].

Головним елементом організації є її співробітники. Вони складають основну статтю капіталовкладень з погляду витрат на їх найм і навчання. Підтримка діяльності персоналу також вимагає великих витрат. Важливо підкреслити, що саме персонал найбільше визначає відмінність між організаціями. Продуктивність праці в організації, яка ефективно використовує своїх співробітників, може перевищувати в десятки і більше разів продуктивність праці в організації, що не приділяє уваги ефективності використання людських ресурсів.

Методи управління – це способи здійснення управлінських дій на персонал для досягнення цілей управління виробництвом.

У процесі конкретного вирішення управлінських проблем вельми корисно організовувати ефективні комунікації і привертати сукупність різних методів управління, які дозволяють врахувати «чужі помилки» і дають способи вирішення господарських і кадрових завдань [1].

Стан соціально-психологічного клімату в колективі визначається ставленням керівника до суспільства в цілому, до своєї організації і до кожної

людини окремо. Якщо в його розумінні людина уявляється, як ресурс, сировина і рослинна база, то такий підхід приведе до недоліків або перерахунку ресурсів для виконання конкретного завдання.

Головна мета діяльності підприємства — отримання прибутку. Але ефективна робота неможлива, якщо вона на регулюється принципами ведення управлінської діяльності, у відповідності з якими розробляються методи досягнення цілей [2].

Успіх у діяльності сучасного підприємства визначається перш за все дружбою у колективі, надійністю вертикальних і горизонтальних зв'язків, добрими відносинами поміж керівництвом і працівниками. Саме людський фактор, добре розвинута організаційна структура являється стимулом економічного росту і ефективності [2].

Встановлено, що управління людськими ресурсами є одним з важливим аспектом теорії і практики управління. Без психологічних знань не обійтись, але соціальні новації також важливі. Менеджер повинен добиватися максимальної віддачі від своїх підлеглих. Для цього йому треба виділити основні параметри роботи, змінюючи які, він зможе впливати на працівника і мотивувати його працю. Великі підприємства несуть серйозну відповідальність перед працівниками, споживачами, суспільством у цілому.

Список використаних джерел:

1. Азарова, А.О., Мороз, О.О. (2014) Персонал як суб'єкт управління. *Управління персоналом*, (1), 9-22. Вилучено з <http://publish.vntu.edu.ua/txt/601-1.pdf>
2. Никифорова, В.Г. (2013) Мотивація та стимулювання персоналу *Управління персоналом*, (2), 210-234. Вилучено з <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/489/1>.

3

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Куделко Дмитрий Анатольевич

студент факультета банковского дела

Полесский Государственный Университет, Республика Беларусь

Лукашевич Татьяна Николаевна

кандидат экономических наук, доцент, доцент

кафедры теоретической и прикладной экономики

Полесский Государственный Университет, Республика Беларусь

Экономический рост занимает центральное место в экономике любой страны, так как он определяет уровень экономического развития страны, уровень жизни и степень удовлетворения потребностей, определяет место страны среди других государств мира, ее конкурентоспособность,

возможности влияния на мировое экономическое и политическое развитие, определяет перспективы развития страны во всем их разнообразии.

Исследованием вопросов экономического роста занимались многие ученые, среди которых следует отметить таких ученых как Дж. Кейнс, Р. Харрод, Е. Домар, С. Кузнец, Ф. Бродель, Т. Шульц, Г. Беккер, М. Портер, Н. Кондратьев, Й. Шумпетте, и мн. др.

Показателями экономического роста являются увеличение реального ВВП за определенный период времени, реального ВВП на душу населения. На экономический рост оказывают воздействие достаточно широкое многообразие различных факторов В таблице 1 представлены показатели экономического роста и основные факторы, среди которых целесообразно выделить: отдача от инвестиционной и инновационной деятельности, производительность труда, фондоотдача.

Исходя из данных, представленных в таблице 1, можно утверждать: ВВП как в стоимостном выражении, так и на душу населения имеет положительную динамику. Как, видно из таблицы на рост ВВП оказали воздействие производительность труда, фондоотдача, отдача от инвестиционной и инновационной деятельности.

Отдача от инвестиционной деятельности имеет трендовый характер, с незначительной амплитудой фондоотдача снизилась, а отдача от инвестиционной и инновационной деятельности, производительность труда сохранили положительную динамику.

Таблица 1

**Показатель ВВП и факторы экономического
роста в Республике Беларусь**

Показатель	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
ВВП, млн. руб. (2000-2015 гг. –млрд. руб.)	9133,8	65067,1	170465,8	899098,1	94949,0	105748,2	121568,3
ВВП на душу населения, руб/чел (2011-2015 гг. – тыс. руб/чел)	913,2	6709,7	17943,8	94832,6	9996,3	11125,9	12807,7
Отдача от инвестиционной деятельности, руб.	5,0	4,3	3,1	4,3	5,1	5,0	4,9
Отдача от инновационной деятельности, руб.	92,2	78,1	119,4	165,2	159,2	145,7	158,9
Производительность труда, руб.	2055,5	14740,7	36246,2	199977,3	21551,4	24289,8	28024,7
Фондоотдача, руб.	0,337	0,458	0,647	0,619	0,563	0,558	0,586

В 2005 году наблюдается рост производительности труда и фондоотдачи, сократилась отдача от инвестиционной и инновационной деятельности. В 2010 году положительную динамику имели производительность труда, фондоотдача и отдача от инновационной деятельности, отдача от инвестиционной деятельности продолжала сокращаться. В 2015 году В 2016

году отдача от инвестиционной деятельности и производительность труда имели тенденцию увеличения, а отдача от инновационной деятельности и фондоотдача снизились. В 2017 году производительность труда продолжила положительную динамику, отдача от инвестиционной и инновационной деятельности и фондоотдача имеют отрицательную динамику. В 2018 году производительность труда сохранила свою тенденцию увеличения, отдача от инновационной деятельности и фондоотдача увеличились, а отдача от инвестиционной деятельности сократилась.

Таблица 2

Показатель ВВП и факторы экономического роста в Республике Беларусь и Польше

Показатель	Беларусь	Польша
ВВП, млрд. долл.	57,7	552,1
ВВП на душу населения, долл.	6099,8	14340,3
Отдача от инвестиционной деятельности, долл.	4,8	7,2
Отдача от инновационной деятельности, долл.	158,8	229,1
Производительность труда, долл.	13301,4	34615,1
Фондоотдача, долл.	0,28	0,43

Однако, выполнив сравнительный анализ основных показателей экономического роста Республики Беларусь и Польши, можно сделать вывод, что ВВП в Польше в 9,5 раз выше чем в Беларуси. Показатели отдачи от инвестиционной и инновационной деятельности, производительности труда и фондоотдачи также значительно ниже. Таким образом несмотря на положительную динамику основных показателей экономического роста, необходимо определить пути экономического развития на перспективу. Среди которых нами предлагается:

1) увеличение отдачи от инвестиционной деятельности, что приведет к достижения высокого качества продукции, высокой производительности труда и занятости.

2) величение от инновационной деятельности, что обеспечит конкурентоспособность белорусской продукции и таким способом улучшить свои позиции в системе международного разделения труда, и приведет к росту фондоотдачи т.к. чем выше темпы научно-технического прогресса, тем быстрее должна расти фондоотдача. Снижение ее в отдельные короткие отрезки времени допустимо, и не всегда является отрицательным явлением и показателем падения темпов экономического роста отрасли. Снижение фондоотдачи наблюдается, как правило, в период освоения новых машин (модернизации).

3) увеличение производительности труда, которое приводит к повышению эффективности использования труда и рабочего времени, что обеспечивает рост заработной платы и соответственно стимулирует совокупный спрос.

4) увеличение фондоотдачи обеспечивает объем национального производства и сокращение себестоимости продукции, что в свою очередь обеспечивает конкурентоспособность.

Таким образом по результатам выполненного можно сделать вывод, что экономический рост – это процесс, который характеризуется стабильным и длительным наращиванием потенциала национальной экономики. Главной целью экономического роста является улучшение качества жизни населения страны, удовлетворение потребностей и улучшение качества продукции. Для обеспечения прогрессивного экономического роста Беларуси нужно делать акцент на интенсивный экономический рост, увеличивать инвестиции, благодаря которым увеличивается производственные мощности и занятость населения, растет капитал и производительность труда, а инновации являются импульсом развития экономики.

СЕКЦІЯ II. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ МАГРАНЦЕМ ГРУНТІВ БОБРИНЕЦЬКОГО, ДОЛИНСЬКОГО, СВІТЛОВОДСЬКОГО ТА УСТИНІВСЬКОГО РАЙОНІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Боярко Ю.В.

Кіровоградська філія ДУ «Держґрунтохорона», Україна

Стоянова С.А.

Кіровоградська філія ДУ «Держґрунтохорона», Україна

Мікроелементами вважають елементи, необхідні для росту і розвитку рослин, які знаходяться в рослинах в дуже низьких концентраціях (<100 мг/кг). До них відносять бор, мідь, залізо, марганець, кобальт і цинк. Марганець в ґрунтовому розчині знаходиться у вигляді катіонів (Mn²⁺).

Загальний вміст марганцю варіює від 20 до 3000 мг/кг. І якщо у ґрунті є його достатня кількість, це ще не означає, що він може бути засвоєний рослинами, оскільки його доступність може дуже швидко змінюватися, унаслідок різних способів внесення добрив. При надмірному вапнуванні ґрунту доступність марганцю знижується [1, с. 111].

Агрохімічне обстеження земель сільськогосподарського призначення Кіровоградської області у 2018 році проведено у Бобринецькому, Долинському, Світловодському та Устинівському районах Кіровоградської області.

За результатами обстеження середньозважені показники рухомих сполук марганцю знаходяться в межах дуже низьких і низьких значень. Так питома вага ґрунтів з дуже низьким рівнем забезпеченості становить 68,92 %, низьким – 18,59 %, середнім – 11,06 %, підвищеним – 1,24% і високим 0,19 %.

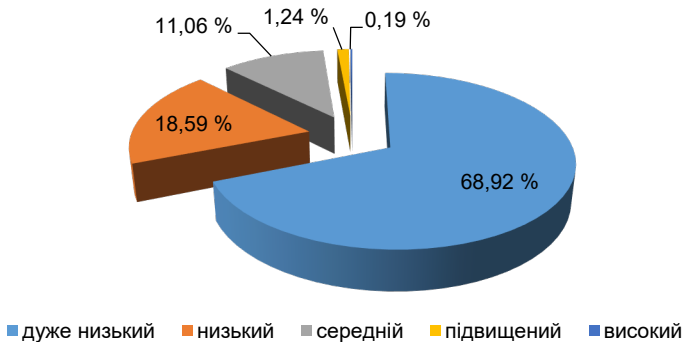

Рис. 1. Розподіл площ сільськогосподарських угідь обстежених у 2018 році за вмістом рухомих сполук марганцю, %

Середньозважений показник умісту марганцю в ґрунтах обстежених районів складає 4,3 мг/кг ґрунту, з коливанням від 3,9 в Устинівському до 5,9 мг/кг в Долинському районах. Найменше забезпечені ґрунти Бобринецького та Устинівського районів де нараховується 77,17 – 65,48 % площ з дуже низьким умістом, а середньозважений показник становить 4,0; 3,9 мг/кг ґрунту відповідно.

Питома вага площ з середнім рівнем забезпеченості характерна для ґрунтів Долинського (34,08 %) та Світловодського (32,16 %) районів. Лише в селі Олександрівка Устинівського району незначна частина площ (0,17 %) була представлена високим умістом марганцю.

Забезпеченість ґрунтів обстежених районів Кіровоградської області у 2018 році рухомими сполуками марганцю не достатня, у цілому обстежені ґрунти мають дуже низький та низький уміст марганцю. Тому для того, щоб відновити оптимальну рівновагу елементів у ґрунті, яка б забезпечувала високу біологічну якість рослин і максимальну врожайність сільськогосподарських культур потрібно застосовувати мінеральні та органічні добрива. [2, с. 470].

Список використаних джерел:

1. Городній, М.М., Лісовал, А. П. & Бикін, А.В. (2005). *Агрохімічний аналіз*. Городній, М. (ред). Київ: Арістей.
2. Мельничук, Д., Хофман, Дж. & Городній, М. (ред.). (2004). *Якість ґрунтів та сучасні стратегії удобрення*. Київ: Арістей.

DOI 10.36074/31.01.2020.08

ПРОБЛЕМИ ПОЖЕЖНОЇ НЕБЕЗПЕКИ В ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Лозінська Тетяна Павлівна

канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри лісівництва,
ботаніки і фізіології рослин

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Лісові пожежі – стихійне лихо на планеті, що сприяє глобальному потеплінню, а воно, у свою чергу, лісовим пожежам. Окрім вуглекислого газу в атмосферу потрапляють і небезпечні забрудники. Ця проблема є практично для всіх країн і континентів, подекуди масові пожежі трапляються кілька разів на рік.

Дослідження показують, що лісові пожежі негативно впливають на довкілля, змінюючи хід природних процесів, роботу транспорту, впливають на клімат території, де вони відбуваються, а періодичність коливань у зменшенні площ лісів прив'язані до випадків великих лісових пожеж [1]. Доведено, що великі лісові пожежі здійснюють негативний вплив на атмосферу і сприяють

перерозподілу опадів на сусідніх територіях [2], які страждають від зливових паводків [1]. Пожежі є головною причиною загибелі лісів.

Після лісових пожеж можуть відбуватись спалахи осередків шкодочинних комах, проходити процеси ерозії тощо [3], проте вони сприяють швидшому проходженню процесів мінералізації, зменшуючи потужність мохового покриву і підстилки, полегшують природне відновлення корінних деревостанів, знищуючи сухостій і захаращеність, виконуючи роль доглядових рубок тощо [4].

Відомо два головні види пожежної небезпеки – природна пожежна небезпека і пожежна небезпека за погодних умов [1]. Важливим чинником оцінки першого виду у різних регіонах є тривалість пожежонебезпечного періоду, який пов'язаний з географічною широтою. Він триває з весни до осені.

Другий вид вказує на метеорологічні умови, які значно впливають на стан лісових горючих матеріалів та здатність їх до загорання, характер горіння і виникнення лісової пожежі та її подальший розвиток [5]. Вплив природних умов може бути прямим і опосередкованим, тому що на здатність до загорання лісів впливають опади, температура, вологість повітря та вітер [6].

За результатами світового досвіду зазначено, що досконалої загальновизнаної системи щоденного оцінювання пожежної небезпеки у лісах немає. Кожна країна користується своєю системою, проте в європейських країнах є тенденція до інтеграції її на базі канадської системи, де в основу взято оцінювання у вигляді кодів, індексів і показників лише погодного чинника пожежної небезпеки, хоча вона і визначається багатьма іншими чинниками. Остаточна оцінка виражається у відносних величинах, які не пов'язані з абсолютною характеристикою можливої пожежної ситуації, що виникає за пожежної небезпеки. Проте, ці оцінки неспівставні між різними районами [1].

Пожежна небезпека залежить і від кількості джерел загорання на території, характеру рослинності, її фенологічного стану тощо [1]. Отже, поняття пожежної небезпеки складне, до кінця не вивчене і не визначене. Режим господарювання, застаріла система охорони лісів від пожеж та засоби пожегогасіння несуть необхідність розробки цілісної пожежної небезпеки за погодних умов з метою оптимізації роботи пожежних служб.

Висновки. Таким чином, є необхідність реформування системи ведення лісового господарства в Україні, яка зумовлена глобальними кліматичними змінами, антропогенним впливом на довкілля, формуванням нових державних підходів, потребою ведення засад лісокористування відповідно до сучасних вимог суспільства щодо збереження і охорони природи, що сприятиме виробленню чітких стратегічних і тактичних підходів до посилення ролі лісової галузі у подальшому розвитку господарського комплексу країни та покращення виконання лісом екологічних та соціальних функцій.

Список використаних джерел:

1. Софронов, М. А., Голдаммер, И. Г., Волокитина, А. В. & Софронова Т. М. (2005). *Пожарная опасность в природных условиях*. Красноярск: Ин-т леса им. В.Н. Сукачева СО РАН.
2. Соколова, Г. В. (2011). *Прогнозная оценка вероятности развития лесных пожаров до крупномасштабных в районах Северо-восточной Азии*. Инновации и технологии в лесном

- хозяйстве: междунар. науч.-практ. конф. г. Санкт-Петербург, 22–23 марта 2011 г.: тезисы докл. Санкт-Петербург, 238–242.
3. Кузик, А. Д. (2010). *Екологічні аспекти лісових пожеж. Проблеми екологічної безпеки та якість середовища*: міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17–18 грудня 2010 р.: тези доповідей. Львів: ЛДУ БЖД, 7–9.
  4. Арцыбашев, Е. С. (2011). О влиянии пожаров на лесные экосистемы. Инновации и технологии в лесном хозяйстве: материалы междунар. науч.-практ. конф. г. Санкт-Петербург, 22–23 марта 2011 г. Санкт-Петербург: ФГУ «СПбНИИЛХ».
  5. Кузик, А. Д. (2011). Оцінювання пожежної небезпеки лісів за умовами погоди. Науковий вісник НЛТУ України. Львів, Вип. 21.1, 74–81.
  6. Keeley, J. E. (2004). Impact of antecedent climate on fire regimes in coastal California. *Int. Journal of Wildland Fire*. Vol. 13, 173–182.

РАДІАЦІЙНЕ ЗАБРУДНЕННЯ ЦЕЗІЄМ-137 ГРУНТІВ БОБРИНЕЦЬКОГО, ДОЛИНСЬКОГО, СВІТЛОВОДСЬКОГО ТА УСТИНІВСЬКОГО РАЙОНІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Боярко Ю.В.

Кіровоградська філія ДУ «Держґрунтохорона», Україна

Стоянова С.А.

Кіровоградська філія ДУ «Держґрунтохорона», Україна

Забруднення території України радіонуклідами внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС вимагає постійного дослідження радіоактивної ситуації і особливо на землях сільськогосподарського призначення. Радіаційний контроль є одним з оперативних засобів створення законодавчо закріплених державних гарантій екологічно безпечних умов проживання громадян України і застосовується в обстеженні території та навколишнього середовища з метою визначення масштабів та ступеня радіоактивного забруднення [1].

Дослідження проводилися на орних землях Бобринецького, Долинського, Світловодського, Устинівського районів Кіровоградської області.

В Бобринецькому районі радіологічне обстеження проводилось на 75,10 тис. га сільськогосподарських угідь де проаналізовано 24 зразки ґрунту на вміст цезію-137. Середньозважений показник щільності забруднення ^{137}Cs в зразках ґрунту становить 0,21 Кі/км². В Долинському районі обстежено 14,31 тис. га, проаналізовано 19 зразків ґрунту, середньозважений показник щільності забруднення ^{137}Cs становить 0,20 Кі/км². В Світловодському районі обстежено 4,07 тис. га, проаналізовано 5 зразків ґрунту, середньозважений показник щільності забруднення ^{137}Cs становить 0,19 Кі/км². В Устинівському районі обстежено 9,24 тис. га, проаналізовано 6 зразків ґрунту, середньозважений показник щільності забруднення цезієм-137 в зразках ґрунту становить 0,18 Кі/км².

Щільність забруднення ґрунту цезієм-137 є неоднорідною і коливається від 0,18 до 0,21 Кі/км² (рис. 1).

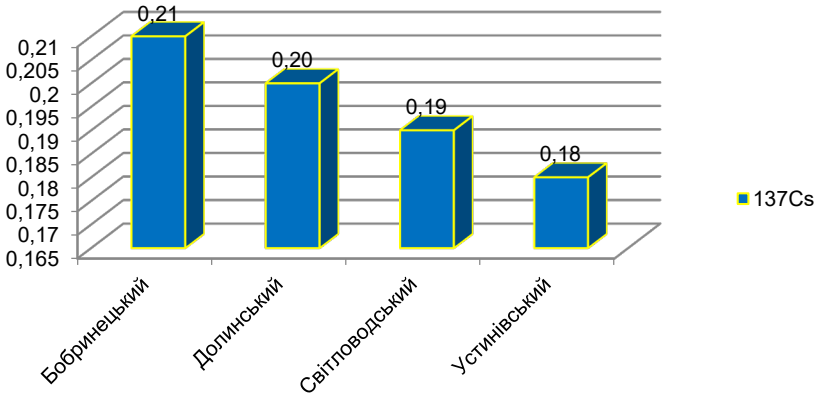

Рис. 1. Середньозважений показник щільності забруднення ґрунтів ¹³⁷Cs, Кі/км²

При проведенні досліджень встановлено, що радіаційний стан обстежених районів знаходиться майже на тому рівні, що і до аварії на Чорнобильській АЕС. Найвище значення вмісту цезію-137 зафіксовано у селі Новогригорівка Перша Долинського району – 0,26 Кі/км², а найнижче у смт Устинівка Устинівського району – 0,13 Кі/км².

Результатами радіологічних досліджень встановлено, що відсутні сільськогосподарські угіддя з щільністю забруднення понад 5 Кі/км² в обстежених районах, це пов'язано із процесами природного самоочищення (природний розпад, фіксація ґрунтом, заглиблення радіонуклідів) та завдяки комплексу вжитих контрзаходів дещо покращення [2, с. 93].

Список використаних джерел:

1. Про охорону навколишнього середовища (Закон України). (1991) Відомості Верховної Ради (ВВР), №41, ст. 546
2. Яцук, І. П. & Балук, С. А. (2013). *Методика проведення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення*. Київ.

СПОЖИВЧИЙ РИНОК ОРГАНІЧНОГО ЗЕРНА В УКРАЇНІ

Ушакова Світлана Валеріївна

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», Україна

Шевердєєва Ірина Сергіївна

Українська лабораторія якості і безпеки продукції АПК, Україна

Сьогодні світовий ринок органічних харчових продуктів, зростаючи щороку на 10-15%, сягнув понад 75 млрд євро. Традиційними лідерами у світі за площами під органічними культурами є Австралія (22,7 млн га), Аргентина (3,1 млн га), США (2,0 млн га), Іспанія (2,0 млн га), Китай (1,6 млн га), Італія (1,5 млн га), Франція (1,4 млн га), Уругвай (1,3 млн га), Індія (1,2 млн га) та Німеччина (1,1 млн га). В Україні загальна площа сільськогосподарських земель зі статусом органічних та перехідного періоду – 381 173 га, (0,89%) [1].

Вартість імпортової органічної продукції більша в середньому у 3-5 рази за рахунок затрат на транспортування, використання назв відомих світових брендів. Такі передумови стимулюють розвиток вітчизняного органічного землеробства. Природна потенційна родючість ґрунту та сприятливі кліматичні умови сприяють попиту не лише у нашій державі, а й в країнах європейського союзу [2].

Особливістю органічної технології є відмова від застосування хімічних добрив, вирощування генетично модифікованих організмів, жорсткого контролю якості тощо. У результаті отримуються екологічно-безпечні органічні продукти, які відрізняються високою якістю та вищими смаковими характеристиками.

Основними видами органічної продукції в Україні є: зернові культури, м'ясо, молочні продукти, крупи. Вітчизняний виробник пропонує вже більш ніж 100 найменувань товарів власного виробництва.

Прийняття Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» започаткувало формування повного пакету нормативно-правових актів для створення ефективної законодавчої бази європейського рівня і правової та науково-технічної бази для забезпечення рівних умов функціонування суб'єктів господарювання органічного напрямку [3].

В Україні вирощують органічну пшеницю, яка використовується як основний компонент хлібобулочних виробів. Вчені дослідили, що в державі залишилось лише 4 невеликі регіони, де ґрунти ще не забруднені до небезпечних меж, і на них можливе виробництво органічної продукції рівня світових стандартів. До них відносяться: більша частина Полтавської області (за виключенням районів, які прилягають до міст Кременчука та Комсомольська), північно-західні райони Харківської області, південно-східні райони Сумської області, південно-східний регіон Чернігівської області, західні райони Київської і Черкаської областей (лівобережна частина); Вінницько-Прикарпатський напрямок, що тягнеться від м. Попільня Житомирської області до півночі Вінницької області у напрямку до м. Львів; Південно-Подільський,

що включає невелику південно-східну частину Вінницької області, незначну південно-західну частину Кіровоградщини, північ Миколаївщини і північну половину Одеської області; Північної-Східно-Луганський, який включає Міловський і Новопсківський райони Луганської області [4,5].

В Україні вже сформувалися об'єктивні умови для активного формування попиту на органічну продукцію: споживачі готові платити цінову надбавку за високоякісну, корисну й безпечну продовольчу продукцію. Потенційними споживачами органічної продукції є близько 5 % населення великих та близько 1-2 % населення середніх міст України.

Великого значення набуває проведення активної комунікаційної політики в суспільстві з метою інформування споживачів про особливості її виробництва, корисність для здоров'я та внесок у збереження навколишнього середовища. На органічну продукцію орієнтуються насамперед: люди з вищою освітою; середній та вищий соціальні класи; люди з високою купівельною спроможністю; люди, що піклуються про здоров'я своєї родини й орієнтуються на високоякісну продукцію; сім'ї з дітьми до 7 років. [6].

Висновки. Органічне виробництво зерна може підвищити доходи і продовольчу безпеку в сільських місцевостях, створити сприятливі можливості для ділових інвестицій і збільшити внесок сільського господарства в національну економіку. Крім того, впровадження такої продукції сприятиме формуванню органік-культури і здоров'ю нації.

З метою прискорення формування попиту на органічну продукцію потрібно підвищувати інформованість населення про її користь та безпечність, пропагувати здоровий спосіб життя, залучати державні органи, екологічні асоціації й організації споживачів у процес формування ринку органічної продукції.

Список використаних джерел:

1. *Органічна Україна у пошуках ефективної моделі.* (2018). Вилучено з <https://infoindustria.com.ua/organichna-ukrayina-u-poshukah-efektivnoyi-modeli/>
2. *Органічне виробництво в Україні.* (2019). Вилучено з <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>
3. Камінський, В. (2014). Органічне землеробство – шлях до продовольчої безпеки. *Віче*, (9), 58-61
4. Буга, Н. & Яненкова, І. (2015). Перспективи розвитку органічного виробництва в Україні. *Актуальні проблеми економіки*, (2), 117-125
5. Яценко, О.М. & Завадська Ю.С. (2008). Світовий ринок органічної продукції: сучасний стан і перспективи розвитку. *Екологічні, технологічні та соціально-економічні аспекти ефективного використання матеріальної бази АПК*. Львів: Нац. агроуніверситет
6. Лупенко, Ю.О. (2013). Формування попиту та пропозиції на ринку органічної продукції. *Органічне виробництво і продовольча безпека*. Житомир: «Полісся».

СЕКЦІЯ III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОЛОГІЯ

DOI 10.36074/31.01.2020.09

УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ, ІНФОРМАЦІЄЮ ТА ЗНАННЯМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ

Залєвська-Шишак Анна Дмитрівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
економічної теорії, макро- і мікроекономіки

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Шишак Анатолій Олександрович

аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту
*Національна академія публічного управління при
Президентіві України, Україна*

В сучасному глобалізованому світі інформаційні потоки генерують більшу економічну цінність, ніж традиційна торгівля товарами. Зростаюча кількість суб'єктів, які працюють у всеохоплюючому інформаційному просторі, з їх продуктами, послугами, технологіями та бізнес-моделями утворюють унікальну екосистему, що стрімко та постійно розвивається. Публічний сектор в цій екосистемі виступає одночасно ключовим виробником і споживачем даних та інформації, які використовуються для нових або вдосконалених продуктів, процесів та послуг.

До того ж публічний сектор підвищує прозорість даних і інформації шляхом активного оприлюднення, покращує розробку політики надання послуг, проводить аналіз та генерує рекомендації, створює цінність для системи в цілому та сприяє переходу до інформаційної економіки, де дані та інформація є рушіями розвитку, а також засобом для кращого відображення потреб та інтересів громадян [1].

Управління та обмін даними, інформацією та знаннями між публічним сектором і суспільством підтримують створення інновацій, які трансформують всі сектори економіки підвищуючи ефективність та продуктивність, економічну конкурентоспроможність та добробут населення.

Дані, інформація та знання – це різні, але взаємопов'язані поняття. Інформація формується шляхом обробки та використання даних, знання отримуються шляхом засвоєння інформації. Межі між даними, інформацією і знаннями не завжди чітко визначені і можуть використовуватись як синоніми в ЗМІ та літературі. Однак розмежування цих понять є важливим для розуміння їх значення та природи.

Дані визначають як представлення фактів, що зберігаються або передаються як кваліфіковані або кількісно оцінені символи. На відміну від знань та інформації, вважається, що дані «об'єктивно існують», і їх можна

виміряти – в бітах і байтах. З концептуальної точки зору дані можна розглядати як найнижчий рівень абстракції, з якої інформація, а потім і знання будуть отримані. Дані публічного сектору містяться в базах даних – реєстрах, базах тендерів, статистичних базах даних, тощо [2].

Інформацію часто сприймають як об'єктивне значення, що виникає внаслідок тлумачення та обробки даних. Це відображається на структурі або організації джерела походження інформації, включаючи його приховані зв'язки та закономірності кореляцій, які можна розкрити за допомогою аналізу даних. Інформація публічного сектору є інформацією, що ним генерується, збирається або фінансується і охоплює статистичні та правові дані, а також цифровий контент, який зберігається та підтримується публічним сектором.

Знання трактують як поєднання інформації та досвіду, які були створені та засвоєні через навчання. Набуте знання може бути економічно ефективно експортовано і втілено в матеріальних і нематеріальних продуктах [2].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) рекомендує з метою розширення доступу та більш ефективного використання інформації публічного сектору, призначеної для збільшення віддачі від інвестицій, економічної та соціальної вигоди від розширення доступу та більш широкого застосування і створення інновацій, здійснювати інформаційну політику відповідно до принципів, які включають обізнаність щодо інформаційних цінностей, доступ, відкритість та публічно-приватне партнерство [3].

Інформація є життєвою ланкою міцної демократії та продуктивної економіки [4], а також фундаментом для інновацій у публічному секторі. Для створення та впровадження успішних інновацій, організація потребує доступу до точних, якісних, корисних даних, інформації та знань про свою діяльність, минулий досвід партнерів та користувачів.

Дані, інформація та знання можуть бути використані для виявлення недоліків у політиці, які можливо усунути за допомогою інноваційних підходів і рішень. Прикладом такого інноваційного рішення є створення інформаційної панелі зворотного зв'язку з громадянами в Індонезії [4]. Ця панель була розроблена на основі аналізу скарг громадян та інформації із соціальних мереж з метою створення карти проблемних питань громадян та стала основою для визначення пріоритетності у розробці політики надання послуг.

Вирізняють такі етапи створення інновацій в публічному секторі:

- Генерування ідей: створення спільної бази знань є важливою частиною управління інформацією, яка дає можливості для інноваційних удосконалень. Прикладом є загальна мережа знань в Португалії [5] – спільна платформа для сприяння обміну передовим досвідом та генерації інноваційних ідей про модернізацію та спрощення публічного управління.

- Розробка пропозицій: надійне управління даними та інформацією дає змогу публічним службовцям розробити пропозиції щодо інноваційних методів, які знижують невизначеність та сприяють управлінню ризиками.

- Реалізація проектів: використання даних, інформації та знань для стратегічного впровадження пілотних програм і експериментів може збільшити їхні шанси на успіх. Наприклад, використання адміністративних даних дозволяє спростити моніторинг та звітність щодо інноваційних ініціатив для

забезпечення постійного вдосконалення та гнучких коректив реалізації проекту. Це ілюструє інноваційний експеримент в Мехіко [5].

– Оцінка проектів: дані та інформація можуть бути використані в оцінці ефективності проекту для прийняття рішення про його повторення, масштабування чи скасування. Крім того, дані, інформація та знання від громадськості застосовуються для просування інновацій на новий рівень розвитку. Прикладом цього є використання соціальних медіа для відстеження прогресу досягнення Цілей сталого розвитку щодо миру, справедливості та сильних інституцій. Так наприклад, інформація з соціальних мереж в Тунісі була використана інноваційним способом з метою визначення результативності дії реформ щодо сприйняття корупції в суспільстві [6].

– Дифузія: дані, інформація та знання відображають результати інноваційного проекту, що дозволяє публічним службовцям та громадськості робити обґрунтовані висновки, допомагаючи у поширенні успішних інновацій. До них можна віднести як кодифіковані дані та інформацію (формальну та систематизовану), так і отримані знання на основі досвіду.

Спільним для цих етапів є те, що забезпечуючи відкритість, корисність використання даних, інформації та знань, публічний сектор створює умови новим учасникам долучатись до кожного етапу життєвого циклу інновацій. Завдяки розширенню можливостей стартапів, галузевих організацій, громадянського суспільства, неурядових організацій і громадян для сприяння суспільному розвитку, їх інноваційний потенціал поза публічним сектором зростає, охоплюючи всю екосистему суб'єктів. Це сприяє якісним глибоким змінам та динамічному розвитку публічного сектору формуючи суспільну платформу для створення постійних інновацій.

Будь-яка інновація проходить життєвий цикл – після впровадження він або завершується, або ж інновація розповсюджується ширше в організації та за її межами, втрачаючи свою новизну. Для підтримки інноваційної цінності в довгостроковій перспективі недостатньо лише використання та обміну даних, інформації та знань. Щоб використовувати ці заходи для підтримки постійних інновацій, організації мають визначити напрями, які потребують інновацій та вміти коригувати свою діяльність, спираючись на отримані результати та зовнішній вплив. Удосконалення можливостей управління даними, інформацією та знаннями для створення інновацій дозволяє організаціям публічного сектору постійно впроваджувати інновації для кращого виконання нових місій.

В умовах глобалізації краудсорсинг як інноваційний інструмент [8] допомагає швидко обробити дані та інформацію в небачених масштабах і з кращим контролем якості. Інструмент краудсорсингу має значні переваги за витратами та швидкістю обробки даних, вищий потенціал для нових відкриттів, а також можливість тестування в реальному часі та застосування нових гіпотез та висновків. Незважаючи на високий рівень успішності, публічний та приватний сектор не часто використовують краудсорсинг для вирішення складних та надскладних проблем, на сьогодні лише окремі країни застосовували цей інноваційний інструмент [2].

Для сприяння розвитку екосистеми інновацій спільноти знань повинні бути пов'язані за допомогою ефективних мереж координації та співпраці. Орієнтована на громадянське суспільство публічна політика не знаходиться в управлінні однієї установи, а поширюється поза організаційні та галузеві межі. Критична складова управління знаннями включає механізми для об'єднання різних джерел знань для стимулювання навчання.

Досвід, вміння та навички, які публічні службовці використовують для виконання своїх обов'язків, є дуже цінним ресурсом, як і досвід, пов'язаний з публічною політикою та послугами, що існує поза публічним сектором. Люди з досвідом та знаннями поза межами публічного сектору також можуть допомогти в створенні інноваційних зрушень в організаційній діяльності. При належному залученні та наділенні повноваженнями публічні службовці стають невід'ємними співробітниками в динамічних мережах для підвищення ефективності роботи публічного сектору.

Мережі знань у публічному секторі можуть бути створені офіційно, із сховищами знань та задокументованим досвідом, або неофіційно, через неструктуровані соціальні медіа-бесіди та зустрічі. Ці два способи не є взаємовиключними і мережі знань можуть поєднувати їх ознаки, формуючи вихідні дані та результати для сприяння інформаційним інноваціям. Вони також можуть відрізнитися за ступенем залучення громадськості. Португальська загальна мережа знань [5] дає ще один приклад формального механізму, який створений для отримання відгуків від суб'єктів поза публічними структурами, таких як організації громадянського суспільства чи представники громадськості.

Висновок. Потенціал даних, інформації та знань для стимулювання інновацій у публічному секторі величезний, і він має тенденцію до стрімкого росту. Широке та дієве використання цих активів в публічному секторі допомагає зменшити витрати та ризики, дає цілісне уявлення і знання, що допомагає як публічним службовцям, так і громадськості визначати проблеми та генерувати ідеї щодо вдосконалення публічної політики та послуг.

Публічні службовці у всьому світі застосовують інноваційні прийоми для творчого вирішення завдань. Вони розробляють способи агрегування, каталогізації та з'єднання масивів даних, інформації та знань, щоб створити фундамент для інновацій у публічному секторі. За допомогою складних аналітичних методів обробляють і використовують дані перетворюючи їх в корисну інформацію та знання, які стають основою обґрунтованих рішень. Публічні службовці здатні руйнувати бюрократичні бар'єри для обміну даними, інформацією та знаннями розкриваючи вільний потік цих ресурсів для інновацій у публічному секторі та за його межами на основі запровадження партнерських відносин з організаціями громадянського сектору та громадянським суспільством.

Список використаних джерел:

1. Manyika, J., Lund, S., Bughin, J., Woetzel, J. R., Stamenov, K., & Dhingra, D. (2016). *Digital globalization: The new era of global flows* (Vol. 4). San Francisco: McKinsey Global Institute.
2. OECD (2015), *Data-Driven Innovation: Big Data for Growth and Well-Being*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264229358-en>.

3. McMillan, J. (2013). *Open public sector information: from principles to practice*. Australian Government-Office of the Australian Information Commissioner. Retrieved from <https://www.oaic.gov.au/assets/information-policy/resources/open-public-sector-information-from-principles-to-practice.pdf>
4. OECD (2019). *Embracing innovation in government*. Global trends 2019. Paris: OECD Publishing. Retrieved from <https://trends.oecd-opsi.org/embracing-innovation-in-government-global-trends-2019.pdf>
5. Teles, F. (2020). *Public Administration in Portugal*. European Perspectives for Public Administration: The Way Forward, 439.
6. Dodero, A. L. (2013). *Planning Public Transport Improvements in Mexico: Analysis of the Influence of Private Bus Operators in the Planning Process* (Doctoral dissertation, University of Waterloo).
7. UNDP (2017). *Monitoring to implement peaceful, just and inclusive societies. Pilot Initiative On National-Level Monitoring Of Sdg16*. Oslo Governance Centre Kongens Gate 12, Oslo, Norway. Retrieved from https://www.undp.org/content/dam/norway/undp-ogc/documents/Monitoring%20to%20Implement%20SDG16_Pilot%20Initiative.pdf
8. Majchrzak A. & Malhotra A. (2020). *What Is Crowdsourcing for Innovation?* In: *Unleashing the Crowd*. Palgrave Macmillan, Cham.

СЕКЦІЯ IV. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНОГО МІСТА ЯК АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Кошкіна Олена Флоріанівна

старший викладач вищої категорії

*Нікопольський технікум Національної металургійної академії України,
Україна*

В умовах трансформації економічних відносин і реформування житлово-комунального господарства (ЖКГ) ефективне використання енергетичних ресурсів стає вирішальним фактором регіонального розвитку, оскільки зниження витрат на виробництво житлово-комунальних послуг сприяє підвищенню рівня рентабельності галузі, зменшує кількість збиткових підприємств, що значною мірою впливає на покращення житлових умов та якості життя населення України. У зв'язку з цим набувають актуальності дослідження з впровадження енергозберігаючих технологій у ЖКГ та удосконалення організаційно-економічних форм управління енергозбереженням у житлово-комунальному господарстві регіону на підставі дії механізму економічної мотивації.

Сучасне місто – є складною енергетичною системою, що має багато енергоспоживаючих елементів, які використовують декілька видів палива та енергоносіїв.

На багатьох житлово-комунальних підприємствах з утримання житлового фонду не забезпечується в належній мірі системний підхід до і експлуатації енергетичних систем, спостерігається другорядне відношення до питань генерації, транспортування і споживання енергії, із-за чого часто відбуваються підвищені втрати енергоресурсів, виробництво стає нерациональним і енерговитратним.

Оптимізація побудови енергетичних систем сучасного міста необхідна для вирішення наступних задач:

- забезпечення безперебійного постачання споживачів всіма видами енергоресурсів потрібних параметрів в будь-який відрізок часу;
- максимальне і найбільш ефективне використання всіх внутрішніх енергоресурсів, визначення оптимального напрямку їх використання;
- забезпечення балансу приходів і витрат енергоресурсів в будь-який відрізок часу з урахуванням реальних графіків роботи виробничих агрегатів з метою зниження втрат енергоресурсів із-за дебалансів;
- комплексної оптимізації, як енергогосподарства підприємств в цілому, так і окремих установок по типах і параметрах;
- виявлення найбільш тривалих режимів роботи установок і агрегатів, що важливе для правильного вибору їх типорозмірів, режимних характеристик;

- визначення найбільш економічних і ефективних зв'язків енергосистеми підприємства з іншими підприємствами, а також загальними умовами енергопостачання регіону.

Будь-яку оптимізацію складних комплексів необхідно вести на основі системного підходу. Однієї з основних складових ефективного управління енергозбереженням на підприємствах з утримання житлового фонду є створення системи енергетичного менеджменту.

Енергетичний менеджмент – це постійно діюча система управління енергоресурсами, яка направлена на досягнення такого мінімального рівня споживання енергії, який необхідний для максимально ефективної роботи об'єкта.

Мета функціонування енергоменеджменту - послідовне зниження споживання енергоресурсів до того мінімального рівня, який необхідний для здійснення виробничої діяльності підприємства з дотриманням всіх необхідних умов ведення такої діяльності.

Розробка і впровадження системи енергоменеджменту є першочерговим енергозберігаючим заходом для всіх житлово-комунальних підприємств сучасного міста, оскільки тільки за рахунок безвитратних (організаційних) і маловитратних заходів дозволяє скоротити енергоспоживання на 3 - 7%. Крім того, система енергоменеджменту створює інформаційну базу для впровадження капіталомістких енергозберігаючих заходів.

Функції системи полягають: у отриманні інформації про використання енергоресурсів об'єктом управління, в передачі цієї інформації, в аналізі відхилення фактичного енергоспоживання від технологічно обґрунтованого рівня, визначенні потенціалу енергозбереження, в розробці і здійсненні дій, що управляють, а потім знову – збір нової інформації. Здійснюється повний цикл управління, а в результаті безперервного повторення цих циклів (дій) споживання енергії підприємства виходить на технологічно обґрунтований сучасний рівень.

Таким чином, реалізацію державної політики енергозбереження та енергоефективності на місцевому рівні можливо забезпечити за рахунок упровадження та застосування ЕМ, у першочерговій основі якого лежить ЖКГ. Ефективність розбудови енергетичного менеджменту на рівні міст залежить від нормативно-правового забезпечення, професійного підходу, організаційно-управлінського рівня з урахуванням реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Список використаних джерел:

1. Іншеков, Є. М. (2014). *Посібник з муніципального енергетичного менеджменту*. Київ: Поліграф плюс.
2. Дзядикевич, Ю.В. (2010). *Енергетичний менеджмент*. Тернопіль: Економічна думка.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ АКУМУЛЯТОРНИХ БАТАРЕЙ ПАРКУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТА БРОНЕТАНКОВОЇ ТЕХНІКИ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ

Корєхов Артем Олександрович

старший викладач кафедри
технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницький національний університет, Україна

Іващенко Дмитро Володимирович

здобувач другого рівня вищої освіти
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького, Україна*

Ефективність експлуатації транспортних засобів у Державній прикордонній службі України (ДПСУ) в значній мірі залежить від своєчасного забезпечення та правильної експлуатації у органі держприкордонслужби і підрозділах акумуляторних батарей (АКБ).

На сьогоднішній день, особливо гостро постають питання підвищення ефективності експлуатації АКБ та пошук шляхів збільшення нормативних термінів. Не дивлячись на те, що в підрозділи держприкордонслужби значна кількість акумуляторних батарей, різних за ємністю, напрузі, режиму заряджання (розряджання), з кожним роком підрозділи охорони кордону відчують гостру потребу в них. Зростаючий дефіцит АКБ обумовлюється, в першу чергу тим, що питанням технічного обслуговування, збереження АКБ часто не приділяється уваги.

У багатьох випадках експлуатаційні терміни акумуляторних батарей значно нижче тих, що визначені керівними документами. За результатами комплексних перевірок озброєння та транспортних засобів з 2014 по 2019 роки в більшості прикордонних загонів від 40 до 60% штатної чисельності АКБ зі строком служби 2, 3 роки знаходяться в непрацездатному стані або за параметрами близькі до нього.

Проте, проведені дослідження та практика експлуатації акумуляторних батарей у деяких прикордонних загонах показує, що ефективні експлуатаційні терміни служби батарей можуть складати п'ять та більше років. Така різниця в строках служби АКБ, що випускаються практично одними заводами промисловості, показує на необхідність пошуку та розробки єдиних підходів до оцінки ефективності експлуатації АКБ в підрозділах охорони кордону, а також впровадження шляхів подовження нормативного терміну експлуатації АКБ [1].

Методика оцінки ефективності експлуатації АКБ парку автомобільної та бронетанкової техніки прикордонного загону ґрунтується на використанні аналітичних, математичних, статистичних даних з застосуванням методів дослідження операцій та оптимальних рішень. В розробленій методиці, основними структурними елементами є:

- періодичність проведення технічного обслуговування ТО (км. пробігу);
- коефіцієнт питомого простою АКБ ($\alpha_{\text{пр}}$);

- коефіцієнт зміни щільності електроліту (γ_e);
- вибір оптимальної періодичності технічного обслуговування АКБ (км. пробігу або років експлуатації);
- коефіцієнт технічної готовності (α_m) [2].

Кожний структурний елемент методики є уточнюючою величиною, що формує загальний розрахунковий алгоритм результатом якого є можливість оцінити ефективність експлуатації АКБ з урахуванням нормативно правових актів (Наказ АДПСУ № 818, Наказ МВС України №595) та інструкції з експлуатації АКБ, яка надається заводом виробником. При перевірці дієвості методики оцінки ефективності експлуатації АКБ парку автомобільної та бронетанкової техніки прикордонного загону встановлено, що існує потреба у комплексі організаційно-технічних заходів: визначені періодичності проведення технічного обслуговування АКБ; узгодження нормативно-правових актів щодо експлуатації АКБ; умови зберігання АКБ; розробки шляхів збільшення строку служби АКБ; розробки системи контролю за організацією експлуатації АКБ.

Таким чином, ефективність експлуатації акумуляторних батарей та їх технічний стан характеризується показниками експлуатації АКБ. Здійснивши вибір цих показників визначено, що перемінні показники визначають стан АКБ і вони є керованими. В результаті аналізу був визначений основний експлуатаційний показник - коефіцієнт технічної готовності (α_m), що значно збільшується при реалізації усіх організаційно-технічних заходів.

Список використаних джерел:

1. Sosin D.A. (2010). *Elektricheskoe, elektrone i avtotrone oborudovanie legkovih avtomobiliv (Avtotronika-3)*. Moscow. Solon-press. [in Russian].
2. Ludchenko O. A. (2007). *Tekhnichna ekspluatatsiia i obslurovuvannia avtomobiliv: Tekhnolohiia*. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].

МЕХАНІЗМ ПЕРЕХОДУ ВІД ФОРМАЛІЗАЦІЇ ДО АЛГОРИТМІЗАЦІЇ ЛЕКСИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

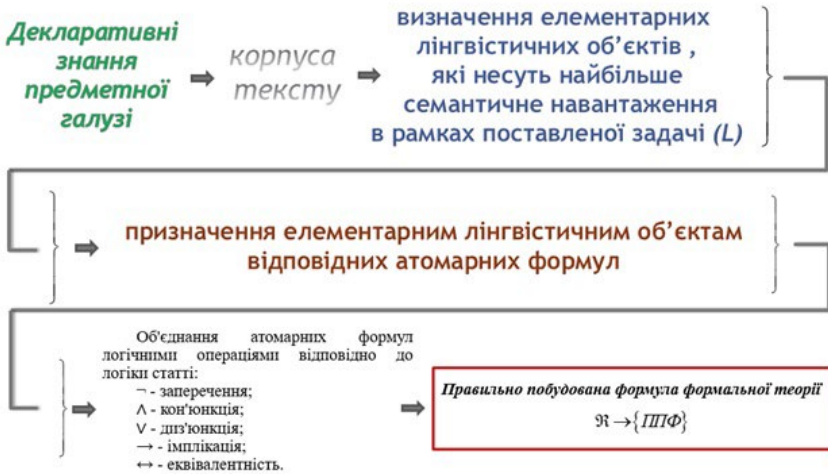
Кухар Максим Анатолійович

канд. техн. наук, асист. кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна

Алгоритм – послідовність формальних дій по перетворенню інформації, виконання яких призводить до розв'язання поставленої задачі [1].

В даному випадку елементами інформації є лексичні об'єкти, які можуть бути представлені у формальному вигляді, а їх логічна послідовна сукупність представлена через алгоритм.

Тому, була запропонована послідовність реалізації формальної системи лінгвістичних об'єктів (див. рис. 1), логічність і послідовність представлення яких дозволить реалізувати алгоритм вирішення певної задачі [2].

5Рис. 1. Послідовність схеми формалізації окремих лексичних об'єктів

Висновки. Фактично, будь-який процес перетворення інформації може бути формалізовано за допомогою операторів алфавіту: як вхідну, так і вихідну інформацію може бути представлено як слова, а перетворення інформації – як встановлення деякої відповідності між словами, що й представлено на схемі.

Список використаних джерел:

1. Глинський, Я.М. (2003). *Інформатика Кн. 1. Алгоритмізація і програмування*. Львів : Деол.
2. Кухар, М. А. *Моделі комп'ютерної підтримки прийняття рішень системи земельних відносин в Україні*. УДК: 004.82:332.3+ 007.51. 2018. 155с.

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «БУДІВЕЛЬНЕ КРЕСЛЕННЯ»

Герасимик-Чернова Тетяна Павлівна

викладач-методист циклової методичної комісії
викладачів будівельних дисциплін

Любешівського технічного коледжу Луцького НТУ, Україна

Кух Іван Павлович

старший викладач циклової методичної комісії
викладачів будівельних дисциплін

Любешівського технічного коледжу Луцького НТУ, Україна

Технічний прогрес пов'язаний з засвоєнням, вдосконаленням і розвитком будівництва і техніки. Це стає можливим при глибокому засвоєнні технічних знань, оволодінні графічними засобами інформації, одним з яких є дисципліна «Будівельне креслення». Значення курсу будівельного креслення полягає також в оволодінні студентами методами проєкцій, що дозволяє озброїти їх теоретичними і практичними основами зображення просторових форм на площині. Важлива роль належить кресленню у розвитку мислення, пізнавальних здібностей студентів, у вихованні таких якостей особистості, як здатність і прагнення до творчості, конструювання, раціоналізації. Викладач будівельного креслення повинен довести до студентів, що графічні зображення у всьому своєму різноманітті є не тільки засобом передачі інформації, а й важливим засобом пізнання. З допомогою графічних зображень (графіків, планів, розрізів) стають наочними і більш зрозумілими закономірності, що існують в математиці, фізиці, хімії, аналітичній геометрії тощо.

Виходячи з ролі і значення курсу креслення витікають цілі і завдання його вивчення. Одним з головних завдань курсу будівельного креслення є формування у студентів коледжу діалектико-матеріалістичного світогляду, тобто системи поглядів і уявлень про світ, будівлі і його закономірності. Основне завдання курсу креслення – формування в студентів технічного мислення, просторових уявлень, а також здібностей до пізнання техніки, будівництва з допомогою графічних зображень. Для цього необхідно навчати студентів найбільш поширеним методам отримання графічних зображень і умовним позначенням.

На уроках креслення є великі можливості по ознайомленню студентів з основами художнього конструювання, або, розрахунком будівельних конструкцій, дизайном (від англ. design – задум, проєкт, конструкція, рисунок, композиція). Сутність його полягає в створенні виробів, що відповідають вимогам суспільної користі, зручності експлуатації і краси. Доцільно на уроках демонструвати вироби (або відповідні ілюстрації) і аналізувати їх зовнішній вигляд і функціональне призначення. Викладання будівельного креслення підпорядковане завданню розвитку технічного кругозору. До завдань навчання будівельного креслення, також входить підготовка студентів до самостійної роботи з довідковою та спеціальною літературою.

Врахування міжпредметних зв'язків – необхідна умова успішного навчання студентів. Від того, як здійснюється цей зв'язок, залежить передусім розвиток

мислення студентів, їх кругозору. Крім того, правильне здійснення між предметних зв'язків сприяє формуванню наукового світогляду, допомагає студентам бачити взаємозв'язок предметів і явищ матеріального світу. Цей взаємозв'язок особливо важливий у викладанні будівельного креслення, геометрії, фізики, так як знання, уміння і навички, отримані з одного з цих предметів, використовуються на заняттях з іншого. Викладачу креслення в першу чергу важливо знати, як ними (основами графічної грамоти) володіють студенти до початку вивчення курсу креслення.

Наприклад, студенти з курсу математики знають, як зображуються на площині різні геометричні фігури і тіла, але в студентів при цьому не формуються поняття «проєціювання», «проєкція». Сформувати і обґрунтувати їх – це завдання викладача будівельного креслення.

Фізика і будівельне креслення – дві важливі технічні дисципліни. На уроках фізики студенти за рисунками ознайомлюються з будовою і принципом дії багатьох механізмів і машин, розв'язують різні задачі графічним способом. Креслення і технічний рисунок на уроках фізики розглядають як засіб пояснення певних фізичних законів.

Креслення географія та геологія. При вивченні географії, інженерної геології студентам часто доводиться виконувати різні технічні рисунки і креслення, які відіграють особливо важливу роль у розкритті загальних фізико-географічних понять. Студенти поглиблюючи знання з географії, вивчають картографічні проєкції, вимірювальні можливості карт, умовні знаки і позначення на топографічних картах, визначають прямокутні координати точок за допомогою топографічної карти та ін. Всі названі вище питання в курсі географії вивчаються значно раніше, ніж у курсі будівельного креслення, тому треба домовитись з викладачем географії, щоб на його уроках застосовувались позначення, прийняті в стандартах ЄСКД. З метою дотримання єдності вимог до графічних зображень доцільно користуватись єдиним графічним режимом. Під графічним режимом слід розуміти сукупність вимог і правил. Яким повинні задовольняти усі графічні зображення (схеми, діаграми, технічні рисунки, ескізи, фасади, розрізи) незалежно від того, на якому предметі вони виконуються і де використовуються.

Для ілюстрації можна оформляють стенди з розділами: «Масштаби, формати, буквені позначення», «Лінії креслення і їх призначення», «Нанесення розмірів на кресленнях», «Креслярські шрифти», «Умовності і спрощення технічного креслення», «Перерізи і розрізи», «Способи побудови зображень на кресленні». Окремі розділи стенда можуть бути присвячені різним темам і предметам, наприклад: «Графічні зображення на уроках хімії», «Побудови в аксонометричних проєкціях на уроках математики», «Графічні побудови на уроках фізики» і т.д. На такому стенді може бути відведене місце для демонстрації кращих робіт, виконаних не тільки на уроках будівельного креслення, але і на інших предметах.

Список використаних джерел:

1. Ройтман, І.А. (2002). *Методика преподавания черчения*. М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС.
2. Верхола, А.П., Науменко, В.Я. & Мазур, В.Г. (1989). *Методика викладання креслення в школі: Посібник для вчителя*. К.: Рад. шк..

3. Виноградов, В.Н., Василенко, Е.А. & Василенко, Е.А. (1990). Методика обучения черчению: Учеб. пособие для студентов и учащихся худож.-граф. спец. учеб. Заведений. М.: Просвещение.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ТЕРМООБРОБКИ ТЕПЛОІЗОЛЯЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ В ВИХРОВОМУ АПАРАТІ

Дмитренко Олександр Сергійович

здобувач вищої освіти енергетичного факультету
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Соколовська Ірина Євгенівна

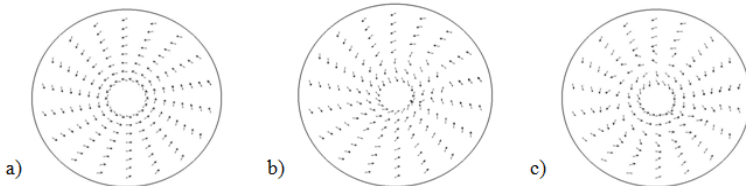
канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри теплоенергетики
Дніпровський державний технічний університет, Україна

Ефективність процесів тепломасообміну під час сушіння пористих матеріалів в вихрових апаратах багато в чому визначається співвідношенням геометричних розмірів даного пристрою [1,2], оскільки від них залежать гідродинамічні показники роботи апарату.

Сушка матеріалів в вихровому апараті відбувається в період витання дисперсних частинок матеріалу в апараті при їх взаємодії з повітряними потоками. Очевидно, чим довший цей процес, тим він ефективніший.

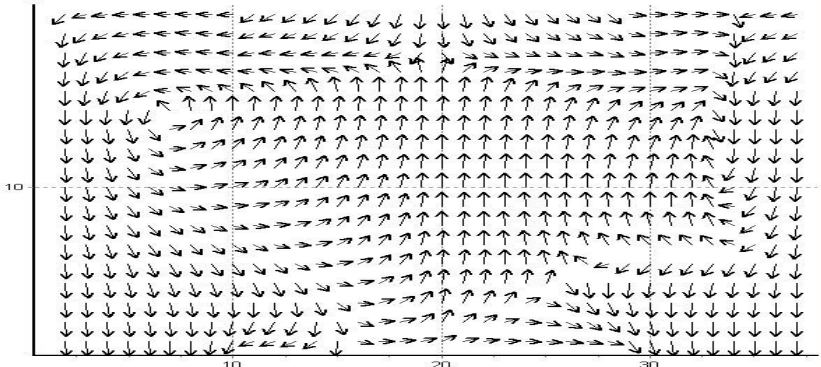
З метою раціоналізації технологічних параметрів апарату [1], а також визначення його ефективності, важливо знати параметри газових потоків (компоненти швидкостей, тиску) в повному обсязі апарату. На підставі математичної моделі газодинаміки потоку в вихровому апараті викладеної в роботі [3], за допомогою методу представлення гідродинамічних параметрів проектуванням на них векторів швидкостей, були отримані графічні зображення руху газового потоку в різних перетинах апарату [1] (рис. 1). Про характер гідродинамічної картини в осьовому перерізі апарату дозволяє судити рис. 2.

З наведеного рис. 2 випливає, що в зоні верхнього отвору вихрового апарату внаслідок існування глобального вихору створюється зона зниженого тиску, що призводить до втягування через цей отвір навколишнього повітря. У нижній же частині апарату, у живильника, повітря залишає апарат.

а - на рівні приєднання тангенційного патрубку для підводу газу; б - на середині висоти апарату; с - біля живильника апарату.

Рис. 1. Розрахункові поля напрямків швидкостей газу на трьох різних горизонтальних перетинах апарату

Рис. 2. Поля напрямків проєкцій швидкостей газу в осьовому перерізі апарату

Для визначення залежностей між швидкістю потоку, місцем введення частинки в апарат і конкретною траєкторією частки нами були проведені тестові розрахунки. Досліджувалися траєкторії частинки при швидкості газового потоку 5, 10, 15 м/с і різному введенню матеріалу в вихрову камеру відповідно до математичних моделей, викладених в роботах [3, 4].

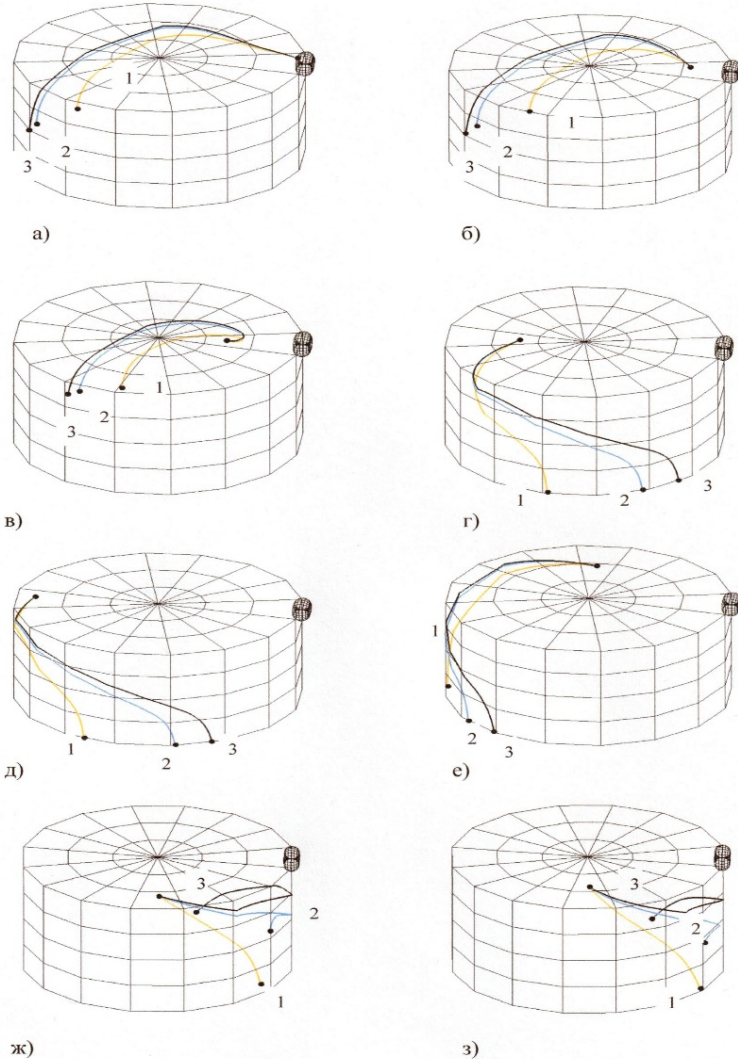
З рис. 3 а), б) видно, що по мірі віддалення місця введення частинки по осі від місця підключення тангенціального патрубку до центру апарату, час перебування частинки в апараті різко скорочується.

Причому при одному і тому ж місці введення частинки, при меншій швидкості руху потоку теплоносія частинки швидше покидають апарат, отже, піддаються меншому термічному впливу.

З рис. 3 с) - ф) видно, що по мірі віддалення місця попадання частинки в обсяг вихрової камери по осі від центру в протилежному від тангенціального патрубку напрямку траєкторії частинок коротшають, отже, зменшується час перебування частинки в апараті. Це пояснюється тим, що у стінки, протилежній до місця приєднання патрубку, частки в меншій мірі захоплюються потоком теплоносія.

На перпендикулярній осі (рис. 3 г), h) картина практично аналогічна, чим далі від центру частинка потрапляє в апарат, тим довше її перебування в обсязі робочої камери, при цьому спостерігається симетрія траєкторій в міру віддалення від центру апарату.

Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок про те, що тривалість термічної обробки частинок матеріалу до моменту її завершення, може бути різною і залежить, в основному, від інтенсивності омивання частки потоком теплоносія. У загальному випадку отримана розрахункова інформація може бути основою для проектування і оптимізації конструкції апарату з точки зору скорочення енерговитрат.

1 – швидкість потоку 5 м/с, 2 – швидкість потоку 10 м/с, 3 – швидкість потоку 15 м/с

Рис. 3. Розрахункові траєкторії руху частки

Список використаних джерел:

1. Pavlenko, A.M., Sokolovska, I.E., Koshlak, H.V., Klimov R.O. (2007). Device for producing granular filler for thermal insulation material. Patent of Ukraine for useful model. F 26 B 17/10. № 05035; declared 07.05.2007; published 10.10.2007, № 16.

2. Koshlak, H.V., Pavlenko, A.M., Sokolovska, I.E. (2007). Raw mix for porous insulation material and method for its production. Patent of Ukraine for useful model. С 04В 14/00, С 04В 14/04, С 04В 14/06, С 04В 14/10, С 04В 14/26. № 03901; declared 10.04.2007; published 12.01.2009, № 1.
3. Соколовська І.Є. (2013). Математическая модель движения частиц в вихревом аппарате. *Збірник наукових праць ДДТУ*, 20, 120-124.
4. Соколовська І.Є. (2018). Дослідження кінетики теплової обробки пористого теплоізоляційного матеріалу. *Збірник наукових праць Дніпровського державного технічного університету (технічні науки)*, (33), 63-66.

СОРТОПРИДАТНІСТЬ ЯГІД СУНИЦІ САДОВОЇ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА КОНСЕРВІВ

Заморська Ірина Леонідівна

д-р. техн. наук, доцент, завідувача кафедрою технологій харчових продуктів
Уманський національний університет садівництва, Україна

Визначальним фактором для здоров'я людини, її фізичного, психоемоційного стану, підтримання життєдіяльності організму в цілому є харчування.

Суниця садова – прекрасний десертний продукт харчування та сировина для виробництва компотів, джемів, варення, соків, пюре та інших видів продуктів, цінність яких визначається вмістом в них антоціанів, фенольних сполук, аскорбінової кислоти та залежить від сорту ягід, виду, способу та тривалості обробки, температури та строку зберігання [1, 2].

Органолептичні властивості, біохімічний склад, фізичні, структурно-механічні, анатомічні особливості ягід суниці є вагомими чинниками формування якості продуктів переробки з них та визначають придатність до консервування. Технологічні властивості ягід суниці формуються під час досягнення під впливом генетичних особливостей сорту, абіотичних та агротехнологічних факторів, післязбиральної обробки тощо [3, 4].

Метою роботи було встановлення сортопридатності ягід суниці садової сортів різних строків досягання для виробництва консервів.

Дослідження проводили у 2019 році на кафедрі технологій харчових продуктів Уманського національного університету садівництва з ягодами суниці сортів Хоней, Елсанта та Флоренс. Суницю збирали у технічній стадії стиглості, відбираючи доброякісні плоди за ГОСТ 6828-89, очищували і мили. З підготовлених ягід виготовляли компоти, джеми і варення згідно чинних технологічних інструкцій. Варення уварювали до вмісту сухих розчинних речовин 68 %, джем до – 62 %. При виготовленні компотів підготовлені ягоди суниці заливали цукровим сиропом з концентрацією 68%. Готову продукцію фасували у скляну тару місткістю 250 см³ та зберігали протягом шести місяців

за температури +2–4°C. Вплив сорту на якість консервів з суниці встановлювали за змінами основних компонентів хімічного складу: сухих розчинних речовин – рефрактометричним методом за ГОСТ 28562; цукрів – фериціанідним методом за ДСТУ 4954:2008; титрованих кислот – титруванням 0,1 н розчином лугу (NaOH) за ДСТУ 4957:2008; масову частку аскорбінової кислоти – йодометричним методом за ГОСТ 24556-89. Органолептичну оцінку готової продукції проводили за 5 – бальною шкалою за ГОСТ 8756.1-79. Розрахунок збереженості аскорбінової кислоти в готових продуктах проводили за Б.Л. Флауменбаумом.

Дослідженнями встановлено, що ягоди суниці досліджуваних сортів накопичили 9,4–10,0 % сухих розчинних речовин, цукрів – 7,2–7,8, органічних кислот – 0,5–0,7 %, аскорбінової кислоти – 71,2–90,8 мг/100г. Істотно вищий вміст сухих розчинних речовин та цукрів мали ягоди суниці сорту Флоренс. Натомість, вищим вмістом органічних кислот характеризувалися ягоди сорту Хоней. У ягід цього ж сорту зафіксовано високий вміст аскорбінової кислоти – 90,8 мг/100г.

Чинні нормативні документи нормують в консервах з суниці вміст сухих розчинних речовин не менше: у компотах 25, джемах – 62, а у варенні – 68 %. Готові консерви з суниці за вказаним показником відповідали вимогам чинних стандартів, а їхня різниця між продуктами зумовлена рецептурною кількістю цукру. Так, вміст сухих розчинних речовин в компотах складав 25,5–26,8 %, джемах – 62,2–62,4 і у варенні – 68,4–70,6 %. Дисперсійний аналіз отриманих результатів свідчить про неістотну різницю за вказаним показником від помологічного сорту.

Значну частку від загального вмісту сухих розчинних речовин в ягодах складають цукри: 84,3–89,7 %. Слід відмітити, що за вказаним показником готові продукти не залежали від помологічного сорту ягід, що зумовлено заданою рецептурою. Проте, спостерігалася залежність масової частки титрованих кислот від помологічного сорту ягід та виду консервів. Теплова обробка консервів спричинила незначні втрати титрованих кислот в продуктах, проте вони не перевищили 20 % від їхнього вмісту в сировині.

Внаслідок теплової обробки консервів вміст аскорбінової кислоти знизився до 33–55 мг/100 г. Істотні втрати виявлені у джемах і варенні, не залежно від сорту ягід, що зумовлено більш тривалою тепловою обробкою, порівняно з компотами. Слід відмітити, що продукти з ягід суниці сорту Хоней мали вищий вміст аскорбінової кислоти.

Розрахунок збереженості аскорбінової кислоти в консервах показав, що найвищі показники мали варення з суниці – 78,2–88,4 %, дещо менші – у компотах – 72–75 %, натомість збереженість аскорбінової кислоти в джемах – не перевищила значення 70,4 %.

Органолептична оцінка готових продуктів з ягід суниці істотно залежала від помологічного сорту ягід. Так, загальна оцінка компотів склала 4,1–4,6 бала. Компоти з ягід суниці Елсанта та Флоренс мали гарний зовнішній вигляд, що зумовлено збереженістю форми ягід, пружну консистенцію та виражений смак і аромат. Натомість, компоти з ягід суниці сорту Хоней мали частку розварених ягід до 30 %.

Джеми з ягід суниці досліджуваних сортів мали привабливий зовнішній вигляд, драглеподібну консистенцію, що злегка розтікається по рівній поверхні, гармонійний смак та аромат із загальною оцінкою 4,7–4,9 бала. Слід відмітити, що істотно вищу оцінку отримали джеми з ягід сорту Хоней, за рахунок більш м'яких ягід.

Варення з суниці отримали високі оцінки дегустаторів (4,5–4,8), що зумовлено привабливим зовнішнім виглядом, збереженістю форми ягід з вираженим смаком та ароматом суниці. Варення з ягід суниці сорту Флоренс отримали на 0,2 бала вищу загальну оцінку, за рахунок збереженої консистенції ягід та яскравого привабливого кольору.

Таким чином, для виробництва компотів рекомендовано використовувати ягоди суниці садової сортів Елсанта, Флоренс, джему – Хоней, а варення – Флоренс.

Список використаних джерел:

1. Yan, J. W., Ban, Z. J., Lu, H. Y., Li, D., Poverenov, E., Luo, Z. S., & Li, L. (2018). The aroma volatile repertoire in strawberry fruit: a review. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 98(12), 4395–4402.
2. Parra-Palma, C., Úbeda, C., Gil, M., Ramos, P., Castro, R. I., & Morales-Quintana, L. (2019). Comparative study of the volatile organic compounds of four strawberry cultivars and its relation to alcohol acyltransferase enzymatic activity. *Scientia Horticulturae*, 251, 65–72.
3. Wicklund, T., Rosenfeld, H. J., Martinsen, B. K., Sundfør, M. W., Lea, P., Bruun, T., et al. (2005). Antioxidant capacity and colour of strawberry jam as influenced by cultivar and storage conditions. *LWT-Food Science and Technology*, 38(4), 387–391. <https://doi.org/10.1016/j.lwt.2004.06.017>
4. Spayd, S. E., & Morris, J. R. (1981). Influence of immature fruits on strawberry jam quality and storage stability. *Journal of Food Science*, 46(2), 414–418. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2621.1981.tb04873.x>

УПРАВЛІННЯ КОНФІГУРАЦІЮ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Науково-дослідна група:

Сіваковська Олена Миколаївна

кандидат технічних наук, старший викладач кафедри інженерії
програмного забезпечення
Луцький національний технічний університет, Україна

Яшук Андрій Анатолійович

кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерії
програмного забезпечення
Луцький національний технічний університет, Україна

Ліщина Валерій Олександрович.

кандидат технічних наук, доцент кафедри комп'ютерних наук
Луцький національний технічний університет, Україна

Управління конфігурацією – це процес відстеження та контролю змін програмного забезпечення з точки зору вимог, дизайну, функцій та розробки продукту [1]. IEEE визначає це як "процес ідентифікації та визначення елементів у системі, контроль за зміною цих елементів протягом їхнього життєвого циклу, запис та звіт про стан предметів, виконання запитів на зміну та перевірку повноти і точності елементів" [2].

Як правило, після доопрацювання SRS виникає менше можливостей у внесенні змін від користувача. Якщо вони відбудуться, зміни вноситимуться лише за попереднього схвалення вищого керівництва, оскільки існує можливість перевитрати коштів та часу.

Фаза SDLC передбачається тоді, коли вона є базовою; тобто базовою лінією є вимірювання, яке визначає повноту фази. Етап є базовим, коли всі заходи, що стосуються цього, закінчені та добре зафіксовані. У випадку не заключної фази, її вихід буде використаний у наступній найближчій фазі. Управління конфігурацією (УК) – це дисципліна управління організацією, яка сприяє виникненню будь-яких змін (процесів, вимог, технологічних, стратегічних тощо) після базового етапу. УК постійно перевіряє будь-які зміни в програмі.

Контроль змін – це функція управління конфігурацією, яка гарантує, що всі зміни, внесені в програмну систему, є послідовними та виконані згідно з організаційними правилами та нормами. Зміна конфігурації продукту проходить через наступні кроки:

- Ідентифікація – запит на зміну надходить із внутрішнього чи зовнішнього джерела. Коли запит на зміну ідентифіковано формально, тоді він належним чином задокументований.
- Валідація – перевірка дійсності запиту на зміну і підтвердження процедури його обробки.
- Аналіз – вплив запиту на зміни, що аналізується з точки зору розкладу,

вартості та необхідних зусиль. Здійснюється аналіз загального впливу перспективних змін на систему.

- Контроль – процес, при якому потенційна зміна або зачіпає занадто багато суб'єктів у системі, або вона неминуча, обов'язково потрібно прийняти схвалення відповідальних сторін, перш ніж зміни будуть включені в систему. В даному випадку вирішується, чи зміну варто включити чи ні. Якщо це не так, запит на зміну офіційно відхиляється.

- Виконання – процес, в якому попередній етап визначає виконання запиту на зміну, вживає відповідних дій для виконання зміни, та при необхідності проводить ретельний перегляд.

- Запит на закриття – процес перевірки зміни на правильну реалізацію та об'єднання з рештою системи. В даному випадку нововведена зміна програмного забезпечення задокументована належним чином, а запит формально закритий.

Список використаних джерел:

1. *Software Project Management.* (2020). Вилучено з https://www.tutorialspoint.com/software_engineering/software_project_management.htm.
2. *828-2012 - IEEE Standard for Configuration Management in Systems and Software Engineering.* (2012). Вилучено з <https://standards.ieee.org/standard/828-2012.html>. – pp. 1, 71.

СЕКЦІЯ V. ХІМІЧНІ НАУКИ

ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ НІТРАТІВ У СОКАХ БУРЯКУ ТА МОРКВИ

Соколова Ольга Миколаївна

асистент кафедри технології оздоровчих продуктів
Національний університет харчових технологій, Україна

Відомо, що нітрати, тобто солі нітратної кислоти, характеризуються широким спектром токсичної дії. Накопичення нітратів і нітритів в рослинах у високих концентраціях становить серйозну загрозу для здоров'я людей. Нітрати й нітрити при взаємодії з гемоглобіном перетворюють його на метгемоглобін, який не переносить кисню. За таких умов людина відчуває нестачу кисню, у неї спостерігаються порушення метаболізму. Крім того, нітрати є канцерогенами, вони викликають захворювання органів травного тракту, гіпертонічну та інші хвороби [1].

Нітрати й нітрити можуть накопичуватися у кормах і харчових продуктах при внесенні у ґрунт надмірних доз азотних добрив, при пізньому підживленні ними рослин, при інтенсивній нітрифікації у ґрунті, тобто окисленні нітрифікуючими бактеріями аміаку до азотистої та азотної кислот.

До організму людини нітрати надходять в основному з овочами, які накопичують їх неоднаково. В найбільшій мірі це характерно для рослин родини хрестоцвітних: капусти, редьки, буряку. В той же час помідори, баклажани, солодкий перець, часник, горошок, а також фрукти мають низький вміст нітратів. Біологічні особливості і сортові ознаки рослин, характер ґрунту, температура і вологість як ґрунту так і повітря, інтенсивність та тривалість освітлення, а головним чином, технологія вирощування – це ті основні чинники, які зумовлюють надходження нітратів до рослинної продукції [2].

Доведено, що значний профілактичний і лікувальний ефекти мають свіжі овочеві соки. Зокрема, морквяний сік забезпечує організм достатньою кількістю фосфору та сірки. Вітамін А стимулює ріст червоних кров'яних тілець і нормалізує склад крові. Також покращує епітелізацію, активує внутрішньоклітинні окисно-відновні процеси, регулює вуглеводний обмін, має легку послаблюючу дію. Сік буряку сприяє збільшенню кількості червоних кров'яних тілець, що є важливим для збереження функцій крові, дуже корисний при гіпертонії та інших серцево-судинних захворюваннях, а також завдяки наявності інших біологічно активних сполук – це чудовий засіб очищення печінки, нирок і жовчного міхура [3].

Тому було проведено дослідження вмісту нітратів у свіжих соках з буряку та моркви протягом двох годин їх зберігання без термічної обробки (табл. 1). Контроль нітратів здійснювали стандартним іонометричним методом, чутливість якого складає 6 мг/кг.

Таблиця 1

Вплив терміну зберігання соку з буряку та моркви на вміст нітратів

Дослідний зразок	Вміст нітрат-іонів, мг/кг	
	Свіжий сік	Сік після двох годин зберігання
Буряк столовий	6316±102	6248±82
Морква	192±11	183±9

[авторська розробка]

Висновки. Встановлено, що у соці столового буряку вміст нітратів майже у 33 рази вищий, ніж у морквяному соці. При зберіганні дослідних зразків протягом двох годин загальний вміст нітратів суттєво не змінюється, тобто відновлення нітратів до нітритів не відбувається.

Список використаних джерел:

1. Харитонов, М. М., Лазарева О. М. & Лемішко С. М. (2015). Екологічна оцінка варіабельності вмісту нітратів у овочевих та плодово-ягідних культурах у Дніпропетровській області. *Вісник Полтавської державної аграрної академії. Сільське господарство. Рослинництво*, (3), 29-31.
2. Іваненко, Л. Д. (2005). Вплив нітратів на організм людини. *Педагогічна Житомирщина*, (2), 73-76.
3. Мокеєва Ю. (2014). Сочная аптека. *Drinks+*, (8), 56.

СЕКЦІЯ VI. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ У МОЛОДІ

Майорова Ольга Романівна

здобувач вищої освіти природничого факультету
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, Україна*

Науковий керівник: Коц Сюзанна Миколаївна

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри анатомії та фізіології
імені Я. Р. Синельникова
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, Україна*

Одним із головних завдань суспільства традиційно вважається збереження здоров'я. Особливе значення останнім часом відводять питанню збереження і укріплення здоров'я студентів, оскільки ця частина населення найбільш сильно відчуває на собі вплив стресорних негативних факторів [6], соціальних, екологічними, побутових та інших факторів у вищій школі, що можуть призводити до функціональних та психічних порушень. Погіршення стану здоров'я студентів ВЗО різного профілю України протягом останнього десятиріччя відзначені в численних дослідженнях [1; 4; 8], збільшення їх кількості у спеціальній медичній групі, збільшення кількості тих студентів, які після медичного огляду були звільнені від занять [Долженко, 2004]. Хронічна Патологія виявляється вже в студентів-першокурсників. Стан здоров'я молоді, відзначений у медичних довідниках 086/у, не відповідає дійсності. Головне місце у формуванні оптимальної адаптивної реакції організму належить серцево-судинній системі. Рівень функціонування серцево-судинної системи можна розглядати як провідний показник, що відображає рівновагу між організмом і середовищем. Дух Т. із співавторами вказує на задовільний рівень функціонування показників серцево-судинної та дихальної систем у студентів вищих навчальних закладів [Дух, Лемешко, 2016]. Вказується на зміщення балансу вегетативної регуляції серцево-судинної системи у сторону симпатичної дії [5], на загальну тенденцію зниження функціональних можливостей серцево-судинної системи організму студентів [Король, 2015]. До найпоширеніших захворювань серцево-судинної системи відносять вегетосудинну дистонію по гіпертензійному або гіпотонічному типу [1]

Проведення моніторингу функціонального стану серцево-судинної системи студентської молоді є актуальним з причини необхідності впливу на негативний стан речей щодо функціонування серцево-судинної системи у молоді. Для визначення резервних функціональних можливостей серцево-судинної системи, її функціонального стану використали Індекс Робінсона,

який характеризує систолічну роботу серця та характер регуляції діяльності серцево-судинної системи. У дослідженні прийняли участь 168 студентів Харківського національного університету імені Г.С. Сковороди факультету дошкільного навчання, природничого, психології та соціології, художньо-графічного факультету віком 18-22 років у 2018-2019 році.

Методи, що використовувались для вирішення завдань: фізіометрія, метод індексів статистичні методи. Робота проводилася з використанням простих вимірювальних приладів: тонометр, секундомір за стандартною методикою (Коц, Субота 2005; Коц, Коц, 2015). Усі вимірювання проводили у першій половині дня.

Індекс Робінсона визначається за допомогою формули де враховується АТС – артеріальний тиск систолічний; ЧСС – частота серцевих скорочень за хвилину [2; 3; 4]. Для досліджуваних студентів низький показник індексу Робінсона був наявний для 34%, середній гармонійний рівень регуляції – для 36%, дуже високий рівень – для 4%. Парасимпатична регуляція та сильно виражене домінування парасимпатичної регуляції відмічається у 56% обстежених, симпатична регуляція та сильно виражене домінування симпатичної системи наявна у 8%.

У групі дівчат студенток виражена парасимпатична та парасимпатична регуляція за показниками індексу Робінсона була наявна для 58%, гармонійна – для 36%, виражена симпатична та симпатична регуляція – для 6%. Для хлопців студентів віком виражена парасимпатична та парасимпатична регуляція за показниками індексу Робінсона наявна для 52%, гармонійна – для 35% відсотків, виражена симпатична та симпатична регуляція – для 13%. Тобто спостерігається різниця між дівчатами та хлопцями групи з вираженою симпатичною та симпатичною регуляцією. Серед досліджуваних дівчат цей відсоток менше на 7% у порівнянні із хлопцями. Відповідно дівчат з вираженою парасимпатичною та парасимпатичною регуляцією на 6% більше, ніж хлопців. У хлопців студентів більша частка тих, що мають активніший вплив симпатичної нервової системи, відмічається виражений ефект симпатичного відділу вегетативної нервової системи, що впливає на їх функціональні можливості організму, несе небезпеку перенапруги серцево-судинної системи. Вони чутливіше реагують на різні фактори.

Таким чином, отримані дані дають змогу констатувати наявність студентів із симпатичним типом регуляції, що в подальшому може привести до серйозних проблем. Для нормалізації регуляції серцево-судинної системи є необхідність високого рівня рухової активності, необхідність широкої розповсюженості фізичних вправ, занять спортом, дотримання режиму дня, для забезпечення високого рівня фізичного розвитку, здоров'я, життєдіяльності людини.

Результати можуть бути використані для надання рекомендацій студентам по способу життя з метою профілактики проблем із серцево-судинною системою.

Список використаних джерел:

1. Коцур, Н.І. (2012) *Моніторинг функціонального стану серцево-судинної системи у сучасних школярів*. Харків: Наук.думка.

2. Коц, В.П. & Коц, С.М. (2017) *Фізіологія людини*. Харків: Основа.
3. Савчук, С. (2016). *Аналіз стану соматичного здоров'я студентів вищого технічного навчального закладу. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Київ: Алефа.

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ВОДИ І ПІДЙОМУ З ДНІПРОВСЬКОЇ ВОДОПРОВІДНОЇ СТАНЦІЇ (ДВС-2) М. ЗАПОРІЖЖЯ ЗА ВМІСТОМ СПОЛУК НІТРОГЕНУ

Ульянченко Олена Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету будівництва та цивільної інженерії
Запорізькій національній університет «Інженерний інститут», Україна

Науковий керівник: Троїцька Олена Олександрівна

канд. біолог. наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри прикладної екології та охорони праці
Запорізькій національній університет «Інженерний інститут», Україна

Від якості навколишнього середовища залежить здоров'я населення – тільки чиста природа гарантує людині конституційні права «на забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, збереження генофонду українського народу» (Конституція України ст. 50).

Основними природними компонентами та забруднювачами води є нітрогенвмісні сполуки, які є необхідними компонентами водних систем і водночас при перевищенні їх природних концентрацій стають токсикантами. При впливі на людину розрізняють первинну токсичність власне нітрат-іона; вторинну, пов'язану з утворенням нітрит-іона, і третинну, зумовлену утворенням з нітритів і амінів нітрозамінів. Смертельна доза нітратів для людини становить 8-15 г; допустиме добове споживання за рекомендаціями ФАО / ВООЗ - 5 мг / кг маси тіла [1].

Підвищена концентрація сполук нітрогену може використовуватися в якості індикаторного показника, що відображає погіршення екологічного стану водного об'єкту, процес забруднення поверхневих і підземних вод, у першу чергу, промисловими, господарсько-побутовими і сільськогосподарськими стоками [2].

У 1970 році в м. Запоріжжя була введена в дію Дніпровська водопровідна станція на правому березі р. Дніпро (ДВС-2). Враховуючи те, що практично 100% питного водопостачання м. Запоріжжя, забезпечується водами р. Дніпро, на перший план виходить проблема забезпечення екологічно безпечних якісних показників води головної водної артерії.

Мета роботи – екологічна оцінка, за вмістом сполук нітрогену, якості води і підйому з ДВС-2 за п'ятирічний період (2014-2018 рр.).

В роботі використовувалися наступні методи досліджень - аналітичні, експериментальні, графоаналітичні. Для екологічної оцінки якості води і підйому з ДВС-2 був проведений аналіз фондових даних лабораторних

досліджень, які були проведені у Державній установі «Запорізький ОЛЦ МОЗ України». Екологічна оцінка, за вмістом сполук нітрогену, якості води I підйому з ДВС-2 проводилася згідно «Методики екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями» [3].

Значення середньорічних та максимальних (найгірших) показників вмісту азоту нітратного і нітритного у воді I підйому з ДВС-2 за даними 2014-2018 років представлені у табл. 1.

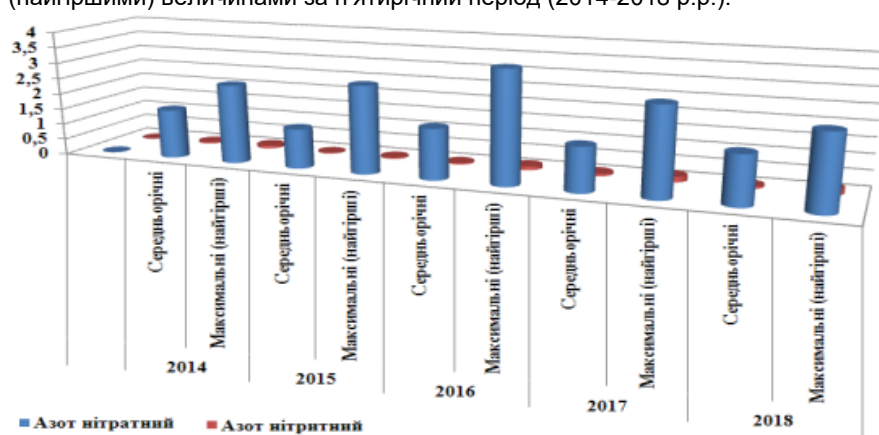
Таблиця 1

Значення середньорічних та максимальних (найгірших) показників вмісту азоту нітратного і нітритного у воді I підйому з ДВС-2 за 2014-2018 рр.

Показники	Одиниці виміру	Значення показників по роках									
		2014		2015		2016		2017		2018	
		Середньорічні	Максимальні (найгірші)	Середньорічні	Максимальні (найгірші)	Середньорічні	Максимальні (найгірші)	Середньорічні	Максимальні (найгірші)	Середньорічні	Максимальні (найгірші)
Азот нітратний	мгN/дм ³	1,56	2,5	1,26	2,77	1,61	3,54	1,408	2,79	1,55	2,35
Азот нітритний	мгN/дм ³	0,05	0,1	0,028	0,044	0,045	0,12	0,077	0,17	0,081	0,19

[авторська розробка]

На рис. 1 проілюстрована динаміка зміни вмісту азоту нітратного і нітритного у воді I підйому з ДВС-2 за середньорічними і за максимальними (найгіршими) величинами за п'ятирічний період (2014-2018 р.р.).

Рис. 1. Динаміка зміни вмісту азоту нітратного і нітритного у воді I підйому з ДВС-2 за середньорічними і за найгіршими величинами (2014-2018 р.р.)

На основі проведеного зіставлення середньорічних та максимальних (найгірших) значень для досліджуваних показників трофо - сапробіологічного блоку - вмісту сполук азоту (азоту нітратного і нітритного), визначили клас якості та категорію якості води I підйому з ДВС-2.

Дослідження показали, що за вмістом азоту нітратного за середньорічними величинами, всі п'ять дослідних років, були практично на одному рівні. Найменший вміст - 1,26 мгN/дм³ був визначений у 2015 році, а найбільший - 1,55 мгN/дм³ у 2018 р., що відповідає IV класу якості та 6-тій категорії якості води, що характеризуються як «погані», «брудні». За максимальними (найгіршими) величинами вмісту азоту нітратного визначено, що у 2014 та 2015 роках, вони відповідали IV класу якості та 6-тій категорії якості води. У 2016 році спостерігалось погіршення якості дослідної води (V клас якості та 7-ма категорії якості («дуже погані», «дуже брудні»)). Але у 2017 і 2018 роках цей показник трохи покращився і відповідав IV класу якості та 6-тій категорії якості (за їх станом - «погані», за ступенем їх чистоти - «брудні») (рис. 2).

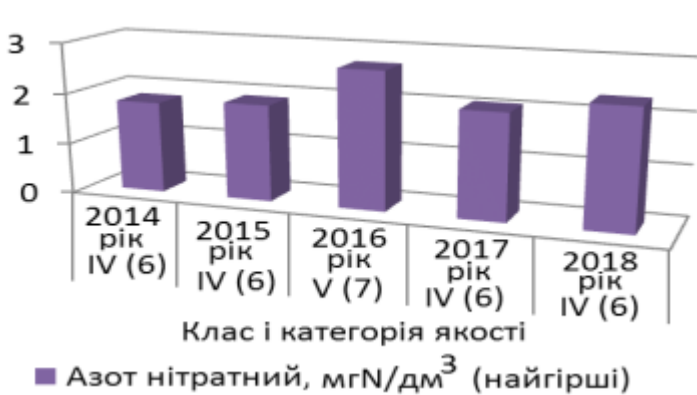

Рис. 2. Клас і категорії якості води I підйому з ДВС-2 за максимальними (найгіршими) показниками вмісту азоту нітратного (2014-2018 р.р.)

Результати досліджень показали, що величини вмісту азоту нітритного за середньорічними показниками виявили тенденцію к погіршенню. У 2014 р., 2015 р. та 2016 р. (0,05, 0,028 та 0,045 мгN/дм³), що відповідало III класу якості та 5 категорії якості води, а у 2017 р. і 2018 р. – 0,077 та 0,081 мгN/дм³ відповідно (клас якості IV, категорія 6). За максимальними (найгіршими) величинами вмісту азоту нітритного виявлена негативна динаміка (рис. 3).

У 2015 р. цей показник складав 0,044 мгN/дм³ (клас якості III, категорія якості 5), а у 2016 р., 2017 р. і 2018 р. – він збільшився і відповідав V класу якості та 7 категорії якості води («дуже погані», за ступенем чистоти «дуже брудні»), що безумовно свідчить про негативні явища у досліджуваних водах.

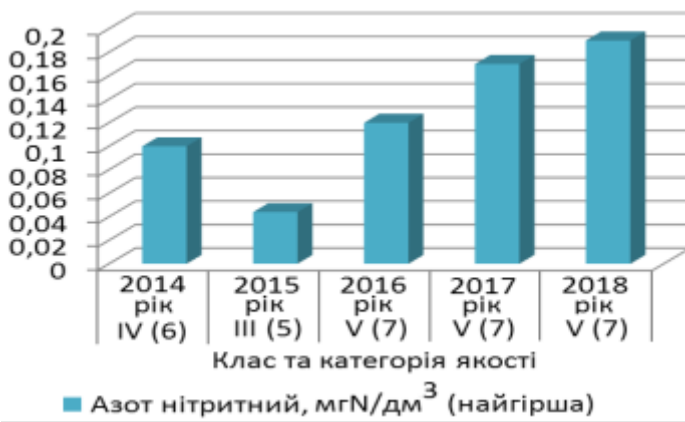

Рис. 3. Клас і категорії якості воді I підйому з ДВС-2 за максимальними (найгіршими) показниками вмісту азоту нітритного (2014-2018 р.р.)

Висновки. За результатами проведеної екологічної оцінки якості води I підйому з ДВС-2 встановлено, що за показниками трофо-сапробіологічного (еколого-санітарного) блоку, а саме вмісту сполук нітрогену: азоту нітратного - IV клас якості та 6-а категорія якості (за їх станом - «погані», за ступенем їх чистоти - «брудні») і азоту нітритного - V клас якості та 7-ма категорія якості води (за їх станом «дуже погані», за ступенем чистоти «дуже брудні»), виявлена тенденція погіршення якості води I підйому з ДВС-2 за максимальним вмістом сполук нітрогену (азоту нітратного і нітритного), на протязі 2014-2018 років.

Отже, враховуючи те, що нітрогени потрапляють у поверхневі води з атмосферними опадами, скидами промислових і побутових стічних вод, стоком з сільськогосподарських угідь, в яких містяться азотні добрива, можна констатувати, що поверхневі води підпадають під вплив вищеперерахованих антропогенних впливів.

Визначений підвищений вміст азоту нітратного і нітритного свідчить про антропогенний пресинг на поверхневі води р. Дніпро. Тому, доцільно посилити контроль за їх екологічним станом з метою забезпечення екологічної безпеки та здоров'я населення.

Список використаних джерел:

1. Хвесик М.А. (ред.) (2015) *Водні ресурси на рубежі XXI ст.: проблеми раціонального використання, охорони та відтворення*. Київ: РВПС України НАН України.
2. Солованюк, О. & Гулай Л. Роль нітрогенвмісних сполук в оцінці екологічного стану поверхневих штучних водоймищ. *Збірник наукових статей "III-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю" (Екологія/Ecology-2011)* (с. 537-539). 21-24 вересня, 2011, Вінниця, Україна: УНІВЕРСУМ-Вінниця.
3. Гриб, Й.В. (2000) *Екологічна оцінка якості поверхневих вод. Водне господарство в Україні* (с. 93-100). Київ: Генеза.

ОЦІНКА РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЕГ ГОЛОВНОГО МОЗКУ

Шкуропат Анастасія Вікторівна

канд. біол. наук, доцент кафедри біології людини та імунології
Херсонський державний університет, Україна

Мельник А.Г.

студент
Херсонський державний університет, Україна

Сьогоднішня гострою проблема тривожності є для дітей підліткового віку. У силу низки вікових особливостей підлітковий період часто називають "віком тривоги" [1, 2, 3]. Підлітки турбуються з приводу своєї зовнішності, з приводу проблем у школі, взаємин з батьками, вчителями, однолітками. І незрозуміння з боку дорослих тільки посилює неприємні відчуття [4, 5]. Отже, метою роботи нашої роботи стало з'ясувати ЕЕГ-ознаки тривожності у підлітків

Причинами тривожності у підлітків є порушення взаємин між батьками і дітьми, авторитарний стиль батьківського виховання в родині, авторитарний стиль роботи вчителя, перевантаження організму дитини навчанням, завищені вимоги до дитини, постійне порівнювання її з іншими дітьми, розлучення батьків, висока тривожність учителя чи батьків [4, 5, 6].

Нами встановлено на основі проведених методик для визначення рівня тривожності, що 14 осіб з 24 протестованих підлітків мали високий рівень тривожності. Виявлено, що на фоневій ЕЕГ підлітків з високим рівнем тривожності нормована спектральна потужність повільних складових коркової ритміки (дельта- та тета-ритми) перевищувала аналогічні показники підлітків з нормальним рівнем тривожності у передніх відділах кори.

З'ясовано, що показники нормованої спектральної потужності альфа-ритму фондової ЕЕГ підлітків з високим рівнем тривожності є меншими у передніх відділах кори порівняно з аналогічними показниками підлітків з нормальним рівнем тривожності. Нормована спектральна потужність бета-ритму фондової ЕЕГ підлітків з високим рівнем тривожності перевищувала аналогічні показники підлітків з низьким рівнем тривожності у передніх відділах кори головного мозку.

Отже, нами з'ясовані ЕЕГ-кореляції тривожності на фоневій ЕЕГ підлітків: збільшення нормованої спектральної потужності дельта-, тета- та бета-ритмів та зменшення нормованої спектральної потужності альфа-ритму переважно у передніх відділах кори головного мозку.

Список використаних джерел:

1. Залата, О.А., Зинченко, С.А., Трибрат, А.Г., Евстафьева, Е.В., Хрипунова, Л.Д. (2012). Особенности партерна текущей ЭЭГ у здоровых детей и детей с нарушениями психического развития. *Таврический медико-биологический вестник*. (15), 100-104.
2. Рубинштейн, С. Л. (2012). *Основы общей психологии*. Санкт-Петербург: Питер.

3. Шкуропат, А. В. (2010). Когерентный анализ ЭЭГ тугоухих подростков. *Нейрофизиология*. (42(3)), 263-274
4. Головченко, І.В., Гайдай, М.І. (2015). Просторова організація кореляційних зв'язків між амплітудами основних ритмів ЕЕГ у дітей в нормі та при центральних порушеннях рухової активності. *Нейрофізіологія*. (47 (6)), 539-551.
5. Зенков, Л.Р. (2004). *Клиническая электроэнцефалография (с элементами эпилептологии): [руководство для врачей]*. Москва: МЕДпрессинформ.
6. Каряка, І.В. (2016). Психологічні особливості прояву установки в процесі мисленнєвої діяльності особистості. *Scientific Journal «ScienceRice»*. (4), 30-32.

СЕКЦІЯ VII. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВІЙ СФЕРІ

Вербовенко Ольга Сергіївна

магістрантка факультету журналістики і міжнародних відносин
*Приватний вищий навчального закладу «Київський університет культури»,
Україна*

Культурно-дозвіллева сфера завжди посідала чільне місце в інституціях держави, незалежно від державної політики та особливостей економічної системи. Адже ця сфера, в першу чергу, скерована на відтворення основних норм та цінностей, ідеології суспільства, вона реалізовується у формі культурної політики держави, метою якої є підтримка та відповідне спрямування культурно-дозвіллевої діяльності населення.

Культурно-дозвіллева сфера також залежить від соціально-економічних та політичних реформ, які відбуваються в суспільстві, вона виступає своєрідним індикатором суспільного розвитку. Теоретично управління культурно-дозвіллевою сферою представляється як система знань про управління, його закони (закономірності) та принципи, форми організації та методи функціонування системи управління. Вона слугує для визначення найефективніших шляхів досягнення цілей цієї сфери.

У глобалізованому світі культурні потреби людини забезпечуються певною системою створення, зберігання і передачі культурного контенту. Сучасні істотні перетворення в системі управління культурно-дозвіллевою сферою України зумовлені, в першу чергу, з відходом від командно-адміністративних методів управління культурно-дозвіллевими процесами та звернення до перспективного планування та прогнозування, оволодіння технологіями створення регіональних культурно-дозвіллевих програм [1]. Реформування даної сфери виявило деякі проблеми, що заважають процесам модернізації, а саме:

- стійкі стереотипи мислення у значної кількості фахівців та представників керівної ланки;
- відсутність у деяких керівників культурно-дозвіллевої сфери не тільки належних знань, а й психологічної готовності до сприйняття нових ідей, інноваційних навичок, зваженого та компетентного вирішення нагальних проблем;
- невміння керівників застосовувати надані державою економічні, політичні, правові можливості та формувати стратегічну і тактичну платформу розвитку творчих структур суспільства [2].

Сьогодні, коли суспільство все частіше переходить від активних форм дозвілля до пасивних, коли деформуються культурні цінності і пріоритети особлива потреба назріває у якісному управлінні цією сферою. Отже, з огляду

на це, зміст діяльності керівної ланки культурно-дозвілєвої сфери полягає, насамперед, у роботі з людьми, у розробці культурних проєктів, програм, аналізі діяльності об'єднань та колективів, веденні адміністративної роботи, котра пов'язана з матеріальним забезпеченням, налагодженні контактів з різними організаціями та установами.

Помилки й недоліки, допущені на ранніх етапах розробки управлінського рішення, за недостатньої кількості повторювань збільшуються у багато разів і можуть призвести до неправильного ухвалення рішення на останньому етапі [3].

Виокремлюють такі найпоширеніші суб'єктивні недоліки ухвалення управлінських рішень в культурно-дозвілєвій сфері: упередженість; перестраховка (намагання уникнути можливих помилок); половинчастість; егоцентризм; заміна дійсної ситуації бажаною.

Науково-організована система культури і дозвілля, спрямована на створення такого культурно-дозвілєвого середовища, де будуть забезпечені належні умови соціалізації, засвоєння населенням України нової системи суспільних цінностей, норм та збереження національних традицій, також це стимулюватиме розвиток субкультур, забезпечить необхідні умови для творчості, просвітництва, відпочинку.

Таким чином, важливе значення культури та дозвілля для консолідації суспільства, державотворчих процесів, стабільності та безпеки держави зумовило значне зростання інтересу до актуальних проблем управління їх розвитком в науці.

Список використаних джерел:

1. Амбросєва, Л.Д. (2014). *Культурні потреби і цінності сучасної людини*. Київ: Основа.
2. Домарацька, О.В. (2015). *Теоретичні аспекти модернізації культурно-дозвілєвої сфери в Україні*. Київ: Наук. думка.
3. Хомутинська, Д.П. (2018). *Європейський досвід управління сферою культури і дозвілля та його інтеграція в українське суспільство*. Полтава.

СОЦІАЛЬНІ РЕКЛАМНІ КАМПАНІЇ ПРО УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Соловійова Юлія Євгеніївна

канд. наук із соц. комун., доцент кафедри маркетингу
Національний університет харчових технологій, Україна

Попроцька Вікторія Геннадівна

магістрант кафедри маркетингу
Національний університет харчових технологій, Україна

На сьогодні сирітство є однією з найголовніших соціальних проблем нашої держави, для подолання якої необхідно шукати шляхи, які спонукатимуть громадян до усиновлення дітей. Одним із таких стимулів є соціальна реклама, яка за допомогою сугестивних засобів має впливати на емоційну та розумову сферу потенційних усиновлювачів.

Метою наукової розвідки є розгляд соціальних рекламних кампаній про усиновлення в Україні та за кордоном.

Сирітство найчастіше розуміється як соціальне явище, спричинене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишилися без батьківського піклування внаслідок позбавлення батьківських прав або своєчасного визнання інвалідами або зниклими безвісти. В усіх країнах світу існує таке соціальне явище, як сирітство. Станом на 1 січня 2018 року в Україні зареєстровано 73182 дітей зі статусом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із них близько 75% є соціальними сиротами [1].

Для стимулювання усиновлення держава використовує соціально орієнтовані рекламні кампанії, які спонукають суспільство звертати увагу на цю проблему і сприяти її вирішенню. Серед найвідоміших благодійних програм в Україні зазначимо такі, як:

Зміни одне життя – changeonelife.ua

Діти. Проект Міністерства соціальної політики України – www.msp.gov.ua/children/motherhood.php

Всеукраїнський портал національного усиновлення «Сирітству – ні!» – sirotstvy.net

Благодійна програма «Зміни одне життя» є проектом благодійного фонду «Зміни одне життя – Україна». В інтернатних закладах України мешкають дуже багато дітей, яким держава надала статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та влаштувала у заклади, де вони проводять своє дитинство.

Одним із інструментів допомоги таким дітям стала реалізація ідеї відзняти відеосюжети про цих дітей та розповсюджувати, поки їх не побачать майбутні батьки.

Фонд знімає відеоанкети дітей-сиріт з інтернатів, дитячих будинків, будинків дитини. Інформація в базі актуальна настільки, наскільки швидко служби у справах дітей повідомляють про влаштування дитини в сім'ю або про зникнення юридичних підстав для її влаштування. База щомісяця поповнюється новими відеоанкетами дітей [2].

Проект «Діти» Міністерства соціальної політики України також має на меті сприяти усиновленню. На сайті подана детальна інформація щодо процедури всиновлення, вимог до майбутніх прийомних батьків та представлена інформація стосовно дітей, які чекають на майбутніх батьків.

У межах проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення в Україні» реалізуються заходи з поширення сімейних форм виховання для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та попередження соціального сирітства (реформування дитячих інтернатних закладів) у пілотних регіонах України, а саме у Київській, Одеській, Чернігівській областях та м. Києві [3].

Програму «Сирітству – ні!» у 2008 р. розробив і запустив Всеукраїнський портал національного усиновлення www.sirostsvy.net, на якому розміщена інформація про дітей, які потребують усиновлення. Партнерами проекту є Міністерство соціальної політики України, служби у справах дітей обласних держадміністрацій та Служба у справах дітей та сім'ї Київської міської держадміністрації.

Рекламна кампанія «Сирітству – ні!» містить конкретний заклик допомогти конкретній дитині, у тому числі і взявши її в сім'ю. Зокрема, на замовлення програми «Сирітству – ні!» був знятий відеоролик «Мамо, як тебе звати?», створений на підтримку і для популяризації всиновлення в Україні [4].

Отже, діяльність таких благодійних фондів сприяє загальному інформуванню людей, зацікавлених у допомозі дітям-сиротам, а також за допомогою конкретних акцій та проектів дозволяє робити реальні кроки на шляху реалізації права кожної дитини на повноцінну родину.

У час потужного розвитку інформаційних технологій неможливо уявити вирішення проблеми усиновлення без залучення ЗМК та соціальної реклами. Соціальна реклама має бути ґрунтовно розробленою, інтенсивною, із використанням різноманітних форм. Позитивні результати впливу на потенційних усиновлювачів має відеореклама, реклама в інтернеті та реальні історії усиновлювачів.

Як приклад української соціальної реклами із потужним сугестивним потенціалом, яка здатна підштовхнути людину зробити вирішальний крок на шляху всиновлення, розглянемо 30-тисекундний відеоролик «Чекаю на маму». Цей відеоролик – переможець третього щорічного фестивалю *Molodiya Festival*, 2014, режисер І. Лазоркін. У ролику під пісню Н. Матвієнко «Ніченька іде» мала дівчина малює крейдою образ мами і лягає на асфальт, притискаючись до неї. Слоган «змінити їх життя у ваших силах» має акумулювати дії потенційних усиновлювачів. У цілому в цій рекламі втілена величезна самотність дитини та її бажання знайти рідну людину, мати.

Проблема сирітства немає кордонів, і світові лідери рекламної індустрії також створюють соціальну рекламу. Широко відома рекламна кампанія, яка була розроблена агентством *Ogilvy & Mather, Mumbai India* під назвою "Adopt. You will receive more than you can ever give." Ця серія друкованих рекламних принтів завоювала бронзу на фестивалі *Cannes Lions* у 2007 р. У рекламі зображені діти, які тримають у обіймах дорослих, які менші за розміром, ніж діти. Усиновлюючи дитину, дорослі отримують набагато більше, ніж віддають.

Також індійське рекламне агентство Euro RSCG, Mumbai розробило для асоціації Children of the World (India) друковану соціальну рекламу, на якій зображена жінка, що тримає на руках дитину, а її тінь малює образ вагітної. Усиновлена дитина також може дарувати тепло і бути найріднішою. Лаконічний напис на принті «усиновить дитину» робить візуальну частину рекламного звернення більш прозорим і сугестивним.

У Норвегії агентством Kitchen Leo Burnett була знята соціальна реклама на підтримку усиновлення неповнолітніх, яка набула великої популярності у країні та за її межами. Відеоролик «Ланчбокс» за тиждень переглянули понад 200 мільйонів разів, що в 40 разів більше, ніж населення самої Норвегії.

Головним героєм реклами є маленький школяр. Під час обіду всі діти в класі відкрили свої ланчбоксы і почали їсти, і тільки в одного хлопця він був порожнім. Засмучений школяр виходить з класу, він прогулявся по коридорах, попив води і повернувся за свою парту. І коли він узяв контейнер, щоб сховати його назад у рюкзак, зрозумів, що у ньому щось є. Здивований хлопець відкрив ланчбокс і побачив, що там лежать бутерброди, овочі і фрукти, такі ж, як у його однокласників. У рекламі наголошується, що правильні вчинки набагато ближче, ніж нам здається, а також вказується на важливість усиновлення.

У 2017 р. агентство KBS-New York розробило стимулюючу рекламу для організації з усиновлення AdoptUSKids. Кампанія включала телевізійну, зовнішню та друковану рекламу, а також digital. Ідея телевізійної та відеореклами в інтернеті полягала в тому, щоб продемонструвати новим батькам покрокове керівництво у налагодженні комунікації із усиновленим. За сюжетом, батьки намагаються продемонструвати, як можна розбудити підлітка, виконуючи різні дії. Але все марно. З'ясувалося, що його зміг пробудити тільки запах смаженого бекону. У рекламі наголошується, що не треба бути ідеальними батьками, усиновлені діти будуть любити вас такими, якими ви є.

Отже, розглянувши зразки української та закордонної реклами про усиновлення та проаналізувавши соціальні рекламні кампанії фондів, констатуємо, що такий засіб впливу на потенційних усиновлювачів є дієвим. Але, зважаючи на масштаб проблеми, цього не достатньо. На сьогодні в Україні приділяється замало уваги рекламним кампаніям, які можуть привертати увагу та стимулювати громадян усиновлювати неповнолітніх. За кордоном гарним прикладом є зірки шоу-бізнесу та спорту, які усиновлюють дітей, в Україні така практика практично відсутня. Також необхідно є більш активна пропаганда сімейних цінностей у ЗМК та в інтернеті для населення, це буде привертати увагу громадян та зможе прискорити подолання цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. *Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання та захист: матеріали парламент. слухань у Верхов. Раді України*. 12 жовтня, 2018, Київ, Україна: Парлам. вид-во.
2. «Зміни одне життя – Україна» (2019). Вилучено з <https://changeonlife.ua/ua/news>
3. «Діти». Проект Міністерства соціальної політики України (2019). Вилучено з <https://www.msp.gov.ua/children/motherhood.php>
4. *Всеукраїнський портал національного усиновлення «Сирітству – ні!»* (2019). Вилучено з <https://sirotstvy.net/ua/>

СЕКЦІЯ VII. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

APPROACHES TO TEACHING ENGLISH AT UNIVERSITIES

Research group:

Nataliia Maslavchuk

Lecturer

Vasyl Stus Donetsk National University, Ukraine

Larysa Dudikova

Associate professor, D.Cs. (Pedagogy), the Head of the Department

National Pirogov Memorial Medical University, Ukraine

Iryna Mazaikina

Associate professor, Ph.D. (Pedagogy)

National Pirogov Memorial Medical University, Ukraine

Introduction. In accordance with the Ministry of Education regulations, every teacher must attend a refresher course every five years. It aims at mastering teacher's level of teaching/professional skills to make teaching process up-to-date according to the requirements of the education of the 21 century since the student's demands have changed according to the changes in the society.

Review of recent studies. There are quite a lot of researches devoted to the various methods of teaching at the higher education institutions. Among them the works of Arvind Kr. Gill, Richards J., Rodgers T., Boran G. should be mentioned.

Relevance. Since a modern student has new needs in education and requires new knowledge to fit the world that is constantly changing, new knowledge and new methods of teaching must be invented or borrowed to be used at the lesson. One of the ways to enrich teaching 'weapon' is to cooperate with other teachers and learn the teaching approaches of each other to modernize or modify them in terms of student's specialty.

Results of the research. Based on existing researches, seminars, workshops, training and personal experience and taken refresher course this article is devoted to discussion of urgent problems we faced like how to apply received knowledge into the teaching process, in particular if the course is taken at the university that trains students of different specialties, and integrate received knowledge to make educational process more interesting and productive.

Having the refresher course at the specialize (medical) university we faced the obstacle to use the methods and approaches of teaching medical English at the lessons at the classical university which prepares specialist of the wider range of qualifications. There are some ideas of applying the received information and knowledge.

First, the methods and approaches used at the classes must be mentioned:

- **Task-based approach** teaches material students actually need to know to meet their goals and objectives. The focus here has shifted to skills and competencies. The task samples should be *visiting a doctor, at the hospital, diseases* and other topics related to medicine.

How to apply this approach for teaching students who are trained in other fields? Teachers must understand their students' needs and expectations in order to implement this approach. Grammar, vocabulary and language skills are just the tools that enable students to achieve their final outcomes. Before adopting the task-based approach, educators must ask themselves, "*Why are my students learning English?*" Educators must then look at ways to help their learners achieve their personal and/or professional goals. The answers to these questions will help create a program that's relevant to your students [1].

If students study journalism, international linguistics or economy, the task could be *critiquing a movie, voicing their opinions about politics, aspects of economical development, etc.*

In this approach, the language taught revolves around the task itself, not the other way around.

- **Project-based approach** appeals to language which is adapted to the skills and competencies needed personally and/or professionally. For example, at the classes of Business English projects of producing specific monthly reports in English for multiple departments in the office, while future doctors work on the project on invention new approach to diagnose an illness symptoms which can lead to many other illnesses. In addition all the vocabulary and grammar needed to complete each section are revised. Some projects can be ended in the end of a term or a course. This project can be anything from an oral presentation to a large-scale production [1].

- **Lexical Syllabus** focuses on what language, so called core language, students actually need to produce. In particular, the actual words that students need to understand in order to conduct specific tasks. For instance, "scalpel", "diarrhea", "cardio-vascular system" are terms for medical students, while "profit" and "income" are for business students, "phoneme", "paradigm", "morpheme" refer to philological sphere. Word lists a teacher may refer to are quite a good to be used at the teaching process. If the lists are too long, categorization is helpful. For example, medicine – "names of diseases", "symptoms", "digestion system", "reproductive system", etc., philology – "grammar", "phonetics", "syllables", "punctuation", "applied aspect of linguistics" and others. Activities can range from matching pictures and definitions to speculating about what might be done under certain circumstances [1].

- **Using Smartphones in the Classroom** has become one of the most disputed topics. The internet access enables further enhancing learning experience. They may be used as a tool to learn more and provide access dictionaries, translator and grammar reference apps. One of the activities to be performed at the lesson is to search the internet to find the information needed to fill out a worksheet. Since the medical university has many foreign students, this approach is good to avoid misunderstanding. In case of teaching students of

international relationships smartphones can be used in search of political speeches and further discussion of the content and message of them [1].

Some sources recommend Survey Monkey that lets create surveys, which students can conveniently access from their phones and answer right away. For example, students could even design survey questions, fill them out, analyze results and then create a presentation of those results.

Conclusion. There is a great variety of effective approaches to teach students and to make the process of learning more interesting and productive. They can be used to teach students of different specialties. Ones used for students of medical university can be modified to be applied to teach students of other universities. Task-based, project-based approaches, lexical syllabus and using smartphones in the classroom which are mentioned above are helpful to make the teaching process informative and effective.

References:

1. *4 New Approaches to Teaching English: Give the People What They Want!* Retrieved from <https://www.fluentu.com/blog/educator-english/new-methods-of-teaching-english/>.
2. Boran, G. *Methods and Approaches in Language Teaching in Brief.* Retrieved from <http://w3.gazi.edu.tr/~gboran/Boran%20Yeni%20WebEnglish/eltmethods.htm>. 16/9/2010.
3. *Dr Nathan Roberts Small group teaching.* (2016). Retrieved from : <https://www.cardiff.ac.uk/learning-hub/view/small-group-teaching-methods-and-techniques>.
4. Richards J, Rodgers T. (1989). *Approaches and Methods in Language Teaching.* New York: Cambridge University Press.
5. *Teaching Methods, Approaches and Strategies Found in EFL Classrooms: A Case Study in Lao PDR.* (2012). Social and Behavioral Sciences Symposium, 4th International Science, Social Science, Engineering and Energy Conference.

DAS ERLERNEN DER ANNOTATION DER AUSLÄNDISCHEN LITERATUR FÜR STUDENTEN DER FACHHOCHSCHULEN

Наталія Карабітська

старший викладач

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна

Ein wesentlicher Bestandteil der beruflichen Ausbildung von Hochschulstudenten ist das Lesen und Analysieren der Fachliteratur, um neue wissenschaftliche Trends in der Industrie zu finden, das Material für wissenschaftliche Arbeit auszuwählen, ihr berufliches Niveau zu verbessern. Der Unterricht in der Fremdsprache für Studenten in Fachhochschulen sieht vor, eine große Anzahl von authentischen Artikeln und Texten in einer fremden Sprache zu verwenden, was den Anforderungen der beruflichen Aus- und Weiterbildung von Studenten entspricht und das Niveau der Beherrschung von Fremdsprache erhöht. Das Niveau der fremdsprachigen Kommunikationsfähigkeiten der Studierenden

reicht jedoch nicht immer aus, um mit authentischer Literatur zu arbeiten, so dass die Studierenden Schwierigkeiten haben, mit Texten zu arbeiten. Eine der effektivsten Methoden mit Texten zu arbeiten ist die Annotation, die beibringt, die grundlegenden Informationen hervorzuheben und den gesamten Inhalt des Textes zu analysieren.

Annotation ist ein wichtiger Bestandteil im Prozess, eine Fremdsprache zu lernen, denn sie formt die Lese- und Analysierfähigkeit der professionell orientierten Texte, entwickelt die Schreibfähigkeiten.

Das Verfassen einer Annotation ist ein kreativer Prozess, der das Umschreiben von Sätzen und Phrasen aus dem Originaltext nicht zulässt. In der Annotation wird der Inhalt des Textes reduziert, grundlegende Informationen werden kurz zusammengefasst und systematisiert, die Tatsachen von gleicher Art werden gruppiert. Großer Fehler beim Schreiben von Annotationen ist überflüssige Informationen bereitzustellen oder umgekehrt wichtigen Informationen zu verlieren, auch die Vervielfältigung von Copyright-Sätzen und der Mangel an klarer Struktur. Daher sollte die Lehrmethode dieser Art des Schreibens auf die folgenden Arten von Arbeit mit dem Text konzentriert sein:

1. Bekanntmachung mit der Struktur des Textes und Abteilung der Hauptteile;
2. Abteilung von Basis- und Sekundärinformationen;
3. Verarbeiten von Fachbegriffen;
4. Aufstellung einer Gliederung für die Präsentation von Informationen;
5. Suche nach der Methode der Komprimierung von Text auf der inhaltlichen und strukturellen Ebene;
6. Entwicklung der Fähigkeiten zum Schreiben von Sekundärtexten.

Daher ist das Erlernen der Annotation der fremdsprachigen Texte ein komplexer Prozess, der die Kommunikationsfähigkeiten und analytische Fähigkeiten der Studenten entwickelt und ihr Fachwissen vertieft. Es ist auch ein wirksames Mittel die erworbenen Informationen und das Niveau der Schreibfähigkeiten zu kontrollieren.

Список використаних джерел:

1. Фролова, Н. А. (2006). *Реферирование и аннотирование текстов по специальности (на материале немецкого языка)*.
2. Сайт «Leksii.org». Вилучено з <https://leksii.org/4-28640.html>.

HISTORY, PERIODS AND STAGES OF COMPETENCE

Azizkhon Bositkhonovich Rakhmonov

Doctor of philosophy in pedagogical Sciences (PhD)

Uzbek State World Languages University, Republic of Uzbekistan

Among the many competencies that are considered mandatory for training professionals in any field, the competence related to foreign language proficiency is considered one of the main ones. It is presented in different formulations, but it usually reflects the requirement to demonstrate the ability or willingness to communicate verbally and in writing in the native and foreign languages, as well as the skills of social and professional communication culture. In the real educational process, the requirements for native and foreign language proficiency are usually separated. Knowledge of a foreign language in the form that is generally accepted in higher education institutions implies even greater differentiation.

It turned out that this combination of readiness for communication in General cultural and professional values can also be traced in the history of the development of the competence approach itself. Researchers identify three stages of its formation in education. At the first stage (1960-1970), the category "competence" was introduced into the scientific apparatus, which is still poorly differentiated from the category "competence". The requirement for their implementation arose in connection with the introduction of the concept of "communicative competence"; that is, the categories "competence/competence" began to develop to justify the effectiveness of the communication process [1; 2].

At the second stage (1970-1990), the categories of "competence" and "competence" were differentiated, and emphasis was placed on their relevance in the theory and practice of teaching a foreign language. During this period, the Council of Europe developed levels of foreign language proficiency within language competence. We can say that at this stage we have made a distinction and concretization of the categories "competence" and "competence" through further development of the effectiveness of communication, since it is in the foreign language course that communication is directly mastered, while in other courses communications are mastered indirectly.

During this period, researchers [3] identified from two to six components in the structure of foreign language communicative competence, including language (linguistic), speech, sociolinguistic; discourse; strategic; thematic, socio-cultural, social; compensatory, educational competence. In the sample program of the discipline "Foreign language" for non-linguistic universities [9] as part of the foreign language communicative competence, language, speech, socio-cultural and other types of competencies are also highlighted. It is clear from the above lists that special attention was paid to foreign language speech competence. This is not surprising, since no communication is possible without speech competence, and all other components of a foreign language communicative competence can be manifested exclusively through speech.

M. p. Manaenkova considers foreign language speech competence as fluency in Dialogic and monological speech in a foreign language and the ability to produce and understand speech in any functional style [5].

Other researchers emphasize that foreign language speech competence (IRC) implies a broad speech practice of communication, reading literature of different genres and determines the communicative competence [6]. Completing the characterization of the second stage of the formation of the competence approach, we can conclude that in the field of foreign language training, the attitude to the IRC has been formed as a mandatory for the purpose of forming a General cultural communicative competence.

The third stage (from 1991 to the present) is characterized by the study of professional competence. Professional competence becomes the subject of special comprehensive consideration as the final result of education. Research By N. V. Kuzmina, L. A. Petrovskaya, A. K. Markova, L. M. Mitina and others contributed to the awareness of mastering any profession through communication with representatives of the professional community. Readiness for professional communication (PC) has become particularly popular in the development of the design and technological type of organizational culture [12]. Speech competence, which provides a variety of communications, including professional ones, is considered by many researchers at this stage as a key one [7].

At the same time, speech competence for communication purposes continues to be specified. When defining the speech competence of a future specialist, M. V. Melnikov focuses on the ways of thinking and activity set in relation to speech activity, including reading, writing, speaking and listening [15]

M.N. Vetyutnev considers communicative and speech competence as a set of values, personal qualities, knowledge, skills, and abilities that provide readiness to determine the purpose of communication, types of communication tasks, evaluate the success of the communication situation, and choose a communication strategy [5]. Based on such justifications of the meaning of communicative and speech competence, a number of researchers expand the interpretation of the field of professional activity and believe that the inclusion of foreign language speech competence in this area will allow its owner to be more in demand in the labor market [8].

The concept of "student's readiness for professionally oriented foreign language communication" is introduced. The pedagogical meaning of this concept is defined as an integrative professional and personal characteristic, including the value attitude of the individual to professionally oriented communication; cognitive, communicative interactive and perceptual abilities, the ability to successfully act in situations of professional foreign language communication, necessary for performing professional activities at the level of the international professional community [9]. In this definition, the researcher focuses on foreign language professional speech competence of a General nature, without referring it to a specific profession.

References:

1. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge (Massachusetts): M. I. T. Press.
2. Zimnaya I. A. (2003). Key competences – a new paradigm of educational outcomes. *Higher education today*, No. 5.
3. Bim, I. L. & Khutorskoy, A.V. (2007). Competence approach to education and teaching foreign languages Competence in education: design experience: *Sat. nauch. tr. / Grown. Acad. of*

- education, Institute of content and methods of teaching [and others]; under the editorship of A.V. Khutorskoy. Moscow: INEK.
4. Vetyutnev, M. N.(1984). The theory of the textbook of Russian as a foreign language: (Method. basics). Moscow: Rus. yaz.
  5. Zimnaya, I. A. (1977). Features of creating problem situations when teaching a foreign language // Problem education in a special University: TEZ. 12-th day.- method. Conf. / Military. in-t foreign. yaz. Moscow: publishing house of the Military Institute of foreign languages.
  6. Leontiev, A. A.(1979). *Teaching pedagogical communication skills and problems of training teachers of Russian language and literature. Theory and practice of teaching Russian language and literature.* Moscow: Russian language.
  7. Safonova, V. V.(1996). *Studying languages of international communication in the context of the dialogue of cultures and civilizations.* Voronezh: ISTOKI.

METHODS TO DEVELOP STUDENTS' INDEPENDENT THINKING

Karasyova O.

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Foreign Languages Department,
National University of Pharmacy, Ukraine

Nowadays, new forms and methods of students' independent work organization that help develop students' independent thinking skills are in the center of teachers' attention. The main idea of the successful teaching is based on the usage of new ways when organizing students' independent thinking to develop students' skills and creative abilities, possibility to analyze and act independently in any situation.

In the pedagogical and methodological literature of today the works of Back-Srednicka A, Hawken J., Yusuf H., and others are devoted to the issues of methods and approaches of organizing students' independent thinking.

The task of the article is to reveal the ways of students' independent thinking development and activation.

The analyses of the scientific articles connected with students' independent thinking organization have showed that the methods of prediction of what will happen in the text, studying of the story structure, answering and generating questions, summarizing, checking understanding while reading, paraphrasing, retelling have been wildly adopted and are useful approaches for progressive independent thinking skills development.

The fact that independent thinking skills are well developed when using tasks with certain directions for reading comprehension of authentic texts is undisputable. Many teachers believe that students' independent thinking skills can be activated with the help of scaffolding from lower to higher level questions and asking open-ended questions after reading a text activate students' independent thinking skills. [1]

The analyses of the studied materials showed that one of the best advantages of the method of using interactive discussions is to help activate students' independent thinking because the students learn to activate ideas and make connections between known and new ideas. The benefit of this method is that the students must be trained in order to obtain meaning and make sense of the context of the text. Through the interactive abilities students 'learn to activate ideas and make connections between known and new ideas'. [2]

The analyses of the studied materials proved that the methods of studying the structure of the text, theory diagrams, matrixes and charts reflecting the structure of the given information have a great impact on evolving students' independent thinking, correcting the way of synthesis analyses, amplifying cognitive process, developing and activating logical independent thinking and communicative skills.

Also, it is important to highlight the fact that the lead- follow- and valuate, situation- development- recommendations tasks allows to activate thinking skills, arise cognitive interests, focus students' attention and stimulate students to think over the problems, solve situational tasks quickly and independently, substantiate the results with facts, make a general conclusion using and developing active thinking abilities. [3].

So, the main conclusion that can be drawn is that using such methods as scaffolding from lower to higher level questions, prediction, studying the structure, summarizing, comprehensive reading with the tasks before, while and after the text, discussions, problem-solved tasks expand students' knowledge, develop independent thinking skills and abilities, motivate and aim on an effective learning of the studied materials.

References:

1. Hawkin-J. (2008). Foundations for literacy an evidence based toolkit for the effective reading and writing teacher": Canadian Language and Literacy Network.
2. Yusuf, H. (2014): *Interactive activities and its impact on students' performance in reading comprehension in senior secondary school in Kaduna, Nigeria*. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com> on-line. P. 523-528.
3. Bak-Srednicka, A. (2013): "New reading activities": The State School of Higher Education in Sandomierz: Poland, Vol.3, No.1, 78-91.

ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Шевченко Світлана Миколаївна

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України, Україна

На сучасному етапі громадського розвитку Українська держава гарантує рівні права для усіх національностей, що мешкають на її території. За роки незалежності в Україні створені правові основи державної національної політики, яка будується на принципах рівності соціальних, культурних прав і свобод усіх громадян. Діти з особливими потребами як складова народу України є повноправними суб'єктами політичного процесу.

Правовою основою формування державної політики прав нечуючих стали Декларація прав національностей України (1991), Закони України «Про освіту» (1991), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991, 2004), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про охорону дитинства» (2001), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2001), «Про освіту осіб, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (спеціальну освіту)» (2007), Конституція України (1996), Національна доктрина розвитку освіти (2002), постанова Кабінету Міністрів України послуги «Переклади дактильно-жестової мови на словесну і навпаки» (2009-2010) та ін.

В організації навчального процесу спеціальних шкіл одним із пріоритетних напрямів було навчання мови дітей з порушеннями слуху. Ряд документів світового масштабу: резолюції Європейського парламенту (1988, 1998), Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про права національних мов в державах - членах Ради Європи» (2003), Конвенції ООН про права інвалідів (2008), які надали офіційний статус національній жестовій мові глухих, визнали жестову мову глухих частиною культурного багатства Європи, зокрема, частиною європейської лінгвістичної і культурної спадщини, в якості повноцінного і природного засобу спілкування для людей з порушеннями слуху. Підтвердженням цього є доповнення до ст. 23 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» у 2004 р. «дактильно-жестова мова є не лише засобом спілкування, а й визнана засобом навчання інвалідів з вадами слуху. Правовий статус та сфера застосування дактильно-жестової мови визначаються законодавством України» [3]. Конвенція чітко визначила зобов'язання держав-учасниць стосовно запровадження загальноприйнятих вимог рівноправності дітей з особливими потребами в усіх галузях, які мають вирішальне значення для якості життєдіяльності, а саме «забезпечення навчанням сліпих, глухих, сліпоглухих осіб за допомогою найвідповідніших для індивіда умов, методів і способів

спілкування в обстановці, яка максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку» [1].

Означений аспект навчального процесу дітей з порушеннями слуху був предметом розгляду українських учених: Н. Б. Адамюк, Н. В. Іванюшевої, В. В. Засенка, Т. Є. Єжової, С. В. Кульбиди, О. М. Таранченко, І. І. Чепчиної та ін. Питання теорії і історії організації спеціального навчання і виховання дітей, що недочувають і глухих, завжди були предметом багатьох досліджень (В. І. Бондаря, Н. Ф. Засенко, В. В. Засенка, І. П. Колісника, Є. П. Сильова, В. М. Шевченка, Л. І. Фомічової, М. Д. Ярмаченка та ін.). Отже, вчені звертали велику увагу на організацію навчальної діяльності дітей з порушеннями слуху; досліджували різні проблемні питання навчального процесу не чуючих дітей які є надзвичайно актуальними і в нинішній час.

У досліджуваний період функціонувати досить розгалужена і диференційована система навчально-виховних (корекційних) закладів, реабілітаційних і медико-педагогічних центрів, навчально-виховних комплексів, спеціальних (корекційних) класів при середніх закладах освіти та ін. У порівнянні з попередніми роками то в 60-х роках в Україні була лише одна спеціальна школа для слабочуючих дітей. Нині існує 32 школи для глухих (4064 учні) та 26 шкіл для слабочуючих (3488 учнів) [4].

У спеціальній школі основою диференційованого викладання є орієнтоване навчання на потреби дітей та використання різноманітних форм організації навчального процесу. Це підхід до викладання, орієнтований на потреби дітей. Одним із таких потреб була жести́ва мова яка з моменту незалежності увійшла в навчальний план шкіл для глухих дітей.

Здійснюючи завдання всебічного розвитку особистості кожного учня, загальноосвітня школа в умовах незалежності України і вчителі намагалися дати знання дітям з порушеннями слуху жести́вої мови не лише на рівні предмету, а й на індивідуальних заняттях. Адже, кожен учень має свої особисті потреби до пізнавальної діяльності й потребує своїх особливих шляхів навчально-виховного процесу. На думку В. О. Сухомлинського: «Дитина – жива істота, її мозок – найтонший, найніжніший орган, до якого треба ставитися дбайливо й обережно» і треба „починати вивчати дитину саме з вивчення її здоров'я» [7]. Як учений застерігав: «Людина вже в дитинстві відчуває себе неповноцінною. Цього не повинно бути!» [6].

Навчання дітей з порушеннями слухової функції має бути систематичним і організованим, цілеспрямованим і зосередженим. ІЦе Л. С. Виготський вказував, що навчання глухих це спеціальна педагогічна техніка використання особливих методів. Але при цьому він же зазначав, що потрібно виховувати і навчати не слуху або сліпу дитину, а дитину взагалі. Проте глухота не впливають на інтелектуальні можливості людини або на її здатність навчатися. Але, дитина зі зниженим слухом потребує спеціальних навчальних послуг для того, щоб отримати адекватне навчання.

Спільна робота сурдопедагогів, викладачів та законів про шкільну освіту постійно скеровується на вивчення рівня готовності (освітньої і психологічної) випускників до продовження навчання, особливостей методів, прийомів і принципів навчання, організації самостійної роботи та розвитку пізнавальної

діяльності учнів з порушеннями слуху [2].

На підставі законодавчих документів України, літературних джерел, історичної літератури можна зробити висновок, що освіта не чуючих на етапі становлення Української держави почала мати належні засоби викладання і навчання рідної мови.

Список використаних джерел:

1. *Досвід втілення положень про освіту для дітей з особливими потребами в країнах Центральної Європи: [результати до досліджень Івонни Чані].* (2006). К. : Міжнародний фонд «Відродження».
2. *За матеріалами захід.net. Міністерство освіти і науки України, ICTV / ОЛ.* Вилучено з <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayina-znovu-perehodit-na-12-richne-navchannya-v-shkoli-ministr-poyasniv-navischo-477418.html> ;
3. *Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні* (Закн України). (2004). Відомості Верховної Ради, (21). 252.
4. Засенко, В.В. *Навчання глухих в теперішній час. Сучасна система освіти для осіб з вадами слуху: стан, проблеми, перспективи.* Перша Всеукраїнська конференція з питань навчання глухих в Україні, 09-10.VI.2000. Вилучено з <http://onp-ua.narod.ru/news/2012-04-12-222>.
5. Наказ МОН № 852 від 11.09.09 р. *Про введення навчального предмету "Українська жестова мова" та внесення змін до Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.* Вилучено з http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4826/.
6. Сухомлинський, В. О. (1977). *Павлівська середня школа. Вибр. тв. : У 5 т. К. : Радянська школа, (Т. 4).* 125–129.
7. Сухомлинський, В. О. (1976). *Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибр. тв. : 5 т. К. : Рад. шк., (Т. 1).* 55–208, 126–127.

ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ НАД ЖІНКАМИ, ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ

Нестерчук Вікторія Валентинівна
аспірант

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ВСТУП. Сьогодні у сучасному українському суспільстві запроваджується перші спроби злагодженої роботи з боку соціальних, правоохоронних, судових, виконавчих органів, на сам перед для профілактики, запобігання та допомоги жінкам від домашнього насилля.

Мета дослідження – проаналізувати домашнє насилля над жінками, його особливості та види, дослідити домашнє насилля як проблему держави.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувались теоретичні методи – аналіз наукової літератури для з'ясування змісту базових

понять дослідження; систематизація, типологізація, порівняння, концепція розвитку особистості як активного суб'єкта життєдіяльності; емпіричні – діагностичні, основні наукові положення психології статі в контексті соціокультурних впливів; статистичні методи для характеристики результатів дослідження.

В Україні, згідно Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який був ухвалений у 2001 році Верховною Радою, поняття домашнього насилля трактується, як «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю» [1, с. 2].

Отже, Законом України домашнє насилля класифікують як:

- фізичне;
- сексуальне;
- економічне;
- психологічне;

Під фізичним насиллям розуміється приниження честі та гідності тілесні ушкодження навмисні нанесені побої жертві домашнього насилля, які можуть або призвели до порушення фізичного чи психічного стану здоров'я або до смерті постраждалої.

До сексуального насилля над жінками відносять примушення до статевих відносин.

Економічний вид насилля спрямовано на навмисне обмеження або позбавлення жінки житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які вона має законні права.

Психологічне насилля над жінкою проявляється в психологічному, моральному тиску, словесні образи в бік жінки, погрози, залякування, переслідування, сталкінг.

Звісно такі дії приниження та знущання над жінкою не рідко призводять до погіршення фізичного, емоційного, психологічного, психічного здоров'я, емоційної невпевненості, неспроможності захистити себе. Усі види насилля спрямовані на те що чоловік показує себе головним в цій сім'ї, у відносинах потрібним жінці, такими діями чоловік виявляє свою «любов або виховує жінку».

Такі дії можуть призвести навіть до смерті постраждалої, якщо їй своєчасно не надати допомогу.

Виявити, домашнє насильство в сім'ї буває дуже важко бо жінка не завжди звертається по допомогу. В таких відносинах жінка нерідко стає ізольована від зовнішнього світу, замкнута, уникає друзів.

Список використаних джерел:

1. *Інноваційні освіти технології*. Вилучено з <https://vzvo.gov.ua/innovatsiyini-osvitni-tehnologhii/362-nasylyla-v>

ДОСТУПНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ З ВАДАМИ СЛУХУ

Логвиненко Вікторія Михайлівна

канд. філос. наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

Саган Наталія Володимирівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
психології та соціального захисту

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

Важливим аспектом соціальної інтеграції осіб з порушенням слуху є професійна самореалізація, яка передбачає отримання якісної освіти. З огляду на особливі потреби таких студентів перед закладами освіти стоїть складне завдання забезпечення доступності освітнього простору. Йдеться не лише про необхідність штатної одиниці перекладача жестової мови в закладі освіти. До особливих освітніх потреб таких студентів мають бути адаптовані усі елементи освітнього процесу, навчальні матеріали та саме навчання, віртуальне середовище, аудиторії, інфраструктура закладу та ін. Навчання осіб з вадами слуху передбачає і спеціальну підготовку науково-педагогічних працівників [1, 4]. Це проблемне поле досліджували такі науковці: Л. Гарнюк, А. Замша, Н. Калька, О. Литвиненко, Л. Лопатко, І. Мороз, О. Савчук, А. Сорокіна, М. Сяба, О. Федоренко, Я. Цибрівський О. Таранченко та ін.

Належні вимоги до організації освітнього процесу можуть виконати далеко не усі навчальні заклади. Це обмежує право осіб з вадами слуху на вибір професії та подальше навчання. Особливо гостро стоїть питання вищої освіти. За даними Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Українське товариство глухих» станом на 2019-2020 навчальний рік в Україні випускники шкіль з вадами слуху можуть продовжити навчання лише в 17 закладах освіти різних рівнів акредитації, що мають відповідне забезпечення. Вони знаходяться в 11 областях (Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Харківська, Херсонська) [6]. Переважна більшість цих закладів пропонують отримати робітничі професії такі як токарь, кравець, кондитер, кухар, будівельник; електротехнік, штукатур, муляр, флорист, швачка та ін. Відтак, право отримати вищу освіту особам з вадами слуху реалізувати значно складніше. Вищу освіту (ступінь бакалавра і вище) можна здобути лише в трьох навчальних закладах, а саме: Національна металургійна академія України із спеціальностей комп'ютерна наука, прикладна механіка; Закарпатська академія мистецтв, із спеціальностей дизайн, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво (художня обробка дерева, металу та художня кераміка; Чорноморський національний університет ім. Петра Могили із спеціальності фізичне виховання та спорт [6]. Поза цим списком деякі заклади вищої освіти (зазвичай недержавні) також анонсують можливість навчання студентів з порушенням слуху на певних спеціальностях. Про цю готовність вони повідомляють на своїх сайтах, інколи - інших

платформах. Якщо дійсно освітнє середовище цих закладів відповідає вимогам для навчання таких студентів, доречно налагодити взаємодію з УТОГ, адже абітурієнту складно самостійно оцінити те, наскільки умови навчання в такому закладі будуть адаптовані до його специфічних освітніх потреб. Інформація щодо навчальних закладів, яка розміщена на офіційному сайті цієї організації, слугує для таких абітурієнтів підтвердженням того, що матеріально-технічна база, організація освітнього процесу, спеціальна підготовка викладачів відповідають їхнім освітнім потребам. Також на сайті доречно структурувати інформацію про заклади освіти не лише по областях, але і по рівнях акредитації зазначаючи освітньо-кваліфікаційний рівень чи ступінь освіти (кваліфікований робітник, молодший бакалавр, бакалавр, магістр та ін.). Окрім цього, якщо ці заклади здійснюють підготовку студентів за кошти фізичних і юридичних осіб, доречно подавати інформацію окремим блоком.

Проаналізувавши наявну інформацію про можливості здобуття вищої освіти особами з порушенням слуху можна зробити висновок, що проблема доступності вищої освіти для таких абітурієнтів значною мірою є проблемою доступності освітнього простору. Проблема інклюзивного навчання у вищій школі залишається актуальною. Вибір спеціальностей і закладів вищої освіти є обмежений, а реалізація права на здобуття вищої освіти залишається вкрай ускладненою.

Список використаних джерел:

1. Замша А. В. & Мороз І. В. & Федоренко О. Ф. (2016) Специфіка забезпечення доступності освітнього простору вищого навчального закладу для студентів із порушеннями слуху. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*, 70 (2), 127-131.
2. Калька Н. М. & Цибрівський Я. І. (2018) Психологічні аспекти інтеграції в суспільство людей з вадами слуху. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна*, (1), 33-43.
3. Лопатко Л. А. (2016) Особистісно-орієнтовний підхід у процесі фахової підготовки студентів з порушеннями слуху як чинник соціалізації. *Габітус*, (1), 21-26.
4. Савчук О. І. (2015) Особливості професійної підготовки студентів з вадами слуху під час вивчення дисциплін циклу природничо-наукової підготовки. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, (11), 63-65.
5. Таранченко О. М. (2015) Пріоритетні напрями розвитку системи освіти осіб з порушеннями слуху в Україні. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, (10), 177-183.
6. Українське товариство глухих. Офіційний сайт. Вилучено з: <https://utog.org/>

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ООНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ГІМНАЗІЇ

Полонська Тамара Костянтинівна

канд. пед. наук, старший науковий співробітник,
старш. наук. співроб. відділу навчання іноземних мов
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

Сучасний етап світового розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного й культурного життя. Глобалізація, яка є однією з основних характеристик розвитку нинішнього світу, охоплює майже всі сфери життєдіяльності людини, у тому числі й освітню. Вхід України до світового освітнього простору, наближення до європейських стандартів зумовлює необхідність погодження вітчизняної освіти, у тому числі й іншомовної, з нормами світового співтовариства. Стрімкі зміни, що відбуваються в українському суспільстві, реформування освітньої системи, що розпочалося з 1 вересня 2018 року в початкових класах закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), зумовлюють необхідність оновлення всіх ланок шкільної освіти.

Упровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес є одним із напрямів оновлення та модернізації освіти України. До того ж компетентнісний підхід визнано підґрунтям побудови вітчизняної освітньої системи. Зокрема, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [3] зазначено, що одним із стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти повинна стати модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу, а до перспективних завдань віднесено оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу й особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку.

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетентностей особистості, сприяє формуванню здатності учня/учениці самостійно розв'язувати життєві проблеми різної складності на основі отриманих знань і власного досвіду, а також критично мислити, уміти адаптуватися до умов мінливого світу.

У документах Нової української школи (НУШ) компетентнісний підхід визначено як «місток, який поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя», а компетентність трактується як «поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах» [4].

Відповідно до Закону України «Про освіту» (стаття 12) повна загальна середня освіта має три рівні освіти: *перший* – початкова освіта тривалістю чотири роки; *другий* – базова середня освіта тривалістю п'ять років; 3) *третій* – профільна середня освіта тривалістю три роки. Базова середня освіта здобувається в гімназії і складається із двох циклів: перший – адаптаційний (5–6 класи), другий – базове предметне навчання (7–9 класи) [1].

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

У сучасних умовах іноземна мова розглядається як засіб міжкультурного спілкування, своєрідний інструмент пізнання іншої культури і популяризації власної, що сприяє духовному взаємозбагаченню та підвищенню рівня гуманітарної освіти. Компетентнісний підхід до навчання іншомовного спілкування проявляється насамперед у процесі комунікативної діяльності, коли учні не тільки отримують знання, але й виконують систему навчальних дій, які забезпечують оволодіння цими знаннями у практичній діяльності. Навчання іноземної мови в базовій середній школі різнобічно співвідноситься з освітніми галузями початкової та профільної школи, що засвідчує про його цільове спрямування, неперервність і наступність у всьому шкільному курсі.

Основною метою навчання іноземної мови в базовій середній школі є формуванні іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього й опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб учнів. Провідним засобом реалізації цієї мети є компетентнісний підхід до організації навчання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) на основі ключових компетентностей як результату навчання.

Ключовими компетентностями, що формуються на уроках іноземної мови, є: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя [2].

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов можна визначити як навчання, спрямоване на комплексне оволодіння учнями ключовими компетентностями, котрі забезпечують їхню підготовку до комунікації з урахуванням різних ситуацій спілкування. Таке навчання передбачає зміщення акценту з накопичення знань, навичок і вмінь на формування й розвиток в учнів готовності здійснювати міжособистісне й міжкультурне спілкування іноземною мовою в усній і письмовій формах у межах найтипівіших сфер і тем спілкування, доступних для них, а також здатності застосовувати засвоєний ними досвід у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів базової середньої школи, яке є максимально наближеним до реальних умов іншомовного середовища, спрямоване передусім на формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності, котра сприятиме вдосконаленню їхнього іншомовного комунікативного досвіду та формуванню компетентної особистості сучасного школяра. Іншомовна комунікативна компетентність та її компоненти (лінгвістична, мовленнєва і соціолінгвістична компетентності), які

є предметними компетентностями з іноземної мови, складають основу для формування ключових компетентностей. Зазначені компетентності характеризують зміст навчання іноземної мови у ЗЗСО, оволодіння яким здійснюється в усній і письмовій формах у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говоріння, письмі.

Застосовування компетентнісного підходу в освіті передбачає принципові зміни не лише в оновленні змісту іншомовної освіти, заснованому на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей, а також у використанні інноваційних та ефективних методів, прийомів і засобів навчання. Зазначені питання отримали лише часткове висвітлення в науковій літературі, тому потребують подальшого ґрунтовного опрацювання.

Список використаних джерел:

1. *Про освіту* (Закон України). № 2145-VIII. (2017). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/2145/17>
2. *Навчальні програми з іноземних мов. 5–9 класи* (Наказ МОН України). № 804. (2017). Вилучено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf/804/17>
3. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року* (Указ Президента України). № 344/2013. (2013). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
4. *Нова українська школа: основи Стандарту освіти*. (2016). Л. Гриневич, В. Бриндза, Н. Дементієвська, Р. Шиян (редкол.). Львів, Studio Wydawnicze VERSUM Lucyna Mynarska.

DOI 10.36074/31.01.2020.11

МАЙБУТНІЙ КЕРІВНИК ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ: МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ

Лимаренко Валерій Ігорович

аспірант

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Науковий керівник: Олексюк Ольга Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти

Інститут мистецтв Київського університету

імені Бориса Грінченка, Україна

Ансамблеве музикування завжди і всюди було популярним видом музикування. Аде будь-який ансамбль має мати свого керівника. Сьогодні підготовка майбутніх керівників вокального ансамблю є актуальною проблемою у розвитку світової музичної культури. Перш за все, звернемося до розгляду поняття «ансамбль»

Ансамбль (фр. ensemble - спільно, разом):

1. Група виконавців, які виступають спільно (дует, тріо, квартет, квінтет, секстет тощо). В практиці музичного виконавства існують ансамблі різного складу - вокальні, інструментальні, вокально-інструментальні, струнні, фортепіанні, духові, об'єднані ансамблі хору, оркестру, балету тощо.

2. Спільне виконання музичного твору кількома виконавцями.

3. Узгодженість, стройність виконання в музиці, хореографії тощо.

4. Музичний твір, написаний для виконання кількома виконавцями (дует, тріо, квартет, квінтет, секстет, септет, октет, нонет, децимет тощо).

5. Завершений номер з опери, ораторії, кантати для групи співаків з супроводом або без нього.

6. Великий виконавський колектив

Відповідно до сучасних вимог, майбутній керівник вокального ансамблю після завершення підготовки повинен:

1. Знати теоретичний матеріал (фахові вимоги до керівника вокального ансамблю та специфіка його професійної діяльності);

2. Володіти методикою роботи з вокальним ансамблем (методи формування навичок ансамблевого співу у процесі роботи над вокальними вправами та ансамблевими творами; методи репетиційної роботи та сценічної діяльності вокального ансамблю);

3. Демонструвати рівень готовності до практичної роботи з вокальним ансамблем у процесі роботи над творами для вокального ансамблю;

4. Диференціювати суміжні поняття: поняття вокального ансамблю, класифікація вокальних ансамблів, вокальний ансамбль як музично-виконавський колектив, вокальний ансамбль як музичний твір, ансамбль як вид злагодженості виконавців однієї партії (усього колективу); класифікація ансамблів за напрямками діяльності – професійні, навчальні аматорські, спільне та відмінне в роботі цих колективів; завдання діяльності та функції вокальних ансамблів; соціальне призначення професійних, навчальних та аматорських вокальних ансамблів;

5. Розрізняти види ансамблів за рівнем професійної підготовки, підбирати репертуар відповідно до цього рівня (професійні вокальні ансамблі (функціонують у концертних організаціях), навчальні – у навчальних закладах культури і мистецтв, педагогічних ЗВО, аматорські – у навчальних закладах, на підприємствах, будинках культури тощо); типи й види вокальних ансамблів (однорідні ансамблі (дитячі, жіночі, чоловічі), мішані ансамблі: одноголосні та багатоголосні (2-, 3-, 4-) ансамблі);

6. Вміти визначити тип голосу і знати методику роботи з кожним типом (жіночі голоси – сопрано (колоратурне, лірико-колоратурне, ліричне, лірико-драматичне, драматичне), меццо-сопрано (ліричне, драматичне), контральто (низьке меццо-сопрано); чоловічі голоси – тенор (альтино, ліричний, лірико-драматичний, драматичний), баритон (ліричний, лірико-драматичний, драматичний), бас (профундо, кантанте, центральний, октава).

Отже, дослідження теоретичних основ та необхідних знань дало змогу обґрунтувати необхідність підготовки майбутнього керівника вокального ансамблю.

Список використаних джерел:

1. Мамченко, А. І., Кацалап, О. В. & Каменська В. Ю. (2014). *Робоча програма навчальної дисципліни «Вокальний ансамбль».*
2. *Словник.* Вилучено з <http://slovopedia.org.ua/58/53392/385935.html>

МОТИВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Цогла Олена Орестівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри природничо-математичної освіти
Комунальний заклад Львівської обласної ради
Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна

На поведінку індивіда в ході трудової діяльності значний вплив мають ряд факторів, які спонукають його до тих чи інших дій, а саме: ті, які залежать від нього (потреби, інтереси, цінності, і.т.д.), та на рівні держави, галузі, регіону, освітньої організації.

Безумовно, вагоме теоретичне та безпосереднє практичне значення має опрацювання мотивації праці педагогічних кадрів. Оскільки від того, як розуміє педагог свою трудову діяльність і якими мотивами він керується, залежить його ставлення до педагогічної праці. Оцінка сутності мотивації та визначення механізмів реалізації дає змогу розробки реальних методів та засобів, що активізують трудову діяльність педагога та сприяють найбільше ймовірному застосуванню його творчого потенціалу.

У Концепції НУШ висловлена думка: «Українська школа буде успішною, якщо до неї прийде успішний учитель. Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Реформою передбачено низку стимулів для особистого і професійного зростання, з метою залучення до професії найкращих.»

Важливо пам'ятати, що значимість мотивації праці педагогічних кадрів в тому, що осмислюючи поставлені завдання, і знаючи винагороду, яку можна одержати за їхнє вирішення, зіставляючи це зі своїми потребами, можливостями педагог і виконує свої функції.

Оскільки, авторитет педагога серед учнів, батьків, колег формується через постійне удосконалення професійної майстерності учителя, що є неможливим без формування мотиваційної компетентності.

Призначення формування мотиваційної компетентності педагога полягає в умінні підштовхнути вчителя працювати краще, відповідальніше ставитися до своїх обов'язків, докладати до виконання роботи більше зусиль, а саме в створенні умов для його зацікавленості в результатах своєї діяльності.

Саме тому, гадаємо, що ключовою функцією системи післядипломної педагогічної освіти є формування мотиваційної компетентності педагога шляхом стимулювання зацікавленості вчителя до педагогічної діяльності, через:

- знайомство з інноваційною педагогікою;
- виявлення індивідуальних цілей та життєвих перспектив учителя й застосування їх для стимулювання розвитку його творчих здібностей і можливостей;
- доступ до інформаційних джерел, наявність необхідного обладнання;
- підтримку творчого ставлення вчителя до своєї повсякденної роботи, до пошуків нового.

Дієвими стимулами системи підвищення кваліфікації є:

- популяризація педагогічного досвіду;
- відвідування уроків з подальшим його аналізом;
- проведення атестації та сертифікації педагогічних працівників;
- залучення до участі у професійних конкурсах;
- опублікування результатів творчого пошуку вчителів у навчально-методичних виданнях інституту та інше.

Формування мотиваційної компетентності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти має бути постійним та зважати на індивідуальні особливості педагогів. Поряд з тим, воно має свої особливості, про які необхідно пам'ятати і враховувати, а саме:

- мікроклімат в якому професійно зростає педагог, або сприяє розвитку фахової компетентності вчителя, допомагає покращити самооцінку, вдосконалити знання та уміння, або навпаки;
- налаштування педагогів на усвідомлення цінності своєї професії, відчуття радості від успіхів у роботі, зміцнення творчої енергії та працездатності педагога;
- прислухатися до потреб вчителя, бути особистісно значущим.

Таким чином, для формування належного ставлення до педагогічної діяльності необхідно створити такі умови, за яких вчитель сприймав би свою працю як свідому діяльність, потрібну для нормального фінансового забезпечення себе і сім'ї, як джерело самовдосконалення, базу фахового зростання.

Відповідне мотивування дасть змогу підвищити ефективність діяльності педагога, покращити його конкурентоспроможність, шляхом неперервного вдосконалення професійних знань, умінь та навичок, адже незадоволений працівник не виконує роботи якісно, позбувається впевненості у собі, здоров'я, бажання працювати, внаслідок чого втрачається репутація та престиж педагогічної діяльності.

На нашу думку, вагомим і необхідним для вітчизняних закладів післядипломної педагогічної освіти є послідовний перехід від розвитку професійних знань та вмінь педагогів через зовнішній вплив на курсах підвищення кваліфікації до розвитку професійної компетентності вчителя шляхом формування позитивної мотивації професійної самоорганізації. Вирішальну роль у забезпеченні позитивної мотивації відведено удосконаленню професійної компетентності педагогічних кадрів та підвищенню їх наукового і загальнокультурного рівня, що охоплює питання навчально-методичного, технічного, програмового, інформаційного, лінгвістичного, організаційного, психологічного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. МОН Концепції НУШ (2019). Вилучено з <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>

DOI 10.36074/31.01.2020.12

**НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ І ЄВРОПЕЙСЬКА
ТРАНСФЕРНА КРЕДИТНО-НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА
(ПЕРШИЙ АСПЕКТ)**

Євтух Микола Борисович

дійсний член (академік) НАПН України, доктор пед. наук, професор
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

На шляху інтеграції вітчизняної системи науки і освіти в європейський простір постає багато проблем. Серед них Національна рамка кваліфікацій і європейська трансферна кредитно-накопичувальна система. Зважаючи на важливість озвученої проблеми Відділення педагогіки і психології вищої школи Національної академії педагогічних наук України (згодом перейменовано у Відділення вищої освіти), яке з 1977 по 2018 рік очолював академік М.Б. Євтух, розробило тематику науково-дослідної роботи членів відділення та наукових підрозділів підпорядкованих установ (Інститут вищої освіти та Державний вищий навчальний заклад “Університет менеджменту освіти”), яку ми розглянемо у двох аспектах.

Перший аспект. Підвищення якості природничої та гуманітарної підготовки.

Розроблена тематика науково-дослідної роботи охоплювали наступні 10 напрямів: філософія освіти; історія педагогіки; порівняльна педагогіка; освітнє середовище, інформатизація освіти; якість освіти, управління розвитком освіти; психологія професійної освіти, організаційна психологія та психологія праці; теоретичні та методичні засади освіти дітей з особливими освітніми потребами; теоретико-методологічні засади вищої освіти; педагогічна освіта; післядипломна освіта.

Проблемами для дослідження були визначені: філософські засади модернізації вищої школи, порівняльне вивчення вищої освіти в різних країнах, теоретико-методологічні засади інформатизації освіти; формування професійної компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників. А також розглядалися економіко-управлінські детермінанти розвитку системи вищої освіти, психолого-педагогічні основи вдосконалення навчально-виховного процесу у ЗВО, фактори підвищення якості природничої і технічної професійної освіти, суспільної і гуманітарної професійної підготовки тощо. Істотна увага приділялася впровадженню інновацій та збереженню традицій вищої національної школи в процесі реалізації Болонського процесу.

В результаті цього науковці отримали вагомий й практично значущий результати. Зокрема, досліджено проблеми: трансформації вищої школи як

соціального інституту в контексті радикальної модернізації українського суспільства; соціалізації студентської молоді; узгодження структури, обсягів і якості підготовки кадрів з потребами економіки; вибору моделей фінансування вищих навчальних закладів.

Разом з тим було обґрунтовано: теоретико-методологічні підходи до визначення поняття “якість освіти”; системні параметри якості освіти; врахування принципу екології освітнього процесу; концепцію вищого навчального закладу як соціального інституту і механізму соціалізації молоді; ідею початку переходу до четвертої хвилі еволюції людства; доцільність кредитно-модульної системи організації навчального процесу в підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів; системи (моделі) підготовки керівників до оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Науковці здійснили філософський вимір якості вищої освіти в стратегії розвитку суспільства та економічний аналіз і кількісну оцінку результативності освітніх послуг; зокрема визначено критерії їх вартості.

Список використаних джерел:

1. Державна Національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). (1997). К.: Райдуга.
2. Державна програма «Вчитель». (2002). Освіта України.
3. Бібік Н.М. (2018). *Нова Українська школа: поради для вчителя*. К.: Літера ЛТД.
4. *Про освіту* (Закон України) (2017). *Відомості Верховної Ради*.
5. *Національна доктрина розвитку освіти*. (2002). Освіта.

DOI 10.36074/31.01.2020.13

НЕДОЛІКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ

Лимаренко Валентина Григорівна

соціальний педагог

*Миргородська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат
I-III ступенів Полтавської обласної ради, Україна*

У грудні 2015 року Україна ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей, згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Передусім йдеться про статтю 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, в якій визначено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти. Тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб та можливостей.

5 липня 2017 року президент України дав зелене світло такому навчанню, підписавши закон «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг».

Відтепер такі діти мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності». Також для них передбачені дистанційна та індивідуальна форми навчання, психолого-педагогічна та корекційно-розвиткова допомога. У свою чергу, у школах може бути створений інклюзивний або спеціальний клас.

Отже, діти з інвалідністю зможуть навчатися у звичайній школі і вважається, що в результаті будуть краще інтегровані у суспільство, а ті діти з особливими освітніми потребами, які ще навчаються у спеціальних навчальних закладах, нібито перебувають поза якісною освітою та соціалізацією.

У нас такі впевнені висловлювання чиновників, викликають цілий ряд запитань: чи дійсно так це насправді і діти, які навчаються у спеціалізованих закладах, в тому числі і інтернатного типу перебувають поза якісною освітою та соціалізацією; чи кожній дитині підходить навчання у звичайній школі?

Головні завдання інклюзії: жоден учень не відчуває себе іншим; забезпечення потреб всіх учнів з повагою до їхніх здібностей та можливостей; забезпечення права кожної дитини на отримання якісних освітніх послуг; забезпечення права кожної дитини на отримання якісних соціальних послуг за місцем проживання.

Кожна дитина – особистість, Кожна дитина – індивідуальна. Кожна дитина – унікальна. Отже, те що імпонує одній дитині, може не лише просто не підходити, а навіть зашкодити іншій. Саме тому, ми вважаємо, що кожна дитина має навчатися там, де їй комфортно, де вона відчуває себе захищеною, де їй зручно, тобто в тому середовищі, де зможуть як найбільше розкритися всі здібності й таланти саме цієї конкретної дитинки.

Саме таким середовищем може бути не лише звичайна школа, а й спеціалізовані навчальні заклади, в тому числі і інтернатного типу. Є «фахівці», які вважають, що інтернати – це прототип гетто. Завдяки таким «фахівцям» відбувається підміна інклюзивною освітою спеціалізованих навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами, тобто такі заклади просто закривають. Отже, завдяки невиваженим рішенням чиновників, які бачуть у впровадженні інклюзивної освіти необхідність закриття спеціалізованих навчальних закладів, педагоги, батьки та, особливо, діти втрачають такий дорогоцінний час на навчання, виховання, власне вдосконалення та повноцінну соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами.

Що стосується соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, то життя більшості з учнів спецшколи-інтернату відрізняється від інших дітей лише тим, що тиждень вони живуть в інтернаті, а додому їдуть на вихідні. Також учні з особливими освітніми потребами товаришують та залюбки зустрічаються і спілкуються з учнями масових шкіл, а після закінчення спецшколи-інтернату, діти закінчують ВИШі і працюють за спеціальністю.

Виходячи з досвіду роботи, можна зробити висновок, що дитині потрібен фахівець, відповідно до нозології. Наші ВИШі випускають корекційних педагогів, не вказуючи спеціалізацію, тобто «універсальних солдатів», які нібито можуть працювати з будь-якою дитиною з особливими освітніми потребами.

Ситуацію не рятує навіть створення інклюзивно-ресурсних центрів, оскільки там також відсутні сурдопедагоги, тифлопедагоги, олігофренопедагоги. В більшості ІРЦ працюють психологи та логопеди. В деяких ІРЦ є корекційні педагоги.

Отже, кожна дитина має право навчатися в закладі освіти, який комфортний саме для неї; загальноосвітні та спеціалізовані навчальні заклади, в тому числі і інтернатного типу, мають існувати паралельно і лише батьки мають право обирати, в якому навчальному закладі навчатиметься їхня дитина; кожна дитина має право на повноцінну корекційну освіту, відповідно до її діагнозу.

Список використаних джерел:

1. *Права дитини та механізм їх захисту. Об'єдн. асоц. студентів-юристів Закарпаття* (2009). Мережа нідерланд. благод. фондів для центр. та схід. Європи ; Міжобл. благод. фонд «Фонд розвитку карпатського євро регіону». – Ужгород. Вилучено з <http://romny-mcss.edukit.sumy.ua/Files/downloads/book2.pdf>.
2. *Конвенція [ООН] про права дитини*: від 20 листоп. 1989 р. ; ратиф. законом України від 27 лют. 1991 р. № 789-XI. Вилучено з zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Науково-дослідна група:

Гоцуляк М.В.

асистент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Дудікова Л.А.

д-р.п.н., доцент кафедри іноземних мов з курсом
латинської мови та медичної термінології
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Ясевіна Л.Г.

старший викладач кафедри іноземних мов з курсом
латинської мови та медичної термінології
*Вінницький національний медичного університету ім. М.І. Пирогова,
Україна*

Вища освіта в сучасних умовах постійно звертається до новітніх підходів в організації, підготовці та проведенні занять з іноземної мови. Через інформатизацію усіх прошарків суспільного життя та освітнього простору, зокрема, відкриваються можливості для вдосконалення організації та контролю самостійної роботи студентів. Успішна організація самостійної

роботи студентів робить можливим розвиток активного та творчого навчання, стимулює бажання студентів до накопичення інформації, отримання нових знань, досвіду та вдосконалення різного виду навичок. Необхідно зазначити, що саме самостійна робота студента здатна ефективно розвивати творчу активність, творче мислення з урахуванням індивідуальних можливостей, активізувати творчу самостійну роботу. При цьому відбувається адаптація навчального матеріалу до рівня знань студента, яка досягається за допомогою багаторівневої структури діяльності.[2]

Самостійна робота – діяльність студентів, яка полягає в самостійному визначенні мети, завдань, засобів їх досягнення на основі пізнавальних потреб та інтересів; виборі власного пізнавального шляху, спрямованого на створення творчого освітнього продукту; аналізі результату.

Самостійна робота будується із урахуванням навчальних планів та навчальних програм із вивчення певної дисципліни, а також інтересів і необхідних знань студента. Самостійна робота буває двох видів: аудиторна (виконується під чітким контролем викладача) і позааудиторна (виконується самостійно студентами в бібліотеці, читальному залі тощо). Позааудиторна навчальна діяльність спирається на самодіяльність, свідомість, та активність та ініціативу студента. Вірно організована позааудиторна діяльність в розвитку студента має не менш важливе значення, ніж активна робота в аудиторії. На заняттях викладач повинен зорієнтувати студента на самостійну діяльність. Хоча здатності і можливості студентів до самостійної роботи різні, загальні вимоги до організації такої роботи однакові для всіх: регулярність і систематичність, виділення головного в будь-якому матеріалі, розуміння його, а не заучування тощо. [1]

Самостійна робота може застосовуватись при виконанні самих різноманітних видів навчальної діяльності: в рамках уроку, лекції, семінару, практичного заняття, заліку, екзамену тощо. В процесі самостійної роботи студенти опрацьовують деякі найзагальніші способи її раціональної організації: вміння її планувати, визначати мету і систему завдань майбутньої роботи, планувати її послідовність, обирати способи більш швидкого і економічного розв'язування поставлених завдань, здійснювати самоконтроль за її виконанням та аналізувати результати роботи. [1]

Важливим елементом успішного здійснення самостійної роботи є встановлення позитивного взаємозв'язку між викладачем та студентом, що основною мірою має базуватись на довірі та взаємній відповідальності. Ключова роль викладача полягає в сприянні намаганням студентів стати самостійними, що є важливою умовою навчального процесу. Основними принципами такого незалежного навчання є підтримка студентів, допомога в поступовій передачі відповідальності. Іншими важливими елементами є надання студенту можливості для самоконтролю, від якого залежить налаштування на успішний результат та досягнення встановлених цілей. Викладач заохочує студентів до самоконтролю та прагнення досягати цілей та самовідданості своєму заняттю, допомагає визначити власний стиль та темп навчання.[3]

Раціональна організація самостійної роботи студентів з використанням інноваційних форм дозволяє не тільки інтенсифікувати роботу в якісному засвоєнні навчального матеріалу, а й закладає основи подальшої постійної самоосвіти та самовдосконалення, а інформаційно-освітнє середовище, яке створюється за допомогою інтеграції сукупності програмно-апаратних та традиційних форм навчання, визначає самостійну роботу студента як більш незалежну, пріоритетну та творчу.

Список використаних джерел:

1. Головка, Н. (2015) Самостійна робота як складова навчального процесу вищої школи. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. №2. С. 19-22.
2. Писарчик, О.Л. (2018) Організація самостійної роботи студентів. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства». С. 600-602.
3. Скуратівська, С. П. Особливості організації самостійної роботи студентів. Вища освіта. URL:http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/education/36615/

ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ ТА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Сливко Вікторія Олександрівна

викладач другої категорії

*Коледж інформаційних технологій та землевпорядкування
Національного Авіаційного Університету, Україна*

У статті розглядаються характерні для сучасного мислення і наукового пізнання чинники і тенденції. В першу чергу це стосується чинників часу і простору. Показуються особливості передачі і отримання інформації, розкривається значення образної і якісно вищої форми мислення. Розкриваються сучасні тенденції освіти. Динамічність, мінливість сучасного життя характерні практично для всіх сфер людської діяльності, в тому числі і для таких фундаментальних, як наука та освіта. Важливість цих складових суспільного життя змушує замислитися про особливості сучасного світоустрою, бо, не усвідомивши їх, ми ризикуємо не тільки виявитися осторонь від вектора розвитку сучасної цивілізації, але і не знайти гідного місця в прийдешньої розстановці світових сил. Нижче спробуємо виділити, актуалізувати найбільш значущі, на мій погляд, положення, що визначають особливості мислення, наукового пізнання, умовності поширення знань в сучасному світоустрій.

Очевидно, що людина як представник живої високоорганізованої матерії немислимий поза часом і простором, він не тільки належить їм, а й організовує своє існування і розумну діяльність тут і зараз. Саме тому характеристики часу і простору є не просто вихідними, а визначальними.

Підкреслимо подвійність розглянутих понять. З одного боку, час і простір - об'єктивні характеристики матерії, з іншого - як «система координат» людської діяльності вони суб'єктивні і несуть на собі «відбиток» його сприйняття і діяльності. Важко не погодитися з думкою, що у кожного з нас своя швидкість, свої одиниці виміру. «Ясно одне - в залежності від ситуації кожен по-своєму відчуває швидкість життя». Такий підхід дозволяє порівнювати об'єктивні і суб'єктивні параметри зазначених «координат».

Для основних факторів, якими є час і простір, властиві зміни, що впливають в подальшому на фактори похідні, або фактори другого порядку, рівня. Так, для часу характерно перманентне прискорення. Для простору - процеси глобалізації. Результуючим показником цих двох процесів виступає швидкість переміщення (наприклад, інформації) в часі і просторі.

Щодо часу можна сказати, що якщо саме це поняття в останнє десятиліття і не змінилося, то акцент в його вимірі перемістився на більш дрібні складові: житель XXI ст. на відміну від жителя XX або XIX ст. рахунок веде на секунди або частки секунди - саме в подібних одиницях вимірюються швидкодії обчислювальної техніки, швидкість передачі інформації, спортивні досягнення, можна навіть сказати, все життя сучасної людини. Як відзначають вчені, «глобальні інноваційні процеси супроводжуються прискоренням розвитку всіх сторін суспільного життя»

Сучасна наука представлена безліччю областей спеціалізованого знання, з яких потім і створюється знання, бачення світу якісно вищого рівня - тут ми спостерігаємо відомий закон переходу кількісних змін у зміни якісні. Нерідко в подібному світосприйнятті знання глобального характеру і порядку залишаються «за кадром», не сприймаються дослідником, бо у них інші параметри функціонування (наприклад, інша циклічність розвитку, масштаб трансформацій). Як свідчить даоська мудрість, «той, хто вдивляється в кінчик волосини, не помітить, як великий світ. Той, хто слухає близькому, чи не спіткає віддаленого».

Сучасна наука представлена безліччю областей спеціалізованого знання, з яких потім і створюється знання, бачення світу якісно вищого рівня - тут ми спостерігаємо відомий закон переходу кількісних змін у Зміни якісні. Нерідко в подібному світосприйнятті знання глобального характеру и порядку залишаються «за кадром», що не сприймаються дослідником, бо у них інші Параметри Функціонування (наприклад, Інша циклічність розвитку, масштаб трансформацій).

Форма мислення не тільки розширює можливості людини в сфері прийняття і передачі інформації по різних каналах, вона кардинально розширює його модель світу - можливо, задіяти більшу кількість вимірювань (ніж три загальноприйняті) відкрився, що перетворився світу. До речі, вже сьогодні фізика робить спроби довести існування шестимірною вимірювання. Немає необхідності говорити про те, що подібне світосприйняття істотно збільшує пізнавальні, перетворюючі можливості науки. Логічно припустити, що якщо змінюється світогляд, то з'являється можливість використовувати і якісно інші засоби пізнання, раніше ж використовувані слід вважати застарілими. Розглянуті особливості та тенденції припускають новий образ мислення,

обумовлюють необхідність створення нових підходів до навчання студентів, майбутніх фахівців, мислити, мислити системно, глобально і швидко. Будь-які ж нові знання повинні лягати на підготовлений до нового сприйняття образ мислення, в іншому випадку ефективність транслюються, переданих знань знижується, вони входять в протиріччя із застарілою моделлю сприйняття і мислення. Структурні зрушення в людському мисленні, соціальній та економічній сферах змушують говорити про так званої економіки знань або «економіці, яка вчиться». Цей термін відображає явище, що виникло в останні десятиліття в країнах з передовою економікою, що визначає здатність вчитися як ключової, визначальний фактор конкурентоспроможності індивідуума і організацій та використовуваний для позначення економічного ефекту від знань.

Процеси глобалізації призвели до того, що виникає глобальна індустрія освіти, що передбачає в першу чергу комерційний продаж продукту - інформації та знань. Подібний академічний капіталізм активно інтегрується в світову інформаційну систему, створюючи сферу кіберосвіти, а значить, задіюючи величезний інформаційний ресурс, який передбачає перехід до образного характеру використовуваної в науці та освіті інформації. Характер навчання в контексті відбуваються глобальних змін (мега тенденцій) також змінюється - в ньому знаходять своє місце поняття нової якості знань, їх безперервності і адаптації до мінливих умов, креативного способу мислення.

Проте ключовою, визначальною фігурою в умовах будь-яких трансформацій виступає Учитель, не тільки як носій досвіду і подібної форми мислення, а й як людина, що має більш широку, об'єктивну, якісно вищий модель світоустрою, творець майбутнього. Акцентуємо увагу на тому, що тут подібна форма якраз і є згадану раніше перспективну форму отримання та передачі інформації.

Згадаймо, як багато вчених, педагоги кажуть, що вони «бачать» те чи інше рішення проблеми, що як раз і означає не просто аналітичну діяльність розуму, послідовність умовиводів, але цілісне, одноразова сприйняття і переробку величезного пласту інформації, що йде по багатьох каналах сприйняття. Не можна сказати, щоб роль вчителя в сучасних умовах зростала - вона завжди досить важлива і відповідальна. Але, підкреслимо, від того, наскільки учень зацікавлений в отриманні знань, в перейнятті моделі світогляду вчителя будуть залежати успіх навчання, ефективність передачі інформації, а в подальшому і творення їм нового знання. Мова не йде про просте копіювання та відтворення знань. Ми говоримо саме про взаєморозуміння учня і вчителя, про бажання отримати і відповідно передати знання, сформувати новий образ мислення. Формою подібного контакту виступають бесіди, дискусії з учителем, його монолози. Подібну форму особистого спілкування поки (а можливо, і ніколи або, принаймні, дуже довго) не можуть замінити інші, наприклад дистанційні, форми передачі знань.

В «епоху змін», трансформацій відбувається переоцінка, або, що більш точно, переосмислення цінностей. І якщо в таких умовах переривається контакт Вчителі з послідовниками, то цілком можливо, що наукова школа перестане існувати. А це вже буде втратою для всього суспільства, оскільки

кане в небуття одну з вистав про світоустрій - то знання, яке являє собою не просту сукупність відомостей, а якісно інше, більш високе і об'єктивне бачення дійсності. Загублена образна форма мислення буде замінена простим нагромадженням інформації.

Список використаних джерел:

1. Узрютова, Г. (2004) *Все тече*, (с. 17). Пенза: Факел.
2. Данильченко, В. М. (2004) *Проблема розвитку освіти в контексті глобального освіти*. (с. 15).
3. Жила, А. (2004). *Ідеальний світ*. (с.27).
4. Деяєф, Н. (2004). *Третя космічна*. (с. 29). Пенза: Факел.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Потапова Наталя Валеріївна

канд. пед. наук, викладач кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради, Україна*

Одна з актуальних проблем освітнього процесу у школі та ЗВО – активізація пізнавальної діяльності учнів і студентів, підвищення їх мотивації, урізноманітнення їхньої навчальної діяльності. Це потребує пошуку нових форм, методів і технологій навчання, однією з яких є навчальні квести – різновид ігрових технологій.

Поняття «квест» має кілька тлумачень у сучасній науковій літературі. Він визначається як комп'ютерна гра, сюжет літературного твору, Інтернет-сайт, проблемне або проектне завдання з елементами рольової гри, освітня технологія тощо [1]. Цей термін вперше з'явився у 1970 році для опису ігор, метою яких був рух до визначеної цілі з подоланням певних перешкод. Вперше з освітньою метою квести використали у 1995 році. Їхнє входження в освітній простір пов'язано з прізвищами Берні Доджа і Тома Марча – вони розробили концепцію веб-квестів, що потребували використання інформаційних технологій та мережі Інтернет [2].

На сьогоднішній день проблема розробки та впровадження квестів в освітній процес цікавить багатьох науковців. Її вивчають І. М. Сокол, Я. С. Биховський, М. С. Гриневич, П. В. Сисоєв, Л. А. Іванова та інші.

Суть квеста визначається його перекладом з англійської мови («quest» – пошук). Квест – це інноваційна педагогічна ігрова технологія, що передбачає виконання пошуково-пізнавальних завдань проблемного характеру відповідно до ігрового сюжету. Під час гри учні або студенти збирають інформацію,

упорядковують й систематизують її, подаючи у потрібному вигляді згідно з кінцевим результатом гри.

Існує кілька класифікацій квестів у відповідності до їхнього змісту, форм і режиму проведення. У педагогіці використовують наступні їх типи:

- комп'ютерні квести, веб-квести, медіаквести, квести на природі, комбіновані квести;

- групові та індивідуальні;
- моноквести та міжпредметні квести;
- лінійні, штурмові, колові;
- дослідницькі, інформаційні, творчі, пошукові, рольові [3].

Окрім квестів у реальності та у віртуальному часі, прогресивні педагоги використовують наступні їх види: ескейп-рум (організація такого ігрового простору, що передбачає знаходження виходу з кімнати за допомогою знайдених підказок за певний час); квест-перфоманс (рольова гра, що передбачає побудову сюжету за допомогою взаємодії з різноманітними персонажами); морфеус (квест-гра, що передбачає виконання завдань із зав'язаними очима) [4].

Зміст квеста визначається специфікою навчального предмета, віком та рівнем підготовки учасників освітнього процесу. Такі ігри можуть бути спрямовані на розробку певних проектів, у тому числі за допомогою компіляції інформації з різних джерел; виконання творчих завдань – наприклад, складання сценарію відеоролика або казки; розв'язання головоломок або детективних історій; виконання невеликих наукових досліджень з пошуку та систематизації інформації тощо.

Будь-яка квест-гра передбачає ретельну підготовку перед її проведенням. Виокремлюють три етапи розробки та проведення квестів [5]. На першому етапі – організаційно-підготовчому – відбуваються визначення навчальних потреб учнів або студентів, окреслення теми, мети та типу квеста, визначення завдань і розробка сюжету гри, визначення тривалості квеста, підготовка необхідних матеріалів та визначення критеріїв оцінювання.

На етапі реалізації гри учні або студенти знайомляться з сюжетом квеста, правилами його проходження та організаційними моментами. За необхідності педагог об'єднує всіх учасників у команди та розподіляє командні завдання. Також необхідно познайомити учасників з місцем проведення квеста та критеріями оцінювання їхньої діяльності.

Більшість квестових сценаріїв передбачають послідовне виконання завдань на різних локаціях, тому необхідно продумати супровід проходження квестів. На кожній локації необхідно розмістити відповідальну особу, яка має стежити за правильністю виконання завдань, надавати додаткові інструкції, фіксувати порушення тощо. Цю роль може виконувати як вчитель, так і учень або студент.

На завершальному етапі квест-гри відбувається оцінювання діяльності учнів або студентів згідно з визначеними критеріями, формулювання основних висновків та здійснення рефлексії учасниками квеста, а також нагородження учасників і переможців.

У підготовці майбутніх учителів доцільним є використання квестів на практичних заняттях та під час проведення модульного контролю з педагогіки – однієї з профільних дисциплін спеціальності. Найпростіший квест можна провести у вигляді своєрідного тесту, що визначає правильність розв'язання педагогічних задач з визначеної теми.

Студенти об'єднуються у кілька груп по 3-4 особи, кожна з груп отримує свою педагогічну задачу та кілька варіантів її розв'язання. Обравши певний варіант, група прямує до наступного пункту, вказаному в певному варіанті. Там на неї чекає наступне завдання – ситуація, що може виникнути після тієї чи іншої реакції вчителя або схожа проблема зі своїми варіантами подальшого просування вперед. Таким чином, студенти проходять весь шлях до останньої ланки, де визначається їхній рівень практичного вивчення теми за оголошеними на початку гри критеріями.

Такий розгалужений квест може проводитися за допомогою лепбуків або добірки завдань, які отримує кожна мікрогрупа, але цікавіше організувати його, використовуючи весь простір навчальної аудиторії. Завдання з варіантами відповідей можуть розміщуватися в різних куточках аудиторії, а біля кожної локації має знаходитися студент, який надає допуск до подальшого проходження квеста – наприклад, мати питання для бліц-опитування з відповідної теми. Таким чином, студенти не лише вправляються у розв'язанні педагогічних задач, а й закріплюють теоретичні знання.

Отже, квест-технологія є універсальною освітньою концепцією, яку можна адаптувати до будь-якого віку учасників та специфіки навчальної дисципліни. Її використання сприяє розвитку умінь і навичок співпраці, розвитку творчого та аналітичного мислення, забезпечує професійне самовираження майбутніх фахівців та вдосконалює навички самостійної пошукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Сокол, І. М. (2016). *Підготовка вчителів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти* (дис. ... канд. пед. наук). ДВНЗ «Запорізький національний університет», Запоріжжя, Україна.
2. Сокол, І. М. (2014). Квест: метод чи технологія? *Комп'ютер у школі та сім'ї*, (2), 28-31.
3. Хващевська, О. О. & Хорунжа, В. С. (2019). Характерні особливості квест-технології як ефективного засобу навчання молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*, (спецвипуск), 143-146. Вилучено з: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvpusk/33.pdf>
4. Навчальний квест: навчати, шукати, грати (2018). *На урок*. Вилучено з: <https://naurok.com.ua/post/navchalniy-kvest-navchati-shukati-grati>
5. Арапшук, С. С. (2017). Стань гуру квестів. Вилучено з: <http://www.osvitaua.com/2017/07/58608/>

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ ДОСВІД ПЕДАГОГА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Вишківська Ванда Болеславівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

Визначення факторів і умов, які сприяють продуктивному вирішенню проблеми розвитку професійного педагогічного мислення вчителя є важливим теоретичним та практичним завданням.

Аналіз підходів до підготовки вчителя засвідчує, що сучасна система педагогічної освіти розглядає вчителя як об'єкт масового відтворення кадрів, ігнорує його як суб'єкта психологічного та професійного розвитку, не створює умов, які спонукали б до пошуку особистісно-значущого сенсу професії, до професійного самоаналізу [1]. У процесі навчання студенти переважно мають справу не зі змістом професійної діяльності, а з науковими предметами. Навчальна ж діяльність залишається «нейтральною» щодо предмету майбутньої професійної діяльності [2]. В результаті суспільство отримує (в кращому випадку) знавців, ерудитів у конкретній галузі знання, але не суб'єктів цілісної педагогічної діяльності.

Наголошуючи на існуючому розриві між теорією і практикою в професійній підготовці педагогів, зауважимо і про те, що у студентів складається чітке уявлення: теорія - це те, що вивчається в аудиторії і є непридатним для роботи в класі. Наслідком такого ставлення до навчання є низька здатність молодих педагогів до перенесення теоретичних знань у професійну практику, адже вони вважають, що теорія є абстрагованою від дійсності, тоді як практика конкретна. Відтак, необхідно долучити вчителя до мови теорії, що дозволило б йому осмислювати практичну ситуацію з наукових позицій [3].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування професійного педагогічного мислення дозволяє говорити про те, що цілий ряд розумових дій, специфічних для професії вчителя, не формується в традиційному навчально-виховному процесі вищої школи; стихійний же розвиток професійного мислення майбутнього фахівця є малоефективним (Г.А. Засобіна, Н. В. Кузьміна, А.І. Позднякова, А.І. Щербаков та ін.).

Оскільки будь-яке мислення пов'язане з духовною атмосферою своєї епохи і здійснюється з певних позицій, то категорійний апарат сучасного вчителя вбирає в себе абсолютну повноту сукупного досвіду людства як суб'єкта педагогічної діяльності [4].

Дійсне прийняття нової для себе педагогічної ідеї, концепції, теорії як орієнтира розвитку власної діяльності є для вчителя обов'язковою умовою підвищення суб'єктної активності і відчутним для нього проявом розпочатого «руху вперед» до інтеграції з власним досвідом.

У найширшому сенсі досвід людини включає в себе досвід попередніх поколінь, загальнолюдський досвід, виражений в науках, мистецтві, техніці,

моральності і т.ін. і який передається у процесі навчання, і особистий досвід, набутий у процесі життєдіяльності, професійної роботи і роздумів.

Особливість освоєння власного досвіду в тому, що він формується лише в результаті власних зусиль, власних переживань, власних «проб» і помилок людини.

Досвід виступає як усвідомлений і відчутий життєвий урок, як особлива особистісна призма, крізь яку сприймається і оцінюється світ. Пояснення самому собі подій, спроба зрозуміти, систематизувати, а іноді і поєднати несумісне становлять інтелектуальний план досвіду, його раціональний спектр. У «емоційному» плані досвід - це «пам'ять», що зберігає не так самі події, скільки пов'язані з ними переживання, страждання, муки і радості. Прагнення до повторення позитивних відчуттів і настільки ж активний опір поверненню негативних виступають спонуканням до тієї або іншої дії. Пережите і відчуте «дає інформацію» про те, що бажано і можливо для особистості і чого слід уникати (В.Г.Ананьев, В.Г.Асеев, С. Л. Рубінштейн, П. М. Якобсон).

Якщо освоєння сучасного гуманітарного знання - найважливіший «зовнішній» чинник розвитку педагогічного мислення вчителя, то ведучим «внутрішнім» фактором виступає його суб'єктивний, особистий, в тому числі і професійний досвід. Виступаючи як щось цілісне, професійно-особистісний досвід вчителя - сформованої дорослої людини - приймає або не приймає будь-який вплив ззовні. «Проникнення» в досвід і його інтеріоризація можливі тільки за умови вираженого прагнення особистості «впустити» в досвід нове, при бажанні «збагатити» досвід.

На сьогодні все учительство знаходиться в ситуації переосмислення свого досвіду в нових парадигмах: соціально-економічній та професійно-педагогічній. У професійній сфері одні вчителі активно пручаються зовнішньому тиску (нової педагогічної ідеології, незвичним способам дії, новому змісту старих понять і т.ін.), інші - зберігаючи своє професійне «Я», «відкриті усьому новому». Але новий час, однозначно, потребує і нового мислення, філософія якого має бути побудована на добре засвоєному, пережитому та проаналізованому особистісному досвіді.

Список використаних джерел:

1. Сластенин, В.А., Исаев, И.Ф & Шиянов, Е. Н. (2002). Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений. Москва: Академия.
2. Вербицкий, А.А. (2017). Теория и технологии контекстного образования. Учебное пособие. М: МПГУ.
3. Бережнова, Е.В. (2013). Основы учебно-исследовательской деятельности: Учебное пособие для студентов учреждений среднего профессионального образования. Москва: Академия.
4. Колесникова, И.А. (2003). Основы андрагогики: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям: 031000 "Педагогика и психология", 033400 "Педагогика". Москва: Академия.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ТА ІНТЕРЕСУ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) В КОЛЕДЖІ

Науково-дослідна група:

Піць Леся Степанівна

викладач англійської мови, I категорії
*Державний вищий навчальний заклад
«Дрогобицький коледж нафти і газу», Україна*

Гальович Галина Богданівна

викладач англійської мови, вищої категорії
*Державний вищий навчальний заклад
«Дрогобицький коледж нафти і газу», Україна*

Піць Дмитро Ігорович

студент III курсу спеціальності «Нафтогазова інженерія та технології»
*Державний вищий навчальний заклад
«Дрогобицький коледж нафти і газу», Україна*

Практичне володіння іноземною мовою, з одного боку, сприяє підвищенню рівня професійної компетенції фахівця, з іншого боку, передбачає вміння здійснювати такі аспекти професійної діяльності як своєчасне ознайомлення з новими технологіями і тенденціями в розвитку тих сфер людської діяльності, які пов'язані з майбутньою професією студента; встановлення контактів з зарубіжними фірмами, підприємцями; ведення діалогу з іншомовними колегами. При влаштуванні на роботу володіння іноземною мовою часто є вирішальним фактором. Загальноновизнаним є той факт, що іноземна мова стала своєрідною продуктивною силою, а іншомовна грамотність – економічною категорією. Отже, студентам коледжу необхідно оволодіти таким рівнем комунікативної іншомовної компетенції, який дозволив би їм користуватися іноземною мовою як додатковим засобом підвищення своєї професійної кваліфікації [3, ст. 4].

Кінцевою навчальною метою будь-якого студента є оволодіння знаннями з обраної професії. Реалізація професійно орієнтованого змісту курсу іноземної мови в коледжі можлива при умові міждисциплінарної інтеграції іноземної мови та профільних спеціальних дисциплін. Тільки в такому випадку навчальний матеріал буде містити нову і необхідну для майбутнього фахівця професійну інформацію.

Стало очевидним, що професійна освіта має орієнтуватися на підготовці фахівців, що володіють високим рівнем професіоналізму і компетентностями. Професіоналізм і компетентність – це ті якості, від яких залежать життєві і професійні успіхи майбутнього фахівця. Головне в процесі його підготовки – це не обсяг інформації, а вміння творчо підходити до її пошуку, бути здатним

засвоювати її і користуватися нею.

Однією з умов успішної навчальної діяльності студентів при вивченні іноземної мови є їх мотиваційна готовність до цієї діяльності.

Будь-яка діяльність людини, в тому числі й навчальна, відбувається під впливом цілого ряду факторів, головним з яких є потреби. Мотив є провідною силою пізнання. Поєднання мотивів, їх система складають мотивацію в цілому. Мотивація навчання і характер навчально-пізнавальної діяльності залежать від того, якими цілями керуються, які потреби усвідомлюють, які спонукання до навчання відчують. Спонування до навчання може бути викликано внутрішніми і зовнішніми мотивами. До внутрішніх мотивів належать такі, які спонукають студентів до навчання, як до своєї мети. Внутрішні мотиви – це інтерес до знань, до цікавої творчої роботи, допитливість, прагнення до самовдосконалення. Ефективним засобом формування внутрішньої мотивації є самомотивація, оскільки істинне джерело внутрішньої мотивації студента перебуває в ньому самому. Внутрішні мотиви створюють основу для формування пізнавальної навчальної діяльності студентів, проявляючись в усвідомленні ними своїх особистих потреб у використанні і, відповідно, у вивченні іноземної мови [6, ст. 21].

Зовнішньою соціальною мотивацією, найбільш характерною для сучасної молоді, яка прагне отримати освіту, зокрема і знання з іноземних мов, є так звана «мотивація до успіху», прагнення досягти успіху («стати успішним») в умовах інноваційного суспільства, бути затребуваним в області своєї професії, отримати престижну роботу.

Перед викладачем стоїть відповідальне психолого-педагогічне завдання: формування студента як суб'єкта навчальної діяльності, що передбачає, перш за все, необхідність навчити його вмінню планувати, організовувати свою діяльність, вмінню повноцінно вчитися, спілкуватися. Подібна постановка питання вимагає визначити навчальні дії, необхідні для успішної роботи, програму їх виконання на конкретному навчальному матеріалі і чітку організацію вправ для їх формування.

Форми стимулювання спонування до навчання повинні бути конкретизовані з урахуванням знань, навичок і умінь студентів з іноземної мови, створенням найбільш оптимального рівня складності досліджуваного матеріалу для кожного конкретного студента. Найбільш важливим з цієї точки зору є формування комунікативно-пізнавальних мотивів, що стимулюють мовну і навчальну активність.

Виховання позитивної мотивації навчання багато в чому залежить від змісту навчання, тобто від того, що вивчається. Однак зміст навчання створює лише передумови для позитивної мотивації навчання. Вона формується під впливом всієї системи педагогічних впливів, але, насамперед, виховується в процесі навчальної діяльності. Щоб виникли мотиви, навчальна діяльність повинна викликати інтерес, в процесі її виконання студенти повинні відчувати яскраві позитивні емоції задоволення, радості, азарту. Одним із способів реалізації такого мотиваційного аспекту навчальної діяльності є проведення етапу розкриття перспектив і можливостей, які з'являться у студентів в разі засвоєння навчального матеріалу. На першому етапі формування мотивації

навчання слід постійно акцентувати увагу студентів на важливість іноземної мови для майбутньої професії. В даному випадку завдання викладача - змінити ставлення студентів до процесу отримання знань, умінь і навичок з іноземної мови. Важливо, щоб на цьому етапі процесу навчання студенти усвідомили перспективи фахівця зі знанням іноземної мови в своїй майбутній професійній діяльності.

Досвід показує, що важливо спільно зі студентами поставити і обґрунтувати цілі вивчення іноземної мови. Крім уточнення цілей слід визначити засоби і способи їх досягнення, оцінити власні можливості, скласти план майбутніх дій. Щоб студенти могли ставити цілі, важливо ознайомити їх з нормами, що характеризують окремі аспекти навчальної діяльності, щоб студенти могли порівнювати власні досягнення із запланованими характеристиками норм-разків.

Значний вплив на розвиток позитивних мотивів навчання має застосування в ході занять так званої «методики успіху». Суть її в тому, що у студентів постійно підтримується віра в успіх, у свої сили [1, ст. 37]. Важливо при цьому враховувати їх індивідуальні можливості: завдання по складності повинні відповідати рівню їх знань; робота, яка виконується студентами на заняттях і вдома повинна бути посилюючою для них, не надмірно складною, але і не занадто простою. На таких заняттях доречно застосовувати колективні види роботи, коли студенти допомагають один одному, обмінюються думками, обговорюють хід виконуваної роботи. Особливо доцільно застосовувати такий вид роботи на першому етапі перекладу неадаптованих текстів за фахом. Викладач пояснює, що на відміну від навчальних текстів, при перекладі автентичних текстів не може існувати повного збігу значень слів, словосполучень і структури речень в іноземній та українській мовах. Студенти пропонують свої варіанти перекладу, які колективно обговорюються, і вибирається найкращий, на загальну думку, варіант. Все це відбувається у вільній, невимушеній доброзичливій обстановці, коли завжди помічаються і оцінюються успіхи кожного.

Важливим засобом мотивації і стимулом студентів до навчальної діяльності в коледжі є оцінка їх знань і умінь. Контроль або оцінка навчальної діяльності студентів мають величезне значення для успішності їх навчання. Оцінювання студентів – це дуже відповідальна функція викладача, що вимагає дотримання педагогічної етики і такту.

При оцінюванні знань студентів з іноземної мови досить проблематично дотримуватися твердих об'єктивних критеріїв. Початкові знання студентів у групі, їх «шкільна база», як прийнято говорити, часто значно різняться за рівнем. При оцінці поточних знань необхідно враховувати не тільки фактичні мовні знання, навички та вміння, але й показники, що характеризують прояв пізнавальної активності, інтересу та витрачених зусиль студентів.

Щоб оцінка була дійсно стимулом навчання, вона, поряд з об'єктивністю, повинна характеризуватися і перспективністю. На певних етапах навчання слабким студентам, які проявили наполегливість і досягли помітного прогресу, викладач може виставити більш високу оцінку, ніж вони заслуговують, якщо порівнювати їх результати з результатами інших, більш сильних студентів.

Перспективна оцінка відображає не тільки результат, але і зусилля студента для досягнення успіху [5, ст. 18].

Однією з найважливіших умов формування позитивної мотивації при навчанні іноземної мови є вплив на студентів особистості викладача, його педагогічної майстерності, авторитету. Нерідко першим мотивом успішного навчання студентів є повага до свого викладача, прагнення оволодіти іноземною мовою так, як володіє ним він. Позитивної мотивації досягають ті педагоги, які вміють розкрити студентам важливість знання іноземної мови для сучасного фахівця. Викладач може на своєму прикладі, здійснюючи різні функції в навчальному закладі, пов'язані з іноземною мовою, показати яким має бути сучасний спеціаліст. Викладач іноземної мови у коледжі нерідко залучається до прийому зарубіжних колег або просто були в ролі перекладача. Це прекрасна можливість продемонструвати своє володіння іноземною мовою, а також залучити до цієї діяльності студентів, щоб вони могли на практиці застосувати свої знання, реально оцінити і зрозуміти, на якому етапі досягнення кінцевих цілей вони знаходяться. Викладач іноземної мови є також незамінним помічником і консультантом викладачів спеціальних дисциплін навчального закладу, здійснюючи роботу з перекладу різного роду довідкової літератури, статей із зарубіжних видань, інструкцій до обладнання і т. п. В тому випадку, якщо до цього виду діяльності залучаються студенти, надаючи посильну допомогу в перекладі, цей момент може стати неоціненним внеском у формування позитивної мотивації при вивченні іноземних мов.

Таким чином, розвиток позитивної пізнавальної мотивації студентів в процесі вивчення іноземної мови визначається наступними умовами:

- зміст навчального матеріалу має відповідати потребам студентів;
- точне формулювання цілей вивчення іноземної мови повинно показувати студентам їх подальшу перспективу;
- повинна бути реалізована професійна спрямованість навчання іноземної мови;
- організація навчального процесу та атмосфера на заняттях повинні сприяти засвоєнню навчального матеріалу;
- викладач повинен бути цікавий студентам не тільки як педагог, який прекрасно володіє іноземною мовою та методикою навчання свого предмету, але і як особистість.

Інтерес як домінуючий мотив навчання має величезну особисту значимість для студентів. Під його впливом активніше протікає сприйняття, активізується емоційна і логічна пам'ять, інтенсивніше працює уява. Цілком природно, що ми звертаємо більше уваги на те, що особливо приваблює, радує, розважає нас або приносить велике задоволення. Велику увагу ми також приділяємо тим видам діяльності, від яких залежить наше благополуччя в сьогоденні або майбутньому.

Дані наукових досліджень і педагогічного досвіду показують, що навчання із захопленням, пізнавальний інтерес є значущими факторами підвищення ефективності процесу навчання, неодмінною умовою його протікання. Спираючись на цей важливий мотив навчання, можна досягти більше успіхів та результатів, ніж приписами і жорсткими вимогами. Навчання в умовах

високого пізнавального інтересу – найважливіше правило «педагогіки співпраці».

За своєю природою пізнавальні інтереси можуть бути безпосередніми і опосередкованими. Безпосередній інтерес – це інтерес до самого предмету діяльності, до виконання цікавої роботи. При навчанні іноземної мови це може бути робота над перекладом цікавої і потрібної інформації. Але для того, щоб задовольнити цей безпосередній інтерес, потрібно зробити багато інших дій, які власне можуть не мати інтересу для студентів: ознайомитися з лексикою за тематикою роботи, навіть завчити певний лексичний мінімум, засвоїти граматичні конструкції, характерні для даного виду мовної діяльності.

Найважливішим джерелом пізнавального інтересу студентів є зміст досліджуваного матеріалу, який повинен містити нову, невідому раніше інформацію. Студенти повинні відчувати необхідність нової інформації для розширення свого кругозору та формування професійної компетенції, бачити перспективи її застосування в навчанні, на практиці, в житті.

Вищесказане можна віднести, в основному, до етапу навчання іноземної мови, на якому студенти вже переходять до читання професійно орієнтованої літератури, вдосконалення навичок усної мовленнєвої діяльності у сфері професії. Але, щоб підготувати їх до цього етапу, необхідно пояснити і закріпити у вправах певний граматичний і лексичний мінімум, що більшості студентів не завжди здається захоплюючим і цікавим. Але цікаво вчити — це не тільки вчити цікавого. Завдання викладача в тому, щоб будь-який матеріал подати жваво, цікаво і переконливо, впливаючи при цьому не тільки на розум, але і на почуття своїх студентів. Шлях до розвитку інтересу лежить через почуття, через емоції.

Пізнавальний інтерес тісно пов'язаний з емоційним настроєм студентів, їх почуттями і переживаннями в процесі навчальної діяльності, їх ставленням до того, що вони роблять. Кожне заняття іноземної мови — це практичне заняття, на якому реалізується навчально-комунікативна діяльність. Позитивні емоції підтримують і розвивають пізнавальний інтерес, сприяють створенню атмосфери, що викликає бажання спілкуватись, спонукають до мовленнєвої діяльності.

Спілкування викладача зі студентами в ході навчального процесу проводиться, насамперед, за допомогою слова. Мистецтво усного викладу навчального матеріалу, техніка і культура мовлення викладача будь-якої дисципліни є найважливішим педагогічним засобом стимулювання і підтримки інтересу студентів на занятті. Мова ж викладача іноземної мови – це не просто засіб залучення уваги студентів до змісту викладеного, але і модель мовної діяльності, зразок для наслідування і імітації, оскільки мова сама по собі є в даному випадку об'єктом навчальної діяльності.

Важливим засобом стимулювання, підтримки і розвитку інтересу студентів до навчання є використання ефекту новизни. Інтерес завжди пов'язаний з новим, з несподіваним. Викладач іноземної мови може використовувати масу можливостей для стимулювання уваги та інтересу студентів на занятті, постійно вносячи моменти новизни в навчальний процес. Це може бути новий навчальний посібник, комп'ютерна програма для вивчення іноземної мови,

нове періодичне видання або цікавий відеофільм іноземною мовою. Заняття можна розпочати з програвання пісні на іноземній мові, сказати кілька слів про виконавця, його творчість, викликати на розмову про музичні смаки і улюблених виконавців. Будь-який новий незвичайний початок уроку мимоволі викликає інтерес і є додатковим стимулом для активної пізнавальної діяльності студентів протягом всього заняття [2, с. 153].

Дослідження показало, що факторами, які викликають інтерес до навчальної діяльності є наступні:

- корисність – студент впевнений у корисності отриманих знань, відчуває необхідність в них, тобто його особисті прагнення збігаються з завданнями навчання;

- необхідність – зміст заняття, навчальний матеріал володіють новою потрібною для студента інформацією;

- новизна – кожне заняття пов'язане з новими враженнями, новою, невідомою раніше інформацією;

- сприятливий емоційний клімат – процес навчання протікає в такому емоційному оточенні, коли студент відчуває, що його поважають як особистість, помічають і оцінюють його успіхи;

- особиста задоволеність – морально-психологічний клімат навчального закладу, взаємини його працівників, студентів та викладачів і студентів між собою – допомагає відчути кожному, що він є повноцінним членом колективу зі своїми правами та обов'язками.

Висновки. Отже, одним з ефективних засобів отримання актуальної інформації і розширення випускником коледжу професійної компетенції є іноземна мова, володіння якою сприяє зростанню його конкурентоспроможності та престижу. Іноземна мова використовується фахівцем у виконанні таких видів професійної діяльності, як: читання зарубіжних видань за професією; самостійне вивчення анотацій та інструкцій; отримання актуальної інформації з професії на інтернет-сайтах зарубіжних фірм; обмін інформацією із зарубіжними колегами через електронну пошту; участь в міжнародних конференціях і спілкування з іншомовними колегами; підвищення професійної кваліфікації у формі стажування за кордоном; робота на спільному підприємстві і за кордоном.

Таким чином, факторами, що викликають інтерес до навчальної діяльності в процесі навчання іноземної мови, є: корисність, необхідність і новизна отриманих студентами знань, сприятливий емоційний клімат на заняттях; почуття особистої задоволеності отриманими результатами, морально-психологічний клімат навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Вартанова, И.И. (2000). До проблеми мотивації навчальної діяльності. Вісник МГУ. Психологія, (4), 33–41.
2. Гальськова, Н.Д. (2004). Теорія викладання англійської мови. Лінгводидактика та методика М.: ІЦ «Академія».
3. Зязюн, І.А. (2008). *Мотивація і мотиви людської поведінки*. Початкова школа, (6), 3–6.
4. Подмазін, С. (2004). *Психологія особистісно-орієнтованого навчання*. Сучасні шкільні

- технології Ч 1 / Упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц. – К.: Ред. загальнопед. газ.
5. Костюк, Г.С. (1984). *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості*. К.: Вища школа.
  6. Щербаківа, Н.І. (2002). *О целях обучения иностранному языку в профессиональном образовательном учреждении*. Сборник научных докладов и тезисов международной конференции «Проблемы технического и профессионального образования в начале XXI века».
  7. Щукина, Г.І. (1980). *Мотивация учения*. М.: Научное образование.

ЩОДО ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ІНТЕРЕСУ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕЛІНГВІСТИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІКТ (ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ)

Рідель Тетяна Миколаївна

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри іноземних мов
Сумський національний аграрний університет, Україна

В умовах інтенсивного розвитку інноваційних процесів у всіх сферах життя країни зростає роль освіти, інтелектуальної праці. У зв'язку з цим за останні роки все частіше піднімається питання про застосування нових технологій у процесі навчання іноземним мовам (інтернет, аудіо- та відео комплекси, мультимедійні навчальні комп'ютерні програми). Така тенденція носить закономірний характер, оскільки процес інформатизації характерний для сучасного періоду розвитку суспільства в цілому. Це глобальний соціальний процес, при якому збір, накопичення, обробка, зберігання, передача і використання інформації здійснюються на основі сучасних засобів комунікації.

Сьогодні сучасні технології дозволяють розширити рамки практичного заняття і ввести нові форми навчання, які сприяють підвищенню пізнавальної активності і інтересу студентів, розвитку їх інтелектуальних, творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання і створюють умови для успішної самореалізації в майбутньому. Заняття з іноземної мови з використанням інформаційно-комунікаційних технологій відрізняються різноманітністю, підвищеним інтересом студентів до досліджуваного предмета, ефективністю.

Можна виділити дві групи засобів навчання: аудіовізуальні (відео матеріали) і технічні засоби навчання (мультимедійні навчальні комплекси) [1].

Використання аудіовізуальних матеріалів стимулює і сприяє успішному навчанню іноземної мови. Усі аудіовізуальні засоби позитивно впливають на навчання, якщо вони застосовуються в правильний час і в правильному місці. При вивченні іноземної мови і в процесі її вивчення, студенти використовують зоровий і слуховий канали для сприйняття інформації. Однак зоровий канал є основою навчання. Підтвердження цьому можна знайти в роботі

американського педагога В. Ріверса. Він стверджує, що такі засоби навчання дійсно сприяють розумінню іншомовної культури, зокрема, англомовної, і забезпечують компенсаторний контакт з носіями мови за допомогою аудіо та візуальних засобів [2].

Відеоматеріали вважаються аудіовізуальними засобами навчання. Вони є одним з ефективних засобів навчання іноземної мови. В даний час застосування відео на заняттях з іноземної мови є одним з етапів заняття, так як навчання носить комунікативну спрямованість. На відео можна побачити особливості поведінки людей, властиві їх культурі, що, в свою чергу, привносить на заняття різні комунікативні ситуації. Завдяки ситуації що демонструється, відео також допомагає зрозуміти значення деяких раніше невідомих слів. Величезною перевагою застосування відео в навчанні іноземної мови є той факт, що воно надає автентичний матеріал. Студенти можуть зосередитися на різних деталях вживання якихось аспектів мови і тим самим зрозуміти, що було сказано, повторити, передбачити відповідь на репліку і т.і. Перегляд відео також сприяє тому, щоб студенти звернули увагу на такі візуальні елементи, як вираз обличчя, одяг, поза, деталі навколишнього оточення і т.і. Навіть при перегляді відео без звуку можна здогадатися про значення того, що відбувається за допомогою візуального елемента.

Жестикуляція, кивок головою, рухи головою є складовою частиною послання. Жести, вирази обличчя, поза, одяг людей і оточення також виразні, як і сама мова. Відео дозволяє побачити це на практиці і його можна зупинити в будь-який момент, щоб вивчити невербальну комунікацію в деталях. Воно підвищує обізнаність студентів про доречність поведінки і невербальні сигнали, які вони легко сприймають. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що використання відео корисно для розвитку здатності інтерпретувати взаємодію рецептивних і продуктивних навичок в загальному контексті [3].

Вербальні та невербальні особливості, інтонація, жести, поза, вираз обличчя чітко візуалізуються за допомогою відео. Також паралінгвістичні особливості, які не можна пояснити за допомогою граматичних правил, складають основу комунікації. Більш того, студенти мають хоча б загальне уявлення про культуру мови, що вивчається. Відеоматеріали можуть бути надзвичайно корисними освітніми засобами, так як студентам подобається щось нове в навчанні крім підручників і аудіозаписів для аудіювання. Чим більше вони зацікавлені і залучені до діяльності, тим більш інтерактивним буде кожне заняття, тим краще студенти будуть сприймати і запам'ятовувати інформацію. Відео допомагає отримати особистий досвід взаємозв'язку слухового і зорового каналів комунікації. Часте використання відео допомагає зацікавити студентів, активізувати їх діяльність, розширює їх кругозір і сприяє кращому засвоєнню та розумінню іноземної мови і культури країни, мова якої вивчається.

Наступним засобом навчання, що дозволяє підвищити пізнавальну активність студентів до вивчення іноземної мови, на мій погляд, є мультимедійні інтерактивні навчальні комплекси.

Якщо взяти до уваги помітно прогресуючу комп'ютеризацію навчальних закладів, то роль мультимедійних комп'ютерних програм у навчанні може бути набагато більш значною. Адже сама назва «мультимедійні» вже вказує на те, що в них використовуються компоненти усіх технічних засобів оснащення, що застосовувалися до їх появи плюс ще багато іншого. Латинським терміном «мультимедіа» прийнято позначати спектр інформаційних технологій, які використовують програмні і технічні засоби, що одночасно можуть здійснити кілька каналів сприйняття шляхом комбінованого подання користувачеві різних видів інформації (вербальної, графічної, звукової, тактильної тощо.). З цього визначення випливає, що мультимедійний навчально-методичний комплекс повинен бути електронним освітнім виданням, що забезпечує інформаційну та методичну підтримку навчального процесу за рахунок поєднання текстових, графічних та інших змістовних елементів.

Підвищення інтересу до мультимедійних технологій в даний час пов'язано, перш за все, з можливістю складати досить складні програми. Спеціальні редактори (інструментальні засоби мультимедіа) дозволяють створювати мультимедійні програми, які можуть успішно використовуватися на заняттях з іноземної мови.

Мультимедіа дозволяє інтегрувати країнознавчі аспекти в процес навчання і надає можливість більш повно познайомитися з країнами, мова яких вивчається. Використання мультимедійних технологій дозволяє моделювати будь-яку мовну ситуацію, ситуацію реального спілкування. Використання комп'ютерних програм сприяє швидкому формуванню мовних навичок. Спільне використання різних видів представлення інформації (каналів інформації) дозволяє значно прискорити процес запам'ятовування. Реалізується комплексний підхід до навчання іноземним мовам – ми можемо одночасно навчати всіх видів мовленнєвої діяльності в їх взаємозв'язку.

Кафедрою іноземних мов нашого університету був відібраний мультимедійний інтерактивний навчальний комплекс «SpeakOut» – багаторівневий навчальний курс призначений для рівнів Elementary, Pre-Intermediate, Intermediate, Upper-Intermediate, Advanced. Цей комплекс не тільки оригінально оформлений, але і дійсно корисний для навчання. Курс містить великий обсяг різноманітної інформації, що гарантує міцне засвоєння навчального матеріалу, граматичні програми, що охоплюють всі основні категорії мови, максимальне наближення навчання до реальних ситуацій, оригінальні англomовні тексти, велика кількість інформації лінгво-країнознавчого характеру з включенням елементів різних культур.

Метою є навчання аудіюванню і мовленню іноземною мовою, розширення активного і пасивного словникового запасу, вивчення і закріплення лексичного і граматичного матеріалу, розвиток навичок усного мовлення комунікативної і професійної спрямованості.

У комплексі містяться матеріали, створені і записані носіями мови. Це дозволяє працювати над вимовою та інтонацією з опорою на мову оригіналу, до того ж використання технічних засобів значно підвищує ефективність навчання і допомагає в розвитку мовних навичок, в збагаченні культурних і

країнознавчих знань студентів, розвиває і зміцнює інтерес до вивчення іноземної мови та іншомовної культури.

Важливо відзначити, що при організації і підборі навчальних завдань враховується різний рівень підготовки студентів. Завдання можуть виконуватися повністю або частково, під керівництвом викладача або самостійно, тобто здійснюється принцип диференційованого підходу в навчанні іноземної мови.

Перед початком роботи з кожним юнітом усуваються труднощі: студенти відпрацьовують нову лексику, повторюють або закріплюють граматичний матеріал. На кожному занятті студентам пропонуються завдання різного ступеня складності. Викладач звертає увагу на вживання активної лексики і граматики, вимову та інтонацію. На останньому етапі роботи студентам пропонуються діалоги і відео, що дозволяють закріпити активну лексику і граматику, вживати їх в нових ситуаціях, працювати творчо.

Кожен студент здатний контролювати самостійно або за допомогою викладача своє просування по етапах програми. При цьому проводиться аналіз помилок і недоліків, оцінюються проміжні та кінцеві результати по кожному юніту.

Результати роботи студентів фіксуються і оцінюються в балах, що особливо важливо як для контролю над засвоєнням знань, так і в світі переходу на модульно-рейтингову систему організації навчального процесу.

Використання мультимедійного інтерактивного навчального комплексу «SpeakOut» на кафедрі іноземних мов дозволило переконатися в ефективності застосування інформаційних технологій в процесі навчання іноземної мови. Значно підвищився інтерес студентів до предмета, з'явилася можливість вивчення програмних тем в нових аспектах. Матеріал засвоюється швидше й ефективніше, поліпшується вимова, зникає психологічний бар'єр, яскравіше проявляється творчість студентів.

Таким чином, серед переваг використання названої програми в процесі навчання можна назвати такі її характеристики:

- програма дає можливість відпрацювання вимови: зразки вимови у виконанні носіїв мови, повторення за диктором, графічне відтворення мовлення;

- велика кількість ілюстрацій, анімацій і відеофрагментів, гіпертекстовий виклад матеріалу, звуковий супровід, можливість перевірки знань у формі тестування, проблемних питань і завдань дають можливість студенту самостійно вибирати не тільки зручний темп і форму сприйняття матеріалу, а й дозволяють розширити кругозір і поглибити свої знання;

- можливість ознайомитися з соціокультурними особливостями комунікації в країні мови, що вивчається: відеоролики показують не тільки як говорять, але і про що прийнято розмовляти, дають можливість дізнатися більше про культуру країни, мова якої вивчається, звернути увагу на побутові подробиці, дрібні штрихи, що формують картину життя в країні.

Таким чином, очевидним є той факт, що використання вищезгаданих засобів технічної підтримки навчального процесу по суті є особистісно-орієнтованим. Воно передбачає зміни в традиційному плануванні не тільки

окремих занять, а й серій занять з окремих тем, що, в свою чергу, веде до застосування нових форм контролю знань студентів, а також до формування іншомовної культури студентів в процесі вивчення іноземної мови, підвищує наочність представлення інформації, дозволяє стимулювати когнітивні аспекти навчання, такі як свідоме засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. *Інформаційне забезпечення навчального процесу: інноваційні засоби і технології.* (2005). Київ: Атіка.
2. Rivers, W. M. (1981). *Teaching Foreign-Language Skills.* Chicago: The University of Chicago Press.
3. Macknight, F. (1983). *Video and English language teaching in Britain. Video Applications in English Language Teaching.* (p. 8). Oxford: Pergamum Press.

ЭКСПЛУАТАЦИОННЫЕ РАСЧЁТЫ МОРЕХОДНЫХ КАЧЕСТВ СУДНА: ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ» В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ МОРСКОГО ПРОФИЛЯ

Кравцова Людмила Владимировна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедры информационных технологий
Херсонская государственная морская академия, Украина

Каминская Наталья Геннадьевна

Херсонская государственная морская академия, Украина

Одной из основных задач мореплавания является обеспечение его безопасности. Во многом безопасность судна определяется его характеристиками, зависящими от принятого грузового плана, технологии грузовых операций, соблюдения правил перевозки и многих других факторов. Допустимые значения параметров мореходных качеств регламентируются требованиями Регистра, а их выполнение контролируется при проведении всех видов работ – составлении грузового плана, фактической загрузке судна, в процессе перегрузочных работ. Для расчета и контроля мореходных качеств применяется судовая документация. Трудоемкость выполнения расчетов и необходимость оперативности их проведения предъявляют определенные требования к подготовке современного специалиста - навигатора. Судоводителю в большинстве случаев приходится самостоятельно принимать решения по эксплуатации судна и управлению им. Умение проводить оперативную оценку возникающих в процессе работы ситуаций, принимать оптимальное управленческое решение, в частности, предусматривает и максимально быстрое проведение расчетов. Естественно

для этих целей использовать электронные таблицы Excel, установленные на любом компьютере вместе с Microsoft Office. На наш взгляд, решение этой проблемы состоит из двух основных этапов. На первом этапе необходимо правильно структурировать задачу, в соответствии со структурой построить расчетную таблицу в Excel. При этом должно быть четко определено, какие данные являются исходными (например, главные размерения судна, расстояние между портами, начальная осадка носом, кормой, численность экипажа), а какие – расчетными (судновые запасы на рейс, определение водоизмещения при начальной осадке судна, расчет осадки после загрузки и т.д.). На втором этапе нужно так организовать расчеты в электронных таблицах Excel, чтобы при изменении входных данных моментально видеть все изменения в ячейках, которые являются расчетными, и оперативно принять правильное управленческое решение.

Целью преподавания дисциплины «Информационные технологии» в Херсонской государственной морской академии (ХГМА) является формирование системы знаний и навыков, необходимых будущим морякам для эффективного и рационального использования современных компьютерных технологий в своей профессиональной деятельности.

Статистический анализ результатов анкетирования студентов факультета заочного обучения ХГМА, большинство из которых являются действующими моряками, показал, что вся основная документация, базы данных, расчеты, связанные с проверкой оборудования, остойчивости, разработкой планов погрузки-разгрузки судна, и т.д., выполняются в электронных таблицах MS Excel. Конечно, на современных судах, как правило, уже установлены профессиональные программы, учитывающие все необходимые операции. Однако эти программы также выполнены в Excel, являющимся одним из наиболее популярных приложений в мире. Полноценное использование этих программ возможно только при безусловном понимании их принципов работы.

Покажем на конкретном примере, как можно провести в MS Excel эксплуатационные расчёты мореходных качеств судна. Все расчеты выполняются на основе «Информации об остойчивости и прочности грузового судна», которая составлена в соответствии с требованиями Правил Морского Регистра судоходства. Надеемся, что это даст возможность курсантам получить знания, которые необходимы для квалифицированного обеспечения безопасности мореплавания, удовлетворения нормам Регистра по запасу плавучести судна, его остойчивости, непотопляемости, прочности и плавании на попутном волнении. Конечная цель подготовки специалиста состоит в том, чтобы будущий судоводитель представлял, как обеспечить безопасность человеческой жизни на море, контролируя мореходность расчетными методами по судовым документам, качественную работу всего оборудования, а также безопасность грузов и пассажиров в соответствии с требованиями ПДМНВ-95 [1].

Фундаментальная подготовка по вопросам эксплуатационных расчётов мореходных качеств судна, полученная в ходе самостоятельного изучения, лекционных и лабораторных занятий, является надежной основой подготовки специалиста по работе на судах. Возможность использования системы

дистанційного навчання, забезпечуючої повну інформаційну підтримку навчального процесу, значительно підвищує якість навчання. Наявність сучасної обчислювальної техніки на борту судна, готових програмних продуктів виконання розрахунків по безпеці та економічності експлуатації судна на ЕВМ не виключають необхідності уміти самостійно будувати структуру розрахунків в електронних таблицях Excel.

Ітак, поставимо задачу: провести експлуатаційні розрахунки мореходних якостей судна [2]. Не умяля общности, в качестве примера проведем расчеты на базе т/х «Лидер». Все данные делятся на исходные (абсолютные) и расчетные (относительные). Используем входные данные для максимально полной информации по готовности судна к рейсу.

Разработанная нами программа содержит следующие модули:

- расчет продолжительности рейса и судовых запасов на рейс (определение времени рейса; определение запасов топлива с учетом штормового запаса; определение запасов масла, пресной воды, провизии, общего количества запасов);
- определение водоизмещения при начальной посадке судна (определение средней осадки и дифферента судна перед погрузкой; определение водоизмещения, дифференцирующих моментов);
- составление грузового плана и расчет осадки судна после загрузки;
- расчет дифферента судна после загрузки; определение осадок носом и кормой после загрузки, проверка остойчивости судна после загрузки, и т.д.

т/х "ЛИДЕР"				
Главные размерения судна:				
Длина судна между перпендикулярами	LBP	140,00	м	
Ширина судна	Breath	20,60	м	
Численность экипажа	Nэк	30,00	чел	
Мощность силовой установки	Ne	6680,00	кВт/час	
Скорость судна	Vs	16,10	уз	
Расстояние между портами	S	5600,00	миль	
Начальная осадка носом	Tn 0	1,25	м	
Начальная осадка кормой	Tk 0	5,75	м	
Начальная осадка на миделе	To 0	3,46	м	
Апшиката ЦТ судна	Zg 0	8,75	м	
Количество принимаемого груза	P	9700,00	Т	
УПО принимаемого груза	M	1,55	т/м ³	
Плотность воды в порту отправления	ρи	1,02	т/м ³	
Для парусности:				
Осадка по летнюю грузовую марку	Tгр	8,00	м	
Площадь парусности	Sn	1380,00	м ²	
Апшиката центра парусности	Zп	5,79	м	

Рис. 1. Расчет мореходных качеств судна: исходные данные

На рис. 1 представлені вихідні дані для проведення розрахунків мореходних якостей судна; на рис.2 – робоча сторінка програми, виконаної в електронних таблицях MS Excel. Ураховуючи фактичну неограниченість електронної книги, виконуємо всі розрахунки в одному файлі. Це дає можливість оперативно обробляти інформацію при зміні умов і приймати правильне управлінське рішення в разі виникнення нештатних ситуацій.

1	1. РАСЧЕТ ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТИ РЕЙСА И СУДОВЫХ ЗАПАСОВ НА РЕЙС				
3	1.1 Определение времени рейса $trч = S / Vs$ (час)				
5	$trч = 5600 / 16,1$	$trч = 347,83$	час	$trс = trч / 24$ (сут)	$trс = 347,826 / 24 = 14,49$
8	где: S - расстояние между портами		Vs - скорость судна		
11	1.2 Определение запасов топлива с учетом штормового запаса				
12	Штормовой запас принимаем 10 %				
14	$Pт = 1,1 * Ne * trч * Pт / 1000$, (Т)				
15	$Pт = 1,1 * 6680 * 347,826 * 0,25 / 1000$			Pт	638,96 Т
16	где: 1,1 - коэффициент учитывающий 10% штормового запаса				
17	Ne - мощность двигателя, (кВт/час)				
18	Pт - расход топлива на 1кг мощности (Pт = 0,245 - 0,280 кг/кВт ч)				
20	1.3 Определение запасов масла				
21	$Pм = 0,04 * Pт$, (Т)	$Pм = 0,04 * 638,957$	Pм	25,56	Т
24	1.4 Определение запасов пресной воды				
25	Запасы воды определяем исходя из санитарных норм		100 литров на 1 человека		
27	$Pв = 0,1 * trс * пэк$, (Т)	$Pв = 0,1 * 14,49 * 30$	Pв	43,47	Т
29	где: пэк - численность экипажа, (чел)				
31	1.5 Определение запасов провизии				
32	Запасы провизии определяем из расчета		3 кг/чел в сутки		
34	$Pпр = 0,003 * trс * пэк$, (Т)	$Pпр = 0,003 * 14,49 * 30$	Pпр	1,30	Т
37	1.6 Определение общего количества запасов				
38	$Pзап = Pт + Pм + Pв + Pпр$, (Т)			Pзап	709,29 Т

Рис. 2. Расчет продолжительности рейса и судовых запасов на рейс

При изучении этого материала курсант имеет возможность самостоятельно проверить каждый шаг выполненных расчетов, научиться строить алгоритм программы, сопоставлять аналитическую формулу с её реализацией в программе, анализировать полученный результат.

Профессиональная направленность рассмотренной задачи является главным источником мотивации курсанта, значительно повышая уровень активности его познавательной деятельности, что полностью отвечает поставленной цели – повышению качества подготовки специалистов – навигаторов.

Список использованных источников:

1. Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты. (2011). Лондон.: ИМО. «Эшфорд Пресс».
2. Кравцова, Л.В. & Каминская, Н.Г. (2017). Реализация компетентностного подхода при изучении информатики (MS EXCEL 2016): учебник для курсантов и студентов морских учебных заведений. Херсон: ХГМА.

СЕКЦІЯ ІХ. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАХОВИХ МОВ

Кириленко Тетяна Михайлівна

студентка 4 курсу Факультету лінгвістики

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», Україна

20 – початок 21 століття характеризується стрімким розвитком вже існуючих та створенням нових галузей знань, міждисциплінарних наук. Відповідно виникає потреба у створенні нових термінів, які в перспективі утворюють нові фахові мови, на позначення нових понять. Відповідно до досліджень Е. Вюстера [3], нині існує близько 3000 фахових мов, а отже, дослідників зацікавила потреба їх проаналізувати та з'ясувати, чи пов'язані вони та одиниці, які їх складають між собою (якщо так, то яким чином).

Значний внесок в дослідження поняття «фахова мова» зробили Т. Кияк, Т. Рьолке, Л. Гоффманн, М.Т. Кабре, Р. Теммерман та інші. Розробкою класифікації фахових мов займалися Л. Гоффманн та Вальтер фон Хан. Фахові мови можна класифікувати горизонтально та вертикально. Горизонтальна класифікація – класифікація, розроблена німецьким лінгвістом Л. Гоффманном, яка базується на галуззі знань, в якій використовується та чи інша фахова мова. Л. Гоффманн [2] розташовує всі існуючі на сьогоднішній день фахові мови у ряд від гуманітарних наук до технічних та точних наук. Шкала має наступний вигляд: *художня проза – літературознавство – педагогіка – філософія - ... - економіка, сільське господарство – агрономія – тваринництво - ... - будівництво - ... - машинобудування - ... - електротехніка - ... - медицина - ... - хімія – фізика – математика*. За Л. Гоффманом, наразі в цій шкалі є незаповнені місця, які згодом будуть зайняті новими фаховими мовами. Такий підхід до класифікації має певні недоліки, адже деякі фахові мови, так як і галузі, в яких вони використовуються, мають досить тісний зв'язок (вони схожі за лексичним складом, наприклад), тому їх важко відокремити.

З іншого боку, Вальтер фон Хан [1] запропонував вертикальну класифікацію, яка є складнішою за своїм змістом на структуру. Науковець виділив 3 принципи поділу фахових мов: комунікативна ситуація, ступінь абстрактності та мовна реалізація. Відповідно до цих принципів від поділяє всі фахові мови на 3 групи: теоретична фахова мова (до неї він відносить мову науковців, дослідників; вона представлена у писемній формі, ступінь абстрактності - високий), розмовна фахова мова (мова фахівців, які спілкуються один з одним усно, ступінь абстрактності - середній), робоча фахова мова (мова працівників виробництва та керівників, вона може бути представлена як в усній, так і в писемній формі, ступінь абстрактності - низький).

На думку Вальтера фон Хана, теоретична фахова мова є найбільш регламентованою, так як у ній активно використовуються такі формалізовані мовні засоби, як термінологія, номенклатура, символи та формули. Розмовна фахова мова використовується в повсякденній комунікації, тому її можна охарактеризувати і професійними, і загальноновживаними мовними засобами. А робоча фахова мова є найменш абстрактною і характеризується використанням найбільшої кількості загальноновживаних мовних засобів.

Л. Хоффманн, в свою чергу, також спробував класифікувати фахові мови вертикально, однак брав до уваги дещо інші критерії для класифікації, а саме ступінь абстрактності, зовнішня форма, сфера використання і користувачі. Хоффманн поділяє фахові мови на 5 рівнів, проте не дає їх конкретних назв, а позначає літерами А, В, С, D, Е і на кожен з цих рівнів описує за обраними критеріями:

- Рівень А – найвищий ступінь абстракції, до нього належать теоретичні базові науки. Штучні символи на позначення елементів та реляційних зв'язків.

- Рівень В – дуже високий ступінь абстракції, експериментальні науки, штучні

- символи на позначення елементів та природна мова для відтворення реляційних зв'язків.

- Рівень С – високий ступінь абстракції, прикладні науки й технології. Природна мова, насичена фаховою термінологією, яка має жорстко детермінований синтаксис.

- Рівень D – низький ступінь абстракції, матеріальне виробництво. Природна мова, насичена фаховою термінологією, яка має довільні синтаксичні структури.

- Рівень Е – дуже низький ступінь абстракції, споживчий сектор. Природна мова із вкрапленнями термінологічної лексики, який має вільний синтаксис.

Отже, опрацювавши роботи науковців, які займалися класифікацією фахових мов, можна зробити висновок, що існує 2 основних підходи до класифікації фахових мов: горизонтальний (за сферою вживання) та вертикальний (за рядом ознак, які є характерними для всіх фахових мов). За вертикальною класифікацією виділяють дослідники виділяють від 3 до 5 типів фахових мов. Вальтер фон Хан виділяє 3: теоретична мова, розмовна мова та робоча фахова, а Л. Хоффманн 5 та характеризує їх за такими ознаками: ступінь абстрактності, лексичний склад, сфера використання, користувачі.

Список використаних джерел:

1. Hahn, W. (1983). Fachkommunikation: Entwicklung, Linguistische Konzepte, Betriebliche Beispiele, Berlin, New York: Walter de Gruyter.
2. Hoffmann, L. (1998). Fachsprachen: ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft, New York: Halbband Berlin.
3. Wuster E. (1931). Internationale Sprachomung in der Technik. Besonders in der Elektrotechnik, Berlin: VDI.

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ М. П. СТЕЛЬМАХА «ЧОТИРИ БРОДИ»

Кулікова Тетяна Василівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти та гуманітарних дисциплін

Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка, Україна

Купенко Надія Станіславівна

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта

Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка, Україна

Предметом вивчення стилістики є закономірності функціонування мовних засобів мовлення. Стилїстика вивчає виразові засоби мови і використання їх різних функціональних і колоритних різновидах мови [1, с.7].

Основною функцією мови є функція зображувальна у найширшому значенні цього слова: це і використання специфічних засобів словесного зображення епітетів, метафор, синонімів, антонімів, порівнянь, це і використання загальних мовних засобів, їх здатність «живописати» при відтворенні кольорів, звуків, запахів.

Зображальна функція порівнянь виявляється у процесі художньо-образної конкретизації змальовуваного. Найчастіше порівняльні конструкції використовуються для характеристики персонажів – їхньої зовнішності, поведінки, психічного чи фізичного стану. Досліджувані структури також підкреслюють оригінальні ознаки предметів, що оточують дійових осіб. У кожного предмета є певне коло об'єктивно існуючих у мові й свідомості характеристик, проте суб'єктивне сприймання предмета розширює це коло, надає йому своєрідності.

У романі «Чотири броди» при характеристиці порівняльних конструкцій можна виявити різноманітні їх функції. Так, яскраво виділяються порівняння зображального характеру. За допомогою цих синтаксичних конструкцій автор увиразнює характерні риси зовнішності людини, зображає її цілісно й образно. Наприклад: *«мале [хлопчик], немов підбите пташеня, заспішило до хліба»* [2, с.79]; *«похилі, неначе давнина, діди»* [2, с.2]; *«діти горять, наче воскові свічі»* [2, с.60]; *«обличчя [...] подзьобане віспою теж, мов решето»* [2, с.301]; *«татари, як ті чорні хмари»* [2, с.27]; *«хлопець набирався сили, мов дуб у полі»* [2, с.13]; *«пересовуєш ноги, мов колоди»* [2, с.270]; *«розкошує чоловік, як пампук в олії»* [2, с.32]; *«обличчя в нього драгле, кругле, як решето»* [2, с.301] та інші.

Важлива роль у розкритті ідейного задуму автора належить характерологічним порівняльним конструкціям. У романі Михайла Стельмаха «Чотири броди» такі мовні одиниці характеризують персонажів різносторонньо, а також передають внутрішній стан людини. Наприклад: *«полохлива, мов свічка, дружина»* [2, с.18]; *«страхається його, як страхається громовиці»* [2, с.78]; *«погомоніти з вами, наче з рідними»* [2, с.61]; *«вгатила це слово, наче ножа»* [2, с.11]; *«страх з людини робить уже*

не людину, а знаряддя» [2, с.88]; «Магазаник [...] чогось по-дурному завагався» [2, с.79]; «маєш в хаті не господиню, а гвалт на все село і два хутори» [2, с.341].

Також акцентуємо увагу на порівняльні конструкції, які виражають позитивні та негативні риси характеру. До порівнянь, що вказують на позитивні риси характеру, відносимо такі, як: «хмелиною б убивалась біля нього» [2, с.18]; «невеличка машинка [...] сумирним звірятком лежала на [...] березі» [2, с.260]; «Я тобі по-добросусідському сказав» [2, с.34]; «біля тієї хатини, яка по-чайному прокигикала через його дитинство» [2, с.72]; «вміло, покосарськи, махнула косою» [2, с.251]; «по-військовому відповів машиніст» [2, с.263]; «Ольга [...] сіла край столу, по-материнськи дивлячись на гостя» [2, с.287]. Негативні риси характеру дійових осіб автор ілюструє за допомогою таких порівняльних конструкцій: «бундючний, немов індик, барон» [2, с.331]; «татари, як ті чорні хмари» [2, с.27]; «Гнилюк лантухом повалився братам у ноги» [2, с.296]; «як злодій, крадькома реав його» [2, с.73]; «Чорт-із-Свічечкою» [2, с.18], «ворон по-гадючи зашипів крилами» [2, с.308]; «в голові ще й не орано, а пишається, мов свячене поросся» [2, с.126] та подібних.

Зі стилістичного погляду, порівнянням у художньому творі притаманна також емоційно-видільна функція. За її допомогою Михайло Стельмах дає власну оцінку героям. Емоційно-видільна функція активно фігурує у семантичному полі «душевний стан людини». Наприклад: «так глянула на Магазаника, наче він з місяця звалився» [2, с.99]; «метається між ними нутро, немов зацькований заєць» [2, с.275]; «не любов, а неясна тривога материнства» [8]; «Це було сказано – не голосом, а зболілою душею» [2, с.32], «страх їжаком заворушився у чубі» [2, с.75], «катом стоїть страх» [2, с.23].

Яскравіше ця функція порівнянь розгортається в поширених порівняльних конструкціях. Наприклад: «теплий пополудень крізь дерева ловив промінням і тіннями старого, і він ішов між ними, як сама журба» [2, с.252]; «наче коня, осадив здіблену душу і клятим насінням гонору засипав той невизрашний спалах добра, що ворухнувся в ній» [2, с.24]; «він стає біля одвірка, згинається, немов кульбака, кривить поймаковані уста і сердито питає» [2, с.273]; «лихі, мов нечисті, вони ладні вчепитися один в одного, але що це дасть?» [2, с.291], «чи то людина зітхає, як річка, чи річка, як людина?» [2, с.289] тощо.

Таким чином, проаналізувавши функції порівнянь у романі «Чотири броди» М. П. Стельмаха, ми переконалися в тому, що автор – майстер зорових образів. Його порівняння оригінальні, лаконічні й виразні. Вони сприяють збудженню зорової уяви. Митець не тільки творить художню образність, а водночас коментує зображуване та надає читачеві змогу самостійно обдумати, уявити ці картини. Так письменник розвиває та формує в читача різноманітні почуття, уяву.

Список використаних джерел:

1. Коваль, А. П. (1987). Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища шк.
2. Стельмах, М. А. (1981). Чотири броди : Роман. Київ : Дніпро.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ГАЛУЗІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Прокопчук Марія Миколаївна

канд. пед. наук, доцент кафедри мовної підготовки
Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, Україна

Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, наша держава стала на шлях глибоких трансформацій у різних сферах суспільного життя.

За визначенням Програми з англійської мови за професійним спрямуванням (АМПС) метою навчання іноземним мовам для професійного спілкування є формування не окремого набору елементів, а інтегрованої системи умінь і знань, необхідних для ситуативного та професійного спілкування [2]. Під час досягнення цієї мети у майбутніх фахівців формується достатній рівень професійної комунікативної компетентності (ПКК), що складають іншомовні знання, мовні, комунікативно-пізнавальні, мовленнєві навички й уміння загальнотехнічного характеру. Ці знання, навички й уміння забезпечують підготовку до подальшої самостійної роботи з іншомовним матеріалом відповідно до освітніх запитів і гармонійного поєднання навчального процесу та майбутньої професійної діяльності.

Необхідність формування готовності навчатися впродовж життя ставить перед викладачами АМПС нові виклики, зокрема, створення такої методики формування ПКК, яка дозволить студентам здійснити поступовий перехід до умовно повної автономії навчання. Відповідно до результатів опитування вісім основних трендів набувають популярності в галузі вищої освіти, а саме:

- самонавчання як провідна форма отримання освітніх послуг, коли кожна людина отримує можливість самостійно обирати що, коли та як вивчати;
- навчання стає невід'ємною і постійною частиною життєвого циклу, надаючи можливість кожному за власним бажанням змінювати професію відповідно до особистих потреб;
- цифрова та віртуальна форми навчання стануть невід'ємною частиною життя у найближчі десять років;
- навчальні заклади як інституційні об'єкти поступово втрачають соціальну значущість, оскільки не готують до професійної діяльності у відповідності до вимог цільового користувача освітніх послуг, а навчання є занадто дорогими та не враховує індивідуальні потреби особистості;
- навички соціальної взаємодії набувають більш вагомості соціальної цінності порівняно з навичками автоматизації виробництва [3].

Необхідність пошуку нових підходів до навчання АМПС також пов'язано із глобальним інтернет-проникненням у більшу частину сфери професійної діяльності людства. Згідно із результатами моніторингу інтернет-проникнення в Україні, яке на замовлення ІНАУ виконала дослідницька компанія Factum Group, у 2019 році відбулось зростання на 6 - 7% інтернет-користувачів,

переважна більшість населення України віком до 35 років є інтернет-користувачами [1].

Однією з причин такого зростання науковці вважають «смартфонізацію» населення. На сьогодні 22% користувачів виходять в Інтернет винятково за допомогою смартфонів. Разом з тим, використання інформаційних технологій озброює студентів додатковим набором можливостей, які формальна освіта не може забезпечити, а саме: самостійним, на власний розсуд створеним розкладом занять із палітри доступних навчальних курсів онлайн; навчанням відповідно до домінантного типу інтелекту та власних біоритмів активності; повторенням, поверненням у разі необхідності до навчального матеріалу з метою його уточнення, закріплення, проміжного контролю; вихованням волевих якостей особистості (самодисципліни, самоорганізованості); плануванням робочого дня для ефективного використання робочого та вільного часу; контролю часового простору та змісту навчання (внутрішня мотивація) та підвищенням ефективності навчального процесу за рахунок можливостей навчальної програми (зовнішня мотивація); перехід від ролі пасивного об'єкту навчання до активного учасника та творця власного навчального простору.

Нові форми взаємодії учасників навчального процесу, що створюють підґрунтя для технологізації гуманітарної сфери та модернізації процесу підготовки майбутніх фахівців шляхом цілеспрямованої орієнтації її на поглиблений розвиток аналітичних умінь студентів, їх стратегічного мислення, уміння синтезувати отриману інформацію для вирішення професійних проблем, працювати в команді та швидко адаптуватися до змін, застосовувати фахові знання на практиці.

Враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що сучасними викликами у галузі вивченні АМПС є: 1) перехід від накопичення студентами необхідних знань, умінь і навичок впродовж конкретного відрізка часу до формування готовності навчатися впродовж життя; 2) необхідність розробки ефективної методики формування ПКК в АМПС із поглибленим розвитком аналітичних умінь студентів, їхнього стратегічного мислення, уміння синтезувати отриману інформацію для вирішення професійних проблем, працювати в команді та швидко адаптуватися до змін, застосовувати фахові знання на практиці у зв'язку із тотальною технологізацією гуманітарної сфери та модернізацією процесу підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України.

Список використаних джерел:

1. *The Internet penetration grows in Ukraine.* (2019). Retrieved from <https://inau.ua/news/v-ukrayini-znachno-vyrosla-internet-penetraciya>.
2. Bakaeva, G., Borysenko, O., Zuenok, I., Ivanishcheva, V., Klymenko, L., Kozymyrska, T., ...Hodtseva, A. (2005). *English for specific purposes curriculum/* Kyiv, Ukraine: Lenvit.
3. *E-Learning in High Education.* (2014). Retrieved from <https://eua.eu/resources/publications/368:e-learning-in-european-higher-education-institutions.html>

ХУДОЖНЯ СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ АНТИЧНОГО ЕЛЕМЕНТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ДРАМІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Винар Світлана Мирославівна

ст. викладач кафедри романської філології та компаративістики
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
Україна

Античність, її культура та література, як відомо, є провідною складовою європейської культури (поряд з християнством, національним фольклором). Зокрема, європейська література формально (перш за все, на рівні жанрів) зародилася саме в античності. Серед різноманіття античних літературних жанрів на особливу увагу заслуговує трагедія. У нашій розвідці зупинимось лише на двох аспектах: вплив структури античної трагедії на структуру драми епохи fin de siècle та відновлення ролі хору у драмі цього часу (у цьому випадку можна говорити про “реанімацію” хору у структурі драми початку ХХ століття). Для інтерпретації обрані драматична сцена Лесі Українки “Іфігенія в Тавриді” та драматична дія “Сафо” Людмили Старицької-Черняхівської.

Слід зауважити, що у порівнянні з іншими драмами про Іфігенію твір Лесі Українки невеликий за обсягом. Деякі дослідники творчості поетеси вважають його незавершеним. Цю думку, зокрема, висловлює літературознавець А.Гозенпуд; посилаючись на рукопис (Львів, Бібліотека Академії Наук), він вказує, що в “драматичній поемі, крім Іфігенії мусили бути ще дві дійові особи (три актори!) – Орест, Пілад, а також хор дівчат, хор старих городян, хор варварів” [1,38]. Підтвердження того, що первісний задум поетеси був значно ширший, а також того, що Леся Українка намагалася у своїй драмі трансформувати традиції античності ми зустрічаємо у листах Лесі Українки до матері: “Іфігенія” не буде новітньою: в ній буде хор, репліка a parte, і може, навіть, deus ex machina“ [2,10].

Незважаючи на невеликий обсяг твору та зосередження дії навколо лише одного героя – Іфігенії, навколо одного мотиву – сум Іфігенії за батьківщиною, Леся Українка в структурі своєї драми відтворює традиції античності. На подібність композиційних основ античної трагедії і драматичної сцени Лесі Українки (чергування строфи й антистрофи, хорові партії, репліки жриці й відповіді хору) свого часу звернув увагу А.Гозенпуд у книжці про поетичний театр Лесі Українки [1,39].

Проведемо деякі паралелі між функціями хору, неодмінного елементу грецької драми, в античних трагіків та в творі української поетеси. Насамперед, урочистий вихід хору дівчат у білих одежах та зелених вінках у творі Лесі Українки, які співають строфу й антистрофу, виконуючи обрядовий танець навколо статуї богині Артеміди, відіграє роль пароду, тобто вводить нас у дію п’єси. Хор співає хвалу богині Артеміді: *Богине – тасмна, велична Артемідо, / Хвала тобі! / Заступнице міцна коханої Тавриди, / Хвала тобі! / Хвала тобі, потужна, невблаганна / Богине стріл!* [3,165]. Тим самим хор допомагає глядачеві зрозуміти, як глибоко шанують цю богиню місцеві жителі. Він також

коментує вихід Іфігенії, “*богині жриці наймилішої*”, коли та з’являється на сцені. Отже, як і в античній драмі, у Лесі Українки хор виконує подібну роль - своєрідного посередника між актором і глядачами, коментуючи дію п’єси, виражаючи своє ставлення до дійових осіб. Звернемо увагу на те, що Лесья Українка у своїй драмі орієнтується перш за все на трагедії Еврипіда, а не на давню античну традицію (Есхіла, Софокла), де хор нерідко виступав ще й і як окрема дійова особа.

Подібно, як і Еврипід, українська поетеса в центрі уваги ставить особистість, людину. Мабуть, тому в її творі таке значне місце займає монолог Іфігенії. Чергуючись із піснями хору, він нагадує нам структурно епейсодіони в старогрецьких драмах з їх стасимами.

Ще одним важливим моментом, що композиційно зближує твір Лесі Українки з античною драмою, є наявність ексода. Нагадаємо, що в давньогрецькому театрі ексодом називалася заключна частина вистави, коли хор зі співами і танцями покидав сцену. Його роль в даному випадку виконує ремарка. Іфігенія, завершивши свій монолог біля моря, “*тихою, рівною ходою віддаляється в храм*”.

Не лише у зверненні до легендарного образу грецької поетеси Сапфо, а й у виборі самого жанру твору (драматична дія) та у його структурі проявляється вплив античності на творчість Л.Старицької-Черняхівської. Важливим моментом, що структурно зближує драму “Сапфо” з античною трагедією є хорові партії. Спершу тут виступає хор грекинь, який славить богиню Афродіту, тим самим підсилюючи основну думку твору, надаючи ще більшої ваги гімну, який співає в честь цієї богині Сапфо: *Розлягайтесь, пишні згуки,Линьте роєм аж до неба,Голосніше, грайте, ліри,Афродіту славете всі!* [4,44]. Пізніше до них приєднується хор юнаків, що звертається до Гіменея та Афродіти: *І коли Гімен величний / Підійма весільний світоч / І рука в руці тріпоче: / Будь прихильною до нас* [4,53]. Однак, роль хору в творі української письменниці значно менша, ніж у античності. Деяко обмежені його функції також у порівнянні з хором Лесі Українки (“Іфігенія в Тавриді”).

Наведені роздуми свідчать перш за все про те, що антична трагедія своїми найважливішими органічними структурними елементами (хор, ексод, сюжет в цілому) формувала жанр української драми початку ХХ століття. Слід зауважити, що ці висновки стосуються не тільки творів, написаних на основі античних мотивів, але й інших драм (зокрема, текстів Олександра Олеся), структурним елементом яких виступає часто хор.

Список використаних джерел:

1. Гозенпуд, А.А. (1947). *Поетичний театр. (Драматичні твори Лесі Українки)*. Київ: Мистецтво.
2. Українка, Л. (1978). *Зібрання творів у 12 т. (Т. 11: Листи (1898-1902))*. Київ: Наукова думка.
3. Українка, Л. (1975). *Зібрання творів у 12 т. (Т. 1: Поезії)*. Київ: Наукова думка.
4. Старицька-Черняхівська, Л.М. (2000). *Вибрані твори*. Київ: Наукова думка.

СЕКЦІЯ Х. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

ЖІНКА В ПОЛІТИЦІ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ): РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Коротка Неля Анатоліївна

студентка III курсу

Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Логвиненко Валентина Іванівна

Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Роль жінки у суспільстві являє собою суперечливе питання, яке цікавить людство протягом усієї історії його існування. Завжди вважалось, що дискримінація – явище природне, пов'язане з біологічною сутністю жінки, що істотно обмежує потенціал її соціальної активності. У той час, коли чоловік полював, здобував м'ясо чи воював, щоб відстояти територію, жінка обробляла це м'ясо, підтримувала затишок в оселі, облагороджувала побут чоловіка та піклувалася про подовження його роду. Здатність до відтворення життя наклала відбиток на вдачу жінки. Вона є більш розсудливою, обережною у діях, ніж чоловік, бо жінка генетично відчуває відповідальність не тільки за своє життя, а й за безпеку найрідніших, тому жінка ніколи не піде на невинуватий ризик. Однак у Швеції жінка може бути депутатом парламенту і мати 3-4 дітей, які прекрасно виховуються в дитячих садках, де по 5-6 осіб у групі. Відомі представниці «слабкої статі», що прийшли в політику і успішно здійснювали її в інтересах своїх держав. Серед них Маргарет Тетчер (Англія), Моно Алін (Швеція), Мадлен Олбрайт (США), Індіра Ганді (Індія), Беназір Бхутто (Пакистан), Ганді Чиллер (Греція), Мері Робінсон (Ірландія), ГРУ Харлем Брунтланд (Норвегія), принцеса Діана (Англія), королева Біатрікс (Голландія), королева Сільвін (Швеція), Валентина Матвієнко (Росія), Ірина Хакамада (Росія).

Серед причин, що заважають жінці самореалізуватися у політиці можна виділити наступні: слабка мотивація жінки до політичної діяльності обумовлена ґендерними відмінностями політичної соціалізації; особливий життєвий сценарій жінки (материнство); ґендерні стереотипи. Останнім відводиться важливе місце у процесі самореалізації жінки як політика.

Стійкість стереотипів пов'язана з їхнім амбівалентним походженням. З одного боку, стереотипи мають реальне підґрунтя в соціальному та економічному житті суспільства, з другого - сприймання самим суспільством цих стереотипів дещо гіпертрофоване, та свідомо, чи несвідомо, обмежує самореалізацію жінки в політичній сфері. Ґендерний дисбаланс, що існує в політичному середовищі, можна пояснити наступними стереотипами: - жінка

морально не готова займатися політичною діяльністю; - жінка не голосує за жінку; - чоловік-політик знає про проблеми жіноцтва, та не гірше за них самих може запропонувати шляхи вирішення існуючих суперечностей; жінка-політик (як і жінка-домогосподарка) не знає як здобути кошти, тому професійна самореалізація жінки в професійному житті обмежується соціальними комітетами. До аргументів по залученню жінки до політичної діяльності пропоную віднести: жінка має інший досвід та інтереси, порівняно з чоловіком; виключення жінки з політичного сектору – це свідчення дефіциту демократії у країні [2].

Тенденція посилення ролі жінок у політиці аж до обрання їх президентами і прем'єрами поступово стає символом сучасності [2, с. 208].

У німецьких виборчих органах введені квоти на представництво чоловіків і жінок: так, партія Християнського демократичного союзу 30% місць повинні займати жінки, а в партії Зелених - 50%. Квотування існує навіть на рівні земельних рад, тобто в органах місцевого самоврядування. У парламенті Швеції жінки складають 40%, в Норвегії - 9,4%, у Фінляндії - 33,5%, в Данії - 33% [3].

Нобелівська премія миру 2011 року дісталася жінкам: президенту Ліберії Еллен Джонсон-Серліф, ліберійській активістці Леймі Гбові і правозахисниці Тавакуль Карман з Ємену – за «ненасильницьку боротьбу за право жінок на повноцінну участь в зусиллях з досягнення миру». Хоча до цього протягом п'яти років Нобелівську премію миру отримували чоловіки, навіть іноді зовсім віддаленими від мирних дій. Еллен Джонсон-Серліф - перша в історії африканська жінка, демократично обрана на пост президента. Вважається, що війна в Ліберії в 2003 році закінчилася завдяки матері шести дітей Леймі Гбові. У 2002 році вона організувала масовий рух ліберійських жінок за мир. Нарешті, Гбові сама провела переговори з досягнення миру з представниками країн, які підтримували воюючі сторони. І президент країни Чарльз Тейлор, який не поспішав з мирними ініціативами, змушений був піти на перемир'я [3].

На жаль, українське суспільство поки не готове прийняти жінку-політика. Про це свідчать дані чисельних соціальних опитувань, що стали дуже популярними останні кілька років [4]. Причина цього є не лише у нехтуванні правами жінок суспільством, а й у певному небажанні чи страхі самих жінок реалізуватися у доволі «чоловічих» сферах життя, зокрема – політиці. Жінки мають право і мають власний вибір, але вони не завжди ними користаються. Згідно зі світовою класифікацією ООН, Україна за кількістю в парламенті жінок посіла 115 місце зі 145 можливих [4].

Конституція України всім гарантує рівні права, але на практиці дещо інша картина. Наприклад, кількість представників жіночої статі у владі усіх рівнів досить низька. І чим вище орган влади, тим менше жінок ми зустрінемо там. Кількісне представництво жінок у парламенті ВРУ УРСР-36%, поява Шевченко Валентина; незалежність: 1990-3%; 1994-5,7%; 1998-8,1%; 2002-5,1%; 2006-8,5%; 2007-7,6%; 2012-9,7%; 2014-11,1% (за даними висновок гендерно-правової експертизи ЗУ «Про вибори народних депутатів України»). Навіть в органах місцевого самоврядування жінки в основному є лише

заступниками чоловіків-керівників. Недарма існує жарт: «Головна посада жінки – бути заступником чоловіка» [5].

Сучасне суспільство продовжує дотримуватися канонів патріархальної культури, де інститут політики інтерпретується як взаємодія між представниками чоловічої статі. Гендерна теорія намагається довести раціональність пропорційного представництва жінок та чоловіків у системі державного управління.

Список використаних джерел:

1. Нежина, Л. П. (2011). Місце жінки у політиці: кухня чи ешафот. *Соціальна Україна*.
2. Оксамитная, С. О. (2010). *Жінки в політиці: міжнародний досвід для України. Жінки та політика*.
3. Севастова, Ю. І. (2004). *Маргарет Тетчер – скарб Англії*. Львів: Маркс.
4. Менегетти, А. М. (2001). *Женщина третьего тысячелетия*. Москва.
5. Дедеріхс, М. Р. (2014). *Хілларі Клінтон і влада жінок*. Москва. ЦСЕІ

КИТАЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Комяга Катерина Анатоліївна

студентка 1-го курсу магістратури кафедри міжнародних відносин,
викладач китайської мови
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, Україна

Сучасний стан речей у світі вказує на те, що все що нас оточує так чи інакше змінюється під впливом різних чинників. Кліматичні зміни, розвиток науки і техніки, матеріальні та духовні блага, освіта і культура - усе це з плином часу зазнає певних змін. І міжнародні відносини не є виключенням.

Сучасна хвиля глобалізації, яка надшвидкими темпами змінює все на своєму шляху, супроводжується якісно новими процесами та явищами, які ще кілька десятиліть тому було важко уявити у реальному житті. Не оминула впливу сучасних глобалізаційних процесів і система міжнародних відносин: біполярна система, яка панувала більше сорока років, розпалася, а нова досі знаходиться на етапі становлення. На світовій арені з'являються нові актори, цілі та амбіції яких не поступаються могутності та впливу США. Яскравим прикладом є Китайська Народна Республіка, яка зарекомендувала себе як кандидат на світове лідерство ще з 1971 р. (право представляти Китай в ООН перейшло від Республіки Китай (Тайвань) до Китайської Народної Республіки, включаючи місце постійного члена Ради Безпеки ООН). А підтвердила цей статус вступивши до ВТО у 2001 році і продовжує нарощувати силу, яка змушує західних партнерів час від часу "хвилюватися" та приймати необхідні заходи задля підтвердження статусу лідера. [4]

Як і всі відносини між державами, відносини США з Китаєм базуються на

національних інтересах. Як глобальний лідер, Сполучені Штати займають домінуючі позиції в ООН, Світовій організації торгівлі, Світовому банку,

Міжнародному валютному фонді та інших глобальних інститутах. Американська та Китайська політичні культури базуються на різних принципах та підходах, традиціях та історії, що інколи призводить до непорозуміння у ряді питань, які виникають на міжнародній арені.

З кінця Другої світової війни США, безперечно, були світовим гегемоном. Завдяки своїй переважній військовій та економічній силі вони створили ліберальний міжнародний економічний порядок і підтримували його, сприяючи глобальній вільній торгівлі. США раптовим поворотом до протекціонізму під прапором "Америка вперед" в адміністрації Трампа ілюструє "страх США", що їхня гегемонія знижуються щодо зростаючої сили Китаю.

В даний час США та Китай ведуть торгову війну. Важливо відзначити, що рушійна сила торговельної війни між двома найбільшими економіками світу є більш політичною, ніж економічною. Річ в тім, що коли економічний і політичний вплив Китаю у світі по відношенню до США збільшується, зростає страх США щодо влади Китаю. За цих обставин Вашингтон докладає всіх зусиль для ствердження свого світового домінування, стримуючи виклик Китаю до його гегемонії.

Оскільки економічний, технологічний, військовий та політичний підйом Китаю триває, США намагатимуться його стримувати, щоб підтримувати своє глобальне лідерство. Очевидний наслідок цієї гри - посилення конкуренції між Китаєм та США за гегемонію у світі. Таким чином, до тих пір, поки триватиме побоювання США щодо завоювання першості у світі Китаєм, подібний конфлікт між двома гегемоністичними державами може виникнути в майбутньому, навіть якщо поточна торгова війна закінчиться. [2; 3]

На сьогоднішній день розвиток міждержавних відносин та зовнішня політика, яку проводять США та КНР, є одними з ключових факторів становлення міжнародно-політичного розвитку у світі. Співпраця США та Китаю вкрай необхідна для вирішення проблем, які створюють екзистенційну загрозу як для самих КНР та США, так і для всієї планети. Країнам потрібно співпрацювати один з одним, задля ефективного подолання змін клімату, розповсюдження ядерної зброї та інше. Очевидним є факт, що Китай та США і надали матимуть багато відмінностей та залишатимуться конкурентами в багатьох аспектах. Але задля безпеки та стабільності на регіональному і глобальному рівнях лідерам США та КНР потрібно шукати шляхи примирення, використовувати існуючі та створювати нові механізми для співпраці.

Завдання, яке стоїть перед США, полягає в тому, щоб знайти відповідь на наступне питання: чи зможуть вони співіснувати з потужним Китаєм. Важливою частиною цього повинна бути внутрішня політика США, вирішення власних економічних та політичних проблем, які в той чи інший спосіб стають на заваді "здоровому" розвитку відносин між країнами. Не менш важливою є співпраця з союзниками та іншими партнерами, щоб краще стримувати Китай. Тільки в такому випадку можливо досягти балансу сил та більш-менш

стабільного розвитку міждержавних відносин [1].

Список використаних джерел:

1. *Gewirtz Paul D. Can the US-China crisis be stabilized? As US-China relations reach a crisis point, strategic thinking is dangerously absent.* Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/06/26/can-the-u-s-china-crisis-be-stabilized/>
2. *Kim Min-hyung. A real driver of US–China trade conflict. The Sino–US competition for global hegemony and its implications for the future.* (2019). *International Trade, Politics and Development* Vol. 3 No. 1, . 36- 37
3. *Zhang, Xiansheng. A Realist Interpretation Of U.S.Relations With China.* (2010). *Electronic Theses and Dissertations.*
4. Вартазарова Л.С., Кобринская И.Я. (2018). США–Китай: борьба двух стратегий и практик мирового лидерства. М.: ИМЭМО РАН.

СЕКЦІЯ XI. ЮРИДИЧНІ НАУКИ

KOORDINERINGSNORMER I KONGERIGET NORGE

Aleksei Maksurov

kandidat til juridiske vitenskaper, professor, foreleser ved Institutt for teori og historie om stat og lov ved det føderale statlige budsjettpedagogiske instituttet «*Yaroslavl State University oppkalt etter PG Demidov*», Russland
Foredragsholder ved Sorbonne universitet i Paris, Frankrike

Den norske grunnloven [1] inneholder regler for harmonisering og forlik.

Imidlertid gjelder disse reglene generelt samtykke fra Stortinget eller Kongen til visse handlinger. Gitt mangelen på en mekanisme for påfølgende koordineringssamhandling i Grunnlovens normer og samtidig utstedelse av slikt samtykke, kan ikke disse Grunnlovens normer betraktes som koordinering i ordets moderne forstand [2].

I henhold til artikkel 11, "Kongen må således forbli i kongeriket og kan ikke uten Stortingets samtykke være utenfor det i mer enn seks måneder på rad. Ellers mister han retten til kronen. Kongen kan ikke akseptere en annen krone eller regjering uten samtykke fra Stortinget, som krever to tredjedeler av stemmene i dens sammensetning."

I kraft av artikkel 25, "Størrelsen på rikets militære styrker kan ikke økes eller reduseres uten Stortingets samtykke. Stortinget samtykker i bruken av Rikets militære styrker utenfor Norge, så vel som til å tiltrekke utenlandske militære styrker til kongeriket, med mindre et slikt engasjement tar sikte på å avvise et angrep på landet."

Artikkel 36 sier at "En prinsesse eller prins med rett til å arve kronen i Norge ikke kan gifte seg uten kongen samtykke. De kan heller ikke godta kronen til en annen stat uten samtykke fra kongen og to tredjedeler av representantene for Stortinget."

Som følger av artikkel 93, "For å opprettholde fred og internasjonal sikkerhet eller nasjoners samarbeid, har Stortinget 3/4 flertalls rett til å bli enige om å overføre deler av sin myndighet til en internasjonal organisasjon der Norge deltar eller vil delta. Makt til å endre grunnloven kan ikke delegeres. For å ta en slik beslutning, samt å endre grunnloven, er tilstedeværelsen av minst 2/3 av stortingsmedlemmene nødvendig."

Dermed mener vi at Norges forfatningslov bruker koordineringsmekanismer for å implementere lovlig regulering, men denne typen bruk kan være bredere.

Spesielt vil det være mulig å sørge for samordningskompetanse fra utøvende myndigheter, lokale myndigheter.

Følgelig vil det samtidig være nødvendig å etablere former for samordning av samhandling (grupper, komiteer og andre), metoder og virkemidler for koordinering, områder og sfærer der det er mulig (tillatt), og hvor lovlig regulering etter koordineringsmetoder er uakseptabelt.

Selve godkjenningsprosessen skal beskrives i de prosessuelle (organisatoriske, prosessuelle) normene.

Det ville være mulig å etablere juridisk ansvar for ikke-gjennomføring av samordningsvedtak (for eksempel avskjed).

Nyhetene vi foreslo ville øke effektiviteten av lovregulering i Kongeriket Norge.

Referencer:

1. *Konvensjonen av Kongeriket Norge.* Retrieved from <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Norway&language=e>
2. Maksurov A.A. (2019). *Koordinering av juridiske teknologier i europeiske land.* M., Infra-M.

ДО ПИТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Головачук Наталія Миколаївна

викладач правничих дисциплін

коледж технологій, бізнесу та права СНУ імені Лесі Українки, Україна

В умовах інформаційного суспільства система державного управління України не відповідає її потребам. Євроінтеграційні прагнення України передбачають нову форму взаємодії влади і суспільства шляхом впровадження електронного урядування.

Електронне урядування — форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [1].

В Україні електронне урядування знаходиться на стадії становлення, що робить актуальним вивчення методів та форм державного управління й державної політики в умовах інформаційного суспільства.

Для переходу до е-урядування необхідно, щоб:

– органи влади використовували Інтернет та надавали інтерактивні послуги, які дадуть змогу фізичній особі або юридичній особі, зайшовши на відповідний офіційний веб-сайт, заповнити різноманітні форми, бланки, ставити запитання, призначати зустрічі, шукати роботу тощо. Зворотній зв'язок забезпечувався через електронну пошту;

– була можливість отримання адміністративних послуг через Інтернет (електронні послуги): отримання ліцензій, дозволів, довідок, подання на реєстрацію декларацій, сплата штрафів, звернення за соціальними питаннями тощо. Це, своєю чергою, вимагає підвищення безпеки інфраструктури е-урядування, що можна, як правило, досягти шляхом комплексної системи захисту інформації, застосування електронних підписів, сертифікатів тощо;

– органи влади створювали спеціальні веб-портали, які дали б змогу переходити від однієї служби до іншої без необхідності знову посвідчувати свою особу [2].

Функціонування в Україні окремих елементів електронного урядування вже сьогодні сприяє позитивним змінам у всіх сферах життя суспільства, забезпечуючи:

- доступ громадян до інформації державних органів за допомогою сучасних інформаційних технологій;
- прозорість діяльності та відкритість органів влади;
- підвищення якості надання адміністративних послуг;
- економію часових та матеріальних ресурсів урядів, громадян, бізнесу;
- деперсоніфікацію взаємовідносин з державними чиновниками громадян та представників бізнес-структур;
- можливість цілодобового отримання адміністративних послуг;
- підвищення рівня демократії в державі.

Висновки. Отже, впровадження електронного урядування забезпечує відкритість і прозорість діяльності органів публічної влади, підвищує довіру громадян до влади та забезпечує більш ефективне і менш витратне адміністрування.

Список використаних джерел:

1. *Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні* (Розпорядження Кабінету Міністрів України). № 649-р. (2017). Вилучено з: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250287124>.
2. Соломко Ю. (2018). Електронне урядування: поняття, сутність, принципи та напрями розвитку. *Ефективність державного управління*, 2 (55), Ч 1, 135-143. Вилучено з: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_55/fail/16.pdf.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЖИТЛОВИМИ ПРИМІЩЕННЯМИ ДЛЯ ПОСТІЙНОГО ПРОЖИВАННЯ ШЛЯХОМ НАДАННЯ ЖИТЛА, ВИКЛЮЧЕНОГО З ЧИСЛА СЛУЖБОВОГО

Мельник Анна Романівна

аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Згідно з пунктом 8 статті 12 Закону України військовослужбовці, які мають вислугу на військовій службі 20 років і більше, у разі звільнення з військової служби за станом здоров'я, віком, у зв'язку із скороченням штатів, а також звільнені з військової служби особи, які стали особами з інвалідністю I чи II групи, члени сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби, мають право на безплатне одержання у приватну власність жилого приміщення, яке вони займають у будинках державного житлового фонду [1].

Відповідно до абзацу третього пункту 3 Порядку забезпечення

військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 року № 1081 (далі – Порядок забезпечення житловими приміщеннями) забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житлом для постійного проживання провадиться шляхом надання один раз протягом усього часу проходження військової служби житла новозбудованого, виключеного з числа службового, вивільненого або придбаного у фізичних чи юридичних осіб, надання кредиту для спорудження (купівлі) житла [2].

Пунктом 11 Порядку забезпечення житловими приміщеннями, житлове приміщення виключається з числа службового, якщо відпала потреба в його використанні, а також якщо в установленому порядку його виключено з числа житлових приміщень. Виключення житлового приміщення з числа службового провадиться згідно з рішенням виконавчого органу районної, міської, районної у місті ради за клопотанням начальника гарнізону, командира військової частини та квартирно-експлуатаційного органу [2].

Аналогічну норму містить і Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в Українській РСР, затверджене постановою Ради Міністрів УРСР від 4 лютого 1988 року № 37, згідно з пунктом 6 якого сам по собі факт проживання в службових жилих приміщеннях робітників і службовців, які припинили трудові відносини з підприємством, установою, організацією, не є підставою для виключення цих приміщень з числа службових [3].

Військові частини не завжди погоджуються виключати житлове приміщення з числа службових, мотивуючи відмову тим, що потреба в використанні конкретної службової квартири не відпала. З метою захисту своїх житлових прав, військовослужбовці звертаються до суду. Рішення судів з таких спорів досить неоднозначні.

Так, Шевченківський районний суд м. Львова в рішенні по справі № 465/7394/18 за позовом колишнього військовослужбовця до Квартирно-експлуатаційного відділу міста Львова, третьої особи Міністерство Оборони України, виконавчий комітет Львівської міської ради про зобов'язання до вчинення дій (подати клопотання про виключення його службової квартири з числа службових) дійшов висновку, що «внаслідок бездіяльності відповідача, позивач фактично позбавлений можливості реалізувати свої права на житло, що є порушенням житлових прав у розумінні ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [4] і прийняв рішення зобов'язати Квартирно-експлуатаційний відділ міста Львова подати до виконавчого комітету Львівської міської ради клопотання про виключення з числа службових спірну квартиру.

Іншого висновку дійшов Вищий адміністративний суд України в ухвалі від 30 травня 2013 року по справі № К/9991/64825/11, згідно з яким “прийняття рішення щодо виключення житлового приміщення з числа службового є правом, а не обов’язком власника, а також свідчить про те, що однією з обов’язкових умов для виключення житла з числа службового є відсутність необхідності у використанні його в якості службових” [5].

Аналогічної позиції притримався Київський апеляційний адміністративний суд у справі № 826/14419/15 від 26 січня 2016 року, встановивши, що “оскільки в матеріалах справи відсутні докази того, що відпала необхідність використання квартири позивача як службової, клопотання командира військової частини, погодженого з квартирно-експлуатаційним органом про виключення квартири позивача з числа службових, відсутні підстави для задоволення позову” [6].

Вважаємо, що таке неоднакове застосування судами норм права в сфері виключення жилих приміщень з числа службових створює передумови для порушення житлових прав військовослужбовців та членів їх сімей, що є неприпустимим та потребує подальшого законодавчого врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей (Закон України) № 2011-XII (1991). Вилучено з <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>.
2. Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців а членів їх сімей житловими приміщеннями (Постанова Кабінету Міністрів України) № 1081 (2006) Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1081-2006-%D0%BF>.
3. Про службові жилі приміщення (Постанова Ради Міністрів УРСР) № 37 (1988) Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-88-%D0%BF>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень (2020). Вилучено з <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82519066>.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень (2020). Вилучено з <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31643362>.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень (2020). Вилучено з <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55406941>.

ЗАКОНОТВОРЧІСТЬ У ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ

Новікова Світлана Вікторівна

здобувач вищої освіти факультету публічного управління та адміністрування
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Україна

Актуальність теми. Правова політика, як і політика взагалі, є частиною діяльністю держави, яка проявляється у формах правотворчості і правозастосування. Особливістю правової політики є те, що вона невід'ємно пов'язана з багатьма іншими правовими явищами, що, з одного боку, зумовлює суттєві труднощі для її пізнання та наукового опису, а з іншого - дозволяє прослідкувати максимум можливих взаємозв'язків [1].

У сучасних умовах (реформування) розбудови демократичної, соціальної, правової Української держави вельми актуальною залишається проблема створення ефективної системи національного законодавства. У реалізації цього завдання важливою є роль різних інституцій, проте важлива роль відводиться державі в особі відповідних органів влади. Саме держава викликає регулювати різні сфери суспільного та державного життя покладено на державу, в тому числі через формування правової політики, а також її особливого напрямку - законотворчої політики, спрямованої на побудову ефективної системи національного законодавства.

Законотворчість на мою думку потрібно розглядати не лише як правовий процес, але й як процес управління, складовими якого є: суб'єкт управління - органи державної влади, що координовано здійснюють управління законотворенням; об'єкт управління - діяльність суб'єктів та учасників законотворчої діяльності, яка потребує цілеспрямованого впливу на етапах розроблення, розгляду, прийняття законів і введення їх у дію; мета управління - налагодження ефективного та самокерованого механізму законотворення; результат управління (управлінське рішення) - закон; зв'язки між суб'єктом та об'єктом (прямі та зворотні); засоби і технології управління (наукове, інформаційне, кадрове, фінансове, правове забезпечення тощо); планування, координація і контроль у процесі здійснення законотворчої діяльності.

Законотворчість ефективна, якщо вона відповідає свої основній цілі - вирішенню економічних, політичних, екологічних, соціальних, етнічних та інших завдань згідно з вимогами Конституції. Ця ціль реалізується шляхом виявлення суттєвих потреб в законодавчому регулюванні, виробленні і своєчасному виданні законів, які регламентують відповідні сфери суспільних відносин в інтересах всієї країни та її населення, а також за умови органічного входження даного закону в систему законодавства. Через ефективну законотворчість досягається ефективність правової політики.

Задля науково-теоретичного обґрунтування механізмів взаємодії та тенденцій розвитку правової політики та законотворчості, а також розробки наукових рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання у сфері взаємодії законотворчості та правової політики необхідно вирішити наступні

завдання:

- 1) надати загальну характеристику законотворчості;
- 2) висвітлити нормативно-правове регулювання законотворчості в Україні;
- 3) з'ясувати сучасний стан законотворчості в Україні;
- 4) визначити поняття, особливості та суб'єктів правової політики;
- 5) дослідити особливості законотворчої політики як особливого напрямку правової політики;
- 6) розкрити систему механізмів взаємодії правової політики і законотворчої діяльності в Україні;
- 7) обґрунтувати сучасні тенденції розвитку правової політики і законотворчої діяльності в Україні;
- 8) з'ясувати роль законотворчості у правовій політиці [1].

Теоретична та практична значущість досліджуваної проблематики обумовлена основним призначенням, яке покликане виконувати закон, - регулювати суспільні відносини в державі. Останнім часом посилилася негативна тенденція до надмірного збільшення кількості прийнятих законів, разом із тим одночасно погіршилася їхня якість. Для того, щоб закони були належної якості, а їх приписи виконувалися усіма суб'єктами, необхідно налагодити ефективні механізми взаємодії правової політики та законотворчої діяльності [1].

Проаналізувавши нормативно-правову базу, яка є підґрунтям державного регулювання законотворчої діяльності в Україні, свідчить про відсутність концептуального підходу до системного регулювання законотворчості з боку держави. По-перше, це пов'язане з тим, що суб'єкти законотворчої діяльності мають різний обсяг повноважень на тій чи іншій стадії законотворчого процесу, а тому діють самостійно та неузгоджено. По-друге, нормативно-правова база, яка регулює законотворчу діяльність в Україні, є громіздкою і значною мірою застарілою; норми, які регламентують законотворчу діяльність, розміщені у великій кількості нормативних актів, а тому вони не завжди виконуються суб'єктами законопроекування. По-третє, не розроблені та не затверджені на законодавчому рівні загальні вимоги щодо якості законопроектів та правила законодавчої техніки. На сьогоднішній день вони мають рекомендаційний характер, а, отже, їх дотримання залежить від рівня професійної підготовки фахівців з нормопроекування та свідомості й сумління суб'єктів законодавчої ініціативи. По-четверте, відсутнє загальнодержавне довгострокове та поточне планування законопроектних робіт та поетапний перегляд норм діючого законодавства. Все це свідчить про необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання самої законотворчої діяльності в Україні, яке повинно охопити три предметні сфери (площини): законотворчої політики, організації законотворчого процесу та законодавчої техніки.

Метою удосконалення нормативно-правового регулювання законотворчості в Україні має стати підвищення якості одержаного в результаті законотворчого процесу нормативно-правового матеріалу. Цього можливо досягнути завдяки чіткості, однозначності, узгодженості між собою приписів нормативно-правових актів, які регулюють законотворчість, та ефективній діяльності держави, спрямованій на реалізацію цих положень на практиці.

Для законотворчої діяльності в Україні характерні такі проблеми, які вказують на тенденції її розвитку:

- відсутність належної державної політики у сфері законотворчості, за якої суспільні інтереси превалювали б над потребами окремих політиків, призводить до хаотичного розвитку системи законодавства;

- відсутність базової юридичної освіти (тим паче спеціалізованої з нормотворчої (законотворчої) діяльності) у переважній більшості розробників законопроектів призводить до багатьох помилок, які зустрічаються не лише у законопроектах, але й діючих законах;

- непоодинокі випадки свідомого нехтування суб'єктами права законодавчої ініціативи питанням визначення предмету законодавчого регулювання (ст. 92 Конституції України);

- незадовільний стан діяльності парламенту з систематизації законодавства, зокрема проведення кодифікаційних робіт, що обумовлено неналежним рівнем наукового осмислення, відсутності послідовності у проведенні кодифікації національного законодавства;

- відсутність Загальнодержавної програми прогнозування та планування законотворчої діяльності, що спричиняє відсутність будь-якого заздалегідь сформованого плану роботи всіх суб'єктів законотворчої діяльності;

- проблема співвідношення якісного та кількісного показників в процесі законотворчої діяльності в Україні.

Позиціонування України як демократичної, правової та соціальної держави, а також проголошений курс на євроінтеграцію визначають сучасні тенденції розвитку законотворчості, правової політики, вектор яких спрямований на вдосконалення національної системи законодавства, здатної до виконання державних пріоритетів. По суті основний механізм цих процесів - законотворча діяльність, яка має сприяти активним, глибинним та історично значущим суспільним перетворенням.

Отже, тенденції розвитку суспільства детермінують тенденції розвитку та змін правової політики та законотворчої діяльності, які повинні забезпечувати цілеспрямованість, системність і економічність правової політики та законотворчості; втілювати прогресивний світовий досвід законотворення; мати під собою відповідне наукове підґрунтя; забезпечити виправдання соціальних очікувань.

Список використаних джерел:

1. Лопушаньски, А.А. (2015). *Авова політика і законотворчість: механізм взаємодії та тенденції розвитку* (дис. ... канд. юрид. наук). Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, Україна.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ У ПОСЯГАННЯХ НА ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Коротюк Оксана Вікторівна

кандидат юридичних наук, докторант кафедри
кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У сучасному світі об'єкти права інтелектуальної власності займають особливе місце у суспільному житті. У зв'язку з цим дослідження особливостей кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності видається доцільним і своєчасним. Деякі питання, пов'язані із визначенням об'єкта кримінально-правової охорони у посяганнях на об'єкти права інтелектуальної власності були розглянуті у роботах Берзіна П. С.¹, Нерсесяна А. С.², Харченко В. Б.³ та деяких інших науковців. Проте, питання кримінально-правової охорони цих об'єктів і визначення компонентів об'єкта кримінально-правової охорони на сьогоднішній день досліджені недостатньо. Отже, необхідним видається розглянути ці питання.

Необхідно відзначити, що основні поняття, які використовуються у кримінально-правових нормах, за допомогою яких здійснюється кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності, відносяться до категорій не кримінального, а інших галузей права. Це пояснюється тим, що правове регулювання правовідносин інтелектуальної власності здійснюється за допомогою норм різногалузевого законодавства, а саме: цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, митного та ін.

Кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за посягання на об'єкти права інтелектуальної власності, включають у себе банкетну диспозицію. У літературі відзначено, що у таких випадках частина кримінально-правової норми фактично міститься і в іншогалузевих джерелах права⁴. У зв'язку із цим, відзначається про те, що «при застосуванні бланкетних диспозицій зміст кримінально-правового діяння визначається як законом про кримінальну відповідальність, так і нормами інших галузей права. Останні не замінюють норми кримінального права, а виконують у таких

¹ Берзін П. С. Джерела карного законодавства Австрійської та Австро-Угорської імперій, що застосовувались на українських землях / П. С. Берзін // Вісник кримінального судочинства. – 2018. - №1. – С. 68 – 76; Берзін П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник : у 3-х т. – Т. I. Загальні засади / П. С. Берзін. – 2-ге вид. виправ. та доп. – Київ : ВД "Дакор", 2019. – 562 с.

² Нерсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності: Монографія. – Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. – 192 с.

³ Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні: монографія / В. Б. Харченко. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 480 с.

⁴ Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / Г. З. Яремко; за ред. В. О. Навроцького. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 432 с. – 27 – 43.

випадках «субсидіарну», конкретизуючу функцію⁵». Слід також враховувати, що структурною особливістю кримінально-правової норми (зокрема, диспозиції у статті КК України) є те, що «частина кримінально-правової норми, яка є диспозицією для громадян, одночасно є гіпотезою для держави і державних органів»⁶.

Поведінка людини закріплюється у кримінально-правових нормах таким чином: заборонаю здійснення певних дій (бездіяльності); пасивним обов'язком утриматися від дій або вчинити певні дії; зобов'язанням понести відповідальність у разі порушення встановленої заборони; правом на здійснення діяльності (виконання чи невиконання певних дій), що не охоплюється кримінально-правовими нормами (визнається дозволеною) або дозволом на вчинення дій (бездіяльності), що визнаються допустимими. Тобто «кримінально-правова норма встановлює конкретні права і обов'язки учасників суспільних відносин, що утворюють предмет кримінально-правового регулювання – індивіда (законослужняного або такого, що скоїв злочин) та держави. Саме ця властивість кримінально-правової норми дозволяє їй виступати у якості міри правової оцінки поведінки учасників суспільних відносин як кримінально-правомірної або кримінально-протиправної»⁷.

Особливості кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності можна визначити, виходячи з наступного.

По-перше, виникнення і припинення кримінально-правової охорони відбувається із настанням юридичних фактів виникнення і припинення правової охорони об'єкта права інтелектуальної власності. У свою чергу, правова охорона залежить від створення та існування об'єкта права інтелектуальної власності, відносно якого виникають права та обов'язки суб'єктів і, відповідно, існують правовідносини інтелектуальної власності. Отже, строк існування кримінально-правової охорони об'єкта права інтелектуальної власності пов'язаний із загальним строком правової охорони відповідного об'єкта, тобто триває з моменту створення об'єкта права інтелектуальної власності до моменту припинення прав на об'єкт.

По-друге, визначення обсягу кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності потребує врахування наступного: 1) встановлення кола об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються кримінально-правовими нормами; 2) встановлення належного суб'єкта права інтелектуальної власності; 3) визначення заборонених (дозволенних) дій, бездіяльності або належного (дозволеного) способу використання об'єкта права інтелектуальної власності; 4) визначення прав на об'єкт, що можуть бути порушені внаслідок злочинного посягання.

⁵ Крайник Г. С. Норми Кримінального кодексу України з бланкетними диспозиціями у сфері забезпечення використання технічних систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7078/1/Kraynik_309.pdf.

⁶ Скажун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с. – С. 288.

⁷ Кропачев Н. М. Механізм уголовно-правового регулювання: диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук в форме научного доклада: специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Кропачев Николай Михайлович; Санкт-Петербургский государственный университет. – Санкт-Петербург, 2000. – 60 с. – С. 16.

По-третє, межі кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності пов'язані із встановленням «криміноутворюючих ознак» відповідних діянь, що являють собою необхідний, достатній та стабільний склад відповідних правових значень, який є закономірним для змісту певного правового поняття (терміну). Наприклад, М. І. Хавронюк вказує на можливість здійснення криміналізації окремих діянь тільки за умови, що їх кримінально-правова характеристика включає необхідні криміноутворюючі ознаки (мета, спосіб вчинення злочину, суспільно-небезпечні наслідки, предмет злочину, місце, час і обстановка, ситуація вчинення діяння тощо). Якщо жодна з цих ознак відсутня, то немає підстав говорити про те, що таке діяння є суспільно небезпечним⁸. У такому випадку, розуміння змісту зазначених діянь обов'язково передбачає розкриття їх криміноутворюючих ознак, за відсутності яких поведінка не може бути визнана злочинною.

Поділяючи позицію, згідно з якою об'єктом злочину є соціальні цінності, які включають п'ять класів компонентів, а саме: потерпілих; їхні інтереси та права; соціальні зв'язки; предмети (матеріалізовані блага); нематеріалізовані блага, які належать потерпілим⁹, а об'єктом кримінально-правової охорони є ті цінності, які законодавцем беруться під охорону шляхом прийняття кримінально-правової норми, тобто цінності, які потенційно можуть стати об'єктом злочину (злочинного посягання)¹⁰, відзначаю, що будь-який злочин здійснює негативний вплив на певну частину всіх охоронюваних законом суспільних цінностей, охорона і забезпечення яких створює правопорядок у державі. Співвідношення згаданих понять визначив О. О. Дудоров наступним чином: «якщо об'єктом кримінально-правової охорони варто визнавати ті цінності, які забезпечуються кримінально-правовою охороною, то звернення до поняття об'єкта злочину є виправданим для з'ясування антисоціальної спрямованості злочинного посягання і характеру заподіяної ним шкоди»¹¹.

Враховуючи вищевикладене, **об'єктом кримінально-правової охорони є наступні соціальні цінності:** 1) потерпілі (суб'єкти права інтелектуальної власності, а саме – створювачі об'єктів права інтелектуальної власності, а також інші особи, яким належать права на об'єкти і/або які можуть надавати дозвіл на використання об'єкта та/або забороняти його використання); 2) права, свободи та інтереси суб'єктів права інтелектуальної власності, що стосуються об'єкта інтелектуальної власності; 3) соціальні зв'язки, що існують між суб'єктами права інтелектуальної власності, а також іншими особами, і засновуються на встановленому законодавством (належному) порядку

⁸ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с. – С. 188 – 189.

⁹ Фесенко С. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: спеціальність 12.00.08 / Фесенко Євгеній Володимирович; Національна академія внутрішніх справ України. – Київ, 2004. – 426 с. – С. 89.

¹⁰ Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення / П. П. Андрушко // Адвокат. – 2011. – №12. – с. 3 – 10. – С. 10.

¹¹ Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Дудоров Олександр Олександрович; Луганський державний університет внутрішніх справ. – Луганськ, 2007. – 513 с. – С. 57.

впровадження в обіг та використання об'єктів права інтелектуальної власності, а також реалізації будь-яких інших правомочностей щодо об'єкта права інтелектуальної власності, у процесі здійснення яких задовольняються майнові та немайнові інтереси учасників правовідносин інтелектуальної власності, суспільні та державні інтереси; 4) нематеріалізовані і матеріалізовані блага, до яких відносяться об'єкти права інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Андрушко, П. П. (2011). *Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення*. Адвокат, №12, с. 3 – 10.
2. Берзін, П. С. (2018). Джерела карного законодавства Австрійської та Австро-Угорської імперій, що застосовувались на українських землях. *Вісник кримінального судочинства*, №, 1 С. 68 – 76;
3. Берзін, П.С. (2019). Кримінальне право України. Загальна частина : підручник : у 3-х т. – Т. I. Загальні засади / П. С. Берзін. – 2-ге вид. виправ. та доп. – Київ : ВД “Дакор”.
4. Дудоров, О. О. (2007). Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: Луганський державний університет внутрішніх справ). Луганськ.
5. Крайник, Г. С. *Норми Кримінального кодексу України з бланкетними диспозиціями у сфері забезпечення використання технічних систем*. Вилучено з http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7078/1/Kraynik_309.pdf.
6. Кропачев, Н. М. (2000). *Механизм уголовно-правового регулирования*: (дисертація на соискание ученой степени доктора юридических наук Санкт-Петербургский государственный университет).
7. Нерсесян, А. С. (2010). *Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності*. Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права.
8. Скакун, О. Ф. (2001). *Теорія держави і права: Підручник / Пер. 3 рос.* – Харків: Консум.
9. Фесенко, Є. В. (2004). *Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони*: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: Національна академія внутрішніх справ України.
10. Хавронюк, М. І. (2006). *Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації*. Монографія. – К.: Юрисконсульт.
11. Харченко, В. Б. (2011). *Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні*.: ХНУ імені В. Н. Каразіна.
12. Яремко, Г. З. (2011). *Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В ФОРМІ ПЕРЕХОДУ НА БІК ВОРОГА

Левчук-Микитюк Алла Олександрівна
аспірант

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Кваша Оксана Олександрівна

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу
проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Україна

Зовнішня сторона злочинів дуже складна та має чимало дискусійних моментів, які певним чином впливають на застосування норм і законотворчу діяльність. В порівнянні з іншими елементами складу злочину, саме об'єктивна сторона містить найбільше інформації, потрібної для кваліфікації діяння. А тому, її детальне дослідження вкрай важливе для всебічного пізнання складу злочину в цілому.

Однією з форм прояву об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 111 КК України, є перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту.

Варто зауважити, що в системі національного законодавства України відсутнє тлумачення терміна «ворог». Так, в одному із словників української мови подається значення ворога як того, хто перебуває в стані ворожнечі, боротьби з ким-небудь, недруга, супротивника [1]. Вчені в галузі кримінального права О.Ф. Бантишев та В.С. Картавцев визначають ворога як збройні сили (їх формування і підрозділи), а також представників держав, з якою Україна вимушена бути в стані війни чи збройного конфлікту [2]. В свою чергу, Н.С. Кончук під ворогом розуміє військового супротивника, неприятеля (державу чи організацію), які проводять чи готують збройну боротьбу проти України [3]. Виходячи з даних тверджень, ворогом виступає інша держава. Відсутність ворожої сторони, в свою чергу, виключає кваліфікацію вчиненого при переході на цю сторону в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, як державну зраду.

У зв'язку з вищевикладеним, під кримінально-правовим поняттям «ворог» варто розуміти військового агресора (іноземну державу (и), квазідержавні утворення, терористичне угруповання, не передбачене законом внутрішньодержавне військово формування, найманців та сепаратистів), який готує або вчиняє проти України акти збройної агресії.

Особливістю цієї форми державної зради є те, що вона може бути вчинена лише в умовах воєнного стану або, хоча й у мирний час, але в період збройного конфлікту. Проте на практиці визначення змісту таких об'єктивних ознак державної зради, як «умови воєнного стану» та «період збройного конфлікту» викликає ряд труднощів, насамперед, через відсутність їх чіткого тлумачення в законодавчих актах.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, воєнний стан – це особливий правовий режим,

що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4]. Даний Закон також визначає правову основу введення воєнного стану, якою поряд з Конституцією України та зазначеним Законом є указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, що затверджується Верховною Радою України та негайно оголошується в ЗМІ чи оприлюднюється в інший спосіб.

Кримінально-правова література містить такі ознаки воєнного стану при державній зраді: нормативно-правова (наявність нормативно-правового акту про оголошення воєнного стану); ситуаційна (оголошення про воєнний стан у засобах масової інформації); територіальна (місцем вчинення злочину є територія України або окрема її місцевість, на якій оголошено воєнний стан, або територія іншої країни, на якій знаходиться військовослужбовець національних збройних формувань, що беруть участь у заходах, пов'язаних із проголошенням воєнним станом); часова (дія відповідного нормативно-правового акту на час учинення злочину).

Поняття ж збройного конфлікту, передбачене у Воєнній доктрині України, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 року. [5]. Так, збройний конфлікт – це збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт). Таким чином, дане тлумачення збройного конфлікту вказує на існування двох його видів: міжнародного та внутрішньодержавного. І хоча опосередковано дана норма вказує на можливу присутність іншої держави у випадку внутрішнього збройного конфлікту, проте в повній мірі не охоплює ситуацію, що склалася в Україні в 2014 році у зв'язку з окупацією РФ окремих територій нашої держави та триває дотепер.

Збройний конфлікт міжнародного характеру розглядають як зіткнення між збройними силами держав усупереч міжнародно-правовій забороні війни як засобу вирішення суперечок між державами. Такі конфлікти характеризуються інтенсивністю ведення бойових дій та відносною нетривалістю в часі [6]. Натомість, збройним конфліктом неміжнародного характеру називається збройне протистояння, що має місце в межах території держави. У такому протистоянні, з одного боку, беруть участь Збройні Сили України або інші законні формування, а з іншого – незаконні воєнізовані або незаконні збройні формування (повстанці, заколотники, революціонери, сепаратисти) [7].

Таким чином, відсутність в системі національного законодавства чіткого визначення поняття «змішаного збройного конфлікту», що об'єднувало б

міжнародний та внутрішній збройні конфлікти, є значним недоліком правового регулювання у сфері національної безпеки.

Загалом, в реаліях сьогодення, обстановку як обов'язковий елемент складу державної зради в формі переходу на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту визначити непросто, адже воєнний стан на території України за 5 років агресії РФ відносно України, вводився лише в листопаді 2018 року строком на 30 діб, а наявність збройного конфлікту, взагалі, законодавчо не визначено. Власне, саме низький рівень нормативного регулювання даного питання і призводить до виникнення проблеми кваліфікації зазначеної форми прояву злочину передбаченого ст. 111 КК України, та, відповідно, унеможлиблює призначення належного покарання винній особі.

Отже, проведеним аналізом об'єктивної сторони державної зради, що проявляється у переході на бік ворога, встановлено, що особливістю такої форми є умови воєнного стану або періоду збройного конфлікту, котрі в цілому характеризують час, місце й обстановку вчинення даного злочину. При цьому, умови воєнного стану можуть бути проголошені як у мирний, так і не в мирний час, а порядок їх проголошення чітко визначений нормами чинного законодавства, на відміну від періоду збройного конфлікту.

Таким чином, зазначені висновки беззаперечно зумовлюють необхідність вивчення особливостей державної зради, з метою розробки комплексних змін законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Author, A. A. Buryachok, G.M. Hnatyuk (1970). Slovnnyk Ukrainskoi Movy V 11 T. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. (Vol. 1, pp. 799). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
2. Author, O.F. Bantyshev, V.S. Kartavtsev (2009). Rozdil I Osoblyvoi Chastyny. Zlochyny Protvy Osnov Natsionalnoi Bezpeky Ukrainy. Naukovo-praktychnyi Komentar Do Kryminalnoho Kodeksu Ukrainy v 2 tomah. [Section I of the Special Part. Crimes against the basics of Ukraine's national security. Scientific and Practical Commentary to the Criminal Code of Ukraine: In 2 volumes]. (Vol. 1, pp. 624). Kyiv: Alerta. [in Ukrainian].
3. Author, N. S. Konchuk (2019). Kryminalna Vidpovidalnist Za Derzhavnu Zradu [Criminal liability for treason]. Thesis for a Candidate of Law Degree. Lviv State University of Internal Affairs. Lviv. [in Ukrainian]
4. Zakon Ukrainy Vid 06 Kvitnia 2000 R. Pro Pravovyi Rezhym Voiennoho Stanu. [On the legal regime of martial law. Law of Ukraine of April 06, 2000]. Elektronnyi Resurs. – Rezhym Dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>. [in Ukrainian].
5. Voienna Doktryna Ukrainy. Zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy Vid 24 Veresnia 2015 Roku 555/2015. Elektronnyi Resurs. – Rezhym Dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>. [in Ukrainian].
6. Author, O.F. Bantyshev, O.V. Shamara (2014). Kryminalna Vidpovidalnist Za Zlochyny Protvy Osnov Natsionalnoi Bezpeky Ukrainy (problemy Kvalifikatsii) Monohr. [Criminal liability for crimes against the bases of national security of Ukraine (problems of qualification): monogr]. (pp. 198). Kyiv. [in Ukrainian].
7. Author, S. Ya. Beskorovaynyi (2014.) Vydy Zbroinykh Konfliktiv Ta Yikh Pravove Rehuliuвання. [Types of armed conflicts and their legal regulation]. Yurydychna Nauka (3), 116-126. [in Ukrainian].

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Анісімова-Гонен Анна Олексіївна

провідний юрист відділу захисту та адвокації

Представництво Норвезької ради у справах біженців в Україні, Україна

3 весни 2014 року велика кількість населення Сходу України проживає в нестерпних умовах збройного конфлікту з усіма його наслідками гуманітарного, психологічного, соціального та матеріального характеру. У найскладнішій ситуації опинилися ті постраждалі, чиє житло було пошкоджено або повністю зруйновано в результаті воєнних дій.

З початку збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях було пошкоджено понад 50 тисяч житлових будинків по обидва боки лінії розмежування. Кількість сімей, які живуть у жалких умовах, оскільки їхні будинки були пошкоджені, продовжує зростати. Будинки близько 40 тисяч сімей, які проживають вздовж лінії розмежування, потребують ремонту, що стає особливо гострим питанням у зимовий період року [1].

У січні 2015 року було офіційно визнано, що події в Донецькій та Луганській областях призвели до надзвичайної ситуації соціального та воєнного характеру [2], що за своїми наслідками (кількість загиблих і постраждалих, рівень збитків тощо) набула державного рівня.

За відсутності функціонуючого адміністративного (позасудового) механізму отримання соціальної підтримки (грошова допомога, забезпечення житлом або грошова компенсація) з боку держави, постраждалі внаслідок цієї надзвичайної ситуації, що зазнали матеріальної шкоди через пошкодження або повне руйнування свого житла, намагаються захистити своє право в суді. Для цього використовується цивільно-правовий механізм відшкодування шкоди, завданої внаслідок вчинення такого кримінального правопорушення як терористичний акт (ст. 258 Кримінального кодексу України) [3], але до сьогодні жоден із осіб, чиє житло було пошкоджено або зруйновано в результаті обстрілів на Донбасі, не отримали від держави відшкодування збитків у судовому порядку.

До надзвичайної ситуації в Донецькій та Луганській областях дійсно призвели небезпечні події соціального та воєнного характеру, які, у свою чергу, були спричинені протиправними діями невстановлених осіб (захоплення та утримування будівель органів державної влади, застосування зброї масового ураження тощо), заходи із протидії та стримування яких здійснювалися спочатку в рамках адміністративно - правового режиму антитерористично ї операції (АТО), а потім – операції об'єднаних сил (ООС). Відомості про вчинені кримінальні правопорушення заносилися до Єдиного реєстру досудових розслідувань, тобто йдеться про відкриття окремих кримінальних проваджень, в тому числі за фактами пошкоджень або руйнувань житла як наслідків окремих терористичних актів.

Законом України «Про боротьбу з тероризмом» (ст. 19) [4] передбачена можливість відшкодування шкоди, заподіяної терористичним актом, за рахунок коштів Державного бюджету, але з наступним стягненням суми цього відшкодування з осіб, якими заподіяно цю шкоду, в порядку, встановленому законом. Положення цієї статті повністю відповідає загальним підставам відповідальності за завдану шкоду, а саме ст. 1166 Цивільного кодексу України [5], згідно положень якої шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Згідно чинного законодавства, а саме Кодексу цивільного захисту України, виплата грошової компенсації за житло, що стало непридатним для проживання внаслідок надзвичайної ситуації, є одним із заходів соціального захисту постраждалих. І цим же нормативним актом передбачена можливість отримання відшкодування матеріальних збитків постраждалими, зокрема за рахунок осіб, винних у виникненні надзвичайних ситуацій (ч. 2 ст. 84 Кодексу цивільного захисту України) [6].

За загальним правилом цивільно-правова відповідальність, у тому числі у вигляді відшкодування збитків, настає при наявності таких елементів складу цивільно-правового порушення як наявність шкоди (збитків), протиправність дій (бездіяльності) заподіювача шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між діями (бездіяльністю) заподіювача шкоди (збитків) та такою шкодою (збитками), а також наявність вини заподіювача шкоди (збитків). За відсутності хоча б одного з цих елементів цивільно-правова відповідальність не настає.

Використання цивільно-правового механізму відшкодування майнової шкоди, завданої терористичним актом, є неефективним способом захисту прав осіб, чие житло було пошкоджено або зруйновано в результаті збройного конфлікту на Сході України. Перш за все, це обумовлено особливостями характеру надзвичайної ситуації, до якої призвели постійні та хаотичні постріли, що мають серед своїх наслідків багаточисленні пошкодження та руйнування житла, кожний із яких неможливо розслідувати (іноді, з міркувань безпеки, навіть зафіксувати) у рамках окремого кримінального провадження.

Під час будь-якого збройного протистояння дуже складно встановити навіть сторону конфлікту, з боку якої було здійснено постріл, не кажучи вже про можливість встановити особу або осіб, якими було його здійснено. Тому всі кримінальні справи, порушені за фактам вчинення такого кримінального правопорушення як терористичний акт при фактичних умовах воєнних дій, мають дуже високу ймовірність бути закритими за відсутністю складу злочину, перш за все, самого суб'єкту такого злочину (встановленої особи, яка його вчинила).

До того ж відсутність вироку суду в кримінальному провадженні викликає складнощі при доказуванні причинно-наслідкового зв'язку між злочинними діями, у данному випадку – вчинення терористичного акту, та завданою шкодою (пошкодження або руйнування житлового будинку). Відповідно до ч. 6 ст. 82 Цивільного процесуального кодексу України у питанні, чи взагалі мали місце дії (бездіяльність) та чи вчинені вони конкретною особою, результат кримінального провадження (вирок суду в кримінальному провадженні, ухвала про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної

відповідальності) є обов'язковими для суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи [7].

Шкода, завдана кримінальним правопорушенням, може також бути стягнута судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні (ст. 128 Кримінального процесуального кодексу України) [8]. Але ж і в такому випадку потерпіла особа має право пред'явити цивільний позов до підозрюваної чи обвинуваченої особи, що теж виглядає не зовсім реалістичним в умовах збройного конфлікту.

У будь-якому випадку такий цивільно-правовий механізм захисту прав осіб, які зазнали матеріальної шкоди через пошкодження або руйнування свого житла в результаті воєнних дій, не є ефективним не тільки на етапі прийняття самого судового рішення, а й на етапі його виконання. Навіть якщо наполягати на тому, що шкоду, заподіяну в результаті обстрілів як окремих терористичних актів, має бути відшкодовано державою, навіть якщо не встановлено особу (її вину), яка вчинила цей злочин, все одно залишається проблемним питання реалізації такого рішення.

На сьогодні взагалі не існує спеціального закону, який би врегулював порядок відшкодування шкоди, завданої внаслідок вчинення такого злочину як терористичний акт, за рахунок Державного бюджету. Щодо цього питання заслуговує уваги нещодавнє рішення Великої Палати Верховного Суду України, у якому зазначається, що передбачене у ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» право на відшкодування відповідно до закону шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, з огляду на відсутність такого закону не породжує легітимного очікування на отримання від Держави України такого відшкодування [9].

Зовсім інша ситуація виникає тоді, коли йдеться про об'єкти підвищеної небезпеки, у тому числі в умовах збройного конфлікту (вибухо- і вогнебезпечні речовини), які вважаються такими, на яких є реальна загроза виникнення аварії та/або надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру. У таких випадках елемент вини у цивільно-правовому механізмі відшкодування може бути відсутнім, тому що згідно з Цивільним кодексом України шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку. Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого («презумпція вини») [5].

Також слід звернути на увагу на те, що в умовах збройного конфлікту, і не тільки, до надзвичайної ситуації можуть призвести небезпечні події, які можуть бути спричинені протиправними діями або бездіяльністю конкретних осіб, наприклад, посадових осіб органів державної влади або місцевого самоврядування. Наочним прикладом цього може бути ситуація, коли посадова особа своїм протиправним діям, переважно у формі бездіяльності, не здійснила свої повноваження щодо реагування на певну

небезпечну подію (наприклад, відсутність реагування підрозділу Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) на виклик за фактом пожежі в житловому будинку, що виникла внаслідок обстрілу), і наслідком саме цієї бездіяльності стала надзвичайна ситуація, тобто постраждалі особи, яким було заподіяно матеріальну шкоду через знищення їхнього житла. У таких випадках можуть мати місце всі елементи складу цивільно-правового порушення, в тому числі вина заподіювача шкоди, що стане підставою цивільно-правової відповідальності, зокрема у вигляді відшкодування збитків.

Особлива складність цього питання полягає у цивільно-правовій сутності будь-якої надзвичайної ситуації, яка може бути як пов'язаною з діями або бездіяльністю конкретних осіб, так і бути викликаною такими обставинами непереборної сили як землетрус, ураган, буревій, збройний конфлікт, військові дії тощо (ст. 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні») [10], тобто коли просто нікому пред'явити вимоги про відшкодування матеріальних збитків. У таких ситуаціях постає питання щодо необхідності державою вжити заходів соціального захисту населення, постраждалого внаслідок надзвичайної ситуації, наприклад, виплатити грошову допомогу або компенсацію постраждалим, чиє житло було пошкоджене або зруйноване внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру. Але слід зазначити, що в таких випадках виплата державою грошової компенсації за втрачене житло, на відміну від цивільно-правового інституту відшкодування заподіяної шкоди (збитків), не виконує компенсаційну (відновлювальну) функцію, а виступає лише одним із заходом соціального захисту постраждалих від надзвичайних ситуацій.

Отже, застосування цивільно-правового механізму відшкодування шкоди, завданої пошкодженням або руйнуванням житла в результаті надзвичайної ситуації воєнного характеру, в тому числі в рамках деліктного зоб'язання, потребує наявності всіх елементів складу цивільно-правового порушення, що здебільшого не є можливим в умовах збройного конфлікту.

Таким чином, найефективнішим способом захисту прав осіб, чиє житло було пошкоджено або зруйновано внаслідок воєнних дій у Донецькій та Луганській областях, залишається позасудовий (адміністративний), що може бути використаний шляхом звернення постраждалих осіб до органів місцевої виконавчої влади або місцевого самоврядування, що мають відповідні повноваження у сфері соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій, але зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [11].

Список використаних джерел:

1. *Огляд гуманітарних потреб в Україні.* (2019). Вилучено з http://www.un.org.ua/images/documents/4631/Ukraine%202019%20Humanitarian%20Needs%20Overview_UA.pdf
2. *Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації* (Розпорядження Кабінету Міністрів України). № 47-р. (2015). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47-2015-%D1%80>

3. *Кримінальний кодекс України* (Закон України). № 2341-III. (2001). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. *Про боротьбу з тероризмом* (Закон України). № 638 – IV. (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
5. *Цивільний кодекс України* (Закон України). № 435-IV. (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
6. *Кодекс цивільного захисту України* (Закон України). № 5403-VI. (2012). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
7. *Цивільний процесуальний кодекс України* (Закон України). № 1618 – IV. (2004). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
8. *Кримінальний процесуальний кодекс України* (Закон України). № 4651-VI. (2012). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20140302>
9. *Постанова Великої Палати Верховного Суду* (2019). Вилучено з <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215#>
10. *Про торгово-промислові палати в Україні* (Закон України). № 671. (1997). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80>
11. *Конституція України* (Закон України). № 254 к. (1996). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

ПРАВА БАТЬКІВ НА ВИХОВАННЯ ДИТИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Резвова Ольга Володимирівна
аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Факт появи дітей у сім'ї, незалежно від правової підстави, має суттєве соціальне значення в житті сім'ї і несе для неї важливі правові та моральні наслідки. Виникає цілісна система відносин не тільки між батьками (приймними батьками) і дитиною, а й між сім'єю і різними державними органами, установами та громадськими організаціями, що, в свою чергу, регулюються правом. Поява дитини істотно змінює моральну атмосферу в сім'ї, взаємини в ній і висуває на перше місце функцію виховання та формування особистості дитини, відповідно до вимог закону і моральних засад суспільства [1].

Ряд авторів, а саме - Горбась Д.В., Тіхоніна К.В., Єфіменко Л.В., ставлять питання про визнання держави в особі спеціальних органів (органів опіки та піклування, органів охорони здоров'я, органів правопорядку, органів дошкільної освіти, школи тощо) одним із суб'єктів батьківських правовідносин. Таким чином, розширюючи коло суб'єктів батьківських правовідносин, вони пояснюють це наявністю в ньому самостійних багатосторонніх правовідносин між батьками та державою [2; 3].

Основні напрямки виховання дитини сформульовані у ч. 1 ст. 150 СК України, відповідно до якої батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу,

своєї Батьківщини. Таким чином виховання дитини має здійснюватися на принципах моральності, патріотизму та родинності.

Правовідносини між батьками та дітьми можуть виникнути тільки з моменту обов'язкової державної реєстрації факту народження дитини, оскільки саме це визначає походження дитини від певних осіб – матері та батька.

Проведений аналіз приналежності батьківських правовідносин до одного з двох видів – «абсолютних» або «відносних» дозволив зробити висновок про належність таких правовідносин до «відносних», оскільки як суб'єкти правовідносин виступають чітко визначені особи – батьки та діти.

Ми не підтримуємо позицію вчених Жилінської І.В., Чувакової А.М., та Герасімова В.Н., які вважають, що батьківські права виражаються виключно у праві батьків на виховання своїх дітей, так як вважаємо, що дослідники взяли до уваги не весь обсяг батьківських прав, що включають низку елементів. На нашу думку, під змістом батьківських прав слід розуміти права батьків на фізичний, психічний, духовний, моральний розвиток дітей, їх навчання, формування світогляду, залучення до праці, спілкування, а також застосування до них допустимих заходів впливу у процесі їх виховання. При цьому, невід'ємним елементом змісту батьківських прав повинні бути психолого-педагогічні дії й знання батьків у галузі виховання.

Специфіка особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей (в тому числі і прав на виховання дитини) полягає в тому, що вони мають строковий характер й припиняються, як і майнові права і обов'язки батьків, після досягнення дитиною повноліття. Звичайно, у цьому випадку є одна особливість, яка полягає в тому, що особисті немайнові відносини між батьками і дітьми перестають регулюватися правом, і залишається тільки один зв'язок, заснований на кровній спорідненості. Саме з цього моменту вплив батьків на своїх дітей існує тільки у моральному аспекті, так як з юридичної точки зору дитина не зобов'язана більше підпорядковуватися вимогам своїх батьків.

Виходить, що особисті немайнові відносини з реалізації прав на виховання дитини, з досягненням останніми повноліття, вже регулюються не нормами права, а нормами моралі.

В науковій доктрині неодноразово висловлювалась позиція щодо включення матеріального забезпечення до прав батьків на виховання своїх дітей. Проте, на нашу думку, це не є доцільним, оскільки матеріальне забезпечення дитини є окремим майновим обов'язком батьків. Разом з тим, належне утримання батьками своєї дитини є однією з передумов ефективного здійснення процесу виховання.

Бажання та можливість батьків здійснювати матеріальне забезпечення своєї працездатної дитини не забороняється сімейним законодавством, але і не є їх правовим обов'язком, за винятком випадків, прямо передбачених законом (глава 16 СК України «Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання»).

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що права батьків на виховання дітей – це суб'єктивні права, що належать певній людині (матері, батькові дитини), засновані на походженні дитини від цієї особи, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку, та передбачають реалізацію соціально-

правових можливостей батьків своїми морально-правовими вчинками впливати на психіку дитини, її свідомість та вимагати від неї відповідної поведінки з метою виростити дитину гідним членом суспільства.

Список використаних джерел:

1. Дутко, А. О. (2018). *Сімейне право України*. Львів: ЛДУВС.
2. Тихонина, К. В. (2010). *Семейное правоотношение по воспитанию детей* (с. 228). Москва: Инфра-М.
3. Єфіменко, Л. В. (2015). *Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів як форма реалізації права на сім'ю*. Бюлетень Міністерства юстиції України № 3, (161), 51–55.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Апарату Анастасія Георгіївна

здобувач вищої освіти юридичного факультету

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Інституту управління і права, Україна*

Актуальність теми. Розвиток ринкової економіки в нашій державі призвів до виникнення чималої кількості господарських товариств й активного піднесення корпоративних правовідносин. Такий процес вимагав нового правового підходу до осмислення ролі і місця цих учасників господарських відносин у системі суб'єктів господарювання, а також до правового регулювання їх діяльності.

Незважаючи на те, що на сьогодні правова основа регулювання діяльності корпоративних підприємств уже сформувалась, вона далеко не завжди відповідає вимогам господарської практики.

Зміни, що відбулися за часи незалежності України, торкнулися широкого кола відносин, які стали складатися на принципово інших засадах - рівності осіб, свободи підприємницької діяльності тощо. Це неминуче вплинуло на правове регулювання відносин власності, статусу юридичних осіб, обороту майна. Вони не могли керуватися законодавством, розрахованим на регулювання відносин, що склалися за участю державних підприємств, адже стосунки в господарських товариствах мають такі відмінності, які слід ураховувати при законодавчому регулюванні. Це вимагається їх юридичною природою. Все більш поширеним стало застосування терміна «корпоративні права» стосовно прав учасників господарських товариств, а сукупність норм по їх регулюванню стала позначатися корпоративним правом.

Розвиток досліджень проблем корпоративного права продовжується, застосування корпоративної термінології стало звичайним, бо її всі розуміють, але українське законодавство продовжує нехтувати цим, хоча винятки з цього є.

Основоположні нормативні акти, котрі регулюють дані правовідносини, містять чимало недоліків, що особливо гостро проявили себе під час виникнення та вирішення корпоративних конфліктів.

Це пояснюється тим, що розвиток корпоративних відносин відбувається в стрімкому темпі, в результаті чого економіка випереджає право. Відтак, поява якісно нових економічних відносин поки не знаходить належного законодавчого закріплення. Відсутня єдність у розумінні процесів, які відбуваються у корпоративному секторі економіки, що породжує велику кількість теорій і гіпотез, які нерідко навіть суперечать одна одній. У зв'язку з цим виникає необхідність додаткового уточнення питань, які стосуються змісту корпоративних правовідносин. Все вище сказане й обумовлює актуальність обраної теми. Великою проблемою для України є рейдерство та корпоративні захоплення [1].

В чому ж на сьогодні полягає нагальна необхідність у врегулюванні корпоративних відносин?

Передусім у встановленні механізмів реалізації норм щодо прав акціонерів та їх захисту, оскільки сам по собі захист прав дрібного акціонера є специфічним і не може зводитися тільки до судового захисту, а повинен передбачати і механізм реалізації права на незгоду, і розроблення та закріплення більш детальних механізмів діяльності органів управління, зокрема акціонерного товариства.

На практиці виникають й інші непорозуміння. Так, якщо певна кількість акціонерів наполягає на скликанні загальних зборів у той час, коли така робота провадиться правлінням, то чи можна їх (загальні збори) проводити паралельно, чи будуть якісь із них черговими, а якісь позачерговими, в якій послідовності у порядку денному вирішуватимуться питання, внесені правлінням та акціонерами. Останнє тільки на перший погляд видається незначущим, однак це не так, бо вирішення питань, запропонованих правлінням раніше, фактично може нівелювати проблеми, що намагалися обговорити і розв'язати акціонери при включенні ними додаткових питань на розгляд загальних зборів акціонерного товариства.

При врегулюванні цих питань не можна нехтувати тим досвідом, який накопичила світова практика корпоративного регулювання, котра відзначає найбільш поширені порушення при створенні і діяльності акціонерних товариств, а саме:

- шахрайство засновників;
- неадекватна оцінка майна, що вноситься в оплату акцій;
- створення умов для усунення дрібних акціонерів від участі в управлінні;
- відсутність належного контролю за діяльністю органів акціонерного товариства;
- укладення правлінням правочинів не в інтересах акціонерного товариства або зацікавленість осіб з органів управління в укладенні певних правочинів.

Труднощі, що виникають при становленні корпоративного управління в Україні, і необхідність використання підходів для розвитку праворозуміння в цій сфері суспільних відносин обумовлені низьким рівнем законодавчої техніки, суперечностями в термінології, непродуманістю підходів. В такому

становищі завданням юридичної науки є копітка робота через наукове осмислення тих змісту і форми, які сьогодні запропоновані на рівні закону, доопрацювання їх на дієві конструкції із розробленням правил їх побудови і використання.

Отже, важливим стає методологічний інструментарій, завдяки якому можливо пристосувати до корпоративного управління пропозиції конкретних і виважених процедур і засобів розв'язання проблем, що виникають при цьому [2].

Це є ще й тому важливим і необхідним, що корпоративне управління являє собою насамперед приватні відносини, а відтак, їх регулювання не може ґрунтуватися на імперативності і надмірному втручанні держави. Цілком очевидно є необхідність в опрацюванні такої методологічної концепції, теорії і окремих методів та принципів, на підставі яких можна було б надавати необхідної регламентації і розв'язувати відповідним чином проблеми корпоративного управління.

Усе це призводить до поступової відмови від аматорства в побудові моделі корпоративного управління. За останні кілька років практично в кожній українській компанії з'явилися фахівці, що відповідають за корпоративне управління, обіймаючи посади менеджерів, секретарів, юристів, що практикують у сфері корпоративного права, консультантів тощо.

Визнані в усьому світі стандарти корпоративного управління поступово стають звичайною практикою і для українського бізнесу. Причина цього - активізація українських компаній, які шукають нові джерела фінансування, у тому числі через вітчизняні та міжнародні фондові ринки. Це зумовлює якісно інші вимоги до прозорості бізнесу, необхідність дотримання жорстких вимог, які висуває новий Закон «Про акціонерні товариства», а також найкращих практик корпоративного управління. Змінюються форми роботи з акціонерами, зростає їхня активність, що зумовлює поступове витиснення із середовища акціонерів «пересічних» громадян.

Сьогодні є нагальна необхідність у врегулюванні корпоративних відносин. Передусім у встановленні механізмів реалізації норм щодо прав акціонерів та їх захисту, оскільки сам по собі захист прав дрібного акціонера є специфічним і не може зводитися тільки до судового захисту, а повинен передбачати і механізм реалізації права на незгоду, і розроблення та закріплення більш детальних механізмів діяльності органів управління, зокрема акціонерного товариства. Тому корпоративне законодавство має містити гнучкі та вагомні механізми реалізації корпоративних прав.

Список використаних джерел:

1. Кравчук, В. М. (2009). Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: монографія (с. 474-475). Львів: Край.
2. Спасибо-Фатсева, І. В., Кібенко, О. Р. & Борисова, В. І. (2012). Корпоративне управління: монографія (с. 159-161). Харків: Право.

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА

Яртись Ірина Олексіївна

студентка юридичного факультету

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Кравчук В.М.

канд.ю.наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Основним напрямом розвитку сучасного державного будівництва в умовах реформування конституційної системи в Україні є забезпечення реалізації принципу верховенства права, а також розвиток та гармонізація національного законодавства.

Беззаперечно усі закони застосовуються та інтерпретуються на підставі конституційних принципів і положень, що передбачає забезпечення цінності Конституції, у тому числі в спорах, що відбуваються в межах традиційних галузей права. Насправді досить важко визначити чітку межу між конституційним правом та іншими галузями права, адже перше проникає до структури останніх. Однак інтерпретаційні функції загальної та конституційної юрисдикції не можна отожденовати, а їх відмінності зумовлені насамперед метою цих видів судочинства.

Інтерпретаційна діяльність КСУ була об'єктом дослідження таких вітчизняних учених, як М. Козюбра, В. Погорілко, М. Савенко, М. Савчин, А. Селіванов, В. Скомороха, О. Совгіря, А. Стрижак, В. Тацій, І. Тимченко, В. Тихий, П. Ткачук, Т. Цимбалістий, В. Шаповал, С. Шевчук, І. Юрійчук та ін.

Однак, на нашу думку, потребують додаткового дослідження питання, що пов'язані із з'ясуванням основних напрямів інтерпретаційної діяльності КСУ, яка забезпечить реалізацію досить важливої функції конституційної юстиції – ефективного розвитку національного законодавства.

В Україні на даний момент єдиним органом, що наділений виключним правом здійснювати офіційне тлумачення Конституції та законів України, є КСУ. Здійснюючи офіційне тлумачення законів України, КСУ обов'язково перевіряє їх на відповідність Основному Закону України та виявляє їх конституційно-правовий зміст. Зважаючи на обов'язковість дії рішень даного органу на всю територію нашої держави, реалізація КСУ функції офіційного тлумачення законів виключає їх подальшу інтерпретацію всупереч офіційному змісту. У такий спосіб забезпечується конституційно-правовий режим застосування нормативно-правових актів, у тому числі судами загальної юрисдикції, сприяючи конституціоналізації правової системи України.

Під конституціоналізацією спеціальних галузей права варто розуміти процес у якому нормативний зміст кожної з них визначається не тільки окремими нормативно-правовими актами, а й відповідними конституційними положеннями й існуючою практикою конституційного суду.

Саме тому досить важливим є питання про судову правотворчість, у тому числі і конституційну. Адже завдяки такому напрямку діяльності буде забезпечене ефективна актуалізація нормативно-правових актів та їх адекватне застосування.

На думку М. Козюбри, однією з основних причин, які обумовлюють необхідність суддівської правотворчості, є потреба у конкретизації норм законів та інших нормативних актів, прийнятих офіційними суб'єктами нормотворчості, або ж точніше – їх актуалізації, тобто пристосування до конкретних ситуацій, що є предметом розгляду суду, з урахуванням безлічі чинників, які впливають на ухвалення судового рішення, про які згадувалося вище. Тому, автор певен, що без елементів правотворчості не може обійтися також процес судового тлумачення конституції, законів та інших нормативних актів, яке є такою ж невід'ємною властивістю правосуддя, як і правотворчість (по суті – її складовою)[1].

Виходячи з вищезазначеного, можна констатувати факт впливу конституційної правотворчості на розвиток не лише конституційного, але і галузевого законодавства. У своєму дисертаційному дослідженні Т. Росік функціями судової практики називає систему напрямів впливу судової практики на суспільні відносини та на інші явища правової реальності, обумовлені рівнем розвитку правосвідомості громадян, їх правової культури, пов'язані з функціями судових органів щодо здійснення правотворчості, правозастосування і правоінтерпретації.

Відтак, автор резюмує розуміння ролі судової практики в правотворчому процесі як засобу: 1) виявлення недоліків правового регулювання; 2) правотворчого подолання прогалин у законодавстві; 3) узагальнення правотворчого впливу на суспільні відносини; 4) створення правотворчих пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства; 5) тлумачення правових норм, що здійснюється шляхом усвідомлення і з'ясування правотворчого задуму, його роз'яснення суб'єктам права; 6) правотворчого контролю, що забезпечує при розгляді судової справи перевірку чинних норм права на предмет їх відповідності нормам, що закріплені Конституцією; 7) правотворчої ініціативи щодо вироблення правотворчих пропозицій та ініціювання їх розгляду компетентними органами [2].

Тлумачення норм права в умовах становлення правової держави повинно забезпечувати правильне, точне й однакове розуміння і застосування закону, виявляти його суть, яку законодавець вклав у словесне формулювання, протистояти будь-яким спробам деформування точного змісту правових норм, протиставляти під різним видом «буквальний» і «дійсний» зміст, «букву» і «дух» закону, його зміст і зовнішню форму. Вельми складно, навіть неможливо зрозуміти, що являє собою дійсний внутрішній зміст норми на відміну від її буквального тексту, де містяться об'єктивні критерії віднаходження і дослідження цього дійсного змісту.

У процесі тлумачення встановлюються зміст і сфера дії нормативного припису, за необхідності – його основна мета і соціальна спрямованість, місце в системі правового регулювання, суспільно-історичні умови його прийняття,

умови, в яких відбувається тлумачення. Під дійсним змістом норм права розуміється виражена в них воля законодавця.

Право має еволюціонувати разом зі зміною соціального життя. Звідси випливає, що будь-який нормативно-правовий акт повинен тлумачитися у світлі умов часу у якому він існує.

Ф. Веніславський вважає, що саме у процесі офіційного тлумачення виявляється «дух» права, втіленого в тексті Конституції і конституційних законів України, його «філософія», спрямованість усього конституційно-правового регулювання. Тому, виконуючи свою інтерпретаційну функцію, саме КС покликаний стати дієвим елементом конституційно-правового механізму забезпечення стабільності конституційного ладу і його засад. На наш погляд, забезпечення конституційної стабільності має лежати в основі здійснення КС будь-якої інтерпретації норм Основного Закону України [3].

Водночас судам загальної юрисдикції притаманна своя специфіка: вони дуже часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав і свобод та застосовують лише закони. У свою чергу, КС – це суд над законами та іншими нормативно-правовими актами. Завдяки цій особливості він є не класичним органом судової влади, а захищає верховенство Конституції і верховенство установчої влади народу над владою установленою, тобто державною.

Як убачається із проведеного аналізу наукової літератури КСУ володіє дуже потужним впливом на забезпечення динамізму законодавства України завдяки безпосередній інтерпретації нормативно-правових актів. Послуговуючись наданими Конституцією та Законом України «Про Конституційний Суд України» повноваженнями, КС України послідовно захищає цінності Основного Закону, гармонічно сприяючи як стабільності правового регулювання, так і динамічному його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Козюбра, М.І. (2016). Судова правотворчість: аномалія чи іманентна властивість правосуддя. *Право України*, (10), 38-48.
2. Росік, Т.В. (2016). Роль судової практики в сучасній правотворчості: теоретико-прикладні аспекти (автореф. дис. ... канд. юрид. наук). Київ, Україна.
3. Веніславський, Ф. (2010). Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу. *Вісник Академії правових наук України*, (2 (61)), 61-69.

СЕКЦІЯ XII. АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

ВОКАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛАРИСИ РУДЕНКО У ВИМІРАХ УКРАЇНСЬКОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Шило Анастасія Петрівна

аспірант

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Українське вокальне мистецтво пройшло тривалий шлях формування і розвитку. Українські співаки відомі ще з XVIII ст., зокрема М. Полторацький, Є. Білоградська, Г. Марцинкевич, М. Березовський. У XIX ст. прославилися учні М. Глинки: С. Гулак-Артемівський та М. Іванов (Карбаченський). Всесвітньої відомості набули О. Мишуга, С. Крушельницька, М. Менцинський, І. Алчевський. Серед видатних українських оперних виконавців, які продовжували традиції національної оперної школи, основи якої були закладені М. Лисенком, – І. Паторжинський, М. Литвиненко-Вольгемут, О. Муравйова.

Однією з яскравих учениць О. Муравйової є Лариса Архипівна Руденко (1918 – 1981), яка у незабутньому сузір'ї видатних талантів української вокальної школи посідає одне з провідних місць. Співачка мала рідкісне за красою меццо-сопрано.

Ще з дитинства юну співачку захопив світ музичного мистецтва, що привело її до Київської консерваторії. Її вокальний педагог О. О. Муравйова жила мистецтвом, віддаючи йому весь свій педагогічний талант, уміння й величезний досвід, вчила студенток глибоко усвідомлювати внутрішній зміст твору, одухотворювати музику почуттям і уявою, вимагала яскравої сценічної гри [2]. Саме яскрава особистість викладача вплинула на розвиток виконавської майстерності Л. Руденко та формування її педагогічних принципів. У подальшій викладацькій діяльності вона керувалась основами вокальної школи О. Муравйової.

Виконавська діяльність Л. Руденко охоплює період з 1939 року по 1970 рік. Починаючи свій творчий шлях, Л. Руденко гармонійно поєднувала повноцінне звучання голосу з детально розробленим сценічним малюнком ролі. Оперні партії, виконувані співачкою, були різнопланові за характером та містили різноманітні емоційні відтінки. У процесі роботи над ролями виконавиця втілювала всі душевні переживання своїх героїнь через вокальну інтерпретацію та сценічне розкриття психологічних деталей образу.

Однією з кращих вокальних партій, створених співачкою, є образ Любаші в опері М. Римського-Корсакова «Царева наречена». Співачка прагнула показати неординарну жіночу особистість, вдачу, сповнену протиріч, які, врешті-решт, ведуть її героїню до загибелі: «Я намагалася показати Любашу як сильну натуру: вона бореться за своє щастя сміливо, відкрито, дійово. Любаша – із жінок-однлюбів, без глибокого почуття для неї немає життя. При

створенні цього образу всі психологічні нюанси я шукала і знаходила в музиці, яка дає ключ для правильного трактування образу» [1].

Л. Руденко вважається однією з кращих і оригінальніших виконавць партії Кармен з однойменної опери Ж. Бізе. Її Кармен – це жінка, яка любить життя й розцінює кохання, як щасливий дар природи. Про виконання цієї партії один з постійних партнерів Л. Руденко по сцені свідчив: «Перед нами новий характер, нові фарби... Це дівчина не «легкої вдачі», як її часто трактують західні виконавці, навпаки, – якщо вона полюбить, то до відчаю, до самозабуття... Перед нами прекрасна актриса, що повністю підкоряє спів сценічній дії» [2]. У інтерпретації Л. Руденко образ Кармен набуває реалістичних рис: перед нами постає людина, яка за будь-яких обставин не втрачає гідності й шляхетності.

Музикознавці схвально оцінювали інтерпретації оперних партій для меццо-сопрано Л. Руденко: «Глибоке проникнення в систему К. Станіславського допомогло артистці досягти справжніх висот сценічної майстерності, художньої правди, мистецтва переживання, яке базується не на зображенні зовнішніх ознак почуттів, а на відтворенні глибоких психологічних емоцій, які впливають на сценічний малюнок образу» [1].

Талант співачки вражав сучасників, які, відзначаючи її природне вміння розуміти будь-який жіночий характер, підкреслювали неабияку працездатність і відданість своїй професії, прагнення розкрити не тільки образ, а й саму епоху, в якій діяла її героїня: «...перебирала товсті фоліанти, багато читала, вивчала, спостерігала, відвідувала музеї та бібліотеки, але все ж таки тут багато від інтуїції, осяяння, натхнення, дару перевтілення» [4].

Висновки. Артистка з великим успіхом гастролювала у Польщі, Болгарії, Чехословаччині, Румунії, Югославії, Швеції, Канаді, Норвегії, Кубі. У своїх концертах співачка пропагувала українську музику та національне вокальне мистецтво, виконуючи арії з опер та романси українських композиторів, а також українські народні пісні.

Виконавський стиль та яскравий акторський талант Лариси Руденко сприяли значному розвитку українського оперного мистецтва. Оперні партії Л. Руденко стали справжнім відкриттям можливостей вокальної та акторської інтерпретації жіночих образів на українській оперній сцені. Педагогічна діяльність Л. Руденко ґрунтувалася на головний меті – домогтися виразного, емоційного, осмисленого співу, за допомогою якого передавати глибокий ідейний зміст музичного твору.

Список використаних джерел:

1. Грисенко, Л. (1978) Лариса Руденко. *Музична Україна*.
2. Кононенко, В. & Мар'яненко, М. (1963) Лариса Архипівна Руденко. *Мистецтво*.
3. Лисенко, І. (1997) Словник співаків України. *Рада*.
4. Тольба, В. (1986) Статті. Спогади. *Музична Україна*.

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ЗЕЛЕНОМУ БУДІВНИЦТВІ

Данилік Світлана Михайлівна

голова циклової методичної комісії викладачів будівельних дисциплін
Любешівський технічний коледж Луцького НТУ, Україна

Герасимик-Чернова Тетяна Павлівна

викладач-методист циклової методичної комісії
викладачів будівельних дисциплін
Любешівський технічний коледж Луцького НТУ, Україна

Екологічне будівництво, так само відоме як зелене будівництво, яке є екологічно відповідальним і ефективним з самого моменту проектування, будівництва, експлуатації, технічного обслуговування ремонту і до знесення будівлі.

Зелена будівля – це будівля, яка за своїм проектуванням, будівництвом або експлуатацією зменшує або усуває негативні наслідки та може створювати позитивні наслідки для нашого клімату та природного середовища.

Ідеальна зелена будівля буде будівельним проектом, який дозволить вам зберегти більшу частину навколишнього природного середовища навколо об'єкту, де ви зможете побудувати будівлю, яка буде служити цілям. Будівництво та експлуатація сприятимуть здоров'ю навколишнього середовища для всіх учасників, і це не порушить землю, воду, ресурси та енергію в будівлі та навколо нього.

Зелені будівлі розробляються таким чином, щоб зменшити загальний вплив на навколишнє середовище та здоров'я людей, шляхом:

- зниження рівня сміття, забруднення та деградації навколишнього середовища;
- ефективне використання енергії, води та інших ресурсів;
- захист здоров'я пасажирів та підвищення продуктивності

Цілі зеленого будівництва. Звичайно, одна з основних цілей – зробити землю більш стійкою, але вона дійсно йде глибше, ніж це. Коли ви вирішуєте збудувати зелений будинок, ваша мета – фактично допомогти зберегти навколишнє середовище, не порушуючи природних середовищ існування навколо нього. Коли ви починаєте будівельний проект, і ви порушуєте природні середовища існування навколо нього, ви дійсно можете вплинути на дику природу та навколишнє середовище, що буде нагадувати ефект метелика. Навіть найменші зміни, які ви можете зробити, допоможуть зробити планету кращою.

Концепція зеленого будівництва об'єднують широкий спектр практик і методів, щоб скоротити в кінцевому підсумку і ліквідувати наслідки впливу будівель на навколишнє середовище та здоров'я людини. У проектуванні використовуються методи використання сонячного світла, через пасивне сонячне або активного сонячного і фотоелектричної техніки, з використанням

рослин, дерев через зелені дахи та інші методи, наприклад використання гравію і водопроникних бетону замість звичайного бетону або асфальту для підвищення поповнення ґрунтових вод.

Однак слід зазначити, що не всі зелені будівлі – повинні бути однаковими. Різні регіони мають різноманітні характеристики, такі як характерні кліматичні умови, унікальні культури та традиції, різноманітні типи будівель та вік, а також широкі екологічні, економічні та соціальні пріоритети, які формують свій підхід до зеленого будівництва.

Список використаних джерел:

1. Варлащенко, Л.Г. (2016). *Опорний конспект лекцій з дисципліни "Озеленення населених місць"*. Умань, УНУС. .
2. Гетун, Г. В. (2011). *Архітектура будівель та споруд: Кн.1. Основи проектування*. К. : Кондор.
3. Трошкіна, О. А. (2011). *Основи містобудування: навчальний посібник*. К. : ЦП "КОМПРИНТ".

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В БУДІВНИЦТВІ

Науково-дослідна група:

Герасимик-Чернова Тетяна Павлівна

викладач-методист циклової методичної комісії
викладачів будівельних дисциплін

Любешівський технічний коледж Луцького НТУ, Україна

Шмаль Оксана Федорівна

викладач II категорії циклової методичної комісії будівельних дисциплін
Любешівський технічний коледж Луцького НТУ, Україна

Пігулко Наталія Захарівна

викладач I категорії циклової методичної комісії будівельних дисциплін
Любешівський технічний коледж Луцького НТУ, Україна

Пару століть тому люди поняття не мали що таке екологія. У нинішні часи проблемою є екологічна ситуація на нашій землі. Екологи сильно стурбовані за майбутнє природного середовища в якій ми з вами живемо. Вони вважають, що якщо людство не схаменеться і не вживатиме заходів для поліпшення екології, то незабаром планета перестане бути придатною для житла.

Серйозний вплив на стан Землі надає не ефективне енергопостачання всіляких промислових об'єктів і житлових будівель. У всьому світі останнім часом все більше уваги приділяється розробці екологічно чистих і енергозберігаючих технологій, спрямованих на зниження шкідливого впливу на навколишнє середовище і економію енергії.

У різних країнах Світу на опалення будівель використовується близько 20-40 % всіх енергоресурсів. Це дуже великі показники, враховуючи ту кількість вуглекислого газу, яке потрапляє в атмосферу при спалюванні палива. З метою істотного зниження шкідливого впливу на екологію був спроектований і створений унікальний тип сучасного житла енергоефективний житловий будинок. Така екологічна будівля має й інші назви пасивний або нульовий будинок. Концепція енергоефективного будинку орієнтована на екологічне майбутнє.

«Грін білдінг» призначений для зниження впливу антропогенного середовища на здоров'я людини і навколишнє середовище шляхом:

- ефективного використання енергії води й інших ресурсів;
- захисту людей в сфері охорони здоров'я і поліпшення продуктивності співробітників;
- скорочення відходів забруднення і деградації навколишнього середовища та здоров'я людей.

Спроектвані будівлі, за даною технологією коштують дешевше, а в експлуатації та мають відмінні показники в економії електричної та інших видів енергії.

З естетичної точки зору зеленої архітектури або екологічно раціонального проектування є філософія проектування будівель, які знаходяться в гармонії з природними особливостями і ресурсами навколишнього середовища. Є кілька ключових етапів в проектуванні стійких будівель, наприклад зменшити навантаження на землю, і оптимізація систем які можуть генерувати на місці поновлювання джерела енергії.

Основним елементом енергоефективних будівель є енергоефективність. Заходи зі скорочення споживання енергії включають в себе настільки різноманітні елементи, наприклад, виготовлення, транспортування, установка будівельних матеріалів і витрати на експлуатацію даних будинків у вигляді послуг опалення та кондиціонування. Одним з елементів зниження енергоспоживання є ефективність огорожувальних конструкцій будівлі, так званий тепловий контур будинку.

Технологія використання сип-панелей в будівництві дозволяє зменшити втрати тепла у будівлі до 12%. Для виробництва стінових панелей SIP, використовується мінімальна кількість електричної енергії. Виробництво практично не має шкідливих викидів у навколишнє середовище. Технологія сип потребує мінімальну кількість працівників для виробництва одного квадратного метра стінових панелей, це одна із самих малоенергоємних технологій виробництва. При проектуванні дизайнери та архітектори орієнтуються на те щоб розташувати вікна і застосувати панорамне скління з урахуванням мінімальних втрат тепла взимку, максимальної освітленості внутрішніх приміщень, максимальне сонячне проникнення в приміщення і як наслідок збільшення температури приміщення, все це дозволяє знизити потребу в електричному освітленні протягом дня, знижує витрати електроенергії на опалення і відповідно, зниження електроенергії на охолодження і кондиціонування повітря в приміщеннях.

Будівельні матеріали, використовувані в будівництві, зокрема в SIP технології, яка вважається зеленою або екологічною, включають деревину з лісів яка не використовується в діловому дерев'яному обороті це всілякі сучки і верхівки дерев, так звані хлисти. У традиційній обробці і вирубці лісів це є відходом виробництва. Будівництво будинку виключає мокрі процеси і тому будівництво може вестися цілий рік. При будівництві будинків з сип-панелей практично не буває шуму, тобто будівництво мінімально впливає на навколишнє середовище вигляді шуму, сміття і пилу.

Список використаних джерел:

1. Салій, І.М. (2012). Сучасні українські будівельні матеріали, виробы та конструкції: науково-практичний довідник; за ред. К.К. Пушкарьової; Асоціація «Всеукраїнський союз виробників буд. матеріалів та виробів». -Київ: ВСББМВ.
2. Енергоресурсозберігаючі мінеральні в'язучі речовини та композиційні будівельні матеріали на їх основі.(2014).

РЕНОВАЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ МІСТА ЧЕРНІГОВА

Фесенко Злата Василівна

магістрант факультету архітектури, будівництва та дизайну
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Бармашина Людмила Миколаївна,

кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури
Національний авіаційний університет, Україна

Актуальність теми доповіді. Багатоміліардній історії міст присвячено велику кількість літератури, однак теорія містознавства, її понятійний і категоріальний апарати лишаються, принаймні в Україні, недостатньо досконалими. Відсутні методи розрахунку допустимих навантажень щодо урбанізації, зокрема транспортного тиску на старовину, що підлягає збереженню й оновленню. Завдання модернізації тут часто входять у конфлікт із потребами збереження й охорони старовини. Щоб осучаснити історичні міста і водночас не порушити зв'язок століть, потрібно не лише враховувати весь комплекс естетичних вимог, але й бути озброєними історичними знаннями.

Мета доповіді – визначення та теоретичне обґрунтування принципів реновації історичного ядра міста з архітектурною спадщиною на прикладі Чернігова.

Основні результати дослідження. В українському місті Чернігові донині зберігся унікальний цілісний архітектурно-ландшафтний комплекс, який формувався упродовж тисячоліття. Нині цю територію займає парк. Наразі він знаходиться у незадовільному стані, який характеризують наступні фактори: розкиданість пам'яток архітектури та мистецтва по території; погано виражена вхідна група; відсутність візуально-просторових зв'язків між окремими

елементами; недостатній і невиразний благоустрій тощо. Слід зазначити, що середмістя та околиці Чернігова також мають багато містобудівних і архітектурних недоліків, а саме: занедбані фасади будівель; нерозвинута туристична інфраструктура; дефіцит готелів та інших громадських закладів тощо. Все це зумовлює нагальну потребу в оновленні історичного ядра Чернігова, поверненні до ансамблевого підходу з метою гармонійного поєднання з іншими територіями міста. Передбачається, що такий підхід сприятиме розвитку туризму та підвищить якість міського середовища.

Одним із напрямків вирішення окресленої комплексної проблеми міста Чернігова може бути реновація його історичного ядра як комплекс архітектурних і урбаністичних заходів, спрямованих на оновлення середовища історично сформованого центру з урахуванням сучасних вимог щодо комфортності, безпеки, доступності, забезпечення сталого розвитку та позитивного візуального сприйняття історичної спадщини. Наразі розуміння оновлення історичного середовища передбачає системне комплексне оновлення, засноване на трьох основних методах: реновації, реконструкції та реставрації, застосування яких для кожного об'єкту архітектурної спадщини визначається індивідуально за результатами наукового обґрунтування та багатовекторних практичних досліджень.

Висновки. Отже, історичне ядро міста Чернігова перебуває у незадовільному стані, а окремі його споруди повністю втрачені. Експонування реліктів забудови центральної частини історичного міста може покращити стан культури в поселенні та сприяти його економічному розвитку. Після проведення наукових досліджень та обґрунтувань доцільно використовувати один із принципів для кожного окремого об'єкту або комплекс відповідних прийомів для певного містобудівного простору.

Список використаних джерел:

1. Рицарев, К.В. & Щенков, А.С. (2010). Європейська реставраційна думка в 1940-1980-і роки: Посібник для вивчення теорії архітектурної реставрації. Вид. 2-е. - М.: КомКнига.
2. Верменич, Я.В. (2004). Теоретико-методологічні проблеми історичної урбаністики – Київ, ISSN 0130-5247. Укр. іст. журн.

СЕКЦІЯ XIII. ВІЙСЬКОВІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА СПОРТ

ВАЖЛИВІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТРЕНАЖЕРІВ

Науково-дослідна група:

Клименко Юрій Володимирович

курсант

Національна Академія Сухопутних Військ, Україна

Карпенко Віктор Вікторович

курсант

Національна Академія Сухопутних Військ, Україна

Корнієнко Олександр Степанович

Науковий співробітник лабораторії (програмно-математичного супроводження автоматизації управління комплексами озброєння ракетних військ і артилерії) факультету ракетних військ і артилерії, капітан
Національна Академія Сухопутних Військ, Україна

В умовах ведення бойових дій на Сході України головною метою реформування і розвитку Збройних Сил України є створення якісно нових Збройних Сил європейського типу, професійних, мобільних, добре оснащених та підготовлених, спроможних швидко і адекватно реагувати на загрози національній безпеці у військовій сфері. Для досягнення цієї мети передбачено переозброєння Збройних Сил сучасним озброєнням і військовою технікою, а також надання підготовки військ інтенсивного, комплексного та міжвидового характеру з широким впровадженням тренажерів і моделюючих систем.

Концепція розвитку тренажерної бази Збройних Сил України, що затверджена наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 02 січня 2018 року №2, визначає основні напрями розвитку тренажерної бази з метою підвищення ефективності та якості навчання, систематизації навчального процесу, скорочення моторесурсу техніки, пального, боеприпасів та інших матеріальних засобів. Положення Концепції мають бути реалізованими протягом 2018-2022 років.

Концепція передбачає вирішення таких основних задач, як:

- вироблення єдиних вимог до тренажерної бази, що дозволить сформулювати технічні завдання для задоволення потреб Збройних Сил України в тренажерних комплексах;
- створення перспективної системи підготовки Збройних Сил України з використанням тренажерної бази, її програмним забезпеченням, засобами імітаційного моделювання, узгодження між собою розробок, що проводяться різними установами;
- визначення складу тренажерної бази та пріоритетів у її забезпеченні;

- обґрунтування раціональності витрат моторесурсу техніки, пального, боєприпасів та інших матеріальних засобів на навчання.

Особливого значення набуває створення бойових тренажерних систем та засобів імітаційного моделювання умов бойової обстановки, які забезпечують можливість значно розширити рамки базових етапів підготовки частин, завдяки можливості відпрацювання складних тактичних завдань підрозділів різних видів і родів військ Збройних Сил, відслідковувати дії всіх задіяних учасників навчань у режимі реального часу та моделювання складних умов бойової обстановки.

Сучасне озброєння та військова техніка, що поступили на озброєння Сухопутних військ Збройних Сил в період 2014–2018 років, мають високі експлуатаційні показники: надійність, динамічність, ергономічність, економічність та пристосованість до експлуатації в різних умовах тощо. Разом з тим, озброєння та військова техніка, що надходить у війська характеризується високою складністю конструкцій. Тому, від усіх членів екіпажів вимагається висока технічна підготовка, вміння ефективно використовувати закріплену за ними техніку.

Основним методом навчання в Збройних Силах є практичні заняття в парках бойових машин, навчально-тренажерних комплексах, спеціальних класах і в польових умовах для вивчення будови бойових машин (гармат), систем керування вогнем та тренування в практичних діях при озброєнні.

Професійна підготовка потребує набуття жорстких психофізіологічних якостей, таких як: здатність швидко приймати рішення у нестандартних ситуаціях, чітко і злагоджено діяти при озброєнні, уражати цілі у складних умовах сучасних бойових дій, мати достатній окомір, уміти орієнтуватися на місцевості тощо. З розвитком інженерно-психологічних досліджень і програмованого навчання все більш широке застосування на практиці отримують тренажери на принципово новій методичній основі.

Протягом останніх років погляди на роль і місце тренажерної підготовки в загальній системі навчання особового складу суттєво змінилися. Підготовка із використанням тренажерів стає основним атрибутом у професійній підготовці майже всіх категорій військових фахівців.

Навчально-тренувальні засоби відіграють важливу роль у системі бойової підготовки підрозділів і частин Збройних Сил. Комп'ютерні технології стали спроможними здійснювати моделювання оперативно-тактичної, ландшафтної та кліматичної обстановки й імітувати динаміку руху бойової техніки, що обумовило поширене використання навчально-тренувальних засобів у практиці військового навчання.

Враховуючи досвід країн-членів НАТО необхідно впровадити постачання військової техніки тільки в комплекті із відповідним тренажерним обладнанням. Заняття на тренажерах у Збройних Силах цих країн є невід'ємною складовою частиною бойової підготовки.

Укомплектованість Сухопутних військ Збройних Сил України тренажерами не відповідає потребам. На даний час для Збройних Сил України актуальним є науково-обґрунтоване визначення пріоритетів модернізації існуючих та розробок нових тренажерних комплексів та інших навчально-тренувальних

засобів, що будуть спрямовані на виконання найважливіших і першочергових завдань підготовки військових фахівців.

Для розроблення конкретного зразка навчально-тренувальних засобів необхідна інформація про його технічний вигляд, оцінка можливих рівнів значень його параметрів й обґрунтування вимог до його основних тактико-технічних характеристик. Це вимагає раціонального поєднання й оптимізації різноманітних характеристик і властивостей зразків навчально-тренувальних засобів, а також пошуку шляхів досягнення поставлених цілей та оцінки потрібних ресурсів, що необхідні для розроблення і створення новітніх перспективних зразків.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку навчальної матеріально-технічної бази Збройних Сил України, затверджена наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 05.05.2017 року №161.
2. Концепція розвитку тренажерної бази Збройних Сил України, затверджена наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 02.01.2018 року №2.
3. Концепція підготовки Збройних Сил України, затверджена наказом Міністра оборони України від 22.02.2016 р. №36 95.
4. Ісаков, М.А., Яковлев, М.Ю., Фтемов, Ю.О. & Фуртес, О.О. (2010). Система бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України: сучасний стан, основні напрямки та перспективи розвитку. Військово-технічний збірник. – АСВ: Вип. 3, 106-112.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«**ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ
НАУКОВОЇ ДУМКИ**»

31 січня 2020 року ♦ Кропивницький, Україна

Українською, російською, данською,
німецькою та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 31.01.2020. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 12,21.

Тираж: 100 примірників.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Міжнародний центр наукових досліджень
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1956755
E-mail: info@ukrlogos.in.ua
www.ukrlogos.in.ua | www.ojs.ukrlogos.in.ua

Видавець друкованих матеріалів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М.
08700, Україна, м. Обухів, вул. Малишка, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 3909 від 02.11.2010 р.